

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LYNGBY-BOGEN

2007

74

LYNGBY-BOGEN

2007

Indholdsfortegnelse

<i>Bente Jensen:</i>	
Lyngbygård.	3
<i>Min mormors og morfars hus</i>	
<i>Gunnar Hoffmann:</i>	
Min barndom i Bondebyen i Lyngby	37
<i>Klaus Thiesen:</i>	
Sidste mand slukker - og lukker	49
<i>Træk af 150 års landmålingsundervisning på Den Polytekniske Lærestalt og Landmålervej</i>	
<i>Peter Hvidtfeldt:</i>	
Hus ved hus i skoven	129
<i>Bopladser fra yngre stenalder i Lyngby-Taarbæk</i>	
<i>Jens Johansen:</i>	
Taarbæks butikker	145
<i>Jeppe Tønsberg:</i>	
Hyldehavehusene	166
<i>En international bebyggelse i Lyngby</i>	
Navneregister	174

LYNGBY-BOGEN 2007

er redigeret af stadsarkivar, ph.d. Jeppe Tønsberg
og udgivet af Historisk-topografisk Selskab for Lyngby-Taarbæk Kommune
Papiret er 115 g Profisilk
Sat og trykt hos A. Rasmussens Bogtrykkeri, Ringkøbing
i 2400 eksemplarer.

Ekspedition: Byhistorisk Samling, Lyngby Hovedgade 2, 2800 Lyngby,
telefon 4588 4383, telefax 4588 8627, e-mail: bysam@ltk.dk
ISBN 978-87-87298-38-4
ISSN 0107-7848

Omslaget viser landmålingsøvelser ved Hjortekæret i Dyrehaven ca. 1910-15. Instrumentopstillingen til venstre er et nivellerinstrument, der anvendes sammen med stadiet på bagsiden. Opstillingen bruges til måling af højdeforskelle. Instrumentopstillingen i midten er en såkaldt målebordsmåling. Ved denne opmålingsmetode blev de færdige kort fremstillet direkte i marken, de såkaldte målebordsblade. Til højre står professor P. Thygesen. Parasollens funktion er at give skygge til arbejdet på målebordet.

Bente Jensen

Lyngbygård

Min mormors og morfars hus

Bondebyen

Bondebyen i Lyngby er det sted, hvor jeg godt og grundigt trådte mine barnesko. Her ejede min mormor og morfar en gård, der hed Lyngbygård. Den ligger nu som dengang på hjørnet af Høstvej og Toftebæksvej. Min mor var den ældste datter på gården og skulle altid hjælpe til såvel hverdage som søndage. Når der blev gjort hovedrent én gang om året, varede det en hel måned. Så da jeg cyklede hjem fra skole - jeg boede i Gentofte - gik cykelturen ofte til Lyngbygård. Dér var min mor, og det blev på den måde næsten mit andet barndomshjem. Min mormor og morfar boede dér som ægtefolk fra 1909 og solgte jorderne til Københavns kommune i 1930. Dengang var min morfar 55 år. Stuehuset blev først solgt i 1956, da var jeg 14 år.

Jeg har spurgt Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune, hvorfor det netop var Bondebyen i Lyngby, der er så velbevaret. Var der ikke en bondeby i Gentofte, Vangede eller Hellerup? Man fortalte mig, at i 1700-tallet var Lyngby handelscentrum for hele Nordeggen. Derfor forekom her en speciel byggekonzentration. Blandt andet i Bondebyen har konzentrationen været så stor, at man ikke bare har kun-

net rive det hele ned. Det er sket i Vangede, hvor husene lå mere spredt. Der har man »taget« et hus i ny og næ, og nu står der kun et enkelt tilbage. Desuden fortalte man mig, at borgmester Fenneberg i sin regeringstid i Lyngby ville slette Bondebyen med et pennestrøg, så kun Lindegården lå tilbage omgivet af fem højhuse. Det blev da gudskelov ikke til noget!

Bondebyen har inden for det sidste halve århundrede ikke gennemgået nogen voldsom forandring. Vejene er blevet asfalteret og husene moderniseret, men selve det gamle landsbyprincip med gårdene i en rundkreds kan fornemmes endnu. Den gamle landsby ligger i vore dage indkapslet i ny bebyggelse, hvor førhen markerne bredte sig med radiale skel mellem de enkelte gårde. I Bondebyen var der en central plads - det gamle Lyngby Torv, i dag Peter Lundsvej - og et gadekær. Tæt ved gadekæret stod der et sprøjtehus. Når der var brand, blev der ringet med kirkeklokken - tre slag for udenbys brande og fire slag for indenbys. Bønderne måtte så hente deres folk hjem fra marken, læsse vandtønderne på hestevognen og køre til pumperne ved gadekæret og fylde dem op. Man kan godt forstå, at det meste var nedbrændt, inden

Bente Jensen, f. 1942, cand.psych., barnebarn af proprietær Hans Haastrup på Lyngbygård.

man nåede frem. Apropos nedbrændt, er der i dag Falck-station på Lyngby-gård.

I de seneste århundreder har markerne tilhørende Bondebyen været drevet som landbrug. At der blev høstet god afgrøde, skyldtes for det første landmændenes dygtighed og det forhold, at de i lange tider havde gødet jorden med den gode latrin, som hentedes i København. København lå jo ikke så langt væk, så man kom snart ind på at sælge halm (langhalm) til de københavnske stalde og tog så gødning og latrin med hjem til Lyngby til gødskning af markerne. Halm og hø blev kørt med hestevogn ind på Halmtorvet i København. Gårdejerne har vel i begyndelsen selv kørt læssene, men i de senere år lod de en af karlene køre disse og tog selv toget, hvori de kunne drøfte fælles problemer. På torvet handlede de ikke alene med de læs, de havde med, men de talte også om mange ting vedrørende gårdens drift og produkter.

Der var i begyndelsen ko- og svinehold på alle gårdene, men i de senere år viste det sig mere rentabelt at gå over til at sælge markens produkter direkte til aftagerne i København eller andetsteds. Således var der til sidst kun egentlig kvægavl på et par af gårdene (Dyrehavegård og Lindegården). På de øvrige gårde var der kun de for selve gårdens brug nødvendige kreaturer. Motoriseringen var ikke indført inden 1930, så hesteholdet var stadig stort. På flere af gårdene indrettedes stutteri eller stalde for trav- og galophest. På Dyrehave-

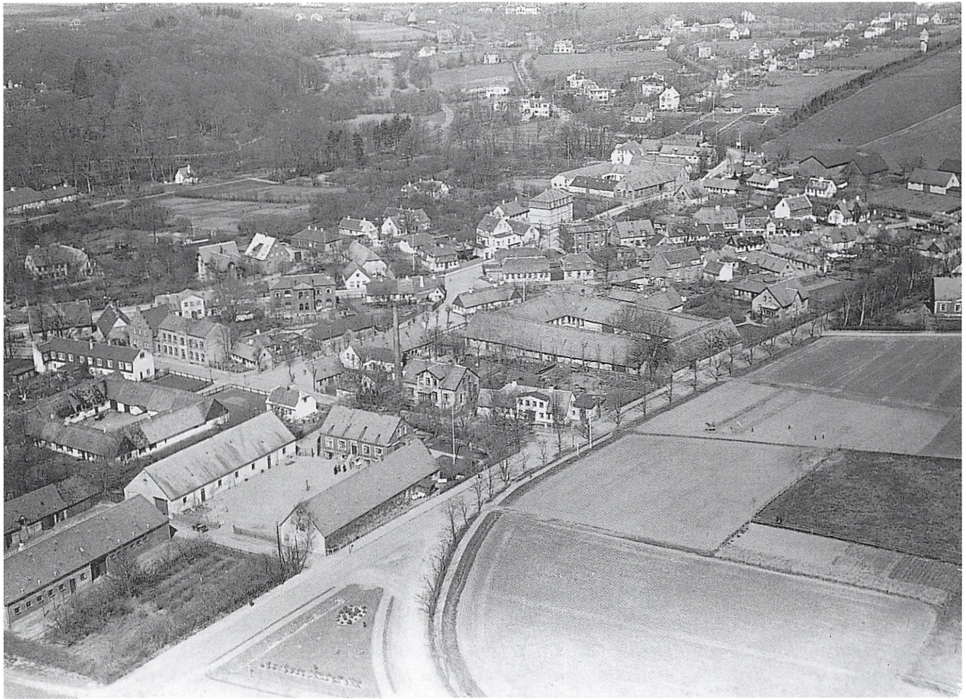
gård indrettedes endog en træningsbane for væddeløbsheste.

Gårdejerklassen

Gårdejerne blev i årenes løb velhavende mænd, og de fik stor indflydelse på sognets styre og anliggender, ja blev nærmest en overklasse i byen.

Det sidste gjaldt nok mere generationen før min mormor og morfar. Min mor, moster, morbror og tante - sidstnævnte var stuepige i en periode på Lyngbygård - som har hjulpet mig med dette historiske tilbageblik, fortæller, at de ikke specielt har følt sig som en overklasse. Godt nok var der grænser for, hvem af de fattige unger i Bondebyen man måtte lege med, men på den anden side fik de altid at vide, at det var dårlige tider for landbruget, og at det og det var der ikke råd til.

Personligt mener jeg, at de har levet i en lille verden for sig selv på Lyngbygård og har været en overklasse i den forstand, at der har været penge og kræfter til at hjælpe f.eks. min mormors søster, som var blevet alene med to små børn, fordi faderen var rejst til Amerika. Ligeledes kom min mormors gamle mor til at leve sine sidste år på Lyngbygård. På loftet blev der indrettet to stuer til hende, og en dame blev antaget til at passe hende døgnet rundt. Jøden - der blev gift ind i familien - »gemte« min morfar på Lyngbygård under krigen. Der var altid en eller anden i familien, der havde behov for hjælp. På mig virkede han som en bonus pater familias, der bare var glad hvis Musse (min

Bondebyen i Lyngby omkring 1920. Nederst til venstre ses Lyngbygård. Stuehuset er opført i 1880. Til venstre for gårdspladsen ligger ladelængen fra 1859. I forlængelse af den ses den senere nedrevne staldlænge fra 1869. Til højre for gårdspladsen ligger folkelængen, ligeledes fra 1869. Familien Haastrup skimtes på gårdspladsen.

mormors kælenavn) var det. Min mormor havde, tror jeg, en mening om tingene, som hun ikke undlod at sige til sin mand. Var hun ikke blevet opdraget til at tie og adlyde, som alle kvinder blev dengang, tror jeg, at hun havde været bedre egnet til at styre sognets anliggender, end min morfar var, hvis det ellers havde været på tale. Hun nedstammede jo også i direkte linie fra en af disse seje storbønder i Bondebyen. Det er ord jeg husker fra min tidlige barndom!

Lyngbygård

Lyngbygård kom i min families eje i 1846, hvor min mormors farfar Jørgen Pedersen købte Lyngbygård. Han var en meget dygtig og handlekraftig mand. I 1841-47 var han medlem af sogneforstanderskabet, og i forvejen ejede han Carlshøj og Lindegården, som også ligger i Bondebyen i dag. En søn til Jørgen Pedersen ved navn Anders Jørgensen (Jørgens søn, dengang fik man efternavn efter sin faders fornavn) købte

Dette billede er taget på Gammelmosegårds marker omkring 1900. Midt i billedet står min mormor og hendes bror Laurits, og foran sidder søstrene Karen (senere Schelin) og Anna. På maskinen sidder broderen Albert. Bagest står min morfar med en stor stråhat på. Hans Haastrup arbejdede allerede på dette tidspunkt på Lyngbygård hos Lars Jørgensen, hvis bror Peter Jørgensen ejede Gammelmosegård, så Lars Jørgensen har vel »udlånt« ham som høstkarl på broderens gård.

Privateje

Lyngbygård i 1864. Dog overtog hans bror Lars gården i 1874. Han var dengang kun 26 år. Ca. 1900 kom min morfar, Hans Haastrup, som er født på Stævnegården i Svanninge by ved Fåborg, til Lyngby Landboskole for at studere landbrug. Hans far havde udtrykkeligt sagt til ham, at han skulle sørge for at få en gård i nærheden af en storby, enten København, Odense, Århus eller Ålborg. Dette råd hørte han efter. I 1906 søgte Lars Jørgensen en forpagter på Lyngbygård. Min morfar søgte stillingen og fik den. Han var dengang

30 år. Lars Jørgensen havde en anden bror, Peter, som ejede Gammelmosegård (den har ligget omtrent der hvor Lillemosegård ligger i dag). Peters datter Johanne - min mormor - var i 1906 ansat som enepige på Lyngbygård. Hun var da 23 år, og en af hendes mange opgaver var at gå tur hver dag med den efterhånden blinde farbror Lars. Min morfar var absolut ikke blind for den unge Johannes skønhed. Så ofte det kunne lade sig gøre, blev hun iagttaget af den 30-årige Hans Peter Haastrup. Ikke alene ved måltiderne fulgte han

hendes bevægelser, men også når hun gik tur langs Lyngbygårds marker med sin farbror, havde han hende i øjenkrogen.

I 1909 blev min mormor og morfar gift. Først boede de i sidebygningen, og Lars blev boende i stuehuset, men i 1914 købte min morfar gården. Lars syntes, det var på tide, at de unge kom op i hovedbygningen, nu da Hans havde købt gården. Han fik bygget sig en villa på Rustenborgvej, hvor han levede sine sidste år.

Dengang min morfar købte Lyngbygård, kostede den 165.000 kr. og omfattede 120 tønder land. Så nu kunne min

morfar kalde sig proprietær! Jeg ved ikke, om der var noget, der hed en udbetaling dengang. Til gengæld ved min mor, at min morfar lånte nogle penge af en gammel moster, der var blevet alene, for hver gang familien Hastrup var på sommerferie på Fyn, skulle min morfar altid hen til moster og betale af på sin gæld.

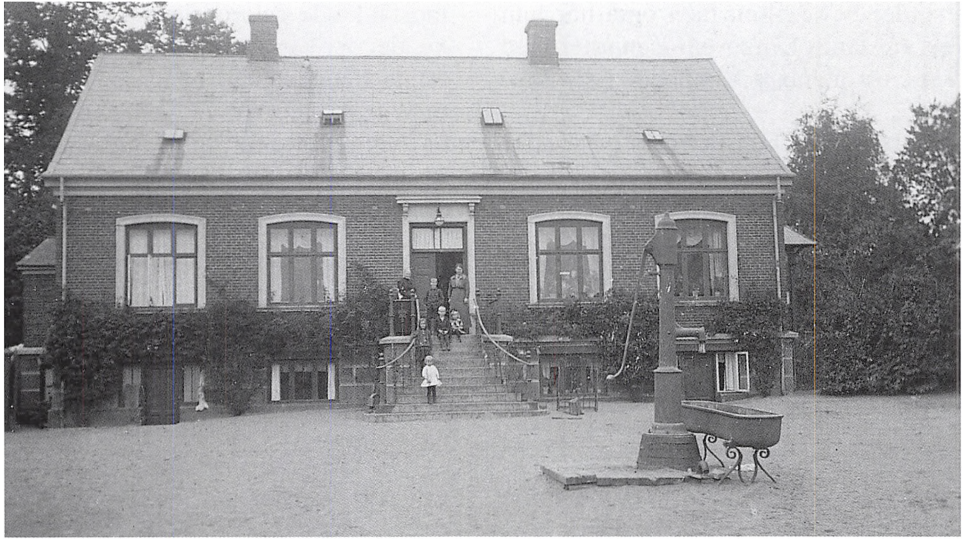
På hans gård var der ansat to karle og en forkarl. De boede i sidebygningen, hvor der i den nederste del var to værelser. Det største blev beboet af de to karle, og forkarlen boede i det andet.

Klokken fem om morgenen måtte forkarlen op og vække de to andre. Var

Min morfar og mormor med min morbror Kjeld på gulvet og min morbror Helge på min morfars skød. Min mor Ruth sidder på min mormors skød. Billedet er fra sidebygningen, hvor min morfar endnu var forpagter.

Privateje

Lyngbygårds stuehus i 1919.

Privateje

det vinter, var det svært at komme ud af de store træsenge med halm i bunden, hvorover der lå en fed underdyne med lagen over. Desuden havde de en hovedpude med betræk og en tung, tung overdyne med overlagen, der bestemt ikke var let at holde styr på. Nå, op skulle de jo, og ud kom de da også i det lille kolde vaskerum uden varme, hvor de emaljerede vandfæde stod og ventede på at blive brugt. Rindende vand var der, men det var hundekoldt. Meget vask er det nok ikke blevet til! I gulvet var der et afløb, hvor man hældte det brugte vand ud. Så var landvæsenseleven heldigere, når der ind imellem var sådan en på gården. Han boede oppe i stuehusets kælder lige ved siden af karlenes spisestue og køkkenet. Når han

skulle vaskes, brugte han det kønne servantestel i porcelæn, som stod på hans værelse. Han var endda så heldig, at han kunne gå ud i køkkenet og få varmt vand til sin barbering fra vandgryden. Det var en gryde, der var indbygget i komfuret, hvori der altid stod kogende vand til opvask m.m. Landvæsenseleven var der i ca. et år. Der blev betalt for ham, så han havde det lidt bedre end karlene. Skulle de på wc, var de henvist til et lokum nede bag stalden, som de selv skulle sørge for at tømme. I stuehuset var der rigtigt toilet, noget exceptionelt på den tid. Efter endt morgen-toilette gik det hurtigt ned i stalden, hvor der skulle rent strøelse under hestene og køerne. Én bestemt mand malkede hver dag. Køerne fik roer og hø,

og hestene fik f.eks. hvedekerne med hakket halm samt hø. Man havde et meget fint system i stalden, hvor man fyldte et lille rum over hvert dyrs staldbås med foder. Man gik så op i den anden ende af stalden og trak i en snor, så foderet faldt ned i truget. Den blev senere automatiseret, så man kunne indstille den på tid. Foderet faldt så ned på det forud bestemte klokkeslæt. I starten troede man ikke, det kunne lade sig gøre. Man skulle lige ud og kigge. Jo, sandelig - det var en fantastisk opfindelse.

Min morfar havde fire jerseykøer og tre spand heste (et spand er to heste). En lille islænder, der hed Baltic, blev brugt til fornøjelser. Det var som før

omtalt et kvægløst landbrug, hvor man kun havde dyr til eget forbrug. Min morfar købte som regel to grise om året og fodrede dem op til slagting til sig selv. Det var havre, byg, hvede, rug og kartofler, som min morfar tjente sine penge på!

Morgenritualer

Efter morgenmalkningen blev mælken båret op til køkkenet. Her havde kokkepigen været i sving siden klokken fem om morgenen. Hun var glad for, at hun ikke skulle ned og malke som de foregående kokkepiger. Hun var blevet fortalt, at den, der var ansat før hende, havde gjort det. Proprietæren havde nu

Min morfar og mormor som unge.

Privateje

opgivet at få kokkepiger, der malkede. De fandtes simpelthen ikke mere. Nu måtte karlene gøre det i stedet for.

Ilden skulle tændes i komfuret, og her måtte hun sande, at øvelse gør mester. Bordet stod allerede dækket i karlenes spisestue med franskbrød (hjemmebagt), rugbrød, ost og marmelade. Da mælken kom ind i køkkenet, var det kokkepigenes opgave at si den. Der kunne være forskellige ting fra dyr og mennesker, der i farten var røget ned i spanden. Derefter blev mælken hældt på fade. Alt til eget forbrug. Klokker seks præcis sad karlene i spisestuen og forsynede sig med morgenmad og en kop dampende varm kaffe. Det skarpe lys fra loftlampen skinnede ned i deres endnu lidt blege morgentrætte ansigter, men den varme kaffe gjorde godt, og langsom følte de, at de blev mennesker igen og kunne fortsætte dagens dont med fornyede kræfter.

Klokken halv syv gik min morfar ud og hentede sin Berlingske Avis i entreen, som måske var rigtigere at kalde en hall. Han lagde den ind på kontoret til senere læsning. Han var den i familien, der var først oppe. Kokkepigen var netop færdig med at gøre mælkespandene i stand. Det var et stort arbejde at få dem ordentlig rene efter malkningen. Færdig skulle hun også være, for nu hørte hun døren gå til kældertrappen. Proprietæren skulle have sin morgenkaffe. Den indtog han i køkkenet ved det store spisebord, der stod midt i rummet. En hurtig kop, og så ned til stalden og sætte karlene i sving.

Oppe ovenpå var min mormor så småt begyndt at vågne, hun skulle have børnene op i skole. Hun fik i alt tre drenge og to piger født i årene 1910-24. Hun fødte de fire første på Lyngbygård. Det var svært for hende at komme op. Hun var så absolut et B-menneske. Klokker syv lykkedes det, og det første hun gjorde var at tage sit hækled, hvide hårnet om sit fine, lange hår. Der var ikke tid til at ordne det nu. Nu gjaldt det børnene. Min mormor spiste med dem i samlet trop ved bordet i køkkenet. Lidt over halv otte blev de sendt af sted i skole. De gik de første fem skoleår på Lyngby Underskole. Min morbror Helge har fortalt mig om en frygtelig vinter. Sneen lå højt, og han var så heldig, at han blev båret i skole af en af karlene.

Fra 1. mellem gik de på Lyngby Statskole og tog realeksamen derfra. Ind imellem skete det, at de blev kørt i jumbes i skole. Den lille islænder Baltic blev spændt for. Da den nåede til den store viadukt ved Buddingevej og Jernbanevej, blev den altid bange for ekkoet fra sine egne hovslag, så den løb løbsk. Heldigvis blev den så træt af at løbe op ad bakken, at den standsede ved Statskolen.

Efter morgenmadsen gik min mormor i gang med at smøre smørrebrød til karlene og den eventuelle landvæsenselev. Klokker halv ni skulle de atter ind og have lidt at stå imod med. Også dette måltid blev indtaget i karlenes spisestue. Var det sommer, fik de en madpakke med i marken og spiste den i ly af hestens skygge. Min mormor ville

Min mormor med morbror Kjeld (til venstre) og morbror Helge klar til en tur i den nye jumbe med Baltic forspændt. Privateje

selv ordne dette smørrebrød, da hun var ret økonomisk og ekspert i at skære pålægget tyndt. Kokkepigen skar for tykke skiver! De fik margarine på brødet. Det var min mormor meget omhyggelig med at smøre helt ud til kanten af brødet i et tyndt, tyndt lag. Herpå blev smurt leverpostej, eller også fik man spegepølse og rullepølse.

Proprietæren sad ikke med ved dette morgenbord heller. Han fik det serveret på sit kontor af stuepigen, og så fik han en enkelt snaps dertil. Han elskede disse formiddage, hvor varmen fra den store, smukke, dybgrønne porcelænska-min i hjørnet, som nu havde været tændt i halvanden time, gav rummet en behagelig temperatur. Snapsen blev taget i eet drag, og idet han lænede sig til-

bage, kom han til at se på billedet af sin mor, der hang øverst på væggen. Tankerne gik til Fåborg til barndomshjemmet. Han bestemte i dette øjeblik, at de penge, han havde fået for jorden, som han solgte i 1919, selvfølgelig skulle bruges til at afdrage hans sidste gæld til moster; men et kørekort og en bil kunne der også blive råd til. Snapsen var mede, og han glædede sig til sommerferiens biltur til Fyn med hele familien. Han slog op i avisen for at undersøge prisen på en Hudson.

Pludselig bankede stuepigen på døren og spurgte, om proprietæren var færdig, for så ville hun sætte bakken ud i madelevatoren. Den gik fra kælder til loft med indgangslåger på alle tre etager. Den blev i min barndom brugt til

transport af dukker, bamser og hemmelige breve. Proprietæren sad i sine egne tanker og tænkte på budgettet og fremtiden, så han blev lidt forskrækket, da stuepigen kom ind. Hun benyttede lejligheden til at se til ilden i den store kamin.

Rengøring

Om vinteren startede stuepigen sin dag klokken syv med at tømme asken både her på kontoret og i børneværelsets kakkelovn. Derefter hentede hun koks i kælderen og tændte op begge steder.

Hun boede på loftet, hvor der var et stort hvidskuret gulv, der blev skuret ca. hvert halve år. Herfra var indgang til fire værelser (to på hver side af gavlen). Her boede hun i det ene, og de andre blev brugt til gæsteværelser og senere, da børnene var blevet store, til børneværelser. Trappen, der gik fra loftet ned i den store hall, skulle vaskes hver dag. Det blev gjort efter optændingen af kaminen. I børneværelset og på kontoret i stueetagen skulle hver dag tørres støv af, vaskes gulv eller støvsuges. Den fine stue (dagligstuen), spisestuen og have-

Proprietærens kontor i 1917 med den grønne kamin til højre. På væggen hænger øverst et billede af min mormor med billeder af min morfars forældre på hver side.

Privateje

*Den fine stue med klaveret i
1917. Privateje*

stuen blev ikke brugt hver dag, og blev derfor kun rengjort, når det trængte. Min mormor lod de unge stuepiger selv tage stilling til, hvornår denne rengøring skulle foregå. Bag børneværelset var der yderligere et værelse, der skulle holdes, og ikke at forglemme wc'et, der lå helt ude i en fløj for sig selv forbundet med en lille gang til et stort badeværelse, der igen stødte op til min mormor og morfars soveværelse. Her havde

stuepigen ingen adgang. Dette rum ordnede min mormor selv.

Det var store arealer at holde. Husets grundareal var (er) $17\frac{1}{2} \times 11$ meter. Det skal vi gange med tre etager. Det bliver små 600 m^2 . Jeg husker endnu fra min barndom - dengang var der ikke stue- og kokkepige - hvordan min mor og mormor efter den årlige hovedrengøring nærmest stønnende sagde: »Nu kan vi godt begynde forfra!«

WC'et på Lyngbygård i 1917. Det var en stor luksus dengang. Det store kommodelignende møbel, der står til højre i billedet, kunne man lukke op foroven og sætte et vandfad ned i. Det var behandlet indvendigt, så det kunne tåle vand. Nederst i skabet var der plads til natpotten.
Privateje

I mellemtiden havde kokkepigen været ovre hos de unge mennesker og redt deres senge. Hun havde fart på i dag, for hun skulle også nå at bage. Det blev gjort en gang om ugen. Der blev bagt franskrød samt en bradepandekage af en slags. Rugbrødet købte man hos en bager, der kom to gange ugentlig og solgte brød fra en bil. På sin vej over gården nåede hun lige at vinke til stuepigen. Hun var i færd med at vaske

vinduer i stueetagen. Kokkepigen fik i farten, da hun gik ned ad trappen til kælderen, kastet et blik på vinduerne dér. De trængte faktisk også til at blive pudset, men i dag havde hun ikke tid. Hun skulle holde kælderetagen, som stuepigen skulle holde stueetagen. Kokkepigen boede i kælderen. Det lyder måske lidt kedeligt at bo i en kælder, men værelset lå lyst og højt forbundet med en lille gang til køkkenet.

Over for køkkenet - mod nord - var spisekammeret med en masse hylder. Her stod æggene, asierne og syltetøjet - alt det fluerne ikke kunne gå i. Ved siden af spisekammeret var en dør ind til mælkekælderen. Her gik man fire trin ned, og mørkt og koldt virkede dette rum. Her var et stort flueskab til stege, leverpostej og pølser m.m. I dette rum var der altid net for vinduet hele sommeren. Ingen fluer kom ind, men kun frisk, kold luft fra nord. Næste dør var indgang til strygestuen. Her stod en lille sekskantet kakkellovn beregnet til præcis seks strygejern. Et håndtag med en vippeanordning gjorde det let at skifte til næste varme jern, når det man stod og strøg med, var blevet koldt. Havde man tid til overs, kunne man altid gå i strygestuen. Her lå bænker. Alle deltog i strygningen lige fra stuepige, kokkepige, fru Haastrup og børnene. Næste dør var indgang til rullestuen, hvor alt lige fra håndklæder og viskestykker til sengetøj blev rullet. Det sidste kælderrum indeholdt en masse hylder til opbevaring af gårdens friske frugter. Desuden stod der herinde altid et sulekar med flæsk lagt i en stærk saltlage. Over for alle disse rum var der på den anden side af gangen lige så mange døre. Når man åbnede dem, så man ind i nogle skabe med masser af porcelæn samt sommerens syltede og henkogte frugter. Bag disse skabe lå karlenes spisestue og landvæsenselevens værelse med indgang fra gårdspladsen. Gik man tilbage ad den lange gang, var der efter køkkenet et

stort, godt afskærmet rum inde bagved til koks. Skråt overfor lå et wc til brug for stue- og kokkepige samt familien. En anden kældertrappe derfra førte op til toilettet og det omtalte badeværelse i stuen.

Her var min mormor netop ved at rydde op og havde tændt for gasfyret - børnene skulle have det ugentlige bad - og var nu i gang med sit morgentoilette. Klokken var lidt over ni. Spritapparatet blev tændt og krøllejernet lagt derpå. Det lange hår skulle krølles. Det var besværligt, men det skulle gøres hver dag, for håret var ikke særligt kraftigt og synede af mere ved denne behandling. Resten af formiddagen var for min mormors vedkommende besat med at strikke og stoppe strømper, ordne sengetøj, viskestykker og håndklæder. I Magasin blev disse ting købt én gang om året, hvis der var behov for det. Var det sommer, kunne man se fru Haastrup plukke bær og frugter. Hele sommeren igennem henkogte og syltede man, efterhånden som frugterne blev modne. Tit kunne man se hende sidde udenfor i solskinnet og nippe stikkelsbær.

De unge mennesker, der boede på gården, fik vasket deres sengetøj dér. Een gang om måneden blev der bestilt vaskekone, og vaskehuset - der lå ved siden af karlenes værelse - lå hen i røg og damp en hel dag. Familiens kulørte tøj blev vasket en gang om ugen. Min mormor var øm om det hjemmestrikede uldne. Det måtte ikke vaskes i for varmt vand.

Proprietærens formiddag

Det var op ad formiddagen, og proprietæren havde lagt avisen og var gået i gang med kassekladden. En gang om måneden kom regnskabsføreren og ordnede regnskabet. Han var der en hel dag og spiste med til alle måltiderne. Man kunne høre helt op i stuehuset, at der blev hugget brænde i stalden. En af karlene havde været beskæftiget med det fra morgenstunden. En anden sorterede kartofler. I dag skulle han til Lyngby og sælge til private. Tre gange om ugen kørte han med kartofler, halm og hø til København. Heldigvis var det ikke snevejr lige for tiden, for var det rigtig vinter, skovlede man sne ud ad Fortunvejen. Mange dage blev brugt til det. Fortunvejen hedder i dag Lyngbygårdsvej og Klampenborgvej. Den startede ved udkørslen fra Lyngbygård og gik helt ud til starten af Ermelunden.

Proprietæren lagde nu kassekladden i skuffen, og på vej ud af døren nikkede han til stuepigen, der lige havde været ude og rystet støvkluden. Hans cykel var parkeret for enden af gårdspladsen op ad stakittet. Fra køkkenet lagde man mærke til, at proprietæren vandrede ned over gårdspladsen, alt imedens han studerede sine bygninger. Han var opmærksom på, at ladens skifertag havde taget skade i vinterens løb. Det skulle repareres så hurtigt som muligt. Vejrhanen på toppen fortalte ham, at vinden var i vest. Da han nåede stakittet, var han hurtigt oppe på cyklen, men var ved at komme ud af kurs på grund af de mange store huller i indkørslen. Ude på

vejen gik det bedre. Han havde medvind, da han cyklede ud for at se på sin vintersæd. Solen skinnede nu fra en skyfri himmel, og selvom det stadig var vinter, tænkte min morfar på sommerens komme, hvor han altid her midt på Fortunvejen kunne se sine folk stå og stikke tidsler eller radrense og hyppede kartoflerne på de flade marker. Det var store arealer, så både formiddag og eftermiddag blev brugt til disse ting. Dengang sprøjtede man ikke med ukrudsdræbende midler mod ubudne gæster i gulerødder, ærter eller andre ting.

Et år dyrkede min morfar kålrabifrø, og der kom en masse sorte biller, og åd alle blomsterne. De skulle udryddes, og det gjorde man på den måde, at en af karlene red på en hest, der havde fået fastspændt nogle stænger på et par hjul. Imellem disse stænger var der udspændt et stykke sækkelærred. Dette blev indsmurt godt i klister, og så skulle det gå lidt stærkt med hesten, for at så mange af disse sorte biller som muligt blev chokerede og fløj op i klædet. Da sækkelærredet var propfyldt med biller, blev de alle sammen skrabet af og gravet ned. Så smurte man stoffet ind igen og tog en tur til.

Var min morfar ikke i marken, kunne man se ham optaget af at holde sin prydhave, der lå nord og øst for stuehuset. Her måtte ingen blomster plukkes, men ovre på marken - der hvor den katolske kirke ligger i dag - havde han en mægtig urtehave og en masse blomster. Her kunne man gå over og plukke en buket, hvis man havde lyst.

Min mormors og morfars soveværelse i 1917. På dette tidspunkt sov der desuden tre børn i soveværelset. Døren står åben ud til det store badeværelse. Toiletet var ikke i badeværelset, men i et rum for sig. Privateje

Proprietærfruens formiddag

Mandag var det fiskedag, og fru Haastrup gik ind på kontoret for at ringe til fiskemanden, der boede på Lyngby Hovedgade. Hun satte sig i den store skrivebordslæderstol og kunne mærke, at den var varm endnu. Hans havde forladt den for lidt siden. Hun startede med at svinge håndtaget, der sad på højre side af den høje telefon, inden røret blev taget af. På den måde kaldte hun Lyngby central. Hun tog røret af. Der blev sagt: »Lyngby«. Nummeret på fiskemanden blev afgivet, og så vidste forstanderinden, at nu skulle fru Haastrup atter be-

stille fisk. Hun fik forbindelsen og præsenterede sig. Ordren blev afgivet, og havde han et godt tilbud, anbefalede han det selvfølgelig. Farvel og tak! Røret blev lagt på, og der blev ringet af, det vil sige, man svingede håndtaget endnu engang. Lyngbygårds telefonnummer var Lyngby nr. 224. Fiskehandleren kom selv op på gården og præsenterede fiskene for fru Haastrup, inden hun afleverede dem til kokkepigen. Også til købmanden blev der ringet en gang om måneden. Her blev bestilt mel, sukker, gryn samt andre købmandsvarer til en måneds forbrug.

Kokkepigen havde i løbet af formiddagen skrællet kartofler og forberedt middagsmaden. Hun sørgede for at tilberede så mange kartofler, at der var til stuede kartofler til aftensmaden. Det fik man hver dag. Kartofflen var uundværlig både middag og aften.

Stuepigen kom ned for at dække bord, og netop nu klokken lidt i tolv svingede postbudet for anden gang i dag ind på gårdspladsen. Han ringede på døren. Da min mormor åbnede, sagde han: »Brev fra Afrika«. Der havde min mormor en søster, Karen. Fru Haa-

strup takkede med smil på læben. Hun kunne lige nå at læse det lange brev inden middagen! Minsandtten, der stod, at Karen kom hjem om tre måneder med sine fire børn. Hendes mand blev i Afrika. Han skulle uddanne sig til landmåler.

Nu vidste min mormor, at hun skulle i gang med at forberede sin søsters hjemkomst. Hele den store familie, som bestod af 17 søskende med ægtefæller og børn, samt venner og bekendte ville særdeles gerne hilse på den hjemkomne dansker og høre hende fortælle om de

På Lyngbygårds havetrappe i oktober 1919, da min mormor Karen vendte hjem fra Afrika med sine fire børn og boede på Lyngbygård i flere måneder, mens hendes mand blev i Afrika. Øverst ses min mormors mor, som boede på Lyngbygård de sidste år af sit liv. Derunder min morfar, mormor Karen og min mormor. Det er mormor Karens fire børn til venstre og mine bedsteforældres fire børn til højre. Privateje

Julen 1919 med min mor (nr. 3 fra højre), hendes søskende og de hjemvendte fætre og kusiner fra Afrika samt min mormors søster Karoline Hansens børn (Kate bagest på kælken og Benny stående helt til venstre). De øvrige børn er fra venstre Kjeld Haastrup, Grethe Schelin, Finn Haastrup, Tove Schelin, Vagn Schelin, Otto Schelin, Ruth Haastrup og Helge Haastrup. Privateje

indfødte og deres problemer i Sydafrika, og især om Durban, hvor hun boede med sin familie.

Disse sammenkomster kunne kun foregå på Lyngbygård. Her var plads og gæstfrihed. Jeg tror ikke, at mine bedsteforældre regnede det for noget, når hjemkomstfesten for Karen blev holdt med 50-60 mennesker.

Hvad min mormor ikke vidste, da hun læste brevet, var, at Karen blev på Lyngbygård et helt år. Fire børn her og fire børn der. Liv og glade dage på godt og ondt mellem fætre og kusiner i dette

tidsrum var medvirkende til, at en livslang forbindelse mellem Danmark og Sydafrika fortsatte ud over min mors generation.

Middagsmaden

Klokken tolv præcis blev middagsmaden serveret. Alle spiste i karlenes stue i kælderen. Om vinteren fik man en forret, der bestod af enten sødsuppe, øllebrød, kærnemælkssuppe, hyldebærssuppe med tvebakker, rabarbersuppe eller grød. Et par »specialiteter«, som min mor så absolut ikke kunne lide som

barn - men som hun alligevel ikke afholdt sig fra at servere til sine børn, da hun selv blev husmor - var en rest risengrød opvarmet i ovnen og overhældt med varmt sødt øl. Ligeledes kunne en portion vandgrød, varmet i ovnen og overhældt med varm mælk, få min mors appetit til at gå fuldstændig i stå.

Efterretten var - som omtalt - altid fisk om mandagen. Tirsdag blev der f.eks. serveret labskovs (rest fra søndagen). Onsdag stegt flæsk eller hakkebøf. Torsdag måske kylling. Fredag skinke med stuved spinat og lørdag altid øllebrød og pandekager eller æbleskiver. Til maden drak man hvidtøl om vinteren. En tønne kom hver uge fra De

Forenede Bryggerier. Om sommeren kunne hvidtøllet ikke holde sig. Så fik man en tønne skibsoøl i stedet for. Det slukkede tørsten bedre, men smagte gyseligt (iflg. min mor).

En sidste »specialitet«, der mindede lidt om vore dages koldskål var »kør om«: Fem æg og godt med sukker piskes længe. Derefter hældes sur mælk i. Retten blev serveret med revet rugbrød. Jeg husker tydeligt smagen og kan kun sige, at jeg foretrak rabarbergrød!

Ved middagen klokken 12 havde min morfar kun én ting i hovedet, og det var at blive hurtigt færdig og så komme op og sove til middag. Allerede klokken 13

Kontoret i 1917 med ottomanen, hvor min morfar sov til middag. På øverste hylde står hans præmiebægre.

Privateje

skulle han ud og afgive ordre til karlene om eftermiddagens opgaver. Ved bordet blev der højst udvekslet et par enkelte sætninger med forkarlen angående kornets tilstand eller andre landbrugsagtige ting. Var der kommet en nyansat, der var lidt for længe om at spise den varme suppe, som min morfar var ekspert i at sluge, kunne proprietæren, når han selv var færdig, sidde for enden af bordet og se stift på personen, alt imedens han trommede med sin højre hånds fingre på voksdugen. Det varede ikke mange middage, inden den sidst ankomne, lidt langsomt spisende enten måtte vælge at følge med i tempo eller også tage det mindre op på tallerkenen og så undgå proprietærens blik. Så lige en hurtig kop kaffe. Hr. Hastrup sagde velbekomme og var hurtigt oppe ad trappen og inde på ottomanen på kontoret. Han var ekspert i at falde i søvn med det samme. Min mormor gik med op og tog avisen på kontoret og satte sig ind i børneværelset for at læse den.

Eftermiddag

Klokken 13 var proprietæren atter oppe. Han lagde vejen ned omkring køkkenet, hvor han hentede svinespanden. Heri var hældt alt, hvad der overhovedet kunne skylles ud af pletter og pander fra middagen. Det var en våd omgang at gå med. Karlene stod allerede ved stalden, og da han havde givet dem besked, gik han selv ind og fodrede svinene. De skulle fodres godt. Det var jo til eget forbrug. Jeg gad for resten vide,

Spisestuen på Lyngbygård i 1917. På buffeten stod nogle dejlige kobberting.

Privateje

om karlene nåede at få sig en lur?

Kokkepigen skulle efter middagen vaske op, og komfuret skulle rengøres. Det skulle smøres ind i noget specielt komfurvoks, så det stod skinnende rent og blankt. Derefter blev gulvet vasket. Det sidste, hun foretog sig inden middagspausen, var at gå ned i hønsehuset med hønsespanden. Hønsene skulle også have mad. I spanden var

der kartoffelskræller, rullepølse, der havde en tanke, små kødben, æggeskaller (kalk er godt), ja, alle former for rester af mad. Man havde ingen skraldespand, så intet gik til spilde. Æggene blev taget med tilbage. Så op at klæde om. Hun havde fri til klokken 17. Stuepigen hjalp til med at tage ud af bordet, tørre af og sætte på plads efter middagen. Så gik hun op for at klæde om. Om formiddagen havde hun haft bomuldskjole og forklæde på. Kokkepigen havde det samme på, når hun var i køkkenet, blot havde hun en hvid kappe på hovedet, for hår i maden var ikke lækkert!

Klokken 14 kom børnene hjem fra skole og fik serveret kakao og franskbrød med marmelade. På gården var der en springerspaniel, Roy, der var glad for at gense børnene på dette tidspunkt. Var min morfar hjemme, drak han en kop kaffe med. Her var det kun familien, der deltog. De stuepiger, min mormor og morfar antog, havde familiær stilling. Det vil sige, de skulle blandt andet læse lektier med børnene. Min mormor krævede derfor, de havde en realeksamen. Hun havde ikke selv lært så meget i skolen, så hun ville gerne have, at hendes børn lærte lidt mere. Min mor har fortalt, at stuepigen sad og slog alle de engelske gloser op i ordbogen for hende. Alle tiders, men meget lærte man vist ikke af det! Desuden skulle de beskæftige børnene på forskellige måder, f.eks. lægge kabaler med dem om vinteren og tage til vandet med dem om sommeren. Det var ikke altid lige mor-

somt for stuepigen, når hun om aftenen skulle nå hjem og dække bord, og den yngste datter ikke var til at få trukket hjem.

Hen på eftermiddagen kom postbuddet for tredje gang. Her blev Berlingske Aftenavis leveret. Det var nu fyraften for proprietæren. Han satte sig endnu engang på kontoret for at studere de sidste nyheder. Om eftermiddagen blev der malket igen, og denne mælk blev solgt ved døren til faste kunder, der kom med deres mælkespand. Disse penge fik min mormor, og som sagt var hun meget sparsommelig. Man sagde, at hun altid havde penge gemt i kommodeskuffen, og det var vist mere end småpenge!

Karlene havde fri klokken 17 og gik så over og vaskede sig og kom rene og omklædte til aftensmaden klokken 18. De havde dengang en ti timers arbejdsdag.

Aftensmad og aftenforøjelser

Klokken 17 gik kokkepigen i køkkenet. Hun startede med at give kattene mælk. Uden for kældertoppen satte hun et par skåle med mælk, og det varede ikke længe, inden gårdens katte var samlet her. Derefter gik hun i gang med de stuede kartofler. På bordet, som stuepigen lige havde dækket, blev der sat rullepølse, leverpostej, spegepølse, evt. sildesalat og ost. Min mormor lavede selv knapost med kommen (en slags rygeost). Hvis der var for meget mælk, havde de selv en lille smørkærne til hjemmelavet smør. Sildesalaten var den ene-

ste slags salat, de fik dengang. Den havde ikke noget med de mayonaisesalater at gøre, som vi får i dag. Den bestod af sild, rødbeder, æbler og kartofler, der blev kørt gennem kødmaskinen. En slankende sildesalat, der egentlig smagte ganske glimrende. Aftenmåltidet blev afsluttet med en kop te, og han, der ikke nåede at blive mæt til middag, havde måske chancen nu for at få en ekstra bid. På det tidspunkt havde proprietæren intet hastværk.

Om aftenen fik karlene lov til at sidde i spisestuen og snakke, eller hvad de nu havde lyst til. Min morfar kunne ikke lide, hvis de spillede kort. Han påstod, at mange folk havde tabt deres gård i kortspil.

Turen kunne også gå til Lyngby. Her var en biograf, og netop i aften spillede de »Jernmanden«. Den havde min morbror set i går, men dengang var der fortsættelse på filmene, så i aften skulle han ned og have slutningen. Disse film sluttede altid på de mest spændende steder. Min morbror havde lige været inde på kontoret og bede om penge til næste forestilling. »Ja, jeg tænkte det nok,« var min morfars omkvæd. På det tidspunkt vidste han ikke, at om fire dage spillede de »Cirkuskongen«. Den var i tre afsnit, og den skulle alle se.

Min mor havde også været på kontoret i dag i en lidt anden anledning. Hun trængte til et par nye sko. Min mormor sagde til hende: »Du må gå ind til far og bede om et par!« Min mor var ikke meget for det og sagde: »Åh, vil mor ikke gå derind!« Svaret var nej. Så gik min

mor med langsomme skridt ind på kontoret. Min morfar sagde: »Nå, hva' vil du!« - »Mor siger, jeg trænger til nye sko!« - »Trænger du, så må du hellere få!« - »Tak skal far have!« Ude var hun med det samme. Far og Mor var tiltaleformen, hvor vi i dag siger du!

Nu var det helt mørkt udenfor, og i børneværelset var der aktivitet. Der var måske et eller andet, man havde »glemt« af lektier om eftermiddagen, som blev hastet igennem nu. Min mormor sad og strikkede et par grå sokker til min morfar. Det kunne ske, at hun gik ind til ham på kontoret og snakkede lidt, men hvad de talte om, ved kun de to, for børnene kom ikke med derind.

I går aftes havde der været besøg til aftenkaffe. Det var min mormors bror og svigerinde, der boede på Smedebakken i Bondebyen. Kaffen blev serveret på kontoret af stuepigen. Børnene fik lov at komme ind og sige goddag, og så tilbage til børneværelset igen. Gæsterne var meget interesseret i det nye bæger, der var kommet op på hylden ved siden af de tre andre. Min morfar var medlem af Københavns Amts Landboforening og havde netop fået overrakt sit sidste store sølvbæger. Han havde vundet en ukrudtskonkurrence for at have mindst tidsler på marken. De tre andre havde han fået for rug, hvede og seksradet byg.

Det var tid nu til at gå i seng. Den yngste datter lignede sin mor og ville aldeles ikke i seng. Pludselig stod min morfar i børneværelset og sagde: »El-

len,« idet han pegede mod døren. Hun var ude af værelset som en pil.

Søndag

Efter at have beskrevet hverdagen på Lyngbygård vil jeg nu bevæge mig over til søndagen, helligdagen eller måske bare en speciel dag, der huskes i en eller anden anledning.

Lørdagen var dengang en almindelig hverdag. Om søndagen skiftedes karlene til at have hjemtur, som det hed. Køerne skulle jo stadigvæk malkes, selvom det var søndag. Gårdspladsen blev også revet på denne dag. Om morgenen fik familien en krydderbolle med smør på. Det var lykken!

Klokken 10 var der afgang til kirken. Fru Haastrup var med i dag, men ikke hver søndag. Børnene skulle også med, men kunne de se deres snit til det, gemte de sig i laden for at blive fri. Det lykkedes ind imellem. Pastor Krohn prædikede. Var han lidt kedelig at høre på, eller var proprietæren kommet for tidligt ud af sengen? Min mor vidste i hvert fald, at når halvdelen af prædikenen var overstået, sad hendes far og nikkede. Øjnene faldt i. Forgæves kæmpede han med disse gudstjenester, for i kirke skulle man jo. Min morbror Helge var også med i kirken, troede min morfar. Det var nemlig ikke altid, børnene sad ved siden af deres far. Man kunne også stå i våbenhuset, for dengang var kirken stopfyldt. De voksne skulle have de bedste pladser. I stedet for at blive i våbenhuset kunne man jo slå et smut ned om Lyngby sø. Det var

sjovere end en gudstjeneste med pastor Krohn. Min morbror var allerede ved søen, inden den første salme blev sunget. Her sad han på en bænk med en kammerat, og de talte om vinterens glæder på isen. Min mor skøjtede også, og det hun husker tydeligst, var turen over til de små øer, der ligger midt på søen. Lyngby sø var dengang (i 1928) så klar og ren, at alle vandplanterne kunne ses flere meter ned i dybet. Det gjorde skøjteturen til en gysende fornemmelse for min mor. De store perspektiver i søens bund gjorde sit til, at hun i fantasien forestillede sig nedsuget i dette eldorado af fisk og planter. Det var urealistisk tankegang, da isen var bomsikker. Det havde været frostvejr i flere måneder, men fantasien fejlede ikke noget.

Præcis ved gudstjenestens ophør stod min morbror i våbenhuset og ventede på min morfar. De så smilende på hinanden, som om de hver især havde været tilfreds med gudstjenesten.

På vej hjem fra kirke så de bagerbilen komme op ad Smedebakken. Nu holdt den på Høstvej ud for Lyngbygård. Klokken var ca. halv tolv, og der skulle komme mange gæster i dag til eftermiddagskaffe og aftensmad. Som noget helt specielt blev der købt 15 flødeskumskager og et rigtigt franskbrød med birkes. Det var lækkert at få et »bagerbagt« franskbrød, som ikke smagte spor hjemmebagt!

Eftermiddagen gik med landbrugs-snak og en lille smule politik blev også diskuteret. Der havde jo lige været valg.

Min morfar havde netop købt en Hudson, så her var også noget at tale om. Aftensmaden var en stor kalvesteg til 15 kroner. Der var altid en rest til en middag senere på ugen, f.eks. den tidligere omtalte labskovs.

Inden gæsterne gik hjem, fik min morfar lige fortalt, at i morgen skulle han i Diskussionsklubben. Det glædede han sig meget til. Her blev landbrugsproblemerne talt igennem. Ofte tog de rundt på de gårde, der havde specialiseret sig i et eller andet inden for landbruget, og fik gode ideer. I denne klub havde han fundet en god ven, proprie-

tær Christensen fra Mørkhøjgård. Han besøgte ham ofte med hele familien.

Efter middagsmaden bød min morfar cigarkassen rundt. Nå, nu var den næsten tom igen. Det passede lige, nu var der gået en uge.

Dette forår var der konfirmation. Min mormor fattede ikke at tiden var fløjet så hurtigt. Hun syntes ikke, det var længe siden, hun gik rundt med Helge på armen. Hun kom pludselig til at tænke på dengang, da stuepigen ikke var i nærheden, og hun blev nødt til at bede Hans om at holde ham, da hun skulle have noget i det store skab. Han

Den nye Hudson på gårdspladsen i 1919. Ved rattet sidder min morfar med sin svoger Poul Jørgensen på for-sædet. Bag dem ses min mormor og moster Karen.

havde taget ham modvilligt, idet han kejtet havde holdt ham helt ud fra sig og sagt: »Musse, hvad skal jeg sige til ham!«

Til konfirmationen købte man vinen hos Kjær og Sommerfeldt. En af de få fester, de nød sådan noget til maden. De bestilte den fine middag i byen, og dertil hørte en kokekone til finere madlavning. Kokkepigen på Lyngbygård var ikke uddannet til det. Prisen var for tre retter mad, suppe, steg og is, 10 kroner pr. kuvert i april 1928.

Den nye Hudson

En stor begivenhed var, da min morfar i 1920 købte den tidligere omtalte Hudson. Selvom det altid var dårlige tider for landbruget, også dengang, var der råd til en sådan bil. Den blev som omtalt købt, fordi min morfars familie boede på Fyn. Det var rart selv at kunne køre. Én gang om året holdt familien nemlig ferie i otte dage derovre. Først da høet var kørt i hus, kunne man tage af sted. Dyrenes foder skulle være sikret til den kommende sæson. Den 1. juli 1920 må have været et stolt øjeblik for min morfar. Han kørte af sted med sin familie gennem Danmarks natur ad de bumlede skærveje. Han vidste ikke dengang, hvordan hans efterfølgere i 2007 skulle have et øje på hver finger, når de skulle en tur til Fyn ad de store motorveje. Dengang mødte man højst en hestevogn i ny og næ. En bil var en sensation. På nummerpladen A 6933 kunne man se, at den kom fra København.

Da han svingede ind på gårdspladsen i Svanninge stod hele familien ventende. I uger havde de glædet sig til at se den. De glemte helt at bemærke, hvor store børnene var blevet siden sidst. Hudsonen var flottere end de havde forestillet sig i fantasien!

Mormor på flyvetur

I 1910 foretog Robert Svendsen den første flyvetur over Øresund. Min mormor var meget imponeret af ham og gik i sit stille sind og tænkte på, at det ville hun gerne prøve en dag ved lejlighed. Da der lå en flyveplads ved siden af min morfars marker i Lundtofte, hvor der nogle år senere (i 1920) var rundflyvning, fik hun lejlighed til at prøve. Min morfar skulle bestemt ikke nyde noget.

Hele familien kørte af sted i Hudsonen med så mange fætre og kusiner, der kunne være i bilen. Min morfar vinkede til Musse - stolt som en pave - da hun steg ind i maskinen. Den hed GOLI-ATH. Turen gik godt, og især min morfar var lettet, da hun atter stod på landjorden.

Når der fremover kom gæster på Lyngbygård, og min mormor ikke lige var i stuen, da de kom, blev der spurgt, hvor Johanne var henne. Min morfar pegede op mod himlen og sagde: »Hun er oppe og flyve!«

En valgaften var heller ikke en hverdagsbegivenhed, slet ikke dengang. Da var der ikke valg så tit som i dag. Min morfar var konservativ. De havde en radio med tre-fire tilhørende hovedtelefoner, der kunne sættes ind i radioen.

Ville man høre et program alene, tog man hovedtelefonen på og lyttede. Det minder lidt om vore dages walkman. På valgaftenen sad min morfar med disse »tingester« på ørerne og ville ikke forstyrres.

Naturoplevelser

Teater og kunst havde ikke familien Haastrups store interesse, men skønlitteratur og fuglesang var derimod ting, man især satte pris på. Apropos fuglesang, så havde familien en årlig forårstur, hvor de en tidlig morgenstund tog af sted for at høre fuglene synge. Dagen før spurgte min morfar sine børn, om nogen var interesseret i at komme med. I samlet kor råbte alle et enstemmigt ja!

Tidlig morgen. Op klokken fire. Alle var lysvågne. Ud i Hudsonen og så op til Hørsholm. Deroppe var der nemlig fuglesang. Min morfar lærte sine børn, at den fugl der sang, så det lød som om den sagde »Riesengebirge«, var bogfinken. Guldspurven sang to korte og en lang lyd i samme leje, og sangdroslen sang næsten smukkere end nattergalen. Min mormor var ikke med. Hun ville hellere sove længe!

Et andet forårstegn var, da Baltic - den lille islænderhingst - blev lukket ud på gårdspladsen efter at have stået i stalden det meste af vinteren. Gårdens låger blev lukket i, og man slap den løs. Børnene var på gårdspladsen, og min mor foretrak at gå et par trin op ad trappen. Her var sikkert at stå. De voksne stod bag gardinerne og iagttog Baltic det kvarter, det varede, hvor den var

Min far og min morbror Helge sidst i 1930'erne.

Privateje

fuldstændig balstyrig og slog bagud af bare glæde samtidig med, at gårdspladsen blev gennemgalopperet på kryds og tværs. Til sidst var den så træt, at man kunne indfange den og få den ud på marken. To af de andre heste, der gik derude, passede min far.

Den nye svigersøn

Min far, Frede Akselstad, blev ansat på gården i 1927. Da min mor var atten år i 1933, tror jeg nok, at de havde fået et godt øje til hinanden. Der gik dog så

Den nye svigersøn: min far, Frede Akselstad, på Lyngbygårds marker, hvor endnu kun Lindegårdsskolen er opført. Privateje

Min mor og far (Ruth og Frede Akselstad) i Lyngbygårds have med min mors hund Roy. Privateje

grumme lang tid, inden de blev gift (i 1941). Min far manglede en gård og en pæn formue til den ældste datter på Lyngbygård.

»Lige børn leger bedst,« har min morfar så ofte sagt til min mor. Lige var de på alle andre områder, men det var - ærgerligt nok - ikke det, der talte dengang.

Tiden gik, og til sidst kunne min mor-
mor og morfar vel se, at her var ikke noget at stille op. Min mor stammede nemlig fra den samme seje slægt som sin mor. »De Gammelmosere var nu specielt udholdende!« Det havde min mor-
mor måske indset i dette tilfælde.

Kong Christian X's rideture

Hvem der i sommerperioden fulgte med i Lyngbybøndernes arbejde med at

så, luge og høste var kong Christian X, der boede på Sorgenfri Slot. Han red hver dag i sommerperioden fra slottet, forbi Lyngby Kirke, op ad Smedebakken, hen ad Høstvej, forbi Lyngbygård og så ud ad Fortunvejen til Ermelunden.

Han havde betragtet den mærkelige tingest, man fangede billerne med på kålroefrømarkerne. En dag, da onkel Carl var på besøg og netop stod ude på Fortunvejen og betragtede billefangsten, kom kongen forbi. Han havde de sidste dage haft lyst til at standse og gå ind på marken og spørge karlen, hvad der her skete. Nej, så nysgerrig kunne en konge ikke være. Dog, i dag stod der netop en mand ved vejen og iagttog »ceremonien«, så måske skulle man spørge alligevel. Han standsede og spurgte onkel Carl, hvad det var, der her blev høstet. Kongen blev sat ind i mysteriet og meget mere, da onkel Carl var yderst interesseret i landbrug. Den aften havde man en kongelig aften på Lyngbygård.

Høsten og efteråret

I august måned høstede man. Allerede i marts såede man havre og byg. I september-oktober sidste år havde man sået vintersæden, hvede og rug. I maj måned blev kartoflerne lagt.

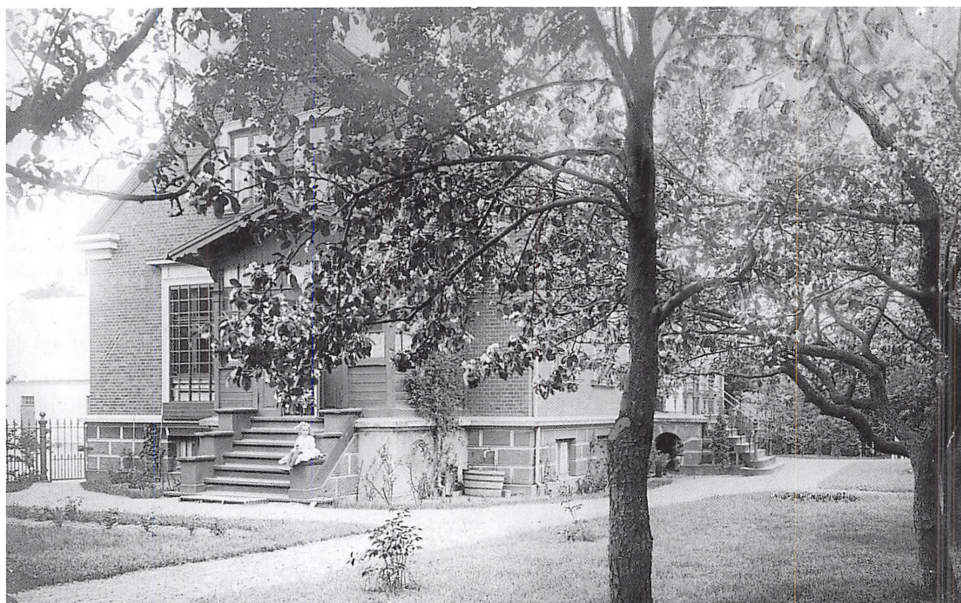
Når høsten var kommet godt i hus, skulle der tærskes. I starten havde man intet tærskværk på Lyngbygård. Man samlede al kornet i ladens midtergang og gik så og slog med en plejl ned mod gulvet, så alle kornene gik fra akset. En

plejl er et redskab til at tærske korn med. Dette redskab består af to stærke stokke, der er forbundne med en læderrem.

Senere lejede man et tærskværk. En gårdejer i Virum havde købt et og tjente penge ved på skift at udleje det til Lyngbybønderne. Det varede ca. to dage. Der var tre-fire mand med, som min mormor havde på kost. Om aftenen tog de dog hjem for at sove. Halm for sig og korn for sig. Halmen blev som sagt brugt til eget forbrug, både til strøelse under dyrene og til foder blandet med kærnen. Resten blev solgt til Københavns Kørselsafdeling, som tidligere omtalt. Kornet blev solgt til Lyngby Mølle eller til private.

På et tidspunkt - efter høsten - sagde min morfar til min morbror, at nu var det på tide at få kornet vejret i hollandsk vægt. »Tag ned på Lyngby Mølle og undersøg hvad vi kan få,« sagde han. Her udtog man en stikprøve af kornet og hældte det i en ganske bestemt afstand ned i de smukke vægtskåle af ren messing. På basis af vægten kunne man beregne kornets tørhedsgrad, da et bestemt rumfang angives i så og så mange pund hollandsk. Jo mere tørt kornet var, jo højere pris.

Som før omtalt havde min morfar også kartofler. De skulle tages op i efterårsferien. Man havde en kartoffelmaskine, der gravede kartoflerne op og lagde dem på jorden. En karl blev sendt til Bondebyen for at meddele, at kartoflerne var parate til at blive taget op. Mange af konerne fra Bondebyen blev

Suehuset på Lyngbygård set fra haven (fra nordøst) ca. 1920.

Privateje

ansat i efterårsferien til kartoffelop-samling. De tog deres børn med, og når det blev fyraften fik de - foruden løn - lov til at fylde deres spande med kartofler. Familierne, der samlede kartofler hos min morfar, havde forråd til hele vinteren.

Efteråret var for alvor kommet, og i dag var en helt speciel dag. Min mormor og morfar skulle på bytur. Børnene skulle med ind hos Julius Kopp og have nye Heptonette frakker. Det fik de hvert andet år. Selvom det var samme model og stof som for to år siden, kunne man sagtens se, det var en ny, man fik. Stoffet changede på en speciel måde.

Baltic blev spændt for jumben og familien blev kørt til Lyngby Station af karlen. Toget blev taget ind til byen, og i forvejen havde man aftalt hjemkomst-tidspunktet med karlen. Han holdt der ved hjemkomsten til aftalt tid!

Julen og nytåret

Julen nærmede sig, og da klejnerne blev kogt, og korendekagerne og skorperne blev bagt, var alle i julehumør.

Lillejuleaften kom min mormors søster Karoline. Hun boede også i Lyngby og var forstanderinde på Bagsværd Central. Denne aften kom hun hvert år for at hjælpe min mormor med at pynte juletræet. Hun var perfekt på dette områ-

de. Først skulle Karoline lige sige noget til sin søster, som hun havde tænkt på længe: »Lille »Jo«, hvis det var mig, der var proprietærfrue, ville jeg forlange, at stuepigen gik i sort med hvidt forklæde«. Min mormor smilede lidt og rystede på hovedet. Hun gav ikke noget svar. Intet blev dog lavet om af den grund!

Juleaftensdag blev der serveret risengrød og æbleskiver klokken 12 hvert eneste år. En enkelt karl havde hjemtur i julen. Dyrene skulle jo stadig fodres, og det hele passes. Han var dog ikke hos familien Haastrup juleaften, men havde nogle bekendte i byen, han var hos denne aften.

Klokken lidt i seks kom ingeniør Hansen (min morfars fætter, der var ungtkarl), og min mormors omtalte søster Karoline med sine to børn.

Klokken seks præcis spiste man ribbenssteg og kærnemælksfromage med masser af mandler. Rød kirsebærsaucen blev serveret til. Det store kirsebærtræ i haven havde båret kolossalt godt de sidste to år. Man drak juleøl eller nisseøl til begge retter. Mandelgaven var der ikke noget, der hed dengang.

Der blev vasket op af min mormor og stuepigen, der havde familiær stilling. Kokkepigen havde fri.

Efter opvasken dansede man om juletræet. Gaverne var som regel et enkelt stykke legetøj og et par luffer. Ingeniør Hansen gav flotte gaver til børnene. Det var altid spændende at åbne hans pakker.

Børnene gav ikke julegaver til deres far og mor. Lommepege var der ikke

noget, der hed dengang, så der var ikke rigtig noget at købe for.

Efter gaverne kom det bedste af det hele. En lille flettet kurv med navn på. Ruth, stod der på min mors. Heri var et æble og en appelsin, nødder, slik og en lille ting - det bedste af det hele - et stykke legetøj. Til de voksne var der nødder, æbler og appelsiner, de kunne nyde aftenen igennem.

På et tidspunkt rejste min morfar sig. Han gik ud og tog sin tunge vinterfrakke på og begav sig af sted på sin årlige juleaftens tur. Han gik ud ad Fortunvej og så på de mørke marker. Man sagde, at han gik og tænkte på sin barndom og sin livssituation. Han filosoferede!

Nytårsaften var ikke nogen speciel spændende aften for min mor. Hun husker, at de fik abrikosgrød til dessert. Det fik man kun den ene gang om året. Nytårsfyrværkeri var der ikke noget af. Det brød min morfar sig ikke om. Et mægtigt kanonslag kunne familien ikke undgå at høre fra naboens have.

Sådan gik det ene år efter det andet med sorger og glæder!

Salget og flytningen

Nye tider trængte sig på. Hovedstaden voksede hurtigt nu, og i 1930 solgte min morfar sine jorder til Københavns Magistrat. Han fortsatte dog som forpagter indtil 1940. Stuehuset beholdt han til 1956. Da hovedstaden stadig voksede, krævede den Bondebyens jorder til bebyggelse, og så godt som ingen af sønnerne i landbofamilierne kunne fortsætte som landmænd på de gamle går-

Familiefoto på Lyngbygårds trappe ved min morfars 70 års fødselsdag i 1946. Jeg står forrest til højre ved siden af ham og min mormor, fire år gammel, med min far i hånden.

Privateje

de. I mange hundrede år levede og virkede her en række sunde og dygtige slægter, der gjorde landbruget og deres by megen ære. I dag står de gamle gårde som et minde fra dengang.

Jeg har også et personligt minde fra dengang! Da jeg som fjortenårig skulle på skovtur med mine venner og veninder fra Gentofte, gik det voldsomt ned ad bakke fra den røde port ved Fortunen og ud mod Dyrehavsbakken. Madpakkerne og den hjemmelavede saftvand i flasken med patentproppen fór

rundt i cykelkurven. Min venindes og mit styr blev pludselig til et dobbeltstyr. Cyklerne løb løbsk, og vi lå oven på hinanden hulter til bulter. Jeg troede dengang mit kraveben var brækket. Jeg skulle i hvert fald ikke på nogen skovtur, men hurtigt hjem til mor.

Hun tog med mig på skadestuen på Gentofte Amts Sygehus. Der sad vi længe og ventede uden at sige et ord til hinanden. Pludselig siger min mor: »Lyngbygård er blevet solgt!« Jeg glemmer det aldrig. Uden jeg havde hørt en

lyd om det. »Jamen, mormor og morfar kunne da ikke bo andre steder end på Lyngbygård!« Jo, de skulle flytte til Bagsværd og bo på toppen af min morders og onkels villa. Min mormor skulle bo hos sin datter, som hendes mor havde boet på Lyngbygård hos sin datter. Ingen kunne mere overkomme at holde det store stuehus.

Min morfar døde den 4. november 1957, kort tid efter at de var flyttet til Bagsværd. Min mormor var nu alene og

tog med sin ældste søn Kjeld på ferie til Afrika, hvor hun havde den omtalte søster, Karen, i Durban. En dag hun var oppe på et højdepunkt - luften var meget tynd - må hendes svage hjerte have taget skade. Hun døde samme nat. Det var lidt af et chok for hele familien, da vi havde glædet os til at høre om hendes livs rejse. Hun døde få dage før hjemkomsten til København, den 26. maj 1958. Min mormor og morfar døde begge af at flytte!

Familiefoto på Lyngbygård omkring 1950, da morder Karen endnu en gang var hjemme fra Afrika. Min mormor og morder Karen sidder som nr. 3 og 4 i 2. række fra venstre. I 3. række ses i højre side min mor og min morbror Helge, begge med briller, og lige til højre for Helge min far. Yderst til højre står min morfar. Min mor og mormor lavede ved den lejlighed mad til 50 personer.

Privateje

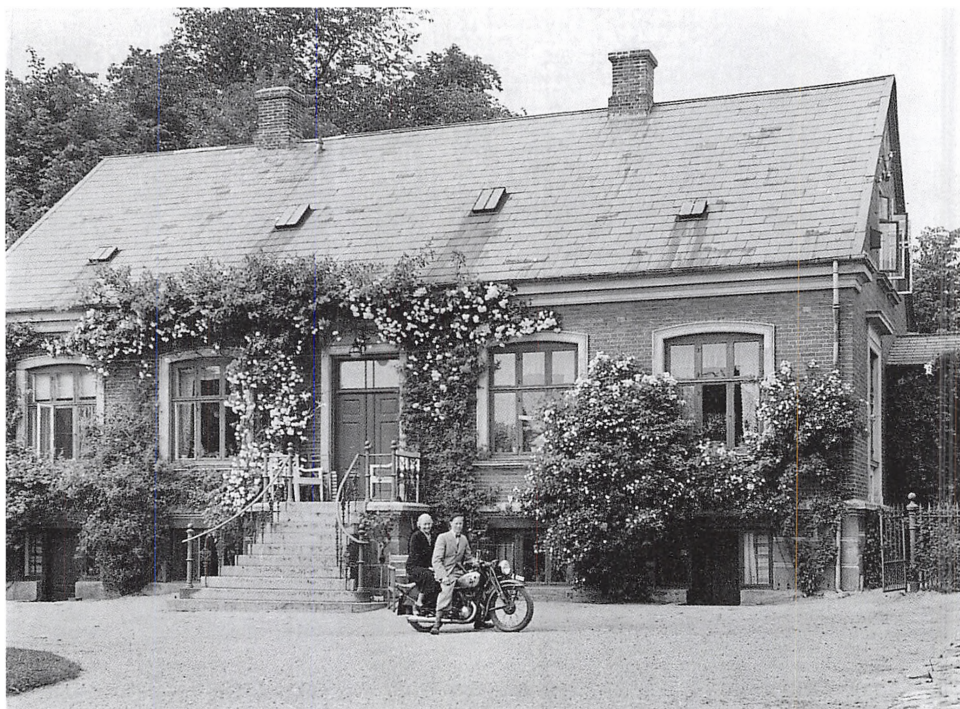
Mindet om juletræet

Selv om den periode, jeg har skrevet om, ikke hører med til den tid, jeg har oplevet på Lyngbygård, har jeg med min mor, morbror og tante været med langt tilbage i tiden. Deres minder har fremkaldt mine minder. Et af de minder, der sidder mest fast derinde, er for mig som for min mor juleaften på Lyngbygård.

Hele familien var der. Mine morbrødre, tanter, moster, onkel, far, mor og søskende og ikke at forglemme mine mange fætre og kusiner. Vi var ca. 25 mennesker hvert år til denne fest.

Denne aften udgik der en varme fra køkkenet, hvor alt kogte, sydede og brasede, som spredte sig til hele det store hus.

Efter maden skulle der altid vaskes op. Imedens sad vi børn og kiggede på et nisseorkester i porcelænen med mindst 15 musikanter. En neger, man kunne trække op med en nøgle bagi - fra min mormors søster i Afrika - dansede og steppede, så det var en lyst. På gulvet før en livagtig lodden grå mus af sted med en nøgle i ryggen, der samtidig snurrede rundt, indtil den med en bump væltede mod dørrinet. Ting,

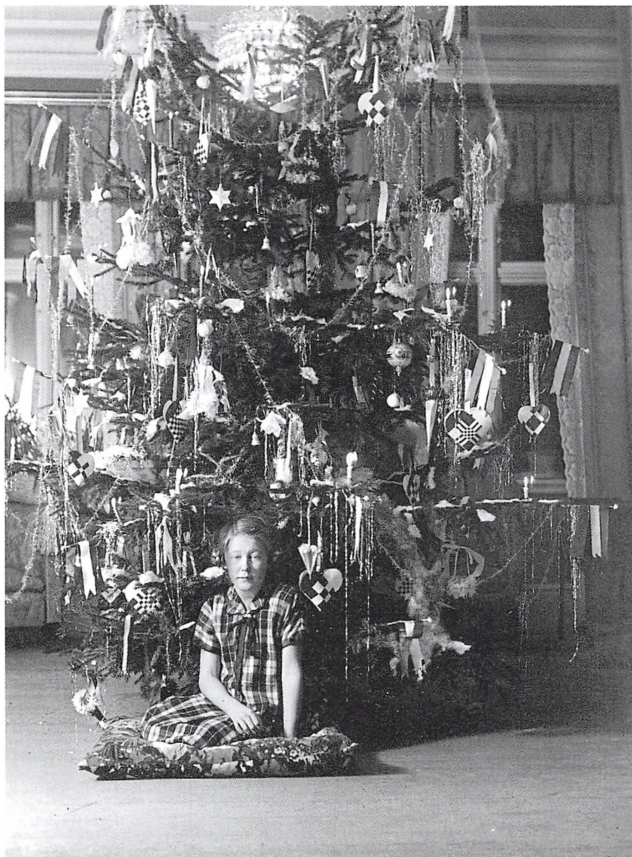

Lyngbygårds stuehus i 1938. På motorcyklen sidder Grethe Schelin og Finn Hastrup.

Privateje

Juletræet på Lyngbygård ca. 1927. Det er min mor, der sidder på gulvet, 12 år gammel.

Privateje

der kun blev taget frem til jul, for at ventetiden til juletræet ikke blev for lang.

Endelig var de færdige med at vaske op. Min mormor og morfar var på kontoret. I børneværelset sad vi spændt og ventede. Pludselig stod min morfar i døren og sagde: »Værsgo!« Vi gik stille fra børneværelset, med åben mund og store øjne, over den mørke hall, som ikke var oplyst elektrisk, men alligevel var

oplyst af et specielt lys, der udgik fra de to fløjdøre, der stod på vid gab ind til kontoret. Lyset kendte jeg fra de andre år.

Der stod det! I år flottere end nogensinde og altid fra gulv til loft. Jeg tror aldrig, jeg nåede at se stjernen i toppen. Der var alt for meget at studere og undersøge på vej derop. Kurve af rødt og hvidt silkepapir med masser af frynser i samme farve og fyldt med nødder og

Min morfar og mormor på havetrappen ca. 1951, sådan som jeg husker dem. Jeg tror, det er det sidste billede, der er taget af dem på Lyngbygård.

Privateje

chokolade. Flettede hjerter. Små engle i hvidt karton. Trommer. Kræmmerhuse med nisser på. Glaskugler, nogle i farver andre dypet i »sne«. »Blikfugle« med en hale, der lignede en nylonpisk. Istapper lavet som en snoet spiral. Englehår. Lametta, og så de store flag i silkepapir - strimlet to og to i farverne rød, hvid, rød - der hang som lange ordensbånd ned fra træet. Et enkelt hang for tæt på lyset, der sad i en »bliklyse-

stage« klemt fast med en slags klemme på grenene. Der skete heldigvis ikke noget.

Det gjorde der til gengæld efter vi havde sunget alle de gamle julesange. Det ringede nemlig på døren, og det plejede det aldeles ikke på en juleaften. Min morfar lukkede op, og stor var min forbavselse, da der pludselig stod en julemand med en stor sæk på ryggen i stuen. Det var da noget helt nyt! Jeg var en halvstor pige, der aldeles ikke troede på julemanden, men da han stod der, var jeg forstummet. Min noget mindre fætter Ib havde åbenbart holdt hovedet koldt, for han skreg højt pegende mod julemandens fødder: »Julemanden har morbror Kjelds sko på!« En bemærkning, der fortalte, at nu var vi nået til en generation, der måske ikke var blevet opdraget til at tie alt ihjel!

Mange ting blev - i min mors barndom - fortiet eller ikke fortalt, Jeg håber, på trods af disse fortællinger, at jeg alligevel har fået så meget ud af min mor og morbror, at det giver et lille historisk tilbageblik, der ikke fremstår alt for urealistisk. Det er jo altid det sjoveste, der bliver gemt eller »glemt«. Det får mig til at tænke på een af min morfars filosofiske udtalelser: »De bedste romaner, de læses ikke, de leves!«

Hvis han talte ud fra egen erfaring, og havde han levet i dag, så kunne jeg måske få en forklaring, lå her en historie bag?

Gunnar Hoffmann

Min barndom i Bondebyen i Lyngby

Fra Kong Christian den Tiendes og Dronning Alexandrines indtog i Lyngby efter kroningen i 1912. Kongen ses med kasket til venstre for vognen. Heri sidder hans sønner, prinserne Knud og Frederik. Yderst til venstre i profil sognerådsformand Emil Piper. (A. Th. Collin fot.)

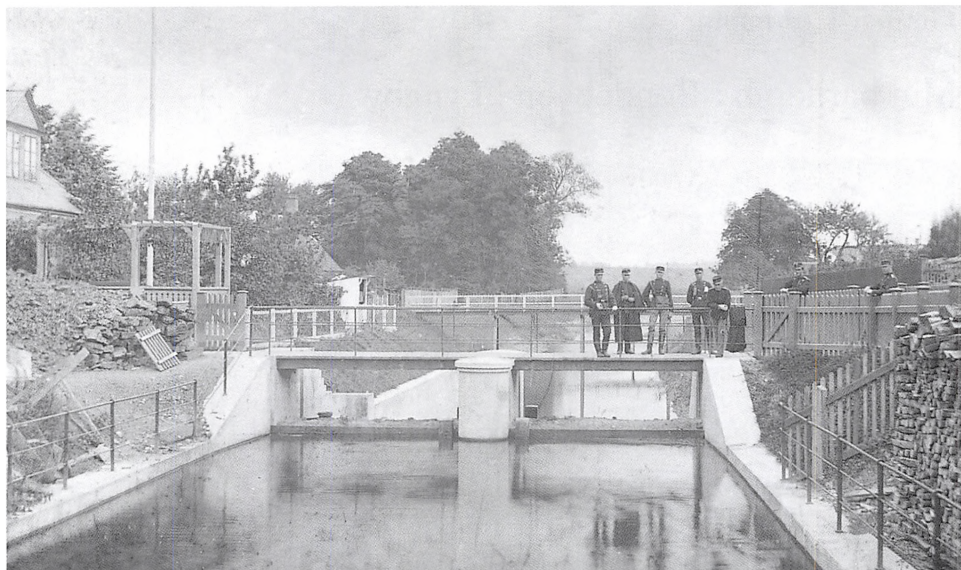
Byhistorisk Samling

Fra Hørsholm, hvor jeg er født i året 1906, flyttede vi til Lyngby, Lundtoftevej 10, min bedstemoder, tante, fætter, moder og jeg, i en lejlighed med to værelser og to kvistværelser. Året efter, i maj 1912, kørte kong Christian X og dronning Alexandrine efter kroningen ad Lyngby Hovedgade, der var pyntet med flag, til Sorgenfri Slot. Der var

mange mennesker på Hovedgaden for at modtage kongeparret. Fra den dag så jeg mange gange kongen ride fra Sorgenfri ad Hovedgaden og Lundtoftevej gennem Bondebyen.

Da jeg blev syv år, begyndte jeg i Engelsborgskolen på Bagsværdvej. Vi børn fra Bondebyen fulgtes den lange vej, altid i løb for ikke at komme for

Gunnar Hoffmann, der på det tidspunkt boede i Gilleleje, afleverede i 1981 sine erindringer til Byhistorisk Samling. Der fulgte ingen billeder med. Gunnar Hoffmanns mor Ingeborg Andersen var født i Hørsholm i 1887.

Fæstningskanalens stemmeværk under Knyppebro i 1914, set fra vest. Til venstre ses kvisten på huset Stades Krog 4, d.v.s. det gule hus bag ved parkeringspladsen syd for Lyngby Kirke. I hjørnet af huset ud imod Stades Krog havde købmand J. P. Knüppel sin butik, og derfor kaldtes broen Knyppebro (men naturligvis også inspireret af Knippelsbro i København). Knyppestræde svarer i dag til fortovet langs det gule hus og nordsiden af »Brohus«. Soldaterne ville i dag stå foran teforretningen Chaya. (A. Th. Collin fot.).

Byhistorisk Samling

sent. De fleste havde franske træsko med klamper under og spids opadgående næse, lige egnet til at ramme knysterne når man løb. Når jeg om aftenen skulle tage de hjemmestrikkede strømper af, var de groet fast i såret, som jeg i dagens løb havde sparket med de franske. Så måtte såret blødgøres med vand, for at jeg kunne få strømperne af.

I året 1914 kom Verdenskrigen. Det blev en meget streng tid med mangel på fødevarer, brændsel, lys og mange andre ting. Hvor Lundtoftevej drejer ud til Hovedgaden bag kirken ved Østergade,

nu Stades Krog, var der en gennemgang, og her førte Knyppebro over Fæstningskanalen ud til Hovedgaden mellem Lyngby Bank og Hold-ans rejsestald. Under broen havde soldaterne travlt med at bygge stemmeværk. Mange mennesker var samlet på begge sider af broen. Der taltes om, at Lyngby skulle oversvømmes, hvis Danmark kom med i krigen. På markerne, hvor Danmarks tekniske Højskole ligger, var der gravet dybe skyttegrave, og der var opstillet kanoner ved grotten i skoven ved Sorgenfri Slot. Alle var ængstelige.

Birchs Gård i Bondebyen

I året 1915 flyttede Mor og jeg til Lundtoftevej nr. 38. Vi fik midterlejligheden i huset ud til Lundtoftevej, der ligger højt med stengærde. Her var også hoveddøren; men den benyttedes ikke, for gangen var for lille til familier. Alle i Birchs Gård brugte køkkendøren som hovedindgang. Midt i gården var der et lille stykke jord delt til to haver og indhegnet med stakit. Haverne blev pænt passet med blomster og grøntsager. De to familier opholdt sig meget i haverne om sommeren, og her nød de mad og kaffe. Uden for stakittet havde andre familier kaninhuse. Når kaninerne blev

store, kunne de købes, og der blev god mad af dem. Der var også en stor kasse, hvor en ged boede, den var jeg meget glad for. Den ene halvdel af gården var belagt med toppede sten, og gården var altid ren. Når vi var i køkkenet og døren var lukket, kunne vi alligevel se ud gennem revner i døren, der var meget utæt. Gulvet var af cement og var meget koldt at gå på. Køkkenet var ca. tre meter langt og halvanden meter på den anden led. Den ene væg var optaget af køkkenbordet og døren til stuen. Denne var ca. 1,7 meter høj, så det var om at passe på hovedet, når vi gik ind i stuen. I bordet ved døren og vinduet

Lundtoftevej 38 omkring 1950. Huset er opført som tofamiliehus i 1808 efter en brand efter en stor brand, som hærgede den nordlige del af Bondebyen. De to fag med skorstenen længst til højre blev tilføjet i 1838 som den tredje lejlighed i huset. Gunnar Hoffmann og hans mor boede i den del af huset, som ligger imellem de to skorstene. (H. H. Engqvist fot.)

Byhistorisk Samling

Lundtoftevej 38 set fra gårdsiden i 1956. Den venstre af de to døre førte ind til køkkenet i den midterste lejlighed, hvor Gunnar Hoffmann og hans mor boede. Sidehuset til venstre er opført i 1842 og rummede fra 1873 to lejligheder. (Gunnar Jørgensen fot.). Byhistorisk Samling

var der en lille jernvask med vandhane. Kun vi havde vand inde. Under bordet førte et vandrør ud i gården, og her var så vandhanen, hvor elleve familier hentede vand til mad, rengøring og vask. Konerne vaskede tøjet i køkkenet, og bagefter blev det skyllet ved vandhanen i gården og så hængt på snore trukket mellem husene og stolper i gården. Det var en kold omgang om vinteren, for der var intet tørrerum. Jeg hjalp Mor med at hænge tøjet op og tage det ned, når det meste vand var drevet af. Så bar

vi det op på loftet over lejligheden. Her kunne det hænge, til det blev tørt.

Om vinteren, når vandet frøs i vandrørene, kom værten eller værtinden ind i køkkenet hos os for at tømme vandet op ved at varme røret under vasken med stearinlys. Lykkedes det, gik de gennem lejligheden ud i gangen. Her kom vandrøret fra gaden op gennem gulvet og blev ført op over loftet og ned i køkkenet. Her i gangen og på loftet varmede de så rørene med lys og en staldlygte, med fare for at sætte ild i huset. Var det

streng frost, kunne det tage et par timer morgen og aften. Når der kom vand, fyldte beboerne spande og kedler. Var der ingen hjemme, lukkede de sig ind og lod alle døre stå åbne huset igennem. Frost og blæst trængte ind overalt i lej-ligheden. Når vi kom hjem, måtte vi tænde op i kakkellovnen og hænge tæp-per for gang- og køkkendør.

For enden af køkkenet havde der været åbent ildsted. Nu var der opstillet et komfur, hvorfra røret var ført op gennem en jernplade, som dækkede det store skorstenshul. På komfuret havde vi en lav rund petroleumsovn med tre brændere. Her lavede Mor maden. Petroleum hentede vi hos købmand Schønherr i hele flasker indpakket i avis. Inden Mor gik til sit arbejde på Gardinfabrikken om morgenen, lavede hun mad og kaffe til mig. Jeg måtte ikke røre tændstikkerne, så kaffen hældte Mor på en helflaske pakket ind i aviser og anbragt i sengen for at holde sig varm. Maden var i en emaljeret spand med låg. Der var altid mus i de gamle huse. En dag jeg kom hjem og tog flasken fra sengen, bankede det på ruden, og jeg stillede flasken. Det var min kammerat, der spurgte, om jeg ville med i byen. Vi stak af, og jeg glemte maden og kaffen. Hen på eftermiddagen hørte jeg fabrikkens fløjte, og så gik det hurtigt hjem. Jeg tog flasken og drak en stor slurk; men det var petroleum, jeg havde taget, og jeg havde det ikke godt. Da Mor kom hjem, gav hun mig mælk at drikke. Det sker kun én gang.

Fra køkkenet gik man ind i stuen, der

havde et meget gammelt og slidt gulv. Træet var slidt væk om knasterne, der var til gene for møblerne. Lofterne var tapetseret med flere lag tapet; men alligevel revnede tapetet, når vi gik på loftsgulvet og under vægten af brændsel.

Under krigen fra 1914 til 1918 var der mangel på alle fødevarer i forretningerne. I Dyrehaven samlede mange af byens beboere brænde, også Mor og jeg, og vi kørte brændet hjem på en træk-vogn. I gården huggede og savede jeg brændet, og når jeg var færdig, bar jeg brændet på loftet. Vi gik også i Sorgenfri Skov, hvor vi samlede bog, frugten af bøgetræet. Vi fejede frugterne sammen og rensede dem i et sold. Når vi kom hjem, afskallede vi frugterne, og derefter blev de brændt og malet i en kaffemølle. Det kunne godt drikkes som kaffe. Om vinteren havde vi tællelys, for stearinlys var det meget småt med. Tællelys var ikke gode at læse eller arbejde ved, så vi gik tidligt i seng.

Til jul skaffede jeg en grangren, når der ikke var råd til et træ. Den blev pyn-tet og plantet i en urtepotte anbragt på bordet ved væggen. Mor og jeg var i mange år alene; men vi fik alligevel en hyggelig juleaften. Mor købte en kanin af naboen og stegte den. Mor lavede god mad, og hun lavede også klejner. Julegave var der også, et år var det et dejligt sæt løvsavsværktøj. Det fik jeg megen tid til at gå med. Jeg lavede mange ting i træ, blandt andet dukkemøbler til pigerne. Jeg fik cigarkasser til møblerne af cigarhandler Christiansen på Lundtoftevej.

Købmand Schönherrs butik på hjørnet af Lundtoftevej og Nørregade i begyndelsen af 1920'erne. August Schönherr havde købt ejendommen og butikken i 1920; men den førte endnu forgængerens navn.

Byhistorisk Samling

Om lørdagen handlede Mor hos købmand Schönherr. Han kom altid et kræmmerhus bolsjer i kurven. På Toftebæksgård gik jeg i søndagsskole. Det foregik i en stor lys stue med lavt til loftet og vinduer ud til haven med blomstrende frugttræer. Det var meget hyggeligt; men jeg følte mig alligevel for stor til at komme der.

Jeg og en kammerat fik en tjans hos mælkemand Bech. Vi bragte mælk til villaerne på Fuglevadsvej og Caroline Amalie Vej. Det var dengang der var fløde på mælken. Vi stillede i rejsestalden ved Hold'an på Hovedgaden, og herfra kørte vi med hestevogn. Det var

en kassevogn, hvor mælkejungerne med sødmælk, skummetmælk og kærnemælk stak hanerne ud gennem siderne i kassen. Her tappedes mælken i spande eller kander, som vi drenge så bar ind. Der fandtes ikke mælkeflasker. Om vinteren kørte vi med kane. Så stod vi på mederne, når vi kørte ud. Det var tungt at løbe med træsko i sneen, for der satte sig store klodser sne under, som man stadig måtte sparke af. Og altid havde man våde fødder af smeltet sne. Dengang fandtes gummistøvler ikke.

Min kammerat Børge tog mig med hjem, når vi var færdige med mælken,

for jeg var ellers alene hele dagen. Bør-
ges mor, fru Gøtsche, var meget rar, og
hun tog altid godt imod mig. Vi blev an-
bragt ved kakkelovnen, tøj og strømper
blev hængt til tørre ved ovnen, og så fik
vi varm kaffe. Om morgenen hentede vi
brød og wienerbrød fra dagen før, kur-
ven fuld for 25 øre og huen flydt med
småkager for 5 øre. Jeg var kun den ene
vinter hos mælkeemanden. Det var en
hård tjans, så det var ikke så let at få
drengene. Vintertøjet var ikke som det
man har i dag.

Vi havde vintre med megen sne. På
Fortunvej, nu Lyngbygårdsvej, kom der
sne i en højde, så der måtte laves stillads

med lad, hvor mændene kastede sneen
op til andre, som så kastede sneen vi-
dere. Jeg tror den nåede tre meters høj-
de og bredte sig ud over markerne. Ka-
nerne kom frem, og hestene fik det pæ-
ne seletøj på med klokker og bjælder.
Der blev ikke strøet salt på vejene. Vi
drengene lavede huler og byggede fæst-
ninger af sneen, og vi kørte med hjem-
melavede træslæder på Smedebakken
og Iskældbakken i Sorgenfri Skov.

Sommeren glædede vi os til, foråret
og sommeren med sol og varme. Der
blev sået til grøntsager og blomster, og
folk opholdt sig det meste af søndagen
i haverne. Her spiste man, også i lyst-

Rejsestalden til kroen »Holland« (senere »Hold'an«) omkring 1920. Rejsestalden lå på hjørnet af Lyngby Hovedgade og Knyppestræde (Hovedgaden 9A) og blev i 1925 erstattet af ejendommen »Brohus«.

Byhistorisk Samling

huse af plantede lindetræer på de tre sider. Træerne var skåret ned fra unge planter med grene ind over som tag. De, der ikke havde haver, stillede borde og stole ud i gården. Så var der hyggeligt i Bondebyen, og der blev sludret, fortalt historier og leet. Ude »bag om byen«, som de sagde, det var Gasværksvej (nu Toftegærdet), der sad voksne og vi børn på grøftekanten. Herfra kunne man se ud over markerne, til gården Carlshøj og helt ud til Dyrehaven og Ermelunden. Når beboerne var samlede her på grøftekanten, spillede Vilhelm Nielsen på harmonika til langt ud på aftenen, og der blev fortalt spø-

gelseshistorier, så jeg ikke turde sove, når jeg kom i seng. Vilhelm havde mange kaniner, og han fik mange præmier i kaninavlereforeningen. Det var ham, Mor købte kaniner af, som han så slagtede. Det var god mad, når de var stegt.

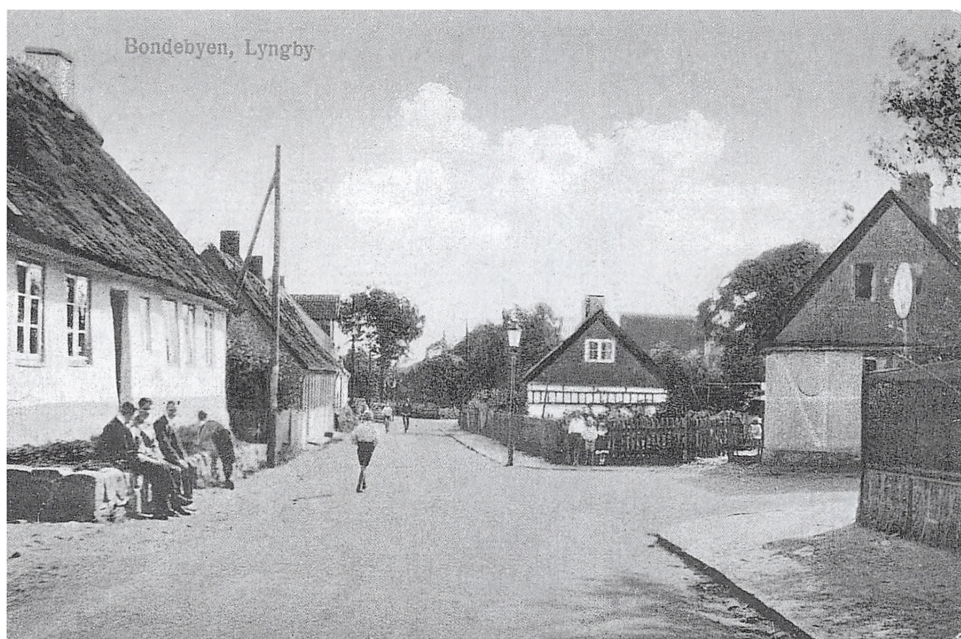
Man lavede alt selv, og vi sparede hvor vi kunne. Vilhelm lærte mig selv at lave alt på min cykel.

Når det blev tordenvejr om natten, vækkede værten, Hans Birch, alle beboerne. Han blev ved at kalde og banke på vinduerne, til han så os i dørene. Det kunne være strengt, med kraftige lyn og torden, og når det var trukket over, åndede alle lettet op. Brandfaren

Smedebakken i snevejr i 1910 med Nærumbanens viadukt i baggrunden. Huset midt i billedet kaldtes »Brunborg« og lå, hvor i dag indgangen til møbelforretningen Ilva findes. (A. Th. Collin fot.).

Byhistorisk Samling

Lundtoftevej i begyndelsen af 1920'erne. Længst til venstre sidder folk og hygger sig på stengærdet ud for nr. 38. Længst til højre ses et hjørne af stakittet omkring Støvlet-Katrines Hus. Bagved ligger Lundtoftevej 29, som murermeister Johs. V. Møller («Palads-Møller») få år senere ombyggede til dets nuværende udseende.

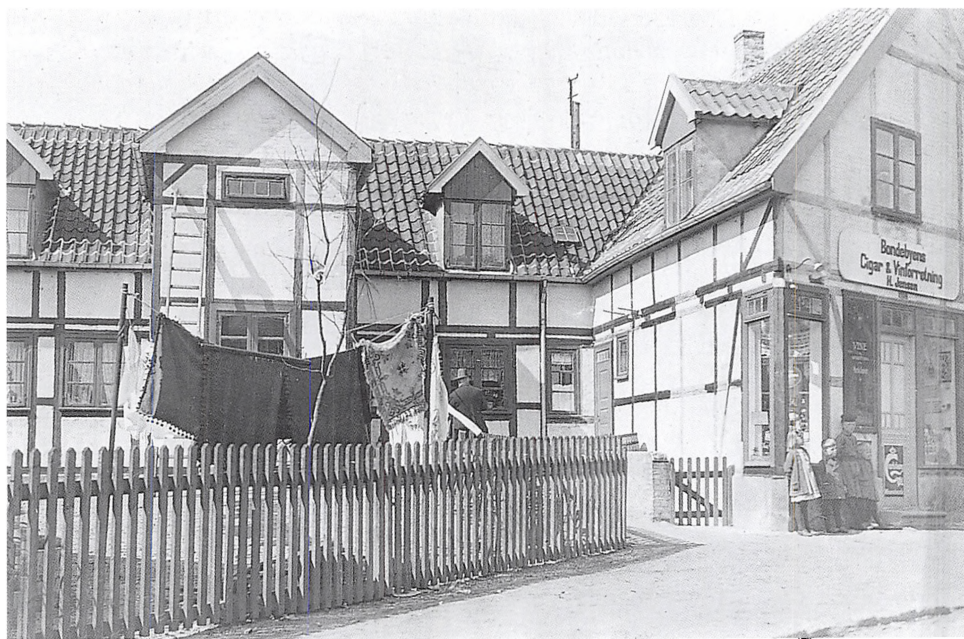
Byhistorisk Samling

var meget stor ved de stråttækte huse. Mændene og drengene gik ud bag byen, for uvejret trak som regel ud mod Dyrehaven og Øresund, og det var et imponerende syn at se de store lyn. I køkkenerne lavede konerne kaffe, »tordenkaffe«, og så inviterede de ind på kaffe med brød. Bagefter gik hver til sit, og der blev stille i Bondebyen igen. Det kunne ske, at uvejret kom igen, og så var alle godt trætte om morgenen. Skete det, at lynet slog ned, gik skomager Jørgensen gennem byen og slog på sin tromme, og i kirken klemte klokken.

Så var der en trykkende stemning over byen.

I året 1918 kom epidemien »den spanske syge«. Ikke mange gik fri for smitte, voksne og børn og hele familier døde. Min moster og jeg slap for smitte, og vi passede Mor, som var meget syg. Det tog lang tid for hende at blive rask, og efter den sygdom blev Mor aldrig stærk igen.

Der var også arbejdsløshed, og fagforeningen sendte kvinder og mænd ud i mosen ved Stenerødgård for at skære tørv. Når Mor gik på arbejde i mosen,

Lundtoftevej 29 i 1924 kort efter ombygningen. Den oprindelige, men ombyggede del af huset ses til venstre. Tværbygningen til højre med butikker i gavlen blev nyopført i 1924. Byhistorisk Samling

havde hun grød med i en lille emaljeret spand med låg; det var hver dag hendes mad. Hun sørgede altid for mad til mig. Jeg hentede også mad i folkekøkkenet på Gasværksvej. De arbejdsløse fik mærker hertil og til koks af fagforeningen. Det kunne også ske, at der uddeltes fødevarer; men understøttelsen var meget lille. En gårdejer på Hummeltoftevej udtalte, som man af og til hører også i nutiden, at »de gider ikke«; men så stillede der hundrede arbejdsløse ude på gården og ville i arbejde. Han vidste ikke, hvor der var arbejde. Der var ingen sociale goder, og hver måtte

klare sig, som de bedst kunne. En dag kom der gang i arbejdet igen.

Omkring 1919 kom en mand kaldet Palads-Møller. Han ombyggede mange af de gamle huse i Bondebyen. Over for nr. 38 byggede man til og med første sal, og der kom forretninger i stueetagen. Der var slagter Krog, en god og pæn forretning, og ved siden af en købmand Jensen. Han havde også en frisørsalon, og det var med livet som indsats, når man skulle barberes. Han rystede temmelig meget på hånden, når han kom med barberkniven, og der kunne komme et par skår; men alle tog det roligt

og overlevede. Det store hus, der ligger ved siden af, byggede Palads-Møller også, og han var godt i gang med at skænde Bondebyen. Her lå også Støvlet-Katrinens Hus med ejeren, tækkemand Petersen. Den mand havde vi megen respekt for, for han var efter os, når vi kom for tæt på hans ejendom.

Om sommeren kørte mange hestekøretøjer gennem Bondebyen med glade mennesker på skovtur. Vi drenge løb efter den og slog vejrmøller, og så kastede de mønter til os. Pigerne solgte blomsterkranse lavet af marguerit og kornblå. En aften kørte en stor vogn med mange mennesker gennem byen ad Lundtoftevej. De kørte løbsk, de to store heste var helt vilde, og damerne skreg. Fra Asylgade, der munder ud her ved Støvlet-Katrinens Hus, kom en ung mand, Thomas Jørgensen. Han så vognen, stak i løb og nåede den. Han sprang op bag på vognen, nåede frem mellem de skrigende mennesker og fik standset hestene, inden de nåede Smedebakken. Der blev aldrig talt om det; men jeg syntes, det var en bedrift. Der var nogle raske gutter i Bondebyen.

Næsten alle drengene arbejdede for bønderne. Jeg var på Carlshøj og på Lindegården i høsttiden og kartoffeloptagningen. Dyrene blev man kendt med, især hestene: fodre, muge, strigle, være med til at passe seletøj og vogne og køre med dem, jo det var sjov for os drenge. Efter skoletid skyndte vi os hen på gårdene. Nogle var hos Jørgen Lund i Nørregade. De red travheste ud i »Lyngen«, der hvor Danmarks Tekni-

ske Højskole ligger. Her lukkede de hestene ind i foldene og hentede dem igen om aftenen. Jeg var som nævnt på Carlshøj. Jeg kørte kartoffelmaskine og kørte de optagne kartofler hjem til gården, hvor de læssedes i kulerne. Når dagen var til ende, kørte jeg koner og børn ned til Lyngby. De havde hver en spand fyldt med kartofler med hjem. Når vi kørte ad markvejen, var de altid i godt humør. Så sang de, og det var ikke højskolesange. Når vi kom til Gasværksvej og jeg havde fået alle af vognen, kørte jeg tilbage til gården. Når jeg havde spændt fra, tog jeg seletøjet af hestene, vandede og fodrede dem, og så gik jeg ned over markerne hjem. Jeg blev ikke sendt på arbejde; det var frivilligt og dejligt, og jeg tjente også lidt.

Efter krigen afslutning i 1918 lavede et filmselskab en film, der hed »Fred på jorden«. Alle skolebørnene fra Engelseborgskolen stillede ude ved Hvidegård ved Ermelunden. På marken var der opstillet kors, hvorpå der var hængt hjelme, tasker og geværer. Vi skulle så gå i rækker ind over marken, finde hver et kors og knæle. Vi havde mørkt tøj på. Senere skulle vi stå i to rækker med hvide bluser på, og hver havde en palmegren i hånden. Vi viftede med grenene, og gennem denne palmeallé red en kvinde helt i hvidt. Hesten var også hvid, og det var et symbol på fred. Bagefter var vi på Hotel Fortunen, hvor vi fik chokolade og kager, og vi fik hver en tokrone i hånden, da vi gik hjem.

I Vangede grusgrav lavede de en film, »Mod lyset«, hvor både voksne og børn

Gården Carlshøj lå ude på sine marker, som i dag er en del af Fortunbyen. Den lå for enden af Carlshøjvej, hvor i dag den kunstige høj ligger, d.v.s. over for vejen Bauneporten med indgangen til Baunehøj.

Byhistorisk Samling

medvirkede. De brændte nogle opstillede huse af, og alle vi medvirkende løb gennem husrækken med dyner og tæpper, bag om husene og igennem igen. Det var aften, da vi gik hjem.

Krigen var sluttet, og livet gik sin gang igen. Den 18. april 1919 blev jeg konfirmeret. Dagen før gik jeg til barber og frisør Jørgensen over for købmand Graulund for at blive klippet. Jørgensen gjorde det ekstra godt, så da jeg kom hjem, sagde Mor: »hvordan er det du ser ud i hovedet, dreng?« Barberen havde overhældt mig med brillantine, så det rendte ned over hovedet. Det endte med en hovedrengøring. Omtalte

frisør Jørgensens forretning var på Hovedgaden ved mølledammen. Jeg blev konfirmeret i Lyngby gamle kirke, og bagefter var der et stille gilde på Lundtoftevej.

Tirsdag den 20. april (»man må ikke begynde på en mandag, det giver uheld«) kom jeg i lære hos tømmermester Peter Jørgensen, Lyngby Hovedgade 8. Man kom i lære som 14-årig og havde fem års læretid. I den alder har man respekt for svende og mester, så lærlingene fik lært faget og lært at arbejde. Med konfirmationen sluttede barndommen; men jeg har mange gode og mindre gode minder fra Bondebyen.

Klaus Thiesen

Sidste mand slukker - og lukker

Træk af 150 års landmålingsundervisning på Den Polytekniske Læreanstalt og Landmålervej

I foråret 2004 fyldte den gamle lind på Landmålervej 7 90 år. Stadig havde den livsviljen omend svækket efter den ry-stende oplevelse natten mellem den 5. og 6. maj 2001. Da blev den truet på livet af den brand, der skulle blive op-takten til nedlæggelsen af en traditions-rig landmålingsundervisning, som til alle tider har været enten elsket eller hadet af de studerende. Trods Den Poly-tekniske Læreanstalts omskiftelige struktur var de praktiske landmålings-øvelser i Dyrehaven det stadig tilbage-vendende samtaleemne, når forskellige generationer af bygningsingeniører mødtes ved faglige arrangementer eller private sammenkomster. Her i 2007 ser det ud som om den gamle lind har taget det sidste suk, og med den er også en epoke på omkring 150 år slut, men lad nu den gamle lind selv berette:

Indledning

Det var en for årstiden lun eftermiddag. Solen skinnede fra en blågrå himmel. Det var en af de første dage i september måned. Personalet sad ved eftermid-dagskaffen og slappede af efter en af de mere hektiske somre i mange år. Ikke fordi antallet af studerende havde været

specielt højt, men de ydre omstændig-heder havde været lidt specielle ved dete års praktiske kurser i landmåling.

Et kursus, der havde mange og lange traditioner bag sig. Nu skulle det være rart at komme i gang med efterårets teoretiske undervisning; men inden da skulle man lige slappe af og udveksle sommerens erfaringer på godt og ondt, have de seneste nyheder og genkalde sig erindringen om den og hin stude-rende, der sædvanen tro havde båret sig lidt »tumpet« ad eller gjort sig særlig be-mærket. Alle kendte typen - en sådan fandtes på næsten hvert hold og hvert år. Man kendte navnet, det var gået som løbeild fra medarbejder til medarbejder og det i løbet af ganske få dage, ja mu-ligvis få timer. Den type studerende lær-te man hurtigt navnet på, mens andre studerende kom mere anonymt igen-nem det praktiske kursus.

Denne septembereftermiddag burde således ikke have adskilt sig fra tilsva-rende eftermiddage de foregående år - og alligevel. Stemningen dette år var på nulpunktet. Der var netop samme for-middag kommet meddelelse fra DTU's ledelse om, at lokalerne på Landmåler-vej skulle forlades inden for meget kort

Klaus Thiesen, f. 1944. Kandidat 1968 fra Den Polytekniske Læreanstalts Bygningsretning. Samme år ansat ved Laboratoriet for Landmåling.

Ludvig Ferdinand Holmberg.

Det Kongelige Bibliotek

tid, hvilket betød stor usikkerhed omkring gennemførelsen af næste års praktiske landmålingskurser - måske havde kurserne kørt for sidste gang. Alle var enige om, at ligegyldigt hvilke ændringer der skete - for givet var det med den nye DTU-struktur, at der ville ske ændringer, spørgsmålet var bare hvor omfattende de ville blive - så ville de praktiske landmålingskurser aldrig blive det samme igen.

Vi var i efteråret 2003. En epoke på omkring 90 år på Landmålervej var ved at være slut. Men hvorledes begyndte det hele?

Forhistorien

Vi skal faktisk helt tilbage til 1840'erne. I denne periode - Den Polytekniske Læreanstalts andet tiår - knyttedes der til Læreanstalten praktiske øvelser i landmåling.¹⁾

Disse øvelser var egentlig beregnet for færdige kandidater. Indtil 1845 var der udgået ca. 60 kandidater fra Læreanstalten. Blandt disse var der imidlertid ikke ret mange, der ønskede at deltage i landmålingsøvelserne. Derfor var der ved hvert kursus, der blev afholdt, også studerende, der fik tilladelse til at følge kurset.

I 1845 havde Læreanstalten antaget kaptajn W. Lumholtz til at varetage undervisningen, i 1847 var det forstjunker F. H. A. Beermann, hvorimod direktør C. G. Hummel i 1849 selv overtog denne undervisning.²⁾

I 1850'erne ønskede man fra flere sider en uddannelsesreform, hvilket bl.a. indebar, at der på Læreanstalten skulle etableres en uddannelse for bygningsingeniører. Selvom Læreanstalten selv tydeligt havde påpeget behov og ønsker for en sådan uddannelse, var viljen fra Indenrigsministeriets side ikke stor.³⁾

Derfor tog elev- og kandidatforeningen »Polyteknisk Forening« selv initiativet og nedsatte i 1856 et udvalg. Resultatet af dette udvalgsarbejde blev en skrivelse til Ministeriet, hvori der blev gjort rede for, at »Da de foregaaende Forhandlinger vare blevne resultatløse og da de politiske Forhold formentlig ikke gjorde Statens direkte Medvirking til en Forandring ved den polytek-

niske Læreanstalt mulig, besluttede en Del polytekniske Kandidater ad privat Vej, ved Tegning af aarlige Bidrag i fem Aar eller Bidrag en Gang for alle at samle, hvad der behøvedes for at faa en Undervisning for Ingeniører i Gang, i Haab om fremdeles at skaffe det fornødne til Veje, hvis Sagen fik Fremgang.«⁴⁾

Allerede den 25. august 1857 kunne udvalget meddele Den Polytekniske Læreanstalts bestyrelse, at der var tilstrækkelig tilslutning og at der var tilsagn om 523 Rd. årlig i 5 år samt et engangsbeløb på 100 Rd. Den 18. december 1857 accepterede Læreanstalten oprettelse af en bygningsingeniøruddannelse; dog havde man allerede den 16. november 1857 påbegyndt kurser for omkring 20 bygningsingeniørstuderende.

I skrivelsen af 25. august 1857 var endvidere angivet hvilke fag, der skulle undervises i:

A. Landmåling, herunder triangulation, nivellering og korttegning; B. Vand- og vejbygningsfagene; C. Borgerlig bygningskunst.

Til at undervise i de to sidstnævnte fagområder engagerede man den polytekniske kandidat (1849) i mekanik, landmåler og havnebygmester Ludvig Ferdinand Holmberg (1826 - 1897) for 500 Rd. årligt.

Imidlertid havde Folketinget ved behandling af »Lov om Gager og Lønninger ved Læreanstalten« stillet forslag om 600 Rd. årligt til aflønning af en lærer i bygningsfagene. Loven blev vedtaget den 12. januar 1858.⁵⁾

D. W. R. Hannemann (J. T. Lundbye: Den polytekniske Læreanstalt 1829-1929, 1929, s. 423).

Det betød, at det private bidrag kunne indskrænkes til 2 år og at man kunne ansætte landmåler og polyteknisk kandidat (1852) i anvendt naturvidenskab D. W. R. Hannemann som lærer i landmåling.⁶⁾

Hannemann planlagde øvelser i landmåling og søgte om at benytte Dyrehaven som øvelsesterræn, hvor også landinspektøreløverne skulle udføre deres øvelser. Indenrigsministeriet gav sin tilladelse hertil på betingelse af »at ingen Ulempe eller Skade tilføjes Skovene, Vildtet eller Indhegningerne«⁷⁾

I brev af 30. marts 1860 til Den Polytekniske Læreanstalts Bestyrelse foreslår Hannemann, at opmålingsøvelserne henlægges til Tisvilde Hegn og til Asserbo Overdrev, hvor man kan arbejde mere uforstyrret. Grunden til at han søgte væk fra Dyrehaven som øvelsesområde var, at man af hensyn til råvildtet ikke måtte udføre målinger før 1. juli.⁸⁾

Hannemann besøgte personligt et par dage senere området og konstaterede, at Asserbo Overdrev ikke mere var velegnet, da det var blevet udstykket til de omkringboende lodsejere, mens Tisvilde Hegn var brugbart, og at man for en betaling af 25 øre månedlig kunne få kost og logi - ikke komfortabelt men tåleligt.

Den 20. december 1862 fratrådte Hannemann undervisningen i landmåling, da han fik ansættelse som ingeniørassistent ved bygningen af de Jydsk-Fyenske Jernbaner.

Det er helt tydeligt, at Hannemanns interesser især gik i praktisk retning, hvad både hans forholdsvis korte ansættelse på Læreanstalten og hans videre karriereforløb viser. Men også som forfatter har han leveret arbejder af betydning bl.a. for landmålingsundervisningen. Både i 1855 og i 1858 udgav han lærebøger om landmåling og nivellement.⁹⁾

Efter Hannemann blev undervisningen i landmåling overtaget af polyteknisk kandidat (1852) i anvendt naturvidenskab P. P. Freuchen, der tillige var lektor i landmåling ved den nyoprettede Veterinær- og Landbohøjskole.¹⁰⁾

I forbindelse med Ministeriets bestem-

melse af 22. juni 1864 »angaaende de Foranstaltninger, der ved Læreanstalten ville være at træffe til Forberedelse af Elever, som ville indtræde i Kunstakademiets Arkitektskole« antages »Lektor ved den kongelige Landbohøjskole P. P. Freuchen til at holde Foredrag og Øvelser i Landmaaling og Nivellement hvert Aar 2 Timer ugentlig fra 1ste Februar til 9de Juni, og Øvelser i Marken hver Juli Maaned saavel for vordende Arkitekter som for Læreanstaltens Elever, imod et aarligt Honorar af 200 Rd.«¹¹⁾

Ovenstående ordning med undervisning af vordende arkitekter ophørte med finansåret 1878/79.

Så længe der kun var et lille antal tilhørere ved forelæsninger, kunne det økonomisk ikke betale sig at trykke eller autografere, men det at tilhørerne skulle nedskrive det mundtlige foredrag incl. formler og figurer gav sjældent et godt resultat. Så snart tilhørernes antal voksede så meget, at autografering kunne betale sig, var der studerende, der med lærerens tilladelse påtog sig opgaven og derved skaffede sine medstuderende brugbare og billige notater/lærebøger.

Fra omkring 1870 anvendtes både trykte og autograferede bøger i stigende grad.¹²⁾

I 1876-78 udfoldedes en sådan aktivitet omkring autografering, at bestyrelsen for »den private Ingeniørfond« - hvis midler oprindeligt kom fra de bidrag, der blev indbetalt i forbindelse med aflønning af en lærer i (bygning)ingeniørernes hovedfag - ikke længere var i stand til at give tilskud til

fremstillingen, idet indtægterne fra bøgerne i sagens natur var forsinket. I disse år blev bl.a. udgivet »Landmaaling« af P. P. Freuchen.¹³⁾

Studieplaner og reglementer gennemgik også ændringer i 1870'erne. Bl.a. blev de praktiske prøver i Nivellement og i Vej- og Jernbaneanlæg koordineret m.h.t. beregning af jordarbejdet, således at eksaminanderne blev fritaget for dobbelt beregning af samme art. Det havde også til formål at lette lærerens gennemsyn, idet antallet af eksaminander steg kraftigt i dette årti, hvilket betød at udgifterne til kontrol af de studerendes landmålingsarbejder forøgedes væsentligt. Derfor blev der foretaget visse ændringer i det af 22. august 1860 bekendtgjorde reglement, bl.a. blev der indført krav om korttegning i forbindelse med eksamensopmålingen og ikke kun som et element i undervisningen.

I reglementet fra 28. juni 1875 står angående de arbejder, der skal være udført inden »Andel Del af Ingeniørexamen« omkring opmåling og nivellering: »Opmaaling af et Areal paa omtrent 200 Tdr. Land, samt et Kort med aflagte Horizontalkurver paa 50 Tdr. Land. Derfor gives 1 Karakter - Nivellement af en Linie paa 4000 Alens Længde med Beregning af et derpaa bygget Jordarbejde. Derfor gives 1 Karakter.« I samme reglement er der angående betaling for adgangen til eksamen tilføjet: »... og desuden for Prøvelse i Opmaalinger og Nivellements ved Examen 40 Kr.« Samme paragraf slutter: »...ved Prøver i

Peter P. Freuchen.

DTV's arkiv

Landmaaling og Nivellering vil Læreanstalten yde Instrumenter, saavidt Forraadet strækker til, samt Udvisning og Tilsyn; alle andre Udgifter har Examinanden selv at bære.«¹⁴⁾

Der var i forvejen i 1866 indført betaling (20 kr.) for deltagelse i øvelser i landmåling og nivellering (varighed ca. 1 måned).

Som det fremgår af ovenstående var der heller ikke dengang ubegrænsede ressourcer i form af instrumenter og økonomiske midler til rådighed.

I 1876 var der 33 opmålinger og 35 nivellelementer, der skulle prøves og be-

dømmes. Dette var imidlertid en uoverkommelig opgave for Freuchen, så han søgte Ministeriet om en tillægsbevilling på 600 kr. - udover det beløb på 200 kr., han i forvejen kunne disponere over til medhjælp - til ansættelse af en assistent, som kunne bistå ham ved de praktiske øvelser, ved undersøgelser i marken af eksamensopmålingerne samt ved de dertil hørende beregninger.

Freuchen fratrådte sin stilling ved Læreanstalten den 31. marts 1882, men fortsatte sin ansættelse ved Landbohøjskolen, hvor han blev udnævnt til professor i 1892. Inden sin fratræden fra Læreanstalten havde han fået truffet den ordning, at eleverne skulle udføre deres eksamensopmåling ude i landet, en ordning, som med ændringer i bekendtgørelse af 18. februar 1904 bestod indtil 1965, hvor det sidste hold havde den såkaldte »Hjemmemåling«, mere herom senere.¹⁵⁾

Da Freuchen fratrådte blev landinspektør Jørgen Erik Frederik Mørup ansat. Han var en meget dygtig underviser, som udover at passe sit arbejde også interesserede sig levende for alle sine elever og deres familief forhold. Han udfyldte sine forskellige stillinger med en sjælden nidkærhed og dygtighed, som vandt almindelig anerkendelse. Han gik på pension den 30. juni 1901. Samtidig med sin ansættelse ved Læreanstalten var han ansat i Matrikulkontoret, hvor han nåede at blive kontorchef inden han gik på pension.^{16). 17)}

Pr. 1. juli 1901 blev landinspektør Peder Thygesen udnævnt til docent i land-

måling. Han havde været assistent ved faget siden 1898. Mere herom senere.

Indtil 1888 anvendtes et lokale i Staldbygningen øst for Eremitageslottet til den praktiske undervisning i landmåling. Egentlig var det Landbohøjskolen (KVL), der havde råderet over lokalet. Så længe det var Freuchen, der havde undervisningen i landmåling (han var som tidligere nævnt også lektor ved KVL) og så længe elevtallet var af begrænset størrelse begge steder, var der ingen vanskeligheder ved den ordning. Den skabte heller ikke problemer eleverne imellem, da det var den samme lærer, der havde undervisningen begge steder.¹⁸⁾

Da J. E. F. Mørup tiltrådte i 1882 opstod der snart problemer ved at have lokaler i samme bygning, og på grund af det stigende elevtal, som i 1888 var nået op på 18, blev pladsen trang.

Mørup gjorde derfor Læreanstalten opmærksom på ulemperne ved manglen af eget øvelseslokale i Dyrehaven. Læreanstaltens direktør skrev den 25. september 1888 til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet et brev, hvori han efter at have gjort rede for de eksisterende lokaleforhold bl.a. anfører »...Men nu da antallet af Deltagere i de 3 sidste Aar er voxet til 11, 12 og 18 og sandsynligvis, efter hvad man kan forudse, yderligere vil voxe, vil en Forandring blive nødvendig. Jeg tager mig derfor den Frihed at indstille til det høje Ministerium, at der søges udvirket Tilladelse fra Finansministeriet til at opføre et hus i Dyrehaven, omtrent i

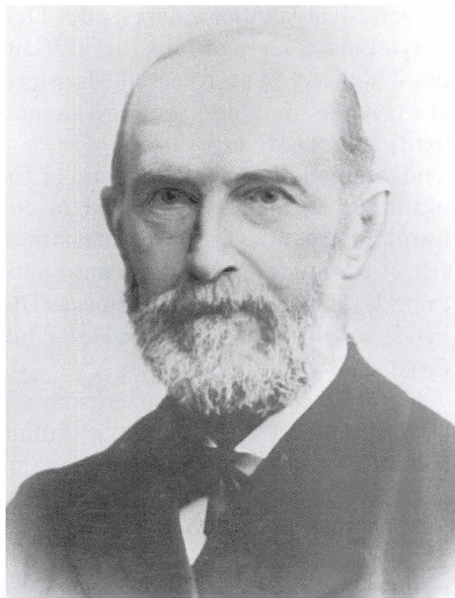
Midten af denne, helst ved Eremitagen, eller dog i Nærheden af beboet sted f. Ex. ved Rødebro-Port, samt bevilget den fornødne Sum til Opførelse af et saadant Hus til Brug ved Læreanstaltens Landmaalingsøvelser og til det nødvendige Inventarium.«

Derefter følger et af Mørup udarbejdet udkast til grundrids af et øvelseshus på 25 x 12 alen med plads til instrumenter og et lokale, hvor eleverne kunne udføre tegne- og beregningsarbejde. Det kunne opføres i bindingsværk eller træ, da det kun skulle benyttes om sommeren. Udgiften hertil ville beløbe sig til 5.800 kr.

Videre står der i skrivelsen: »For saa vidt det ikke maatte lykkes at skaffe den nødvendige Tilladelse og Bevilling til en saadan Bygning, da maa Læreanstalten, i det mindste indtil videre, hjælpe sig med den mindre heldige Foranstaltning at leje et mindre Lokale, som formentlig kan faas hos en af Skovløberne i Dyrehaven mod en godtgørelse af omtrent 150 Kr., om hvilken Sums Bevilling jeg i saa Fald maatte andrage.«

Ved 3. behandling af finanslovsforslaget for 1889-1890 blev der optaget en bevilling på 150 kr. til leje af et lokale samt 300 kr. til lokalets indretning, medens spørgsmålet om opførelsen af et særligt øvelseshus blev stillet i bero.

For det bevilgede beløb lejede og indrettede man 3 værelser og et køkken i Hjortekærshuset, og i de år, hvor holdene blev større, lejede man som supplement nogle kvistværelser hos smeden i Hjortekær, der var nabo til Hjor-

Jørgen E. F. Mørup

DTV's arkiv

tekærshuset, og senere tillige et lysthus i Hjortekærshusets have. 10 år senere var antallet af elever steget så meget, at det gav anledning til brev fra Mørup til Læreanstalten dateret 10. november 1899, hvori der bl.a. står: »Som det vil være Hr. Direktøren bekendt af mine tidligere Indberetninger, kniber det meget med at finde Plads til de mange Elever, som i disse Aar søge Laandmaalingsøvelserne, i vor nuværende Lokaler i Hjortekærshuset, der tilmed ere meget mørke og saaledes daarlige Tegnester; Beliggenheden er derhos mere afsides end heldigt for de mange Elever, der daglig komme fra Kjøbenhavn til Øvelsesstedet.«¹⁹⁾

Den 14. november videresender Den Polytekniske Læreanstalts direktør Julius Thomsen en skrivelse til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, hvori han bl.a. redegør for at

»Det lejede Lokale ikke alene er for indskrænket, men tillige mørkt og for fjernt beliggende fra Jernbanestation, saa at de Studerende ikke kunne indfinde sig i Rette tid ved Øvelsernes Begyndelse om Morgen, hvilket i høj Grad skader Undervisningen.«²⁰⁾

Derefter gøres igen opmærksom på, at såfremt undervisningen skal kunne fortsætte med det store antal elever er det nødvendigt at skaffe et andet lokale beliggende i selve Dyrehaven. Julius Thomsen gør opmærksom på, at der hidtil ikke har kunnet opnås tilladelse til opførelse af »et for Undervisningen passende Lokale paa Dyrehavens Terrain«, men anser nu mulighederne for bedre, idet Landbohøjskolen har søgt Landbrugsministeriet om tilladelse og bevilling til at bygge et øvelseslokale i Dyrehaven til brug ved Landbohøjskolens undervisning i landmåling.

Mens Landbohøjskolen i sin ansøgning ikke har lagt vægt på en bestemt geografisk placering af lokalet, fremgår det tydeligt af Læreanstaltens ansøgninger, at placeringerne skal være ved enten »Rødebro-Port« eller »Raavad-Port« - altså vest for jernbanen.

I svaret fra Kultusministeriet den 1. juni 1900 kommer der derfor afslag på Læreanstaltens ansøgning, idet man skal meddele »at Landbrugsministeriet, der lægger megen Vægt paa at bevare

Jægersborg Dyrehaves Integritet som Lystskov i dens nuværende Skikkelse, og som maa befrygte, at dette vanskeligt kan gennemføres, naar ikke enhver Begjæring om Afgivelse af Grund indenfor Dyrehavens Omraade Vest for Kystbanelinien konsekvent afslaaes«...²¹⁾

Derimod var Landbrugsministeriet villigt til at afgive den fornødne grund øst for Kystbanen ved Springforbi Jernbanestation. Da man samtidig overfor Landbohøjskolen ville pege på en placering af deres lokale her henstiller man til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet »om der ikke ved Forhandling mellem Direktørerne for den polytekniske læreanstalt og den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole kunde tilvejebringes Overenskomst om Opførelsen af en Fællesbygning i stedet for 2 Bygninger, hvorved der formentlig vilde opnaas Besparelse ikke blot af Bygningsudgifter, men ogsaa af Byggegrund.«

Allerede den 5. juni 1900 udtaler Mørup, at en placering øst for Springforbi Station er højst uheldig, da lokalet og øvelsesområdet i givet fald ville komme til at ligge på hver side af jernbanen og med den hyppige toggang på Kystbanen i sommertiden ville det vanskeliggøre passagen fra huset til øvelsesområdet. Ser man i sommerkøreplanen for perioden 1. juni - 31. juli 1900 passeredes Springforbi Station uden faste minuttal af 22 persontog foruden godstog indenfor øvelsestiden kl. 7.30 - 17.00.²²⁾

Endvidere forekommer det Mørup »højst uheldig« med en fællesbygning

Hjortekærshuset med stokke og stativer udenfor. Postkort 1909.

Byhistorisk Samling

for Lærestalten og Landbohøjskolen. Han foreslår i stedet at bygge to huse »et paa den nordre Side af Vejen, der fører fra Overkjørslen ved Stationen Springforbi til den gamle Port Springforbi og et andet paa søndre Side af samme Vej«²³⁾

Det var en udtalelse som måske ikke fremmede de kommende forhandlinger, som efter Ministeriets anmodning blev indledt mellem de to lærestalter omkring det hensigtsmæssige i at opføre en fællesbygning og i givet fald hvor. Af forhandlingsprotokollen fremgår at begge lærestalter finder det uheldigt med en fællesbygning, hvori der nemt

kan opholde sig op mod 190 elever samtidig. Der anføres som speciel grund, at det er umuligt for lærerne »at føre et virkeligt Tilsyn med Eleverne og være ansvarlig for, at der ikke begaas Uordener, og navnlig vil Forholdet vanskeliggøres derved, at den ene Lærestalts Lærer og Assistenterne ville se sig omgivne af Elever, over hvilke de ingen Myndighed have, da Eleverne henhøre til den anden Lærestalt.«²⁴⁾

Hidtil havde man delt terrænet imellem sig, således at Landbohøjskolen i det væsentlige benyttede den østlige og Lærestalten væsentlig den vestlige del af Dyrehaven. Dette kunne med en fæl-

lesbygning eller to separate bygninger ikke lade sig gøre. Derfor påpeger man fra begge læreanstalters side, at det er ønskeligt at de to bygninger ligger så langt væk fra hinanden som muligt.²⁵⁾

Endvidere gør begge læreanstalter opmærksom på, at der ved de indledende øvelser »indøves den første Brug af Instrumenterne og disses Verifikation m.m.; under disse Øvelser maa Eleverne (inddelte i Hold) være under stadig Vejledning af Læreren og hans Assistenten, og det er en Nødvendighed, at Holdene holdes samlede i umiddelbar Nærhed af den til Raadighed staaende Bygning, hvor alle Justeringsapparater, Tabeller, Kort o.s.v. findes, som skulle benyttes under Verifikationerne og ved den øjeblikkelige Behandling af de gjorte Observationer, og hvor Lærerens og Assistenternes naturlige Tilholdssted er, og det saa meget mere som det ellers vilde være umuligt for disse at forestaa den stadig nødvendige Udlevering og Ombytning af Instrumenter. Til disse Øvelser udkræves et Areal, hvis Udstrækning i den ene Retning er mindst 300 Alen, og det vil være uheldigt, om der ikke fra dette Areal haves fri Udsigt.«²⁶⁾

Dette sidste synspunkt var gældende for de fremtidige krav til placering af bygning, men måtte i 2003 opgives bl.a. på grund af manglende forståelse og faglig indsigt hos den på dette tidspunkt siddende institutledelse.

Efter disse forhandlinger konstaterede Lærestaltens direktør i en skrivelse til Ministeriet, at tanken om en fæl-

lesbygning ubetinget burde forlades og at man også bestemt måtte fraråde opførelse af 2 bygninger sammesteds. Herefter ansøger han Ministeriet om »at det østlig for Springforbi Holdeplads sydlig for ovennævnte Vej beliggende Areal overlades Lærestalten til derpaa at opføre et Lokale til Brug for dens Landmaalingsøvelser.« - Og senere i samme skrivelse: »Bygningens Størrelse kan paa Grund af det meget store Antal Studerende nu ikke indskrænkes under 12 Alens Bredde og 40 Alens Længde. Udgiften til en saadan Bygning vil udgjøre ca. 15.000 Kr., hvilket Beløb derfor bedes optaget paa Finanslovsforslaget for 1901 - 02.«²⁷⁾,²⁸⁾

Forslaget blev ikke optaget, og dermed endte omkring 10 års arbejde på at få nye lokaler til erstatning for lokalerne i Hjortekærshuset.

Trange tider i Hjortekærshuset

Da docent J. E. F. Mørup i 1901 fratrådte docentstillingen i landmåling på grund af alder, blev landinspektør Peder Thygesen, der havde været assistent i faget siden 1898, som omtalt udnævnt til docent i landmåling.²⁹⁾

Thygesen var en afholdt lærer. Han forstod at afgrænse sit pensum i overensstemmelse med en bygningsingeniørs behov. Det er absolut hans fortjeneste - gennem veltilrettelagte øvelser i Dyrehaven samt de selvstændige eksamensarbejder i såvel opmåling som i nivellement - at danske bygningsingeniører selv mange år efter at Thygesen var gået på pension var i stand til at udføre

praktiske landmålingsarbejder, når de forlod Den Polytekniske Læreanstalt. Dette fremgår også af de senere beretninger fra studerende (se side 116). Thygesens mål for sigtet med uddannelsen kan sammenfattes i ordene: omhu, grundighed og det, at ingen enkelthed af betydning blev negligeret. Dette mål var drivkraften i landmålingsundervisningen helt frem til 1966, hvor en række studieplansændringer op gennem den sidste tredjedel af 1900-tallet forringede de studerendes færdigheder m.h.t. praktisk landmåling.³⁰⁾

At Thygesen var en højt respekteret og værdsat lærer fremgår også af Læreanstaltens skrivelse af 30. juni 1909 til Ministeriet angående ønsket om at ændre Thygesens docentur til et professorat. I skrivelsen påpeges at lønningsforholdene ved Den Polytekniske Læreanstalt i høj grad er uheldige, men »med Hensyn til Lønningen for Docenten i Landmaaling var Nødtilstanden saa stor, at der snarest muligt maatte ske en Forbedring. Docenten optoges ganske af sin Virksomhed, hvis Art og Omfang var saaledes, at han ikke kunde paatage sig noget lønnet Arbejde ved Siden af sin Gerning ved Læreanstalten. Docent Thygesen havde i 9 Aar paa særdeles samvittighedsfuld Maade og med megen Dygtighed varetaget sin stedse voksende Gerning, og det vilde være i høj Grad uheldigt, om Docentens Energi skulde svækkes ved, at han fortsat skulde arbejde under trykkende økonomiske Forhold. Docent Thygesen havde allerede for flere Aar siden med Ret-

Peder Thygesen.

Det Kongelige Bibliotek

te kunnet vente en Forbedring af sin Stilling.«³¹⁾

I første omgang fik Thygesen et årligt tillæg på 800 kr., og først den 1. april 1911 blev han udnævnt til professor.

1. februar 1902 havde G. A. Hagemann overtaget direktørposten for Den Polytekniske Læreanstalt efter Julius Thomsen. Ingeniørforeningens daværende formand, stadsingeniør Charles Ambt udtalte i den anledning »at en bedre Direktør kunde man ikke ønske Læreanstalten, eller som det har været udtrykt i Dagspressen: Her har man endelig en Gang faaet den rette Mand paa rette Plads.«³²⁾

Det er muligt at direktørskiftet og ovennævnte udtalelse har bevirket, at Thygesen - efter to somre med henholdsvis 51 og 41 elever - i breve dateret den 9. september 1902 og 5. oktober 1902 til G. A. Hagemann i forbindelse med sin årlige indberetning om landmålingsøvelserne i Dyrehaven i brevet af 5. oktober finder anledning til atter at nævne »at det Lokale, som Lærestalten i en Aarrække har benyttet under de nævnte Øvelser, baade er for indskrænket i Forhold til det store Antal Studerende, som i de senere Aar have deltaget i Øvelserne og - saafremt det nuværende daglige Antal Øvelsestimer skal bibeholdes - for afsides beliggende for de Studerende, som bo i Kjøbenhavn i Øvelsestiden.«^{33), 34)}

Endvidere påpeger han ulemperne ved at have de studerende spredt på flere forskellige steder, samt at værelserne i Hjortekærshuset er meget mørke og derfor uegnede til tegne- og konstruktionsarbejde. Endvidere finder han arbejdsdagen for lang for de studerende, der bor i København. De skal hjemmefra ved 6-tiden om morgenen og er først hjemme igen kl. 18.

Derefter redegør Thygesen for de i 1890'erne foretagne forhandlinger og undersøgelser - delvis sammen med Landbohøjskolen - med henblik på at få opført et egnet øvelseslokale enten i Dyrehaven eller ved Springforbi Station og om ministeriets endelige afslag. Og Thygesen fortsætter: »I indeværende Aar (1902, forf.) har Landbrugsmi-
nisteriet imidlertid rettet Tilbud til

Landbohøjskolen angaaende den Grund, som i Aaret 1900 blev tilbudt begge Undervisningsanstalter, og saavidt det er mig bekjendt, agter Landbohøjskolen at modtage det gjorte Tilbud under Forudsætning af, at den vil kunne opnaa fuld Raadighed over hele det paagjældende Areal. Saafremt denne sag gaar i Orden, kunde det, i Betragtning af de allerede gjorte Anstrengelser, synes tvivlsomt, om der for Lærestaltens Vedkommende overhovedet vil kunne opnaas nogen Tilladelse til at opføre en Bygning paa Dyrehavens Grund«

Det er tydeligt, at Thygesen delvis har opgivet at få opført et øvelseshus på et for Lærestalten og for de studerende hensigtsmæssigt sted i Dyrehaven alternativt i nærheden af en jernbanestation, for han fortsætter brevet: »For saa vidt en saadan Tilladelse under ingen Omstændigheder vil kunne opnaas, ser jeg ingen anden Udvej til at komme bort fra de uheldige Forhold med Hensyn til det nuværende Øvelseslokales Indretning, end at Lærestalten søger at opnaa Bevilling til Kjøb af en lille Grund til Opførelse af et Øvelseslokale umiddelbart udenfor Dyrehavens vestlige Hegn lidt syd for Hjortekærshusets Have samt tilladelse til at anbringe en Laage i Hegnet og endvidere Tilsagn fra Forstvæsenets Side om, at Arealet umiddelbart indenfor denne Laage ikke tilplantes eller tilsaas.«

Derefter redegør Thygesen for, at bygningen skal indrettes med værelser til brug for læreren og assistenterne, et

rum til opbevaring af landmålingsinstrumenter samt 4 konstruktions- og beregningslokaler til i alt 50 studerende. Han mener, at det fra år 1900 forelagte forslag om en bygningsstørrelse på 12 alens længde og 40 alens bredde kan opfylde ovennævnte behov. Han anbefaler, at den opføres i bindingsværk og ikke i træ, som foreslået af forstsvæsenet, idet en træbygning ikke yder tilstrækkelig sikkerhed - og her tænker han først og fremmest på brand - for den kostbare instrumentsamling, der skal opbevares i bygningen.

Den 25. november 1902 nedsatte Lærestaltens lærerråd et udvalg til behandling af forslaget efter man havde vedtaget at forsøge erhvervet et grundstykke på ca. 5.600 kvadratalen (ca. 2.200 m²), som lå ved Hjortekærshusene tæt op ad hegnet til Dyrehaven. Prisen var 25 øre pr. kvadratalen.^{35). 36)}

Her skulle opføres et hus i henhold til Thygesens forslag samt en bolig til en opsynsmand.

Der blev udarbejdet et overslag til 26.450 kr. samt et alternativt forslag, hvor den samlede sum var reduceret til 17.650 kr. ved at undlade opførelse af en betjentbolig samt i stedet for indretning af en frokoststue at bygge et åbent lysthus på 64 kvadratalen grundflade et passende sted på grunden, som dels kunne erstatte frokoststuen, dels på regnvejrsdage anvendes til øvelser i forskellige instrumenters anvendelse og verifikation.

Den 13. december 1902 søgte Lærestalten Ministeriet for Kirke- og Un-

dervisningsvæsenet om 1.650 kr. til erhvervelse af nævnte byggegrund inden 1. maj. Da der den 18. marts 1903 endnu ikke var kommet reaktion fra Ministeriet på ansøgningen rykkede man for svar samt søgte om at måtte købe grundstykket for private midler, som i givet fald ville blive stillet til rådighed.

Først den 8. oktober 1903 - altså mere end et halvt år efter - kom der svar fra Ministeriet, der mente, at når man tidligere havde kunnet gennemføre en undervisning af studerende fra begge læreanstalter i den samme bygning og med samme lærerkræfter, stred det mod almindelig sans for sparsommelighed nu at kræve to bygninger på hvert sit sted. Man beder derfor de to læreanstalter om at genoverveje situationen og eventuelt løse problemet ved, at den fælles bygning stilles til rådighed for de to læreanstalter på forskellig tid af året. Videre i svaret står der:

»Herpaa har Landbrugsministeriet svaret, at man efter de fra Veterinær- og Landbohøjskolen modtagne Oplysninger maatte gaa ud fra, at der ikke kunde etableres noget Fællesskab, særlig da Øvelserne for begge Anstalter falde paa samme Tid, nemlig i Juli og August. Da Spørgsmaalet om en Fællesbygning, som Ministeriet ubetinget maa anse for den ønskeligste Ordning, herefter væsentlig beror paa, hvorvidt Landmælingsøvelserne ved den polytekniske Lærestalt kunne foretages paa en anden Tid end i Juli og August Maaned, skal man udbede sig en behagelig Udtalelse fra Hr. Direktøren herom.«

Herom udtalte Thygesen sig den 16. oktober 1903: »Lærestaltens Landmaalingsøvelser afholdes i Tiden fra den 24de Juni til den 31te Juli, hvorefter der anvendes 2 Maaneder, August og September, til Udførelsen af de praktiske Prøver i Opmaaling og Nivelering.

Da det ubetinget maa anses for den heldigste Ordning af Studiet, at de Studerendes Deltagelse i Landmaalingsøvelserne og deres Udførelse af de praktiske Prøver i Opmaaling og Nivelering ere knyttede til samme Sommerhalvaar, og da Opmaalingsprøverne af Hensyn til Markernes Afgrøde nødvendigvis maa henlægges til Tiden efter Høstens Afslutning vilde der følgelig

kun blive Tale om at anvende Tiden før Sommerferien, altsaa Maanederne Maj og Juni, til Afholdelse af Landmaalingsøvelserne.«

Lærestalten videresender denne udtalelse og gør samtidig opmærksom på at en tidsmæssig flytning af landmålingsøvelserne ville betyde dublering af en række forelæsninger, hvilket utvivlsomt ville medføre større udgift end den foreliggende plan for opførelsen af et særligt øvelseslokale. Derfor anbefalede man det fremsendte forslag om køb af grund og opførelse af et øvelseslokale og bad Ministeriet om at fremme sagen mest muligt på grund af den i sommeren 1903 meget store pladsmangel i de nuværende lokaler.³⁷⁾

Studerende sommeren 1903 fotograferet ved Hjortekærhuset.

Byhistorisk Samling

Ministeriet anbefalede ved anden behandling af Finansloven for 1904-05 at optage en udgiftspost »Til Opførelse af en Bygning til Brug ved Undervisningen i Landmaaling og til sammes Montering 17.650 Kr.«. Selv om ministeren overfor Finansudvalget påpegede de yderst vanskelige forhold, hvorunder undervisningen i landmåling for bygningsingeniørstuderende foregik, blev forslaget ikke yderligere fremsat.

Det følgende år (1904) prøver Thygesen atter ved skrivelse af 25. august at påpege de elendige lokaleforhold. Indholdet er selvsagt en delvis gentagelse af tidligere skrivelser, men han slutter:

»Endvidere skal jeg henlede Opmærksomheden paa, at de indskrænkede Lokaler have gjort det umuligt at skaffe en blot nogenlunde tilstrækkelig Plads til Anbringelse af Elevernes Overtøj og til Opbevaring af deres Tegnerekvisitter, Haandkikkerter, Lærebøger og øvrige Sager, som der er brug for ved Undervisningen. Følgen heraf er en stadig Uorden i Lokalerne... - Endelig skal jeg bemærke, at den Lærestalten tilhørende ved Øvelseslokalerne beliggende Retiradebygning er i meget forfalden Tilstand og desuden saa daarlig indrettet, at det i samme værende Pissoir kun er udstyret med Sandgulv, og at der end ikke haves fornødent Afløb fra dette.«

Thygesen er imidlertid meget realistisk. Da han anser det umuligt at få en bevilling til opførelse af en øvelsesbygning, henstiller han til G. A. Hagemann, om at søge bevilget et beløb (500 kr.) til afhjælpning af de værste ulem-

per. Det drejede sig om leje af yderligere 2 stuer i Hjortekærshuset for 100 kr. pr. år; knagerækker til elevernes overtøj; skabe til elevernes tegnerekvisitter; vægtavle, tegnebord og 4 stole; ny retiradebygning samt anlæg af en lukket ledning fra samme til byens nærmeste kloakledning, som lå i en afstand af ca. 30 m fra retiradebygningen.

Samtidig med denne ansøgning anmodede Lærestalten endnu en gang om, at forslaget om opførelse af lokaler til landmålingsøvelserne blev fremmet, idet man gjorde opmærksom på, at det næppe var økonomisk forsvarligt at belaste budgettet med store udgifter til afhjælpning af mangler ved de nuværende lokaler, da antallet af studerende kunne forventes at stige yderligere de kommende år. Endvidere var lejen af de to stuer i Hjortekærshuset en årlig tilbagevendende udgift på 100 kr. Kort sagt, det kunne økonomisk bedre svare sig på lang sigt at bevilge engangsbeløbet på 17.650 kr. til en øvelsesbygning.

På finanslovsforslaget for 1905-06 fremsatte Ministeriet forslag om at forhøje kontoen »Til Landmaalingsøvelser, Instrumenters Anskaffelse, Vedligeholdelse og Transport« med 100 kr. og kontoen »Bygningsudgifter, Hovedistandsættelser« med 500 kr.³⁸⁾

Forslaget blev godkendt og vedtaget på Finansloven 1905-06, og de i forslaget omtalte bygningsændringer blev udført i forsommeren 1905. Endnu en gang var års arbejde med at få nye lokaler endt uden resultat.

Matrikelkort 1900-1910 over området omkring Hjortekærvej (den store vej i venstre side) og Landmålervej. Den af G. A. Hagemann skænkede dobbeltgrund er matr.nr. 14am og 14an op imod Dyrehavehegnet. Kort- og Matrikelstyrelsen

Først da Lærestalten ved skrivelse af 29. juni 1912 på ny fremsatte ønsket om opførelse af et hus til brug ved landmålingsøvelserne i Dyrehaven, men denne gang et træhus, hvor udgiften var reduceret til 7.000 kr., lykkedes det at få forslaget optaget på finansloven.³⁹⁾

Forslaget var ledsaget af følgende bemærkninger: »Den praktiske Undervisning i Landmaaling og Nivellering foregaar i Sommermaanederne i Dyrehaven i Terrainet omkring Hjortekærhuset. Tegneøvelserne udføres og Instrumenterne opbevares i nogle Lokaler, som Lærestalten hvert Aar lejer af

Brugeren af Hjortekærhuset. Lokalerne her er af yderst uheldig beskaffenhed. Paa Regnvejrdsage maa saaledes Halvdelen af Eleverne sendes hjem, da de ikke kan faa Plads i Lokalerne. Paa Tørvejrdsage tages et Lysthus i Brug. Lysforholdene i Lokalerne er yderst slette, saa at kun de Elever, der faar Plads langs Vinduerne, kan faa Lys nok til Udførelse af Kursusarbejderne, og for ikke at spille den ringeste Plads, er det ikke ualmindeligt, at Læreren maa staa udenfor Huset og undervise gennem Vinduerne.

Under disse Forhold vil det være af den største Vigtighed for Undervisningen i Landmaaling, at der opføres et, om end ganske tarveligt, Hus, der blot kan yde den i Øjeblikket fornødne Plads og tilstrækkeligt Lys. Et saadant Hus, kun indeholdende Tegnestuer og Rum til Opbevaring af Instrumenter, vil kunne opføres for ca. 7.000 Kr.

I den anførte Sum er ikke beregnet noget Beløb til Erhvervelse af Byggegrund, idet den polytekniske Lærestalts forhenværende Direktør paa et tidligere Tidspunkt for et Beløb af 1.650 Kr. - hvortil senere er kommet Udgifterne til Kloak m.m. - har erhvervet en 2206 m² stor Grund, som han vederlagsfrit vil overdrage Staten som Byggegrund for den nye Bygning«.

Der var heller ikke sat penge af til anskaffelse af inventar - ca. 1.800 kr. - da arbejdet med opførelsen af huset ikke kunne afsluttes så betids, at det kunne tages i brug i sommeren 1913.

Forslaget blev vedtaget af Rigsdagen,

og beløbet optoges på Finansloven for 1913-14.

Ved eksamensafslutningen på Den Polytekniske Læreanstalt den 31. januar 1914 meddelte direktøren, professor H. I. Hannover efter at have talt om anskaffelsen af marmorbusten af Læreanstaltens direktør fra 1902 - 1912 G. A. Hagemann bl.a. følgende: »Samtidig kan jeg oplyse, at Hagemanns Interesse for Læreanstalten i det forløbne Aar gav sig et nyt Udslag, idet han til Opførelse af et Hus til Brug ved Landmaalingsovelserne i Dyrehaven skænkede Læreanstalten en Grund ved Hjortekjær. Denne Gave var saa meget mere kærkommen, som den gav Stødet til den Bevilling til Huset, hvorved dette har kunnet opføres. De tidligere Undervisningsforhold var saa knebne, at de Studerende ofte maatte undervises ind igennem et Vindue, naar der i det gamle Hus ikke fandtes Plads til Professoren inden Døre.«⁽⁴⁰⁾

G. A. Hagemann og Landmålervej

Gustav Adolph Hagemann var som tidligere omtalt direktør for Den Polytekniske Læreanstalt i perioden 1. februar 1902 - 31. januar 1912. Det var således i begyndelsen af hans direktørperiode, at forhandlingerne i 1903 med Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet om erhvervelsen af en ledig byggegrund i Hjortekær til opførelse af et øvelseshus, som tidligere nævnt, endte resultatløst. Hagemann har imidlertid været meget bevidst om de dårlige lokaleforhold, hvorunder den praktiske landmå-

lingsundervisning fandt sted. Uden at nævne det direkte købte han inden fristens udløb den 1. maj 1903 for egne midler den omtalte grund, måske med et begrundet håb om en snarlig løsning på lokaleproblemet.⁽³⁶⁾

Da forslaget om opførelse af et træhus, hvor udgiften var reduceret til 7.000 kr., blev vedtaget af Rigsdagen og beløbet optaget på Finansloven 1913-14 kunne G. A. Hagemann ved gavebrev af 5. juli 1913 skænke »den ca. 2200 m² store Grund i Lundtofte til Læreanstalten, som i løbet af Sommeren 1913 lod Øvelseshuset opføre paa Grunden.« Huset opførtes efter tegning og under tilsyn af arkitekt og doцент i husbygning Johan Nielsen.⁽⁴¹⁾

Adgangen til grunden skete fra Landmålervej. »Vejen havde intet navn. Vejen kom først til at hedde Landmålervej efter at landmålerhuset blev bygget i nr. 7. Vejen var først en smal jordvej eller nærmest en sti til de forskellige huse. Vejen voksede efter behov i takt med byggerierne.«⁽⁴²⁾

Allerede ved en udstykning i 1898 blev der på nabogrunden (matr.nr. 14a, Landmålervej 5) lagt en vejklausul med efterfølgende deklaration af 26. april 1903, hvilket også fremgår af matrikelkortet fra 1900 - 1910. Den vejret blev taget i anvendelse, da Laboratoriet for Landmåling i midten af 1960'erne skulle have adgang til den bag Landmålerstationen i 1967 opførte laboratoriebygning.

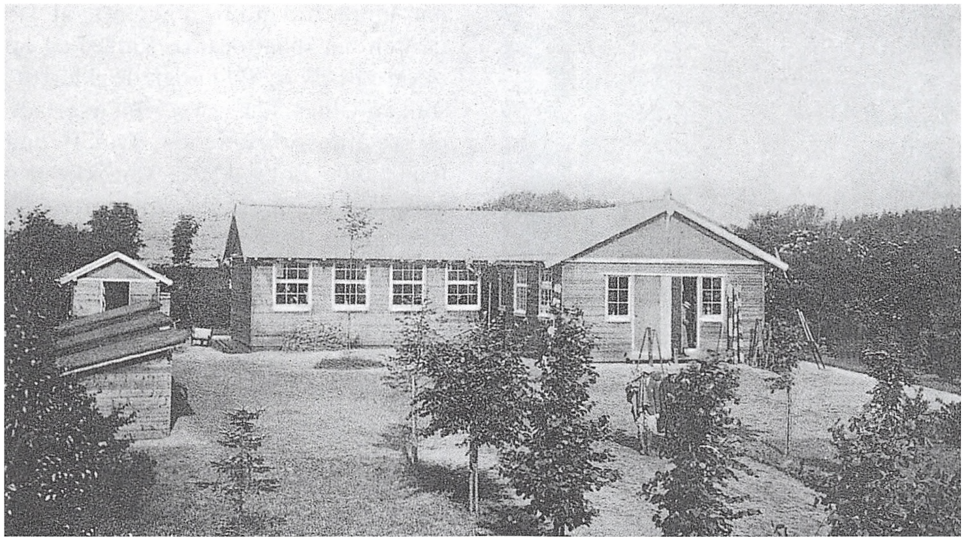
Ved skrivelse af 14. februar 1913 gav Landbrugsministeriet tilladelse til anbringelse af en låge i hegnet mellem

Gavebrev.

Jeg underbegrunde Geheimkonferensraad
G. A. Hagemann skænker og endelig
overdrager herved til den Polytekniske
Læreanstalt de mig ifølge Auktions- og
Auktionen tilhørende Ejendomme, bestaa-
ende af - Havn Nr. 14^a og 14^b og
14^c af - Lindtofte By, Lyngby Hogn.
Ejendommene overdrages med alle til-
hørende Ting og Simplekter, hvor-
med de ifølge mine Auktionen
og alle Auktionen dokumenter have
tilhørt mig, hvorved bemærkes, at

Saa nærværende Overdragelse
finder Sted idet der fra Estimer-
værens Side tilvans noget Vedtæg,
saa skæder og endelig overdrages
de underbegrunde Geheimkonferens-
Raad G. A. Hagemann herved til
den Polytekniske Læreanstalt de for-
nævnte Ejendomme.

- have den 5te Juli 1913.
Borupgaard den 5te Juli 1913
G. A. Hagemann

Landmålerhuset med lindetræet ud for andet vindue fra venstre. Postkort ca. 1915.

Lærestaltens ejendom og Dyrehaven. Lågen var bestemt til transport af instrumenter fra øvelseshuset til øvelsesområdet i Dyrehaven. Den skulle være aflåst uden for øvelsestiden, således at områdets beboere ikke kunne benytte lågen som gennemgang til Dyrehaven. Af hensyn til kronvildtet var der ellers kun adgang til Dyrehaven gennem de røde låger.^{43), 44)}

Ved eksamensafslutningen på Den Polytekniske Lærestalt den 31. januar 1915 udtalte direktøren, professor H. I. Hannover bl.a. følgende: »Paa den Grund, som jeg ifjor omtalte, at Hans Ekscellence Gehejmekonferensraad Hagemann havde skænket Lærestalten ved Hjortekjær, indviedes 4. Juli 1914 ved en lille Festlighed det nye Hus

til Øvelserne til Landmaaling, og der arbejdes nu paa disse Øvelser under bedre Forhold end før inden Døre. Det var daværende Kultusminister Appel, som for nogle Aar siden gennemførte Bevilningen, og jeg benytter Lejligheden til at bringe ham en Tak fra Lærestalten. I den til Huset hørende Have vil formentlig i mange Aar de Studerende, som samles i deres Fritid under den dér plantede Hagemanns Lind, med Taknemmelighed tænke paa ham, der gav Stødet til de bedre Forhold ved de nævnte Øvelser.«⁴⁵⁾

I august 1918 blev der opsat en højrygget havebænk omkring linden samt et kobberbånd med indskriften »G. A. HAGEMANN'S LIND«. I begyndelsen af 1970'erne var træets stamme blevet så

Kobberbåndet, der var anbragt på ryggen af bænken. Foto 2007.

kraftig og bænken i så elendig stand, at bænk og kobberbånd blev fjernet.

*Bygningerne og deres »udvikling«
under P. Thygesen og A. Schneider*

Allerede i 1916 måtte professor Thygesen søge en bevilling til etablering/udvidelse af lokaler i forbindelse med øvelseshuset. I skrivelse af 30. juni 1916 gav Lærestalten følgende motivering for ansøgningen: »Pladsen i Materialskuret er i den Grad indskrænket, at en Del Arbejdsredskaber og Materialier i Øvelseshuset maa anbringes under aaben Himmel, hvorved de, navnlig under ugunstige Vejrforhold, lider betydelig Skade. Det foreslaaes derfor at foretage en Udvidelse af Materialskuret; Udgiften herved vil beløbe sig til 575 Kr.⁴⁶⁾

I de to Aar, Lærestalten har haft egne Lokaler i Hjortekær til Brug ved Landmaalings-øvelserne, har de Studerende hos Betjenten kunnet faa Kaffe, Mælk og Øl til deres Frokost for en af Undervisningens Leder godkendt Betaling. Pladsforholdene i Øvelseshuset

har imidlertid nødvendiggjort, at Betjenten har maattet lave Kaffen og opbevare Mælk og Øl i nogle Kælderrum, som velvilligst har været ham overladt i et Privathus i Nærheden, hvor Betjenten havde Bolig. Dette kan ikke længere lade sig gøre, da den nuværende Betjent bor længere borte, og de hidtil anvendte Lokaler ikke fremtidig kan ventes stillede til Disposition for Betjenten. Det bliver saaledes absolut nødvendigt for Lærestalten at stille et Køkken paa dens egen Grund til Betjentens Raadighed, saafremt Serveringen af nævnte Drikkevarer skal bibeholdes, hvad den ubetinget bør, da der ikke findes noget Traktørsted i Nærheden af Øvelseshuset, og næsten alle Deltagerne i Øvelserne bor langt borte fra Øvelseshuset, de fleste i København. Ifølge det af Docent i Husbygning, Hr. Johan Nielsen udarbejdede Overslag vil Udgiften til Opførelsen af den omhandlede Køkkenbygning beløbe sig til 2.000 Kr.^{47), 48)}

Der foreslaaes endvidere bevilget 2.100 Kr. til en saadan Udvidelse af Øvelseshuset, at der kan indrettes 3 Brusebade. Øvelserne i Landmaaling, som Eleverne foretager i Sommerferie-maanederne er forbundet med anstrengende Arbejde i Marken, saa at det vil være meget ønskeligt, at der kan gives Eleverne Lejlighed til at tage Brusebad, inden de forlader Øvelseshuset, saa meget mere som de allerfleste bor i København og altsaa efter endt Dagarbejde har en betydelig Vejtlængde at tilbagelægge til deres Hjem.«

Dette sidste, at eleverne skulle have mulighed for at få et brusebad inden de tog hjem, viser Thygesens omhu og omtanke for sine elever og har givet været medvirkende årsag til at han var afholdt. Mange af eleverne havde højest sandsynlig ikke engang haft mulighed for at få et brusebad, når de kom hjem.

Thygesen søgte også ved skrivelse af 19. juli 1916 om at få indlagt telefon i bygningen. Af regnskabsbogen fremgår, at dette tilsyneladende først skete med virkning fra sommerøvelserne i 1918. Telefonnummeret var Hjortekær nr. 2.⁴⁹⁾

Derudover søgte Thygesen også 575 Kr. til varmeisolerende beklædning af loft og sydvæg i tegnestuen, da bygningens vægge og tag af sparehensyn kun var blevet opført af et enkelt lag brædder.

I alt blev det en ansøgning på 5.250 Kr. som tilsyneladende uden problemer blev bevilget på Finansloven for 1917-18. Efterfølgende blev der på grund af prisstigninger bevilget yderligere 700 kr. på tillægsbevillingsloven for 1917-18.⁵⁰⁾

På finansloven 1920-21 blev der bevilget 800 kr. til udvidelse af cykelskuret. Oprindeligt var der plads til 40 cykler, men man forudså, at der allerede i 1919 blev brug for plads til 70 cykler.⁵¹⁾

I sommeren 1920 var antallet af elever steget til ca. 80, så det var umuligt at skaffe plads til alle elever indendørs. Lærernes og assistenternes opholdsværelser måtte inddrages til øvelseslokaler og man måtte direkte kalkulere med, at vejret tillod at der arbejdedes i det fri. På finansloven 1921-22 blev der bevilget

Køkkenbygningen. Foto 2002.

5.000 kr. til en beskeden udvidelse af bygningen med ca. 33 m² samt inventar.⁵²⁾

Da professoratet i Landmåling og Ni-vellering blev ledigt ved professor Peder Thygesens afgang pr. 31. januar 1935 blev stillingen besat - efter ansøgning og faglig bedømmelse - med statsgeodæt Andreas Gotfred Schneider. Der var i alt 3 ansøgere til professoratet.⁵³⁾

I indstillingen fra Fagraadet for den bygningstekniske ingeniørvidenskab hedder det bl.a.:

» Statsgeodæt Schneider maa ubetinget anses for at være den af Ansøgerne, der er bedst kvalificeret til Stillingen, og Fagraadet skal til Begrundelse heraf tillade sig at henvise dels til Statsgeodættens særdeles fyldige landmaalingstekniske Uddannelse baade som Bygningsingeniør, som Landinspektør og som Geodæt, dels til hans praktiske Virksomhed igennem flere Aar som raadgivende Ingeniør og som Landinspektør og Statsgeodæt, dels til hans 18-aarige Virksomhed som Assistent ved Den po-

lytekniske Lærestaltes Landmaaling-undervisning, i hvilken Stilling han i en Aarrække, da de Studerendes Antal var saa stort, at Faglæreren ikke alene kunde overkomme Undervisningen, med stor Dygtighed har deltaget baade i det teoretiske og det praktiske Undervisningsarbejde. («⁵⁴), ⁵⁵)

I sidste halvdel af 1920'erne var antallet af studerende aftagende, men steg igen i første halvdel af 1930'erne og var således i 1935 igen nået op på 80, og der blev derfor på finansloven 1937-38 bevilget 4.000 kr. til erhvervelse af den nord for landmålerstationen beliggende grund. Året efter bevilgedes 12.000 kr. til en tilbygning på 93 m² fordelt på 66 m² instrumentsamling og 27 m² tegnestue. Bygningen kunne allerede tages i brug ved sommerøvelserne i 1938.

I ansøgningen den 25. november 1902 anbefalede man som tidligere nævnt at opføre den oprindelige bygning i bindingsværk af hensyn til brand-sikkerheden for den kostbare instrumentsamling. Som bekendt blev der kun økonomi til at opføre huset i træ.

Ved udvidelsen i 1938 benyttede man nu lejligheden til at opføre den nye tilbygning delvis i mur, idet kun østfacaden med vinduerne blev opført i træ. De 3 andre vægge i instrumentsamlingen blev lavet som brandmure. Denne disposition skulle 63 år senere vise sig at være meget værdifuld. Tilbygningen kom til at rumme instrumentsamlingen, som i årenes løb var blevet væsentlig forøget.

Den sidste udvidelse af bygningen,

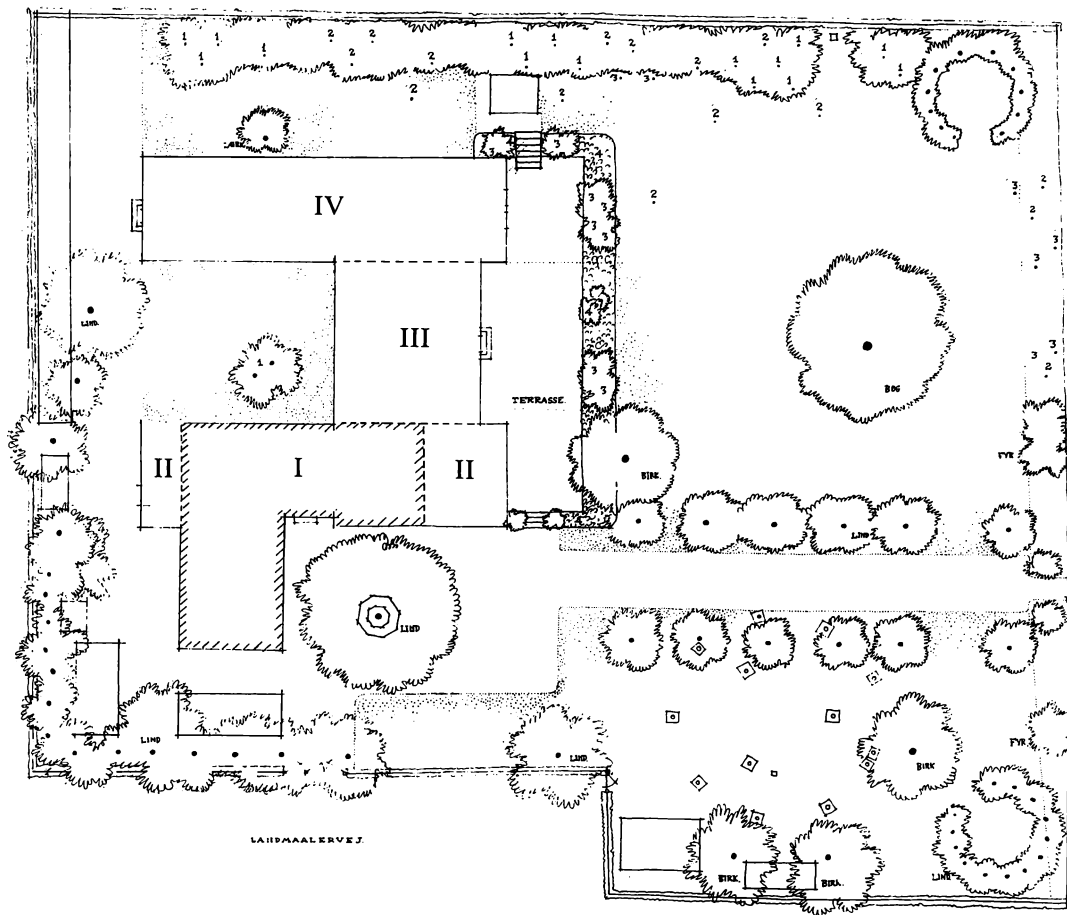
hvortil der på Finansloven for 1944-45 blev bevilget 22.900 kr., fandt sted i 1945. Med disse sidste 147 m² blev der mulighed for at de over 100 studerende nu alle kunne arbejde indendørs på regnevjesdage. Det samlede bygningsareal kom derved op på 434 m² indeholdende 3 tegnesale, 2 beregningsstuer, 1 instrument-samling, 1 redskabskammer samt værelser til professoren, amanuenser og assistenter samt styrtebadrum. Dertil kom så diverse småbygninger på grunden (køkken, W.C.'er, cykelskur, m.m.).⁵⁶), ⁵⁷)

Endvidere blev der i forbindelse med den sidste udvidelse etableret en 52 m² kælder under den østlige del af 1945-tilbygningen.

I 1936 blev der opført et 22 m højt tårn på Landmålerstationens område, hvortil Københavns Skovdistrikt levere træet.

I 1961 søgte man via rektor en ekstraordinær bevilling til en hovedstandsættelse af landmåler-tårnet. Der blev ved skrivelse af 16. marts 1962 givet en tillægsbevilling på finansloven på 79.640 kr. til denne istandsættelse. Den kgl. bygningsinspektør var allerede på ansøgningstidspunktet kommet med et forslag om i stedet at bygge et helt nyt tårn, idet Aage Klenum⁵⁸) havde fremsat et ønske om dels at gøre tårnet ca. 2 m højere end det eksisterende på grund af opvoksende beplantning dels at ændre trappekonstruktionen.

Ved et møde den 1. december 1961 på Landmålervej frafaldt Klenum imidlertid sine tidligere fremsatte ønsker, hvorfor man enedes om at bibeholde

LANDMÅLERGAARDEN.
KJØBTEGNER EDOUARD
NOTTEBOE. MAAL 1:1000
1895. 1111. 1. 1895. 1111.
1895. 1111. 1. 1895. 1111.

71 Landmålerstationen med haveanlæg 1945. De forskellige byggeetaper er vist på grundplanen. 1: 1913/14, 143 m². 2: 1916 og 1920/21, 51 m². 3: 1937/38, 93 m². 4: 1945, 147 m². I alt 434 m².

Landmålerårnet fra 1936. Foto 1956.

den eksisterende tårntype, idet alt tømmeret (som var af gran) skulle udskiftes med nyt imprægneret træ. Samtidig skulle fundamenterne forstærkes. I april 1963 blev det nye tårn opført. Prisen var knap 73.000 kr.

Ud over tårnet på Landmålervej fandtes der også et lille 7 m højt tårn (punkt F), som stod ca. 1½ km mod syd på Fortunfortets område. Hvornår tårnet er bygget fremgår ikke af arkiverne, men det er omtalt i 1936.

Ved omlægningen af undervisningen for DTH-B studerende i 1966, hvor om-

fanget af det praktiske kursus blev væsentlig reduceret, blev punkt F ikke brugt mere, og omkring 1970 var tårnet så råddent, at det var uforsvarligt at anvende, hvorfor det blev fjernet. Men man betalte helt frem til 19. maj 1982 leje af grunden, 10 kr. om året.

Overgangsperioden under A. Klenum

Da professor Schneider i 1956 gik på pension blev Aage Klenum, der havde været ansat ved landmålingsafdelingen siden sin kandidateksamen i 1921, udnævnt til professor.

I modsætning til sine forgængere fortrak Klenum at være mere isoleret fra de studerende, hvorfor han ønskede en udvidelse af Landmålerstationen på 32 m² - indrettet specielt til ham. Samtidig ville der blive mulighed for at indrette den sydlige fløj mere hensigtsmæssigt med større tegnesal og flere kontorer til holdassistenter og faste assistenter.⁵⁸⁾

I brev dateret 26. februar 1957 til Danmarks Tekniske Højskole skriver Aage Klenum bl.a.: »I denne del af bygningen findes ingen bærende skillerum ... Flytningen af disse vægge kan derfor let foretages, og er ogsaa udført adskillige gange i bygningens levetid.« - Og senere står der: »Kontorforholdene for holdassistenterne, de to faste assistenter og professoren bliver betydeligt forbedrede ... Der bliver plads til en korridor, der giver bekvem adgang fra de studendes arbejdslokaler til terrassen, hvor udlevering af instrumenter og redskaber finder sted, og denne korridor optager kun plads i den del af huset, hvor den mure-

de samling umuliggør gode lysforhold. - Saavel for de to faste assistenter som for professoren er det til stor gene, at være henvist til vaskerum fælles med de ca. 100 studerende.« Brevet slutter: »Min arbejdstid ligger ofte fordelt indenfor tiden fra 7 til 19, hvorfor jeg meget ønsker det viste hvilerum, ligesom der her er mulighed for ugenert omklædning efter hjemkomst fra inspektion paa varme eller regnfulde dage.«⁵⁹⁾

Opgaven med at udvide bygningen blev tilsyneladende overdraget til kgl. bygningsinspektør Niels Koppel, som ifølge et brev dateret den 22. december 1958 stilet til Den Polytekniske Læreanstalt udarbejdede 3 forslag specielt med henblik på forbedring af toiletforholdene for professoren. I dette brev gør Klenum igen opmærksom på hvor stor gene, de eksisterende forhold volder ham. Han fortsætter: »Under Øvelstiden opholder jeg mig de fleste Dage paa Stationen fra Kl. 7 Morgen og Dagen ud; paa Grund af Nivellementsprøverne ofte til langt ud paa Aftenen. Tilsyn i Marken medfører let at jeg kommer hjem til Stationen, paa varme Dage gennemhed, og i Regnvejr gennemblødt; i begge Tilfælde vil Adgang til Bad være overordentlig behageligt. Et mere diskret anbragt W.C. end det nuværende, der medfører spidsrodsvandring gennem Stationen, vil være meget velkommen. - Hertil kommer at Danmarks Ingeniørakademis Brug af Stationen, særlig naar Akademiet udvides til flere Klasser, vil medføre stigende Nødvendighed af Tilsyn, saa jeg til

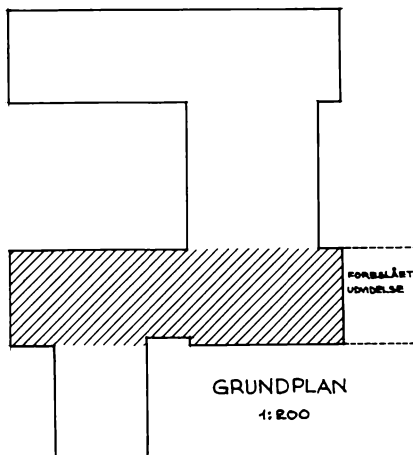
Landmålerårnet fra 1963 set fra nord. Foto ca. 1966.

sidst kommer til at tilbringe de fleste Dage i Maanederne: Maj, Juni, Juli, August og en Del af September paa Stationen.«

Den projekterede udvidelse af træbygningen blev aldrig gennemført. Dette kan muligvis skyldes, at man allerede på dette tidspunkt havde foreslået at købe et gartneri på nabogrunden til fremtidige udvidelser (jf. nedenfor), dels med henblik på, at en del af arealet blev udlagt til parkeringsplads, dels til brug for DTH's fremtidige laboratorium for landmåling.⁶⁰⁾

LANDMÅLERSTATIONEN I HJORTEKER

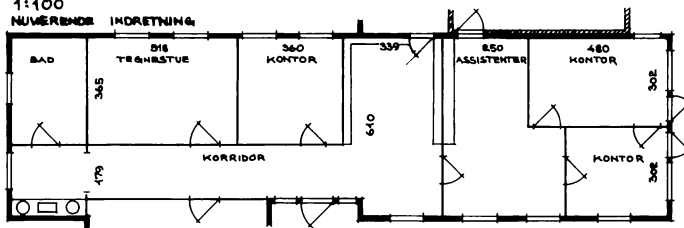
SKITSEFORSLAG TIL OMBYGNING OG UDVIDELSE

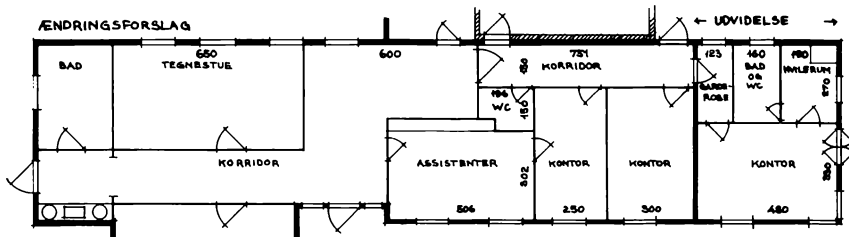
SYDLIGE FLØJ (skravleret på grundplanen)

1:100

NUMERERER INDRETNING

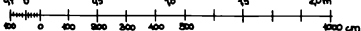
ÆNDRINGSFORSLAG

1:200

1:100

alle mål i cm

Laboratoriet for Landmåling
Østervoldgade 10N^o Pb 6345

20 Febr. 1957 R.W.

Skitseforslag 1957 til ombygning og udvidelse af Landmålerhuset.

I 1960 fik Læreanstalten en henvendelse fra Lyngby-Taarbæk Kommune, foranlediget af en kreds af beboere på Landmålervej, som var utilfredse med de studerendes parkering på vejen. Parkeringsforholdene omkring Landmålerstationen havde i flere år været meget dårlige på grund af den tiltagende motorisering (biler og motorcykler), og da Landmålervej 8 på dette tidspunkt blev opdelt i 2 parceller, hvoraf den østligste ville få udkørsel for enden af Landmålervej forsvandt de sidste parkeringsmuligheder i nærheden af Landmålerstationen. Lyngby-Taarbæk Kommune henstillede, at parkeringsproblemerne blev løst, dels ved etablering af en vendeplads, når adgangsvejen til den nyerhvervede gartnerigrund til sin tid blev etableret som en 10 m bred strimmel hen over matr.nr. 14 al (Landmålervej 5), dels ved at sørge for at skaffe plads til 10-15 motorkøretøjer på den nyerhvervede grund.⁶¹⁾

Klenum foreslog i brev af 17. november 1961 til Den Polytekniske Læreanstalt, at denne snarest fik rådighed over det sydøstlige hjørne af den nyerhvervede grund og her anlagde en midlertidig parkeringsplads.

Adgangen til denne skulle tilvejebringes ved anlæg af en midlertidig køresti fra Landmålervej over Landmålerstationens grund.

Endvidere gav han i samme brev den i forhold til senere dispositioner interessante oplysning at udstykningssagen var ændret således, at adgangsvejen over matr.nr. 14 al (Landmålervej 5) opgives.

Laboratoriet for Landmåling's udflytning
I 1958 - 4 år efter indvielsen af Den Polytekniske Læreanstalts Øster Voldgade afdeling i København - kunne læreanstaltens daværende rektor Anker Englund meddele, at det på grund af den betydelige udvidelse af studieplanerne også var nødvendigt bygningsmæssigt at udvide. Efter at have undersøgt 7-8 muligheder var der fra læreanstaltens side enighed om at lave en tilbundsgående undersøgelse for udflytning til et areal ved Helsingørmotorvejen mellem Lyngby og Lundtofte (Lundtofte flyveplads). Samme år vedtog Folketinget en lov om erhvervelse af det pågældende areal.

Allerede da planerne om flytning af Den Polytekniske Læreanstalt begyndte at tage form udbad DTH's Bygningsfagråd sig forslag til udvidelse af Laboratoriet for Landmåling inden for den følgende 10 års periode. Laboratoriets svar af 16. januar 1958 afsluttes med følgende henstilling: »Hvis udflytningen sker til Arealet ved Lundtofte, vil det være ønskeligt at placere Lab. f. Landm. sammen med Landmaalingstationen i Hjortekær. Den nødvendige Forøgelse af Landmaalingstationens Grund vil sandsynligvis kunne skaffes fra Gartneriet paa Nabogrunden.«^{62), 63)}

I brev dateret 16. oktober 1959 i forbindelse med svar på et spørgeskema gav Klenum følgende afsluttende bemærkning: »NB. Det maa overvejes, om Lab. f. Landmaaling skal placeres sammen med den øvrige Læreanstalt paa Arealet Vest for Motorvejen eller i Forbindelse med Landmaalingstationen i Hjortekær.«

Hos Klenum herskede der ikke tvivl om - set i lyset af at der foregik undervisning ved Landmålerstationen i Hjortekær 5 måneder (maj-september) om året - at det ville »være en unødvendig ødselhed« at have lokaler begge steder. Derfor anbefalede han at det kommende Laboratorium og Landmålerstationen skulle anbringes på samme lokalitet enten begge i Hjortekær eller begge i forbindelse med Lundtoftebyggeriet. Dog anså han en placering i Hjortekær som langt den bedste, når alene løsningen af laboratoriets administrative, undervisnings- og forskningsmæssige opgaver skulle tilgodeses.

Den 1. marts 1960 vedtog DTH's Bygningsfagråd at godkende Klenums forslag om, at Laboratoriet for Landmåling indrettedes i forbindelse med Landmålerstationen i Hjortekær.

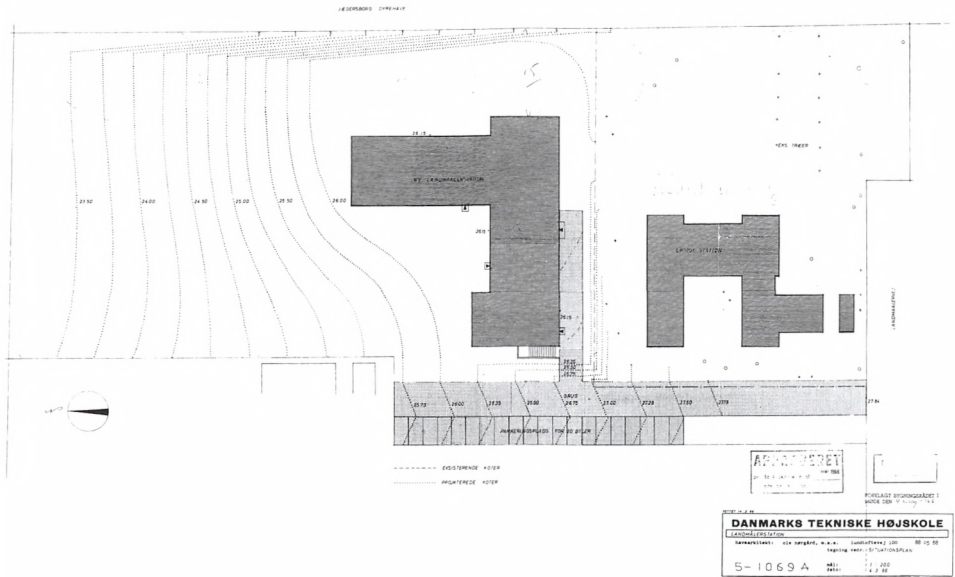
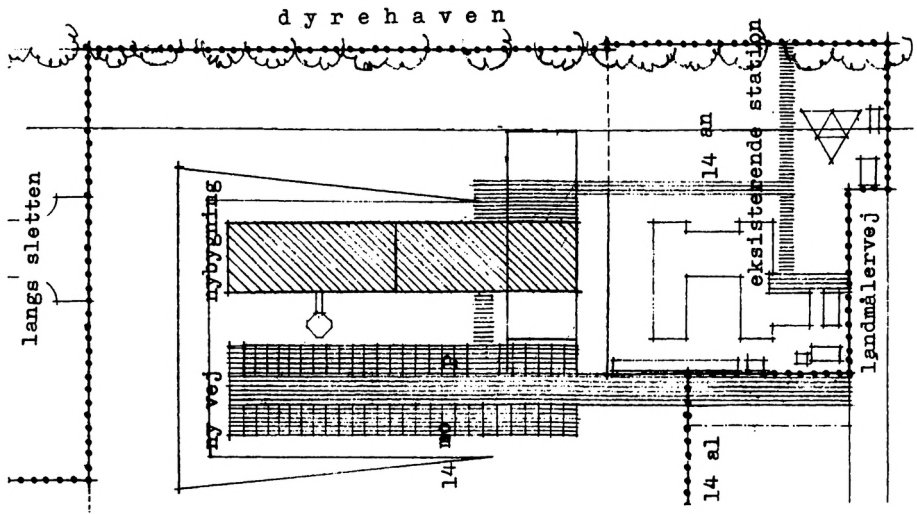
Klenum foreslår i et brev af 17. marts 1960 til DTH, at man køber hele gartnerigrunden (ca. 12.600 m²), idet man påregner at skulle disponere over ca. 6.000 m² til bygning samt omliggende arealer til eksperimentelle målinger og verifikationsøvelser. Dertil kommer parkeringsareal samt evt. et forøget areal, således at man derved kunne imødekomme Jægersborg Skovdistrikts udtalte ønske om i så stort omfang som muligt at trække øvelserne bort fra Dyrehaven. Muligvis kunne arealet også anvendes til et kommende kollegiebyggeri eller man kunne i yderste konsekvens afhænde facadegrundene ud mod Hjortekærvej til private.

I brev af 22. juni 1961 meddeler DTH

Klenum, at Finansudvalget den 3. maj s.å. har givet tilslutning til erhvervelse af gartnerigrunden (matr.nr. 14y, 14f og 14ae, Lundtofte by og sogn) til brug for Den Polytekniske Lærestalts fremtidige Laboratorium for Landmåling m.v. og Undervisningsministeriet bevilger et beløb på 556.442 kr. til erhvervelsen. Endvidere står der, at der skal optages forhandlinger med handelsgartner Chr. Mortensen om dennes eventuelle forpagtning indtil videre af den del af ejendommen, der tilskødes Undervisningsministeriet.

I brev af 17. april 1964 meddeles, at den skitserede forpagtningskontrakt forventedes at fastlægge skillelinien mellem DTH's areal og gartnerens forpagtede område således »at man trækker en linie parallelt med Dyrehaven i en afstand af 50 m fra hegnet«, hvilket kun giver et areal på ca. 5.000 m². Hertil skal så lægges noget parkeringsareal. Endelig afgørelse om placeringen af skillelinien ville blive truffet i løbet af sommeren. Dette brev skulle vise sig at få afgørende betydning for den endelige udformning af laboratoriebygningen.

Men lad os skruetiden et halvt år tilbage. I »Programlægningsforslaget for Laboratoriet for Landmåling og Geodæsi«, dateret 23. oktober 1963 anfører Klenum: »Det påregnes, at laboratoriet indrettes i et 1-plans hus med kælder. Det astronomiske laboratorium må anbringes i tagetagen ovenover beregningsrummet. Instrumentpillen skal føres frit gennem dette rum til selvstændigt fundament.«

Situationsplan af Laboratoriet for Landmåling, 1. udkast 6. 4. 1964 og den endelige udformning 4. 3. 1966.

Laboratoriebygningens arealbehov opgør Klenum til 520 m². Hertil kommer så 240 m² i kælderplan, som skal indeholde komparator- og ur-rum (90 m²), forsøglaboratorium (60 m²) og magasin (30 m²): »Rummene 'komparator og ur' og 'forsøglaboratorium' skal begge udstyres med betonpiller i selvstændige fundamenter afskærmede mod rystelser. Begge rum skal være temperaturkonstante og begge ca. 32 m lange. De kan evt. slås sammen til ét rum«.

I foråret 1964 forelå så fra arkitekterne Eva og Nils Koppel det første ardkast til en laboratoriebygning. Den var placeret parallelt med hegnet ud mod Dyrehaven og i en afstand af ca. 33 m fra dette, som det fremgår af situationsplanen på side 77.

Det astronomiske observatorium var i forhold til Klenums forslag flyttet ud til en selvstændig tårnbygning, der blev forbundet med selve laboratoriebygningen ved et overdækket gangparti.

På et planlægningsmøde 10. juni 1964 diskuteredes om bygningen kunne placeres mere hensigtsmæssigt på grunden ud fra et ønske om at sikre udvidelsesmuligheder. Fra Engel Olsens side blev det fremhævet, at der mellem bygningen og hegnet til Dyrehaven skulle være en afstand på mindst 20 m til placering af 80-90 m lange instrumentverifikationsbaner. Dette ønske havde været med til at bestemme den viste placering af bygningen. Det blev på mødet besluttet, at den endelige placering skulle tages op til revision, når man vidste hvor meget af det samlede grundareal, der kunne disponeres over.^{(64), (65)}

Oprindelig var bygningen tænkt opført i »parcelhus-stil« i gule mursten med rødt tegtag for at passe den ind i det eksisterende villa-kvarter. Dette mente udvalget blev for dyrt, så arkitekten fik til opgave at udforme en billigere løsning.

I løbet af efteråret 1964 eller i begyndelsen af 1965 er der kommet svar fra Ministeriet angående den endelige størrelse på det grundareal, der kunne disponeres over.

Af brev dateret 14. april 1965 fra Lundtofteudvalget bliver Engel Olsen bedt om at kommentere en skrivelse samt materiale sendt fra Byggeudvalgets formand til Lundtofteudvalget.

Der er på baggrund af den endelige arealstørrelse og ønskede besparelser udarbejdet to nye forslag. Disse to forslag kommenterer Engel Olsen i et brev dateret 22. april 1965: »Med hensyn til placeringen af laboratoriet må det nødvendige areal (ca. 6.000 m²) tilvejebringes som vist i Alternativ 1. Det er den eneste løsning, der giver os mulighed for en effektiv udnyttelse af øvelsesområdet ... - ... Efter Alternativ 2 vil øvelsesområdet på alle sider blive omgivet af bebyggelse og bevoksning ...«.

Brevet slutter således: »Af skrivelsen til ministeriet fremgår det klart, at tilkørselsveje og parkeringsplads ikke indgår i de ca. 6.000 m² udvidelsesareal ...«.

Med Alternativ 1 var grundideen til den endelige udformning af den kommende laboratoriebygning skabt. Engel Olsen går nu aktivt ind sammen med Nils Koppels Tegnstue om lave den endelige

Foto af det præmierede byggeri 1969.

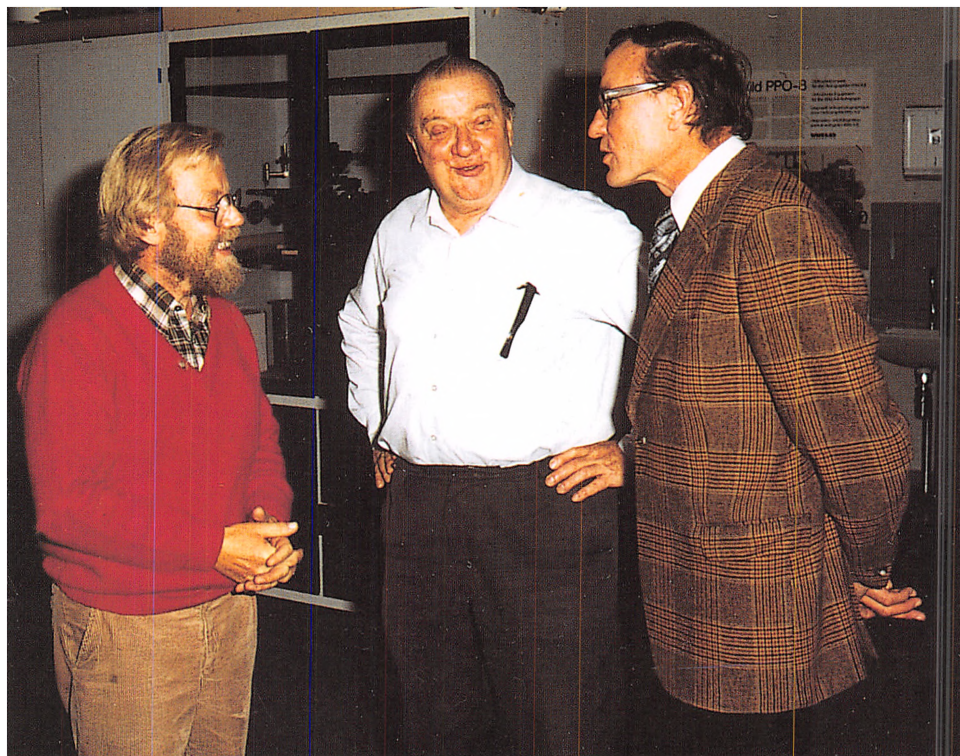
udformning af laboratoriebygningen. Det første skitseforslag foreligger den 11. maj 1965. Bygningen planlægges opført i gasbetonen med blank mur og taget beklædes med tagpap på brædder. Altså en bygning, der ikke er specielt godt isoleret hverken mod kulde eller varme.

Fra arkitektens side foreslås, at den nord-syd gående længe i nordenden mod øst forsynes med en stor glasfacade og tilsvarende glasfacade laves i den øst-vest gående længe i vestenden mod nord. Begge steder er der planlagt henholdsvis et fotogrammetrilaboratorium og et landmålingslaboratorium, der på den måde er tænkt som lyse og venlige arbejdssteder.

For landmålingslaboratoriets vedkommende er løsningen god, men ikke for fotogrammetrilaboratoriets vedkommende, hvor de fotogrammetriske måleinstrumenter kræver en delvis mørklægning af hensyn til funktionaliteten.

Derfor ønsker Engel Olsen at ændre denne del af bygningen og fjerne den store glasfacade. Endvidere foreslår han at reducere med et skifte i højden og til gengæld forlænge den nord-syd gående længe med 3 meter for derved at få et større fotogrammetrilaboratorium uden at fordyre projektet, hvilket Nils Koppel accepterede.

I sidste øjeblik fik man ændret skel-

Fra venstre Povl Winding, Kurt Engel Olsen og Jørgen Risager Christensen. Foto 1981.

placeringen til gartneriet, således at der kunne indrettes et parkeringsareal vest for tilkørselsvejen. Den endelige skellinie blev således placeret parallelt med hegnet i en afstand af 73 meter.

Den 9. januar 1968 kunne den nye laboratoriebygning tages i brug. Det eneste der manglede var den oprindelig projekterede overdækkede instrumentplads, som skiftevis havde været med og ikke med på de forskellige dispositionsplaner. Det lykkedes dog her Engel Ol-

sen ved gentagne gange at påpege nødvendigheden af en sådan overdækket plads at få arkitekten til at komme med et forslag, som så blev udført i løbet af efteråret 1968. I 1969 blev byggeriet af det nye laboratorium præmieret af Lyngby-Taarbæk Kommune.

Laboratoriet for Landmåling var allerede i 1966 flyttet til Lundtofte i bygning 352 på 2.sal, idet laboratoriets lokaler på Østervold på det tidspunkt skulle overtages af Danmarks Ingeniørakademi og

indrettes til undervisningslokaler på grund af et forøget optag af akademiingeniørstuderende på B-retningen.

Da der efter indflytningen i den nye laboratoriebygning ikke mere var behov for kontorer i den gamle træbygning, blev der her de følgende år foretaget indvendige forandringer, i form af at en række skillerum blev fjernet, således at der i den ældste del af bygningen (1913/14 og 1921/22) kunne indrettes to store forelæsningslokaler til sommerundervisningen. Endvidere blev den gamle instrumentsamling fra 1938 i 1979 isoleret og indrettet med to kontorer.

I 1972 ændredes navnet fra Laboratoriet for Landmåling til Institut for Landmåling og Fotogrammetri.

Den 5. maj 2001 omkring kl. 23.30 blev Lyngby-Taarbæk Brandvæsen tilkaldt til Landmålervej. Den gamle Landmålerstation stod i lys lue. Det lykkedes - takket være den forudseenhed, man i 1938 havde haft med at adskille instrumentsamlingen fra den øvrige bygning med brandmure - at begrænse ilden til kun at omfatte 1913/14 og 1916 + 1921/22 bygningen, som totalt udbrændte, og derved mistede man de to forelæsningslokaler.

Hvad årsagen til branden var, blev aldrig opklaret. Der var forskellige teorier, men ingen fra DTU's ledelse var interesseret i at gå dybere i sagen. Desværre var DTU 1. januar samme år blevet en selvejende institution og brandforsikringen var på brandtidspunktet endnu ikke tegnet, så der kunne ikke udbetales erstatning. Hvis bygningen skul-

le genopføres, blev det for DTU's egen regning. Man mente imidlertid, at man ikke havde midler til en genopførelse, eller man havde måske allerede på dette tidspunkt planer om at nedlægge faget landmåling, hvilket betød, at der ikke ville være behov for de udbrændte lokaler. I alle tilfælde blev den beskadigede del af bygningen stående indtil efteråret 2002, hvor den blev revet ned.

Forholdet til og samarbejdet med Jægersborg Skovdistrikt

Den første ansøgning om tilladelse til at afholde landmålingsøvelser i Dyrehaven er dateret den 9. juni 1858, og tilladelsen fra Ministeriet for Monarchiets fælles indre Anliggender forelå allerede den 15. juni 1858.^{66), 67)}

I brev af 5. marts 1917 skriver Direktoratet for Statsskovbruget til Den Polytekniske Læreanstalt: »I Anledning af den ærede Læreanstalts Anmodning i Skrivelse af 23' f. M. skal Direktoratet ... tillade sig at meddele, at der fra Skovvæsenets Side intet vil være til Hinder for, at Læreanstalten som sædvanlig lader afholde Landmaalingsøvelser i Jægersborg Dyrehave og den Sydlige Del af Jægersborg Hegn i Tiden 25' Juni til 15' August d. A.«

I brev af 22. juni 1948 skriver skovriider H. Martensen-Larsen: »Under Henvi-sning til Laboratoriets Skrivelse af 21' d. M. skal jeg meddele, at der intet vil være til Hinder for, at Læreanstaltens Landmaalingsøvelser i Dyrehaven paabegyndes omkring 24' Juni og afsluttes omkring den 25' August.«

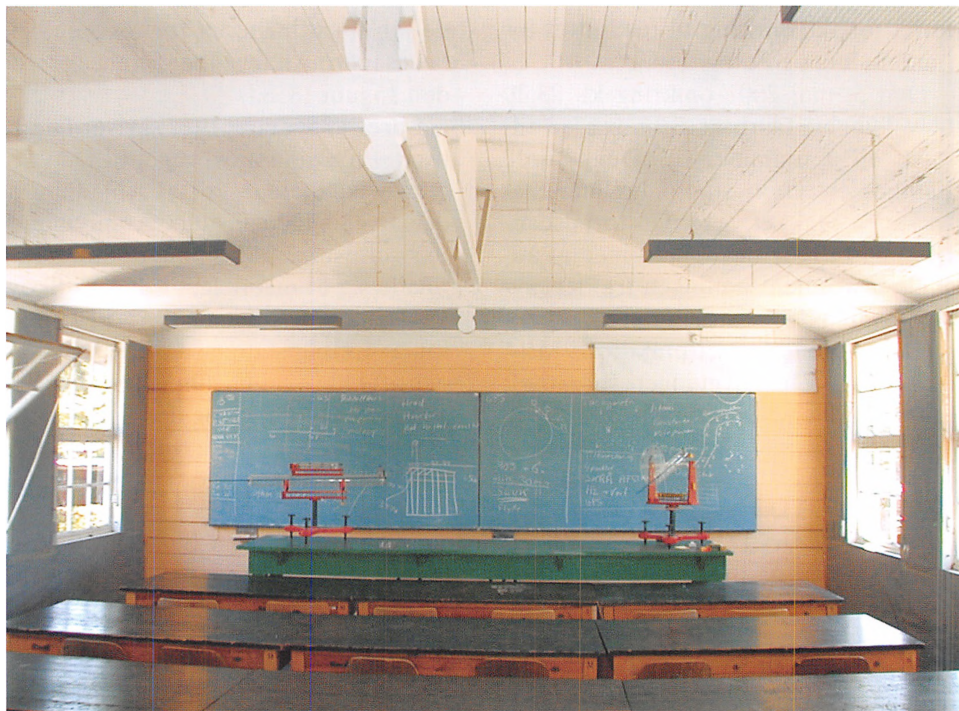
Læser man den korrespondance, der har fundet sted omkring afholdelse af landmålingsøvelserne, i årene mellem disse to skrivelser, er billedet det samme: En positiv og velvillig indstilling overfor øvelsernes afvikling i Dyrehaven.

Enkelte kritiske røster fra skovgæster bliver fra skovriderens side videregivet i en venlig tone. Samtidig påpeges det i skrivelserne at det selvfølgelig er vigtigt, at Laboratoriet overholder gældende regler for studerendes færdsel i Dyrehaven og på Eremitagesletten, hvilket bl.a. fremgår af følgende brev fra Lystskovdistriktet, dateret 24. juli

1935: »I anledning af [vedlagte] Skrivelse fra Dansk Rideforbund med tilhørende Bilag anmoder jeg herved Landmaalingkundervisningen venligst meddele mig, hvilke Instrukser der gives for de Studerendes Afpæling i Terrænet. Det tilføjes, at Distriktet ikke paa nogen Maade deler Klagerens Standpunkt, medens man paa den anden Side gerne ser, at Ulemperne reduceres til det mindst mulige.«

Dette gode samarbejde med skovvæsenet ændrede sig markant, da Asger Tage-Jensen tiltrådte som skovrider i 1950.

Da Aage Klenum blev udnævnt til

Tegnestuen i bygningen fra 1913/14. Katederet er det oprindelige. Foto 2000.

Østfacaden få dage efter branden i 2001.

professor 1. maj 1956 indkaldte skovri-
der A. Tage-Jensen både Den kgl. Vete-
rinær- og Landbohøjskoles landmålings-
afdeling og Danmark Tekniske Højsko-
les laboratorium for Landmåling til et
fællesmøde den 24. august 1956 på skov-
ridergården med det formål at drøfte
landmålingsøvelsernes afvikling i Dyre-
haven. Årsagen var, at Dyrehaveudval-
get på et møde den 15. juni havde hen-
stillet til skovrideren at undersøge mu-
lighederne for en bedre afvikling af
landmålingsøvelserne i Dyrehaven.

Af referatet fra mødet fremgår, at to-

nen allerede fra starten af mødet var
skarp, idet »Skovrider Tage-Jensen ind-
ledte med at redegøre for de ulemper
for publikum af landskabsæstetisk art,
som øvelsernes afholdelse i Dyrehaven
medførte, hvorfor det ville være ønske-
ligt, om disse ulemper kunne reduceres
så meget som muligt ...«

Fra begge læreanstalters side udtryk-
te man forståelse for Tage-Jensen syns-
punkter og enedes om følgende:

1) Nedsættelse af den daglige arbejds-
tid: »Ved almindelig øvelsesmåling slut-
ter arbejdet i marken på ugens 5 første

hverdage kl. 15.30 og på lørdage kl. 15.00, og i øvrigt således, at stokke og lignende, der er brugt ved øvelserne - ganske specielt om lørdagen - er inddraget til det fastsatte tidspunkt. - I tidsrummet fra kl. 15 om lørdagen til mandag morgen må der ikke foregå nogen form for måling. - Ved eksamensmåling slutter arbejdet i marken på de 3 første ugedage kl. 17, torsdag og fredag dog først kl. 19, under forudsætning af, at der de 2 sidstnævnte dage ikke er tale om udstikning af linier, men om nivellering.«

2) Anbringelse af pæle, således at der sker mindst mulig beskadigelse af sletternes græsudlæg, samt således, at pælene ved ikke at stå for højt over terræn frembyder fare for hestene (kodeforvridning og hovkræft). Derfor udarbejdedes følgende regel: »Afpælingen foregår på følgende måde: der opstikkes med spade en 4-kantet græstørve (25 x 25 cm), idet denne gøres så flad som muligt. Pælen nedbankes i den ene side af det firkantede hul, således at pælens overkant flugter med terræn, og græstørven lægges herefter tilbage i hullet med undersiden opad.«

Endvidere blev det nævnt, at der ikke måtte efterlades splintrede pæle i terrænet, specielt langs veje og stier.

3) Markering af fikspunkter: »Medens de ved de daglige øvelser benyttede stokke inddrages daglig ved arbejdstidens ophør kan de til afmærkning af triangulationsfikspunkter anbragte stokke med flag blive stående ude fra mandag morgen til lørdag kl. 15, således at der fra lørdag kl. 15 til mandag

morgen ikke må findes stokke eller andre former for stokke-afmærkning i terrænet i Dyrehaven.

Med hensyn til de i triangulationspunkterne benyttede stokke afstives disse ikke med barduner, men med skrånstillede stokke, idet benyttelsen af barduner kan medføre, at hjortenes gevirer kan blive indviklet i bardunerne, således at en hjort kan være så uheldig at få en landmålerstok fasthængende i sit gevir.«

Endvidere blev det henstillet til Klenum ikke at anbringe triangulationspunkter umiddelbart vest og øst for Eremitageslottet »hvor stokkene med mærkeflag jo kommer til at virke særlig generende i de yndede udsigtlinier.«

Til sidst lovede Klenum at forsøge at indskrænke koncentrationen af linier, der forløb umiddelbart forbi specielt vest for Eremitageslottet.

Tage-Jensen var meget ihærdig med at sørge for, at ovennævnte aftale blev overholdt til punkt og prikke. I et brev dateret 6. juni 1962 skriver han: »I henhold til et af laboratoriet ved professor Aa. Klenum godkendt under 25/8 1956 optaget referat af nogle førte forhandlinger om læreanstaltens og landbohøjskolens landmålingsøvelser i Jægersborg Dyrehave aftaltes det bl.a., at de af læreanstalten til afmærkning af triangulationsfikspunkter anbragte stokke med flag inddrages i tiden fra lørdag kl. 15 - mandag morgen.

Da der afvigte søndag den 3. d.m. fandtes anbragt i alt fald én afstivet stok med flag på sletten umiddelbart nordvest for Eremitageslottet, skal distriktet

tillade sig at bringe aftalen i erindring.«

Det var ikke den eneste gang, der fandt en påtale sted. Forfatteren har selv i begyndelsen af 1970'erne et par gange oplevet at få en opringning under øvelserne en mandag morgen kl. 7, hvor skovdistriktet gjorde opmærksom på, at der i week-enden havde stået en stok i et triangulationsfikspunkt.

I 1957 fik laboratoriet efter ansøgning tilladelse til at etablere et fikspunkt på marken umiddelbart øst for ejendommen Ravnehøj i Nærum. I 1969 blev dette fikspunkt efter laboratoriets ønske flyttet til den anden side af Helsingørmotorvejen nogle hundrede meter vest for Nærumgårdporten.

Men den permanente signalering af punktet i perioden 1. maj - 1. september synes Tage-Jensen ikke om, idet han i et brev af 24. august 1971 bl.a. skriver: »... Da distriktet senere har konstateret, at stængerne i fixpunktet er malet i rød/hvide farver, og denne farvekombination gør sig temmelig stærkt bemærket på den grønne baggrund (det var faktisk også meningen for at kunne se punktet fra Landmålerårnet, forf.) ville distriktet foretrække, om stængerne blev malet i sort/hvide farver.«

I begyndelsen af 1970'erne var den gal igen med anbringelse af de mange pæle. I brev af 23. august 1971 fra Tage-Jensen henviser han til det den 24. august 1956 afholdte møde og de ved dette møde truffne beslutninger omkring anbringelse af pæle i terrænet. Og han fortsætter: »Distriktet har, efterhånden som årene er gået, desværre måtte konstatere, at de

dengang med højskolerne (DTH og KVL, forf.) truffne aftale på dette punkt ikke i udpræget grad efterlevs af de studerende. Der findes ikke så få pæle, som har en frihøjde over jorden på indtil 10 cm. ... Da endvidere opstikningen af græstørv jo ikke er en pyrd for terrainet, og hvor det drejer sig om nye græsudlæg heller ikke særlig ønskeligt at få noget af dette ødelagt, ønsker distriktet meget gerne, at man helt ophører med at vende græstørv, men simpelt hen banker pælen i det naturlige terræn og så dybt, at dennes overflade flugter med græsunden - altså ikke med toppen af vegetationen.

Distriktet forventer at modtage Deres meddelelse om, hvorvidt De vil kunne imødekomme distriktets ønske om ændret form for afpæling.«

Dette sidste afsnit i brevet fik Engel Olsen til at gå i tænkeboks. Det var helt oplagt, at hvis de studerende ikke vendte en græstørv, ville det være umuligt at genfinde pælene. Nu skulle der tænkes kreativt, hvilket Engel Olsen var mester i. Hans plan var at prøve at passivisere Skovdistriktet. Hans plan gik ud på følgende forslag til Tage-Jensen:

1) De studerendes eksamensafmærkning kan reduceres til nul! hvis der foretages en underjordisk punktafmærkning af ca. 25 punkter.

2) De studerende anbringer herefter kun ca. 400 pæle (mod normalt omkring 2.000) om året til øvelser - disse pæle står kun 4-5 dage, hvorefter de fjernes.

3) Laboratoriet anbringer forskriftsmæssigt ca. 400 pæle, som skal stå i 4 mdr. og findes af de studerende. Her må

Branden i 2001 satte sig ikke så tydelige spor på vestfacaden.

findes en »signalering«, så de kan findes.⁶⁸⁾

Tage-Jensen må have godkendt dette forslag, idet instituttet i 1973 planlagde gennemført en fotogrammetrisk opmåling af de omtalte 25 punkter, hvorfor det var nødvendigt at markere punkterne med en sort/hvid plade på 40 x 40 cm.

Mandag den 21. maj blev efter telefonisk aftale med Skovdistriktet pladerne lagt ud. På grund af dårlige vejrforhold kunne fotograferingen imidlertid ikke gennemføres som planlagt, og pladerne blev derfor inddraget igen fredag

den 25. maj. De blev udlagt igen tirsdag den 29. maj og inddraget efter fotograferingen i løbet af fredagen.

I brev af 4. juni 1973 skriver Tage-Jensen personligt til instituttet: »For så vidt de i øjeblikket ud over Eremitagesletten sort/hvide plader, som nu har ligget i nogen tid, er anbragt af instituttet, må distriktet meddele, at udlægning af sådanne plader ikke bør finde sted uden efter aftale i de enkelte tilfælde med distriktet - herunder også om varigheden af placeringen.«

Grundet problemer med fotoopta-

gelseerne blev det nødvendigt det følgende år (1974) i marts-april måned at gennemføre en ny fotografering. Dette blev selvfølgelig meddelt - også årsagen til at pladerne igen skulle udlægges samt varigheden (ca. 8 dage).

Igen modtog instituttet et brev fra Tage-Jensen personligt dateret 18. februar 1974: »Forinden distriktet meddeler sin indforståelse med den af instituttet ønskede udlægning af ca. 25 signalplader ud over Eremitagesletten, vil man sætte pris på at modtage Deres oplysning om, hvorvidt den fotogrammetriske kontrolmåling af punkter på Eremitagesletten, som nødvendiggør udlægningen af signalpunkterne, absolut må gentages hvert år, idet pladernes ganske langvarige (5 dage + 3 dage, forf.) placering på Eremitagesletten sidste år ikke var en pryd for samme.«

I forbindelse med oprettelsen af Danmarks Ingeniørakademi i 1957 blev øvelsestiden i Dyrehaven udvidet, idet de akademiingeniørstuderendes øvelser startede i begyndelsen af maj. I den anledning skrev Skovdistriktet den 3. maj 1958: »Distriktet takker for læreanstaltens meget venlige skrivelse i forbindelse med, at det netop i år er 100 år siden, at læreanstaltens landmålingsøvelser begyndte at blive afholdt i Dyrehaven.

For så vidt læreanstalten samtidig anmoder om tilladelse til i 1958 at måtte afholde landmålingsøvelser i Dyrehaven i tiden 15. maj til 25. august, hvilket er en væsentlig længere periode end normalt, meddeler distriktet herved sin

tilslutning hertil i håb om, at de små problemer, der fra tid til anden har været i forbindelse med øvelsernes afholdelse ikke på grund af det længere øvelsestidsrum skulle blive større.«⁶⁹⁾

I 1959 startede landmålingsøvelserne den 8. maj og i den anledning skriver Skovdistriktet: »... det er med nogen bekymring, at distriktet har konstateret, at landmålingsøvelsernes udstrækning er blevet yderligere forlænget (7 dage, forf.) fra sidste år, hvor det endda var det hidtil længste tidsrum landmålingsøvelserne i Dyrehaven har været udøvet i. Da dette vil medføre, at Eremitagesletten og i øvrigt væsentlige dele af Dyrehaven i de kommende 4 måneder, altså i årets skønneste tid, vil være stærkt præget af landmålerstokke, må distriktet, såfremt dette må give anledning til kritik fra skovpublikummets side, tage forbehold overfor fremtiden med hensyn til øvelsernes varighed.«

Der blev stadig hvert år til Skovdistriktet indsendt en anmodning om at afholde landmålingsøvelser i Dyrehaven samt oplysning om øvelsestidsrummet. På grund af misforståelser var der fra DTH's side ikke indsendt en sådan anmodning for 1960 og 1961, idet tidsrummet stort set var det samme som foregående år (fra begyndelsen af maj til slutningen af august). Dette blev imidlertid i 1962 påtalt med en bemærkning om, at man ønskede en ansøgning hvert år, hvilket selvfølgelig herefter skete.

Af ovennævnte fremgår, at det absolut var på Skovvæsenets og specielt Tage-Jensens betingelser, at der kunne af-

holdes landmålingsøvelser i Dyrehaven. Både Klenum og Engel Olsen samt laboratoriets øvrige medarbejdere indskærpede de studerende på det kraftigste, at de under øvelser i Dyrehaven var skovens gæster, men at de absolut ikke var velsete gæster og at der blev holdt øje med deres gøren og laden.

Tage-Jensen gik på pension i 1982 og blev efterfulgt af skovrider Klaus Waage Sørensen. Hurtigt efter inviterede Engel Olsen den nyudnævnte skovrider til et møde på Landmålervej i håb om, at forholdet til skovvæsenet kunne forbedres. På mødet fremlagde Engel Olsen de problemer omkring samarbejdet, der havde været under Tage-Jensen samt gav en orientering omkring den praktiske afvikling af landmålingsøvelserne i sommermånederne.

Der er ingen tvivl om, at dette initiativ var begyndelsen til et godt samarbejde, og et af de første resultater var, at

den årlige anmodning om at måtte udføre landmålingsøvelser blev erstattet med en permanent tilladelse - indtil videre - til at udføre opmålinger i Dyrehaven i perioden 1. maj - 1. september. Kun ved afvigelser fra dette tidsrum skulle der søges om tilladelse. Jeg har i min tid som institutbestyrer kun oplevet en positiv imødekommenhed fra Waage Sørensens side; selvfølgelig var der stadig regler, der skulle overholdes, men havde vi særlige ønsker i form af få studerende, der skulle udføre praktiske opgaver uden for sæsonen, var det næsten altid muligt at finde en løsning.⁷⁰⁾

Forholdet til beboerne i Hjortekær

Indtil slutningen af 1950'erne var mødetidspunktet for de studerende kl. 7.30 mandag til lørdag. Både i den periode (1889 - 1913), hvor man lejede sig ind i lokaler i Hjortekærshuset, og senere fra 1914, da man flyttede til egen bygning

1845	W. Lumholtz	1963-1995	Jørgen Risager Christensen
1847	F. H. A. Beermann	1964-1969	Allan Dresling
1849	C. G. Hummel	1967-2004	Ole Jacobi
1858-1862	D. W. R. Hannemann	1968-1987	Else Mærsk-Møller
1862-1882	Peter P. Freuchen	1968-	Klaus Thiesen
1882-1901	Jørgen E. F. Mørup	1969-1971	Uffe Thorndahl
1901-1935	Peder Thygesen	1970-1971	Jan Hassing
1921-1964	Aage Klenum	1972-2002	Poul Frederiksen
1935-1956	Andreas Gotfred Schneider	1972-1978	Tord Bengtsson
1941-1945	Niels Schnack	1973-1974	Lars Tyge Jørgensen
1945-1981	Kurt Engel Olsen	1978-2007	Ole Mærsk-Møller
1956-1967	Povl Winding	1979-2006	Keld S. Dueholm
1960-1962	Paul L. Christensen	1983-1988	Willy Weng

Oversigt over lærere ansat ved landmåling 1845 - 2000

på Landmålervej, var det besværligt og langvarigt at komme frem og tilbage med de offentlige transportmidler. Derfor valgte mange studerende at cykle frem og tilbage f.eks. fra København, hvilket også fremgår af bl.a. beretningen fra 1942 (se side 99).

Der var imidlertid også nogle, navnlig i de første årtier af 1900-tallet, der lejede et værelse hos beboere i Hjortekær eller de fik tilladelse til at slå et telt op i haven eller på et af de mange gartnerier, der dengang fandtes i Hjortekær. De fastboende familier var utrolig glade for dette, det gav noget liv og ikke mindst en kærkommen om end beskednen indtægt til supplement af de i forvejen små indtægter, som de fleste familier havde, hvor både mand, kone og børn måtte bidrage til hjemmenes opretholdelse. Det kunne også tænkes, at nogle af de større børn har tjent en skilling ved at være målemedhjælp for en studerende både under eksamensmålingerne i Dyrehaven og måske endda ved »hjemmemålingen«, såfremt området lå i nærheden.

I 1916 søgte professor Thygesen bl.a. om midler til opførelse af et køkken i tilslutning til landmålerstationen (se side 68), hvilket blev bevilget og huset opført i 1918. Indtil da havde de studerende kunnet købe kaffe, mælk og øl hos Ove Mathiesen, som medbragte disse drikkevarer hjemmefra. Med det nye køkken blev der helt andre muligheder. Mathiesens kone, som gik under navnet »Mutter Hanegal« åbnede nu i køkkenet et smørrebrøds-

Ove Mathiesen og hans kone foran linden og bænkene i 1947.
Byhistorisk Samling

og kageudsalg, således at de studerende udover drikkevarerne kunne købe hjemmesmurt smørrebrød til frokost og hjemmebagt kage til eftermiddagskaffen.

De studerende skulle pænt stå i kø og måtte under ingen omstændigheder overskride dørtrinnet til køkkenet endsi-ge komme ind i køkkenet. Det var forbudt område, det sørgede »Mutter Hanegal« for at håndhæve.

Selv beretter Ove Mathiesen bl.a.: »OM fik ansættelse ved Landmålerstationen i 49 somre. Her beretter OM at have arbejdet under tre professorer

Landmålingsøvelse på Eremitagesletten omkring 1990.

med at udlevere måleinstrumenter til eleverne og tilse nivellementsøvelser m.m. Fra denne ansættelse modtager OM en lille pension«^{71), 72)}

Senere, da Ove Mathiesen fratrådte (1964) og hans svigersøn Orla Sørensen overtog jobbet som betjent, blev køkkenet mest anvendt som samlingspunkt for lærerne, både om morgenen inden undervisningen startede og om eftermiddagen til eftermiddagskaffen. Her kom så beboere både fra Landmålervej og fra gartneriet - Chr. Mortensen og hans søn Svend og barnebarnet Henrik - og fik en øl eller to. Køkkenet funge-

rede således til langt op i 1970'erne som et af de sociale samlingspunkter i Hjørtækær. I slutningen af 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne ebbede det ud i og med at de gamle beboere omkring Landmålervej forsvandt, husene blev solgt og nye flyttede ind, som slet ikke havde denne gamle tradition. Samtidig var der heller ikke efter udflytningen af Laboratoriet i 1968 den samme oplevelse omkring »landmålernes« sommerophold, nu var vi der hele året, og selv om antallet af studerende selvfølgelig var størst i sommermånederne var der efterhånden studerende hele året.

At være studerende hos professor P. Thygesen

Professor Thygesen var en afholdt lærer. Han havde elevernes fortrolighed samtidig med at han i kraft af sin udprægede retfærdighedssans forstod at sætte sig i respekt. Han var absolut af den gamle skole og var som nævnt i stand til at afgrænse sit pensum, således at det nøje svarede til en bygningsingeniørs behov - hverken mere eller mindre. Det var Thygesens fortjeneste, at han igennem hele sit virke ved Den Polytekniske Lærestanstalt tilrettelagde dels de praktiske øvelser i Dyrehaven, dels den efterfølgende »hjemmemåling« med så megen omhu for den enkelte, at vedkommende efter endt kandidateksamen var i stand til selvstændigt at udføre praktiske landmålingsopgaver. Et mål, som blev videreført af hans efterfølgere helt frem til afgørende studieplansændringer i 1966.

Når de studerende mødte første dag på Landmålervej i Hjortekær, gav professor Thygesen en række praktiske op-

lysninger omkring opførsel i Dyrehaven, instrumentbehandling m.v., hvilket kommer klart til udtryk i følgende sang:

Mel: Når vinteren rinder i grøft og i grav

1.

Naar Somren er kommet med Stork og med Stær og fylder os alle med Glæde, saa møder hos Peder B. 6 i Hjortekær for hos ham at lære, hvorledes man bær' et Stativ og en Kikkert og Kæde.

2.

Hr. Peder sig rømmer, men Skægget han tør': »Er alle nu kommet til Stede, jeg henstiller her til de Herrer, at De gør og bærer sig ad, som det hør og sig bør med Stativ og med Kikkert og Kæde.

3.

Thi Overlast tit Instrumenterne led, af Skam jeg paa Stand kunde græde, der vises ret ofte for grov Uagtsomhed, en Gang de studerende formelig smed med Stativ og med Kikkert og Kæde.

4.

Om Morg'nen saa skal til Parade De staa og helst ha' holdt op med at æde. De paa vor Bestræbelse ikke spytte maa, men møde paa Pletten, saa straks De kan gaa med Stativ og med Kikkert og Kæde.

5.

Jeg be'r Dem erindre, De ikke har Lov Dem for uanstændigt at klæde, De møder dog Men'sker, ja Kvinder skam endog, naar De maaler op her i Mark og i Skov med Stativ og med Kikkert og Kæde.«

6.

Til Slut gav Hr. Peder os denne Besked: »Husk Hætten, naar Himlen gi'r Væde. Naar Vejret er vaadt, kan De ikke maale med tilstrækkelig stor Tilforladelighed med Stativ og med Kikkert og Kæde.«

7.

Saa mæled' Hr. Peder. Programmet det gik med hædvundne Skikke og Sæder, vi tit Instrumenter fra Middelald'ren fik, vi tit mingelered' og maalte paa Kig med Stativ og med Kikkert og Kæder.

8.

Hr. Peder han brak Pederdalen fra Stel, da han vilde Jerncyklen træde. Han sa'e: Det er nok en lidt gammeldags Model men jeg kan jo let reparere den sel' med et gammelt Stativ og en Kæde.

9.

Men naar vi i Fremtiden mødes en Gang og snakker om Klenum og Peder, om Flade- og Linie- og Linnivellement, vi mindes den Sommer, vi hopped' og sprang med Stativ og med Kikkert og Kæde.

Hr. Peder, som omtales, er professor Thygesen. Den i sidste linie i hvert vers omtalte »Kæde« er en målekæde på 20 meters længde, leddelt, hvor hvert led er $\frac{1}{2}$ meter (før 1907: 1 fod). Kæden er forgængeren for stålmålebåndet. De studerende brugte disse målekæder både under øvelserne i Dyrehaven og i forbindelse med deres »hjemmemåling« til omkring midten af 1950'erne.

Hvem der har lavet »Landmåler-sangen« og hvornår kan ikke opspo-

res, men da både Klenum og Thygesen omtales, må det være efter Klenum's navneændring (18/6 1928) og inden Thygesen gik på pension (31/1 1935), d.v.s. sangen er lavet i perioden 1929 - 1934; højst sandsynligt af en studerende.

Der foreligger også en anden sang med titlen: »En sandfærdig Beretning om Livet i Dyrehaven«:⁷³⁾ (Se side 93)

Professor Thygesen havde stor forståelse for de studerendes transportproblemer fra København til Hjortekær. Alle-

Studerende sommeren 1931. Siddende på forreste række i midten A. Klenum (t.v.) og P. Thygesen.

Mel: Jeg har væ't Tollerist

1.

Mange ting har jeg set,
Dog især var det ét,
Som begejstret mit Sind og min Tanke:
Den Manøver, som vi stolt
Udi Dyrehaven holdt,
Den kan rigtig faa mit Hjærte til at banke.

2.

Dyrehaven den er stor,
Der er grulig megen Jord
Man kan maale, ja selv nivellere;
Der er Bakke og Dal
Den kan være grulig gal,
Naar man ikke er »dreven« des mere.

3.

Du maa grumme tidlig op,
Hurtig klæde paa Din Krop
Og til Hjortekjær Banen beskrive.
Du kan faa en Drik Vand
Af en ganske simpel Spand,
Og saa hældes Du straks ud paa Sletten.

4.

Tag ej Frakken med derud,
Man er ej i Højtidsskrud
Det er nok, naar kun Støvlerne er tætte;
Selv om Skjorten er beskidt
Og paa Bukserne lidt Fedt,
Regnes Du paa det Sted blandt de nette.

5.

En Ting var dog næsten glemt,
Og det havde været slemt,
Det er Piben, som Du gerne der maa ryge;
Sæt kun Dampen op min Ven;
Om Du ellers ynder den,
Du behøver ej for nogen at stryge.

6.

Og en Bajer, ja lad gaa,
Til din Frokost kan Du faa,
Men man tager ej mer end den ene,
Den bli'er bragt Dig paa en Bør,
Hvis Du ikke kommer før
Ned til Hjortekjærskilden den rene.

7.

Selv en Middag, Hille mænd,
For en Velhaversvend,
Paa det Slot, som de kalde Eremitagen;
Men det er et gammelt Ord,
Naar man sidder ved det Bord,
Er man udsat for at vælte Plat'menagen.

8.

Skal jeg sige endnu Et,
Da skal dette være det:
Sæt dog Foden ej paa Dyrehavsbakken;
Der er Harpeduft og Klang
Og saa megen daarlige Sang,
Du ris'kerer at faa en over Nakken.

rede året efter sin ansættelse anmodede han i et brev dateret den 17. maj 1902 til Den Polytekniske Lærestalt »søge udvirket, at Tog 401, som gaar fra Nordbanegaarden kl. 633 uden at standse før Rungsted, maa standse ved Springforbi i Tiden 24/6 - 24/8 af hensyn til de Stu-

derende, der ere til Landmaalingsøvelser«.⁷⁴⁾

Den 24. juni 1902 meddeler Generaldirektoratet for De Danske Statsbaner, at der til Ministeriet for Offentlige Arbejder er afgivet erklæring om standstilladelse af Tog nr. 401 ved Springforbi.⁷⁵⁾

Studerende hos professor A. Schneider
Også professor Schneider var omhyggelig. Det var ham magtpåliggende »at belyse fagets problemer på indgående måde og give forklaringerne så udtømmende og logisk følgerigtige, at selv den mest spørgelystne tilhører kunne føle sig helt tilfredsstillet.«⁷⁶⁾

Fagkollegaer kendte ham for hans venlige omgangsform og sikre forståelse af ungdommen og dens problemer, hvorfor han var afholdt af sine elever i en grad, som var sjælden. Når man læser den korrespondance, der i forbindelse med studerendes problemer omkring »hjemmemålingen« blev ført mel-

lem ham og de studerende i årene 1940-45 får man indtryk af at der herskede en utrolig respekt - men også lidt angst - for Schneider. Det fremgår på den anden side også af korrespondancen, at Schneider udviste stor forståelse for de studerendes problemer, såfremt de studerende havde plausible grunde for evt. forsinkelser i arbejdet. Havde de ikke det, blev deres ansøgninger om udsættelse blankt afvist. Følgende eksempel på breve underbygger ovenstående (af Schneiders påtegning på brevet fremgår, at der blev givet 4 dages udsættelse):

16-9-40

Hr. Professor A. Schneider.

Undertegnede stud.polyt. [navn] tillader sig herved at ansøge om nogle Dages Udsættelse med Aflevering af Maalebogen. Som Grund for denne Ansøgning skal jeg anføre, at jeg de første 8 Dage af min Opmaaling ingen Hjælper havde. Det er i Øjeblikket saa at sige umuligt her i Aalborg at opdrive voksen Arbejdskraft, og 14-15 Aars Dreng er det derfor meget vanskeligt at faa til denne slags kortvarige Arbejder og til en rimelig Dagløn. ... Omsider fik jeg en 13 Aars Dreng til Hjælp, men han forsvandt uden Varsel efter 2 Dages Forløb, saa fik jeg gennem en annonce fat i en Underforvalter fra Støvring, men han var her kun i 6 dage, saa søgte jeg atter og fik en Dreng, men efter én Dags forløb skulde han i Gang med Efteraarspløjning paa sin Fars Gaard. I Øjeblikket star jeg uden Hjælp. Det turde heraf fremgaa, at det har været mig umuligt at faa nogen stadig Hjælp, hvorfor jeg tvivler om, at jeg kan blive færdig til den fastsatte Tid, af hvilken Grund jeg derfor tillader mig at ansøge om nogle Dages Udsættelse.

Med Højagtelse ...

I forbindelse med de studerendes ansøgninger om at blive assistent ved de praktiske landmålingsøvelser om sommeren i Dyrehaven blev professor Schneider konfronteret med interne familieskæbner. Det er helt tydeligt, at

den enkelte ansøgers økonomiske og familiære forhold har haft en betydning ved besættelsen af de 8 assistentstillinger, der hvert år var. Her er en bevaret ansøgning fra 1941:

Bagsværd, den 6' April 1941

Hr. Professor A. Schneider

Jeg skal til Støtte for min Ansøgning om at blive antaget som Assistent ved Landmaalingen i Sommer anføre følgende angaaende mine økonomiske Forhold. Paa Grund af mine Forældres forestaaende Skilsmisse har min Fader nedskaaret vort Budget, saaledes at der udover Omkostningerne til Kost og Logi, som oppebæres og administreres af min Moder, tildeles mig 50 Kr. maanedlig til Fortsættelse af Studiet (herunder Bøger), Paaklædningspenge, Togpenge og alle øvrige Udgifter. Min Fader har endvidere ladet mig vide, at jeg ikke kan regne med økonomisk Støtte fra ham til udførelsen af Eksamensprojektet.

Af hensyn til samarbejdet med Skovvæsenet lagde Schneider overfor de studerende megen vægt på, at de regler, der blev pålagt dem omkring færden i Dyrehaven blev overholdt til punkt og prikke. Samtidig var der også meget skrappe regler for bl.a. behandling af instrumenter. Hvis disse ikke blev overholdt, havde Schneider sine helt egne metoder til at sørge for at forsømmelsen fra den studerendes side ikke gik sig, hvilket følgende lille episode viser:⁷⁷⁾

De studerende fik både mundtlig og skriftlig instruks om, at ingen instrumenter måtte efterlades i Dyrehaven uden opsyn, d.v.s. der skulle altid være

en studerende i umiddelbar nærhed af instrumentet, også selv om det ikke blev benyttet.⁷⁸⁾

Så skete det en dag under nogle studerendes eksamensmåling i Dyrehaven at Schneider i frokostpausen var gået en tur for at kontrollere, at alle instrumenter var under opsyn. Så får han øje på et instrument midt ude på Eremitagesletten, han går hen til instrumentet og må konstatere, at der ikke befinder sig studerende i umiddelbar nærhed. De har fundet skygge for den bagende sol nogle hundrede meter væk ved en beplantet indhegning (Flade Vandhul), hvor de indtager frokosten mere eller mindre i liggende stilling. Schneider orienterer

sig om, at ingen ser ham, fjerner instrumentets okular og går videre.⁷⁹⁾

Nogle timer senere banker en meget nervøs studerende på døren til Schneiders kontor, han bliver lukket ind og fremfører sit ærinde: At han ikke er i stand til at foretage flere observationer med det ham udleverede instrument, og at han derfor ikke véd, om han kan nå at blive færdig med sin opgave til aftalt tid. Om det evt. er muligt at få et nyt instrument.

Schneider lytter opmærksomt til den

A. Schneider (t.v.) og A. Klenum på terrassen. Den bærer præg af at være forholdsvis nyanlagt, og derfor er billedet antagelig fra slutningen af 1940'erne.

studerende og spørger om den nærmere grund til at instrumentet ikke kan måle. Den studerende svarer, at okularet på en eller anden måde er forsvundet, måske har han tabt det i græsset og at han virkelig har gjort sig mange anstrengelser for at finde det. Herefter tager Schneider hånden ned i bukselommen, fremdrager okularet og spørger om det rent tilfældigt skulle være dette, den studerende havde ledt efter.

Hvad der derefter skete, melder historien ikke noget om, kun ved vi at ingen studerende mere den sommer (og sikkert heller ikke den næste) efterlod et instrument i Dyrehaven uden opsyn.

Der er bevaret en dagbog udarbejdet af 18 studerende optaget på Den Polytekniske Lærestalts bygningsretning i 1939. De stod på samme tegnestue (3) og kaldte sig T3. I sommeren 1942 var de i Dyrehaven og den efterfølgende beretning fra dagbogen giver et ganske godt indtryk af studenterlivet under landmålingsøvelserne:⁸⁰⁾

Landmaaling

»Ih, for Helvede! Hvor ska' det blive sjovt!

Sådan begyndte det, nogle Maaneder før vi skulde ud i Dyrehaven. Ja, det begyndte jo egentlig allerede, medens vi først paa Vinteren skulde konstruere Kort efter nogle udleverede Maalebogs-blade, og Klenum allerede paa det Tidspunkt begyndte at drage vor Flid i Tvivl. Hvorfor er der dog ingen, der rigtig vil stole paa Tegnestue 3's Ihærdighed?

I øvrigt begyndte Forestillingen d. 26. Juni 1942 Kl. 8 i Hjortekær, og det regnede og det blev det ved med det meste af Tiden i de 2 Maaneder, vi gik derude. Vi fik allerede fra Starten indprentet, at det gjaldt om at komme præcis. Vi skulde komme Kl. 7.30, og det blev overvaaget med ur i haand, om vi kom Kl. 7.30.

Først blev vi delt i Hold paa 12 Mand pr. Hold. Desværre kunde vi ikke være alle 18 Mand paa et Dyrehavehold, saa Folmer, Poulsen, Fuchs, Bønnelycke, Smeden og Pillerik maatte friste den ublide Skæbne at gaa paa fremmede Hold; men lidt kunne vi dog se til hinanden, og Adskillelsen betød ikke, at de uheldige ikke fik grinet af vore skøre Ideer.⁸¹⁾

Som Assistent havde vi Barfoed; han passede glimrende til os, for han kunne lægge Programmer, saa det var til at faa godt med Fridage, han havde som vi Forstaaelsen af, at man skal sætte ind paa de rigtige Steder.⁸²⁾

Da der blev tale om at tage 2 Mand fra et Hold og sætte dem over paa 8-Mands-holdet, saa der blev 2 10-Mands-hold, og Prof. Schneider i den Anledning kom ind til os og spurgte, om vi vilde afstaa 2 Mand, blev Tavsheden saa trykkende og Stemningen saa mættet med Sorg, at han straks lod Tanken falde med en Bemærkning om, at vi vist helst ikke maatte skildes ad.

Arbejdet begyndte straks. Klenum viste os, hvorledes man gør, naar man skal faa en Stok til at staa fast. Bagefter gik han rundt og væltede de Stokke, vi

paa bedste maade satte på Linie. Derefter kom det saa til at gaa slag i slag. Vi maalte Linienet og tegnede et Kort, vi maalte de Arealer, vi havde tegnet om Vinteren, dels med Planimeter, dels direkte. Da det skulde stemme, kom det til at stemme, for saadan er vi.

Saa snart vi kom ud paa Eremitagesletten, lærte vi at kende Dyrehavsrytterne, et Folkefærd, der tror, de ejer det hele; de skældte ud over, at vi spærrede dem Vejen, og vi skældte ud over, at deres Heste jekkede i vores Maalebaand. En dag kom der en pæn ung Mand til Hest, og hvem kunde se, at det var en af Prinserne? Frode kunde i hvert Fald ikke, og han spurgte derfor højt og frejdigt: »Hva' Fanden mon det koster at leje saadan en Hest?« En anden Dag var Jansen dagens Mand med sin bemærkning: »Næh, se! Der kommer en ung, smuk Rytterske til Hest!« Saa er Damens alder tilstrækkeligt oplyst.

Under Linienetmaalingen lærte vi Charmen ved at være kommet midt ud paa en Linie og saa opdage, at Bagmanden tog sine Stokke op. Saa stod man der og kunde ikke gøre andet end at skælde ud.

Fra de mere simple Ting arbejdede vi os efterhaanden op i et højere Niveau, vi kom til at maale Vinkler og til at nivellere. Ved Triangulationen var Beregningerne bagefter nervepirrende. Ih! Hvor vi regnede!

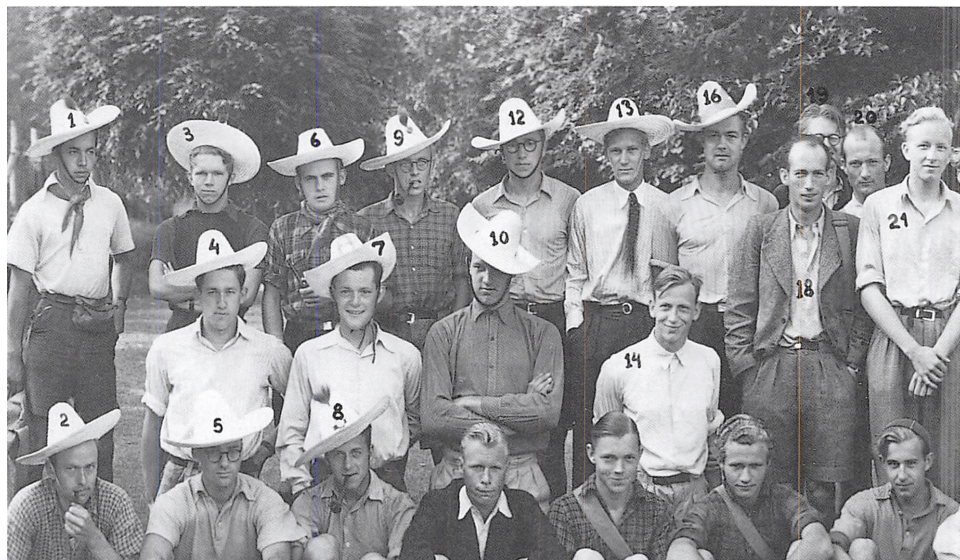
Paa et givet Tidspunkt fik en eller anden den Ide, at vi skulde have Hatte, rigtige Cherif-Hatte af Høvlspaaner - og det fik vi. De blev pyntet med Stjerner

og Baand og meget betegnende med Øl-kapsler. Vi var flotte, naar vi kom med dem paa og med Skjorten hængende uden paa Bukserne. Det er jo af hensyn til den offentlige Blufærdighed, som er saa ømskindet i Dyrehaven, forbudt at lægge Skjorten; men det var ikke forbudt at gaa med Skjorten uden paa Bukserne, og det saa heldigvis meget værre ud end at smide den, naar man da ikke har Krop som »Hjælpesoldaten«. Det blev for resten sjældent saa varmt, at vi følte os fristet til at klæde os af, dagevis gik vi i vinteragtigt tøj og var gennemblødt af silende Regn. - Æv!

Ud over Hattene var der 2 ting, som i særlig Grad satte deres Præg på hold G. Det ene var, at Jansen selvfølger gik med Flip og Slips altid, det andet var

Bremers korte Bukser, og han var tilmed næsten ringforlovet. Man har næsten aldrig set noget saa stramt som Bremers Bukser.

Efterhaanden var vi blevet saa dygtige, at vi kunde lave et Nivellement af en Linie, som vi først selv skulde stikke ud. Hvor var det ærgerligt at se, at man for at faa de første Par Hundrede Meter fastlagt, var nødt til at stikke en Linie på 2 km's Længde ud, og denne Linie gik naturligvis gennem et Krat, og det fejlede heller ikke, at »Foreningen til Højnelse af Dyden i Dyrehaven« havde saaet nælder inde i Krattet, saa det var ganske ufremkommeligt. Naar vi pælede Linierne af, maatte vi ikke være for slemme ved Golfbanerne; vi maatte ikke mukke i »the fareways«, og vi maatte

Billede af de studerende med de omtalte hatte. 1: J. Olaf Gravesen, 7: Frode Hansen, 10: Jens P. Bremer, 13: Per Brinch Jansen, 16: Carl Grunnet-Hansen.

te overhovedet ikke sætte Pæle i »the greens«. Vi kunde med en vis Tilfredsstillelse konstatere, at vi havde været saa hurtige, at det var sket, inden vi fik det at vide.

Nivellementet er der ellers ikke meget at sige om udover, at Ottesen fra T.7 viste os en helt ny maade at nivellere paa. Han stillede ind paa et pænt tal og rettede saa paa Libellen, til den spillede ind. Han benyttede sig af denne metode til Lyn-Nivellementet.

»Libelle, Marie og mig«-Jansen sparer sig aldrig. Ham kan man aldrig vide sig sikker for. Der var ogsaa en, der hittede ud af, at »Krøncke hverken kunde skide eller synke!«. Den smager af Jansen, men det er ikke udelukket, at Frode har ladet sin Pegasus slaa et lille Sidespring.

Som Tiden gik, og Skægget voksede, blev Cyklerne slidt ret kraftigt af Turene frem og tilbage, og vi brugte dem jo ogsaa meget i Dyrehaven. Naar vi kom for sent om Morgen, fordi vi var punkteret 3 Gange, fik vi blot den besked, at vi maatte køre i saa god Tid, at vi kunde tage det med. Saa alvorligt var det ment med Præcisionen.

Hvad mig anbelanger blev Situationen til sidst saa slem, at jeg maatte gaa paa mine Ben hver Dag - sommetider havde jeg Cyklen med, men jeg gik. En Eftermiddag var jeg blevet lidt forsinket, og da jeg kom hen til Cyklen, viste det sig, at en eller anden havde hugget min ene Ventil (og den Dag var Cyklen for en Gangs Skyld ikke punkteret); jeg blev ærligt talt meget gal i Hovedet,

men medens jeg gik de 6 km hjem, forsonede jeg mig med Tanken.

Af og til kom en underlig bleg og søvngigt udseende Person og saa paa, hvad vi lavede; det var Ingeniør Schnack. Han kunde næsten ikke sige andet end: »Ja, det er fuldstændig rigtigt«, men hvad andet skulde han ogsaa sige til os! Han var ualmindelig højrøvet at se til; hvordan han ellers var, opdagede vi aldrig. Engang kom han hen til os under Tachymetrien i en Station og saa, at vi havde klaret os med ca. 50 Punkter i den Station, medens det foregaaende Hold havde taget over 100. Medens han stod der, tog vi et par Punkter mere for Fredens Skyld, men da vi saa, at der ikke var Grund til at tage flere end dem, vi allerede havde taget, holdt vi inde, saasnt han var væk; vi kunde jo ikke gøre for, at det foregaaende Hold bestod af Idioter.

Under Tachymetrien havde Frode faaet øje paa Hindbær, Maalebogen generede, naar han skulde plukke, derfor lægger han den fra sig og glemmer den. Dagen efter savnede vi den ene Maalebog; da vi gav os til at trevle hele Gaarsdagens hele Gang op, gaar det op for Frode, at han lod den ligge derude, og den laa der til alt held endnu.

Vore arbejdsmetoder var lagt an paa, at vi skulde have saa mange Fridage som muligt. Det viste vor maade at lave Fladenivellement paa f. Eks. Graveisen var en ypperlig Mand til at læse af; han aflæste mageligt, saalænge han blot kunde se 2 cm af Stadiet, selvom Afstanden var nær 300 m.

Vor Polygonmaaling var heller ikke uden en vis Storhed. Da vi skulde lave Punktskitser (med Maal), tog vi alle Maalene paa Skøn. Inde midt i Skoven bestemte vi Punkterne ved afstanden til et par Træer. Heller ikke til Perpendiklerne brugte vi Maalebaand. Under Polygonmaalingen fik Frode en Faldmaaler; det er umiddelbart indlysende, at det passede ham glimrende.

Var man en Eftermiddag sent paa det, kunde man høre Klenum raabe: »Mer Stadie, Mathiesen!« - og saa kom der 2 m til. Mathiesen bestyrede Historien derude, han kunde af og til falde hen i minder fra de Tider, da Polytterne købte en Pægl Brændevin til Frokost i Stedet for som nu en halv liter Mælk; ogsaa for Polytter gaar det af og til tilbage.

Selvom vi selv havde valgt, at vi vilde være sammen, var det dog ikke altid, vi levede i den rene Idyl. En Dag under Bordmaalingen blev Frode pludselig sur og nægtede rent ud at springe rundt med Stadiet for Bremer. Herover geraadede Bremer i et voldsomt Raseri og indledte sin lange Monolog med at sige, at selv om Frode horede Fanden et Øre af hver Nat, kunde han vel nok sørge for at være lidt oplagt om Dagen; derefter fulgte en Række af de frygteligste (dejligt!) Ukvemsord af al besynderlig anatomisk Art, som jeg ejer alt for lidt Fantasi til at kunde gengive, skreget ud over Eremitagesletten med hele Bremers Stemmekraft, han har jo det Kompleks, at han maa føle, at hans Stemme maa beherske alt, naar han er i det Humør.

Frode tog den med Ro, han laa paa Ryggen med Hatten ned i Øjnene, saa Solen ikke kunde genere, Benene lagde han roligt over Kors. Jo mere vild Bremer blev, desto roligere blev Frode og desto mere lad blev Frode at se til; til sidst blev Bremer saa gal, at han tog Stadiet og gik ind med det, bandende af Hjertens lyst.

Et særligt Kapitel var den maade, hvorpaa Lærestalten fik Materiellet fornyet, man kunde næsten ikke røre ved et Maalebaand, uden at der blev noget i Vejen med det. Og hvor var det dyrt at faa selv de mindste Ting repareret. Naar man fik noget udleveret, var der altid en eller anden Ting i Vejen med det. Det tog man sig ikke nær, før man atter skulde aflevere det, saa kom man til at betale baade for sig selv og for det der var i Uorden, da man fik det udleveret. Næh, man skulde gøre som Folmer, komme med en lang Liste over Fejl og Mangler og sige saadan og saadan, saa kunde man først vide sig sikker.

Blev der en Stok væk for os? Jeg husker det ikke mere; men jeg husker, at vi har benet rundt i Tuer og højt Græs for at finde en væltet Stok, det var saa møgsvært. Vi knækkede eller beskadede dog vist et Par Stokke ved Sport eller Slagsmaal. Frode & Carlsen øvede noget de kaldte »staaende Stokkeslyngkast« med dobbelt Salto, og saa kunde de jo godt komme til at træffe den ene Stok med den anden.

Vi stillede store Forventninger til de to Maaneder i Dyrehaven, og vi blev selvfølgelig ikke skuffede. Det var en

ideel Rekreation for os at komme ud og bestille noget; for vi var i fuld Aktivitet hele Dagen lang. Vi følte det vist alle sammen som en Ferie uden nogensinde at have den kedelige Følelse, man mange gange under en Ferie har af, at man ikke har noget rigtigt at tage sig til.

Og endelig saa vi atter en Gang, at Tegnstue 3 er Tegnstuen over alle Tegnstuer.

Maj –44, Carl [vist som nr. 16 på billedet, forf.]«

En anden studerende, Erik F. Jeppesen, født og opvokset i Hjortekær har givet følgende skildring fra sommeren 1956:

»Som bygningsingeniørstuderende på Den Polytekniske Lærestalt havde vi faget Landmåling. Vores årgang var ret stor - vel 80-100 stk.⁸³⁾ og vi fik den teoretiske undervisning i København i foråret 1956. Jeg husker det som foregået både på Sølvtorvet og på Øster Voldgade. Professor Schneider stod for undervisningen - og han underviste selv i auditoriet - bistået af sine assistenter. De studerende kunne melde sig frivilligt til overhøring / eksamination ved tavlen, og det skulle senere vise sig at professoren registrerede, hvem der lod sig overhøre.

Vores undervisning og øvelser i landmåling skulle foregå på og fra landmålerstationen i Hjortekær og startede omkring Sct. Hans. De studerende, der ikke var blevet overhørt, fik nu besked på, at de skulle til en samtale / overhøring hos prof. Schneider på Landmåler-

stationen inden undervisningen startede. Jeg hørte til denne gruppe - og jeg kom gennem nåleøjet. En af mine nære venner gjorde det ikke! Prof. Schneider sagde til ham: »Er det virkelig Deres mening, at De gerne vil fortsætte Deres studium, hr. N.N.«. Han - og flere andre fik så en chance mere hos Klenum. Min ven fik at vide, at Klenum meget ofte stillede spørgsmål i »linienetmåling«. Det gjorde han - og min ven bestod.^{84), 85)}

Undervisningen på Landmålervej bestod i teori og praksis. Vi lærte instrumenterne at kende og at bruge dem: teodolit, Sundby, libeller, vinkelspejle,

Stud.polyt. Erik Jeppesen øver sig med teodolit i sommeren 1956.

målebånd etc. Vi havde øvelser på skolen, i Dyrehaven og i Hjortekær. Vores lærere var Klenum og Engel Olsen (evt. flere!). Da Engel havde en øjenfejl, kaldte vi ham i smug for »Ole Lukøje«.

Vi var også oppe i det store landmålerår for at foretage målinger. Det var absolut spændende, og vi nød den smukke udsigt over Dyrehaven. Da jeg er indfødt Hjortekærer, var det en speciel fin oplevelse for mig at kunne se det hele lidt fra oven. Jeg husker også, jeg var med på en øvelsesopgave, hvor vi skulle opmåle og optegne Landmålervej samt Landmålerstationen.

Det daglige opsyn med Landmålerstationen havde Ove Mathiesen, der boede på hjørnet af Landmålervej og Hjortekærvej - ihærdigt assisteret af sin kone, Gunna. Vi havde en vis respekt for Gunna, der havde en skarp tunge. De holdt til i en mindre træbygning - indenfor indkørslen - til venstre. Ove Mathiesen kaldte vi for: »professor Mathiesen« (også ude i byen). Vort hold fik desværre et lidt skævt forhold til ham, idet han havde en lille biindtægt ved at sælge pæle til studenterne. En af studenterne kunne imidlertid skaffe pælene lidt billigere, og da vi studenter ikke havde mange penge mellem hænderne - ja, så mistede Mathiesen lidt salg.⁸⁶⁾

Pælene brugte vi i Dyrehaven til afmærkning af målepunkter. Vi lavede det vi kaldte »en lille have«, et ca. 25 x 25 cm areal, hvor vi tog græstørven af og hamrede pæl og pløk ned med en mukkert. At slå pælene ned kaldte vi: »at mukke - mukning«.

Men Mathiesen »hævned« sig på os - følte vi. Han skulle til fyraften aflåse lågen i Dyrehavehegnet ud til Dyrehaven, og dette håndhævede han præcist på klokkeslæt, uanset om der kom studerende løbende mod lågen med al deres grej. Ubarmhertigt! Så måtte man gå den tunge gang ned forbi »Slettehus«. Sådan var det! For øvrigt mener jeg, at fru Mathiesen altid havde kaffekanden klar (til lærerne), og vi studenter kunne købe sodavand.

I min erindring står disse 2 sommermåneder som en ubetinget dejlig og lærerig periode, og hvor kammeratskabet os studenter imellem styrkedes.

Eksamenstiden var ret hård for os bl.a. var tiden knap, og man kunne ofte høre mukkertslagene i Dyrehaven allerede fra solopgang. En af mine kammerater var under afsætningen af linien kommet i en forkert retning fra udgangspunktet. Han opdagede fejlen meget sent, så vi var nogle stykker, der stillede sidste dag ved solopgang, og hjalp ham over vanskelighederne - så han klarede den! En anden fra vort hold havde fundet ud af (fejlagtigt!), at hans vinkelpunkt lå på en af golfbanens greens og stillede sit instrument op der på stativet og trampede stativbenene godt fast. Der kom imidlertid nogle golfspillere, der skældte ham ud - og han måtte fortrække.⁸⁷⁾

Gamle elever har berettet en række sjove hændelser, som har fundet sted og som givet har været med til at gøre de relativt arbejdskrævende og lange arbejdsdage mindeværdige:

Sommeren 1947 var en meget varm sommer, og som vi hørte i beretningen fra 1942 var der visse regler for påklædning. Under eksamensopmålingen havde en mandlig studerende (der var kun 1 kvindelig det år) en ung pige iført lange bukser til at hjælpe sig. Det meste af opmålingen foregik ude på Eremitagesletten, hvorfor hun på grund af varmen havde smøget buksebenene op. På et tidspunkt gik eksamenslinien ind i en skovbevoksning med et bunddække af brændenælder. Pigen gik et stykke foran den studerende og pludselig lød det med høj røst fra ham: »Så kan du godt trække bukserne ned, Marie, nu kommer vi ind i skoven«...⁽⁸⁸⁾

Studerende hos professor A. Klenum

Da Klenum tiltrådte som professor i 1956 videreførte han selvfølgelig forgængernes principper og regler omkring de studerendes opførsel i Dyrehaven samt krav om punktlighed. Som tidligere nævnt blev han ansat på Laboratoriet for Landmåling allerede i 1921 og havde altså virket under både Thygesen og Schneider. I modsætning til disse brød han sig imidlertid ikke meget om samværet med de studerende, hvilket tidligere er beskrevet i forbindelse med den af ham ønskede udvidelse af Landmålerstationen på 32 m² - specielt indrettet til ham og isoleret fra de studerendes opholdsrum, jf. side 72.

Han overlod derfor meget hurtigt hele ansvaret for øvelserne i Dyrehaven til Engel Olsen og viste sig sjældnere og sjældnere på Landmålervej indenfor normal undervisningstid for til sidst i

midten af 60'erne kun at dukke op efter arbejdstid. Han lagde nemlig meget stor vægt på, at det var ham selv der skulle kontrollere de studerendes eksamensniveaulement - bistået af Ove Mathiesen som stadiholder. Dette ville han ikke overlade til sine medarbejdere, hvilket der var en helt speciel årsag til:

Ifølge overenskomsten med skovvæsenet (jf. side 84) måtte der nivelleres torsdage og fredage til kl. 19. Derfor havde Klenum fundet ud af, at hvis han udførte kontrolniveaulementerne i tidsrummet 17 - 19 disse to dage kunne han få udbetalt overarbejdspenge. At han så ikke var til stede i dagtimerne under øvelserne blev der ikke nævnt noget om.

Det var derfor temmelig forudsigeligt, hvornår Klenum kom. Selv om Engel Olsen, som havde ansvaret, videreførte den mangeårige praksis med at møde præcis om morgenen og påbegynde undervisningen kl. 7.30 var der trods alt i slutningen af 50'erne og begyndelsen af 60'erne ikke den samme respekt for læreren og præcision blandt studerende som tidligere. Derfor var det ikke altid sikkert, at undervisningen kom i gang præcis.

Dette sidste var netop tilfældet en sommermorgen, hvor Klenum stik mod alle beregninger dukkede op og kunne konstatere, at de studerende ikke sad på deres pladser og modtog undervisning præcis kl. 7.30. Senere på formiddagen blev Engel Olsen kaldt ind på Klenums kontor, hvor han måtte redegøre for den manglende præcision den pågældende dags morgen. Efter denne

episode ændrede Engel Olsen mødetidspunktet til kl. 7.20 uden at meddele det til Klenum, som så ved senere »kontrolbesøg« kunne konstatere at det hele fungerede perfekt og at undervisningen endda var i fuld gang kl. 7.30. De 10 minutter, de studerende skulle møde tidligere, havde i øvrigt ikke den store betydning, da bussen fra Lyngby Station til Hjortekær ankom til Landmålervej kl. 7.16.

Men Klenum kunne også fejle. Nedenstående episode var han efter sigende ikke stolt af, men han har dog trods alt fortalt den til Engel Olsen:

Efter en skriftlig eksamen i landmåling afhentede Klenum de studerendes skriftlige besvarelser (ca. 120) på eksamenskontoret på Øster Voldgade, lagde dem i sin taske, gik ned på parkeringspladsen, lagde tasken på taget af sin bil, medens han låste op. Derefter steg han ind i bilen og kørte til Jyllinge, hvor han boede. Da han steg ud af bilen, lå tasken med eksamensbesvarelserne stadig på bilens tag!!

21. november 1969 bragte »Ingeniøren« under overskriften »Flagningsregler for landmålere« følgende:

»Nogle af de timer fra min studietid, jeg husker på med glæde, er timerne i landmåling.

Professor Klenum stod for undervisningen for AB 60. D'hrr. Engel Olsen og Winding tog sig på glimrende vis af os, og hen imod afslutningen af teoriundervisningen blev vi forberedt på vor optræden i Dyrehaven. En af de vigtigste regler hed: Spær aldrig for, og

optag aldrig den lille plads neden for tårnet på Landmålervej. Det var professor Klenums private P-plads. Vi oplevede skam også en dag at se og høre professor Klenum. Vi fik indtrængende besked om at være tilstede præcis den første dag i Dyrehaven, thi så ville professor Klenum tale til os.

Det lykkedes da vist os alle at nå frem i tide, og i spænding afventede vi, hvad der var så vigtigt, at kun professoren kunne fortælle os det.

Professoren kom ind i landmålerbarakken, gik op til tavlen, tog et stykke kridt og - tegnede et kort over Dyrehaven. Så docerede professoren noget lignende som: Mine damer og herrer! Husk vi er her som gæster i Jægersborg Dyrehave! Jeg forventer fra Deres side en korrekt og sømmelig optræden. Adgang til Dyrehaven SKAL ske ad de autoriserede indgange. Det er forbudt at benytte dameundertøj som sigtemærker (det var en yndet fremgangsmåde at sætte to landmålerstokke sammen, den ene over den anden, for at kunne opnå længere sigt - men dette krævede ofte et ret stort flag). Jeg ønsker Dem god arbejdslyst, mine damer og herrer. Farvel.

Herefter var undervisningen igen overladt til Engel Olsen og Winding«

Efter at Klenum officielt fratrådte pr. 1. maj 1964 var der ingen oplagte arvtagere til professoratet, hvorfor Engel Olsen blev den daglige leder, indtil Ole Jacobi blev udnævnt til professor pr. 1. februar 1969. Der skete heller ikke markante ændringer i denne periode. Disciplinen blev opretholdt og retningslinier

for udførelse af øvelser og eksamen skulle følges til punkt og prikke, hvilket assistenterne også fik besked på; men en gang imellem skete det alligevel at lærerne pålagde assistenterne en utilsigtet hård håndhævelse af udstukne regler, hvilket følgende hændelse viser:

De studerende skulle under deres nivellementer udføre visse regnekontrol-ler på hver side i målebogen for at kunne skelne mellem målefejl og regnefejl ved bestemmelse af de enkelte højdeforskelle, hvorfor det var et krav, at kontrollerne blev udført løbende under nivellementet. Kravet var faktisk til fordel for den studerende. Assisterne havde fået besked på, når den studerende kom ind fra Dyrehaven, at kontrollere målebogen for disse regnekontrol-ler og hvis de ikke var udført da at rive den/de pågældende sider ud, hvilket så betød, at den studerende næste dag skulle måle om. Dog skulle de vurdere situationen og ikke straffe den pågældende »synder« for hårdt.

Som oftest var det kun den sidste side i målebogen, der manglede omtalte kontrol, hvorfor konsekvensen for den enkelte studerende var behersket. Men en dag gik det galt, da en assistent tog sin opgave meget alvorligt. En studerende kom en eftermiddag ind fra Dyrehaven og havde ikke udført nogen form for de omtalte regnekontrol-ler, hvorefter assistenten rev samtlige sider fra den pågældende dags målearbejde ud. Dette synes Engel Olsen var lige hårdt nok og måtte erkende, at han nok ikke havde præciseret godt nok, hvor

nøje assistenterne skulle udføre deres kontrolarbejde. Praksis blev det følgende år ændret, assistenterne skulle stadig påse, at regnekontrollerne blev udført, men at der under ingen omstændigheder blev revet sider ud af målebogen.

De studerendes tillid til egne målinger var også meget svingende: I slutningen af 1960'erne havde vi en studerende - Stephansen - der var meget nervøs for, at han ikke fik topkarakter i sit eksamensniveau.

Så da dagen for eksamen oprandt, mødte en meget nervøs Stephansen op, kontrollerede sit instrument og startede på fremniveauet, hvor højdeforskellen mellem en række punkter to og to skulle bestemmes (i alt 17 højdeforskelle). Kontrollen på, at målingerne udføres korrekt, fås først, når de samme højdeforskelle bestemmes igen ved et tilbageniveau. Efter endt fremniveauet starter Stephansen så på tilbageniveauet, og efter måling og kontrol af den første højdeforskel, viser det sig, at der er meget fin overensstemmelse mellem de to bestemmelser af den pågældende højdeforskel. Denne fine overensstemmelse giver sig fra Stephansens side udslag i, at han smider målebogen og begynder en sand »regndans« omkring instrumentet alt imens han råber til sine medstuderende: »Det stemmer, det stemmer, jeg får ug, jeg får ug...«. Siden den dag gik han kun under navnet Step-Hansen.

De studerendes opfindsomhed med hensyn til målinger var undertiden stor, ja nogle kunne endda helt undvære at

Forfatteren som stud.polyt. i sommeren 1965.

måle med instrumenter, de satte sig bare ned i græsset og konstruerede måleresultater. Men også dette blev som regel opdaget. Lærerne kendte terrænet bedre end de studerende.

En af de mere interessante konstruktioner af måleresultater var i forbindelse med en triangulationsopmåling:

Et hold studerende skulle bestemme koordinater til en række punkter ved hjælp af triangulation, hvor man måler alle vinkler i en kæde af trekantede. Ved beregningen opdagede de en fejl i vinkelsummen i en af trekantede, bad læreren om at hjælpe dem med at finde fejlen. Vedkommende lærer fandt ud af, hvilken vinkel det drejede sig om, og sendte dem ud igen for at måle om. No-

get senere på dagen vendte holdet tilbage med den nye vinkel og nu kom vinkelsummen til at stemme - måske lidt for godt synes læreren. Desværre for de studerende kendte den pågældende lærer Dyrehaven ret godt og vidste at der stod et træ lige præcis midt i en af trekantede sider, så et sigte var umuligt. Denne afsløring betød, at holdet måtte lave deres planlægning om, og etablere og måle en delvis ny trekantskæde.

Studerende hos professor Ole Jacobi

Ole Jacobi's »regeringstid« var i høj grad præget af forandringer i forhold til de foregående 50 års konservatisme. Dette skyldtes især to forhold:⁸⁹⁾

For det første vedtog Folketinget i 1973 en Styrelseslov for de højere uddannelsesinstitutioner, der var blevet til under påvirkning af studenteroprøret i slutningen af 1960'erne. Den brød med professorvældet og indførte vidtgående ligestilling mellem de forskellige kategorier af lærere. Dette betød for det praktiske landmålingskursus' vedkommende, at den enkelte lærer havde ansvaret for et hold på 16 - 24 studerende - selvfølgelig ud fra en fælles målsætning og med fælles kursussekema.

For det andet blev der etableret en række nye kurser, hvilket betød, at andelen af den praktiske side af landmålingsundervisningen udgjorde en stadig mindre del af livet på Landmålervej. Og som nævnt tidligere var der i forbindelse med udflytningen af Laboratoriet i 1968 ikke samme oplevelse omkring kurserne som tidligere.

Dette forhindrede dog ikke at studerende stadig kunne give udtryk for deres syn på lærerne, som i nedenstående »kvad«, hvor det er Poul Frederiksen og forfatteren, der må stå for skud.⁹⁰⁾

Undervisningen i landmåling før 1913

Som tidligere nævnt meddelte det af »Polyteknisk Forening« nedsatte udvalg ved skrivelse af den 25. august 1857 Den Polytekniske Læreanstalts bestyrelse, at der var tilstrækkelig tilslutning og midler til oprettelse af en bygningsingeniøruddannelse. I samme skrivelse var der endvidere angivet, hvilke fag, der skulle undervises i, bl.a. landmåling, herunder triangulation, nivellering og korttegning. Man mente dog fra udvalgets side, at »En særskilt Undervisning i dette Fag behøver Læreanstalten nep-

pe at tilvejebringe; naar Bestyrelsen henvender sig til Indenrigsministeriet med Anmodning om, at de Kandidater og Examinander, som Læreanstalten anviser, maa deltage i Undervisningen i dette Fag for Landinspektører, vil dette vel ikke blive nægtet, saa meget mindre som Bestyrelsen i en lang Række af Aar har udført overordentlig meget Arbejde i Indenrigsministeriets Tjeneste.«⁹¹⁾

Udvalget prøver herved at presse Ministeriet velsagtens for at spare lærerkræfter og dermed forsøge at strække de indsamlede midler. I meddelelsen til abonnenterne om oprettelsen af en bygningsingeniøruddannelse gøres rede for at man for de indsamlede midler er i stand til at honorere en lærer i vand- og vejbygningsfagene, hvilket som tidligere nævnt blev havnebygmester L. F.

Melodi: Jeg er havren,

1.

Jeg er stud. polyt. Og skide god
Og så bru'r jeg over 40 i sko
Bukserne er fløjl og jakken grøn
Syn's I ikke også jeg er skøn?!!

2.

Jeg er Jan, og jeg har sunde sko
No'en der gør det let at gå i bro
Billeder har vi set fra festligt lag
Håber du bli'r lig'så fuld i dag.

3.

Ulla render rundt i samme sko
Dem hun fik den dag hun fyldte to
Se hun rødmer blot ved denne sang
Det må koste bajer' nok en gang

4.

Pouls er sunde, Thiesens er af lak
sammen udgør de vort lærersjak
de er meget glade nu i dag
De skal aldrig mere hør' os klage

5.

Nu er sangen ved at slutte af
så vi mangler kun en enkelt sag
nemlig dén, at vi ved dette bord
Si'r god jul, samt dette kendte ord

SKÅL

Nye tider: 3. marts 1969 er professor Ole Jacobi i audiens for at takke for udnævnelsen. Dagen efter skovler han sne for at komme ind på sit kontor på Landmålervej.

Holmberg. Undervisningen skal gives i 3 på hinanden følgende vintre med en ugentlig undervisning på henholdsvis 6 timer, 5 timer og 5 timer. Holmberg skal således ikke tage sig af undervisningen i landmåling.

Om undervisningen i landmåling står blot at der skal undervises i økonomisk måling, geometrisk triangulation, nivelering og korttegning. Undervisningen og eksamen var som nævnt ifølge udvalget planlagt at foregå sammen med studerende på Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole.⁹²⁾

Da Folketinget imidlertid den 12. ja-

nuar 1858 vedtog et forslag om aflønning af en lærer i bygningsfagene, blev der mulighed for af de indsamlede midler at ansætte en lærer (D. W. R. Hannemann) til at undervise i landmåling. Herved forlades ideen om en fælles undervisning i landmåling for bygningsingeniør- og landinspektørstuderende. Efter at P. Freuchen fratrådte i 1882 var der åbenbart ikke vilje til at fortsætte med fælles lærerkræfter og dermed også fælles bygning, som det er beskrevet ovenfor.

Indholdet af de to landmålingskurser har efter 1903 og indtil 1965 været temmelig ens. Højest sandsynligt har det væ-

ret af politiske grunde, at man har opretholdt en selvstændig undervisning ved hver af de to læreanstalter, der hørte under to forskellige ministerier. Økonomisk var der i hvert fald ikke noget at spare, da øvelserne fandt sted på samme tid af året, og der derfor skulle bruges lærere til begge hold samtidig.

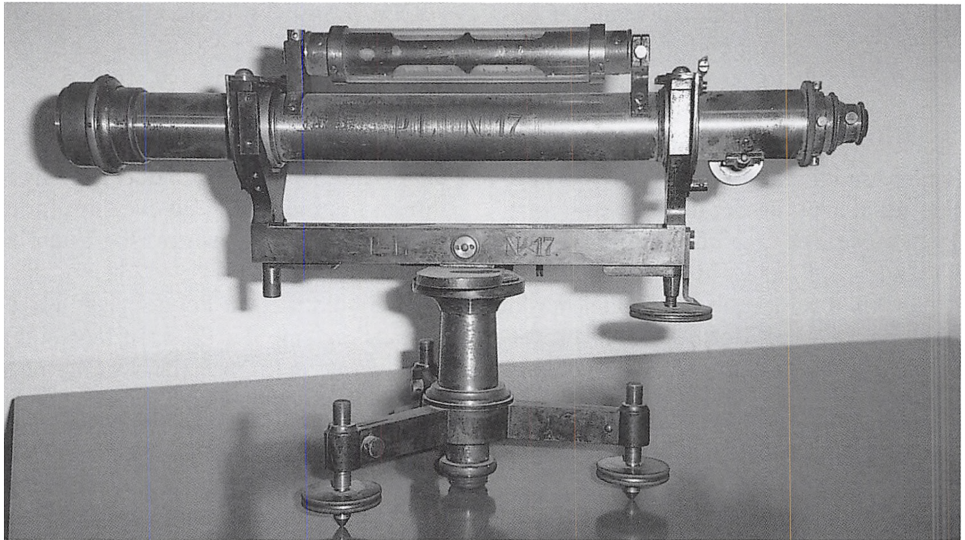
Endvidere har forholdet mellem Læreanstalten og Landbohøjskolen måske heller ikke været det bedste, jf. professor Thygesens korrespondance af 9. september og 5. oktober 1902 (se side 60).

Den teoretiske undervisning i landmåling fandt sted på studiets 6. halvår i perioden 1. februar - 9. juni med 2 ugentlige forelæsninger à 1 time. Derefter var der i resten af juni og hele juli landmålingsøvelser i marken samt eksamen i opmåling og nivellering. Indtil 1872 afvikledes kurserne dog kun i år med ulige årstal.

I henhold til Den Polytekniske Læreanstalts reglement af 25. april 1866 betalte eleverne 56 kr. pr. halvår for at deltage i forelæsninger. For deltagelse i øvel-

Landmålerstuderende 1895-1966

1895/96	40	1919/20	58	1943/44	102
1896/97	29	1920/21	78	1944/45	107
1897/98	32	1921/22	85	1945/46	95
1898/99	54	1922/23	97	1946/47	119
1899/00	35	1923/24	75	1947/48	110
1900/01	48	1924/25	69	1948/49	123
1901/02	51	1925/26	71	1949/50	108
1902/03	41	1926/27	39	1950/51	105
1903/04	46	1927/28	38	1951/52	99
1904/05	41	1928/29	28	1952/53	99
1905/06	54	1929/30	39	1953/54	118
1906/07	40	1930/31	27	1954/55	99
1907/08	41	1931/32	39	1955/56	94
1908/09	42	1932/33	53	1956/57	104
1909/10	51	1933/34	59	1957/58	109
1910/11	48	1934/35	72	1958/59	105
1911/12	49	1935/36	79	1959/60	95
1912/13	40	1936/37	61	1960/61	101
1913/14	43	1937/38	67	1961/62	98
1914/15	41	1938/39	64	1962/63	109
1915/16	53	1939/40	78	1963/64	109
1916/17	50	1940/41	90	1964/65	65
1917/18	47	1941/42	91	1965/66	103
1918/19	55	1942/43	89		

Nivellerinstrument (N nr. 17) fra Max Hildebrand, Freiburg. Indkøbt og betalt 29. januar 1900 for 292,00 kr.

ser i landmåling og nivellement i omtrent 1 måned betaltes 20 kr. Fra 1875 betalte den studerende derudover 40 kr. for at få kontrolleret og godkendt sine prøver i opmåling og nivellement. Ved disse prøver stillede Lærestalten instrumenter (fra 1875: i det omfang de strakte til) til rådighed samt betalte for tilsyn. Alle andre udgifter måtte eksaminanden selv betale. Se endvidere side 53.⁹³⁾

Som tidligere nævnt fik P. P. Freuchen inden sin fratræden i 1882 truffet den ordning, at eleverne skulle udføre deres eksamensopmåling ude i landet. Herudover skete der de næste ca. 20 år ingen væsentlige ændringer i indholdet af undervisningen, bortset fra mindre administrative justeringer.

Først i begyndelsen af 1900-tallet blev det nødvendigt at tage indholdet af un-

dervisningen op til revision. Kravet kom fra Dansk Ingeniørforening, der fremhævede, at en del af de færdige kandidater blev nødt til, arbejdsituationen taget i betragtning, at søge til udlandet. Både af hensyn til disse, men også for dem, der fik arbejde i Danmark, var det vigtigt, at opnå en så god praktisk uddannelse som muligt. Da bygningsingeniøren ofte blev stillet overfor retsspørgsmål, hvor private og offentlige interesser kunne støde sammen, foreslog Ingeniørforeningens bestyrelse i skrivelse af 10. januar 1903, at der søgtes opnået en almindelig autorisation for bygningsingeniører til med retsgyldig virkning at udføre almindelig forekommende opmålinger i forbindelse med forarbejder, afsætninger og udførelse af ingeniørarbejder samt udførelse af nivellementer. En solid og grundig ud-

dannelse indenfor disse områder anså bestyrelsen var af største vigtighed. For at undgå diskussionen med landinspektørerne skulle autorisationen ikke vedrøre ejendomsafståelse eller matrikulære forhold.⁹⁴⁾

Docent Peder Thygesen udtaler i sin betænkning den 30. januar 1903, efter udførlig at have omtalt landinspektørexamen: »at det vistnok vilde blive nødvendigt, for at en saadan Autorisation kunde gives, at udvide Bygningsingeniørernes *Uddannelse og praktiske Prøve i Landmaaling*. Fejlåren burde saaledes udvides noget, og de almindelig anvendte Metoder til tekniske og økonomiske Opmaalingers Tilknytning til Punkter af højere Orden burde medtages ved den theoretiske Undervisning og de praktiske Prøver. Prøven maatte vistnok ogsaa udvides til ogsaa at omfatte en Bestemmelse af Hovedpunkter ved Vinkeltriangulation med Anvendelse af en Fejludjævning efter de mindste Kvadraters Methode - og eventuelt med Tilknytning af de ved Triangulation bestemte Hovedpunkter til Punkter af højere Orden.⁹⁵⁾

Derimod vilde Meddelelsen af Autorisation efter Docentens Skjøn næppe nødvendiggjøre en væsentlig Udvidelse af Bygningsingeniørernes *Uddannelse i Nivellering*. Kun vilde det blive nødvendigt at ændre *Prøven* i dette Fag, saa at den kunde give en betryggende Garanti for, at Kandidaten havde tilstrækkeligt Kjendskab til Nivellerinstrumenterne og fornøden Færdighed i disses Benyttelse. De studerende havde hidtil

arbejdet to og to sammen ved Udførelsen af Nivellementsarbejdet, ganske vist under den Forudsætning, at hver især udførte sine Verifikationer af de udleverede Instrumenter og Nivellementet af sin Linie; men det laa i Sagens Natur, at det var umuligt for Læreren at kontrollere, om denne Forudsætning blev overholdt. Der maatte derfor ligesom ved Landinspektørexamen fastsættes en bestemt Tid til Arbejdets Udførelse og Prøven indrettes saaledes, at et virksomt Tilsyn muliggjordes.«

Betænkningen blev forelagt lærerrådet den 5. februar 1903 og der blev nedsat et udvalg bestående af professorerne Lütken, Teller og Ostenfeld samt docent Thygesen. Udvalget afgav den 31. marts 1903 en betænkning, som efter mindre justeringer blev behandlet i lærerrådet og endelig vedtaget den 18. februar 1904. Nedenfor er hovedindholdet af den vedtagne undervisningsplan gengivet:^{96), 97), 98)}

»Undervisningen i økonomisk Landmaaling og Nivellering, der er bestemt for Bygningsingeniører, gives i et saadant omfang, at de Studerende gennem Undervisningen erholde Kjendskab til de Instrumenter og Metoder, som anvendes ved Opmaaling og Nivellementer, der udføres i økonomisk-teknisk Øjemed, og gennem de praktiske Øvelser i forbindelse med de praktiske Examensarbejder en saadan Færdighed i Brugen af Instrumenterne og Anvendelsen af Metoderne, at den paa-gjældende, naar han træder ud i det praktiske Liv som Ingeniør, kan udføre

de der forefaldende Opmaalinger og Nivellementer med behørig Nøjagtighed og med en nogenlunde passende Anvendelse af Tid.

Den theoretiske Undervisning (Forelæsninger og Examinationer) gjentages hvert Aar med 4 ugentlige Timer i et Halvaar.«

Herefter specificeres indholdet af teoriundervisningen. Og undervisningsplanen fortsætter:

»*Den praktiske Undervisning* meddeles i 6te Undervisningshalvaar og omfatter:

- a. *Beregnings- og Konstruktionsøvelser*, som holdes i omtrent 2 Maaneder (Marts og April i 2 Ugentlige Timer).
- b. *Øvelser i Marken i Opmaaling og Nivellement* samt *Øvelser* i de hertil hørende Beregninger og Konstruktioner. Disse *Øvelser* medtage omtrent 5 Uger (fra 24de Juni til 31te Juli). Adgang til *Øvelserne* er betinget af, at Eleven for Læreren godtgjør, at han har de nødvendige theoretiske Kundskaber i Faget.⁹⁹⁾

De praktiske Examensarbejder, der blive bedømte ved Examen som Kursusarbejder, omfatte:

1. Udførelse af et kort med aflagte Horizontalkurver paa indtil 50 Tdr. Land. Kortet konstrueres under Landmaalingsøvelserne og rentegnes paa Lærestalten under Læreren Tilsyn (fra 15de September til 1ste November).
2. Nivellement af en Linie af omtrent 6,000 Fods Længde. Markarbejdet udføres i August. Der tilstaaes 3 Dage til

Linien Udstikning, Maaling og Afpæling og 3 Dage til Instrumentets Verifikation og Nivellementets Udførelse. Umiddelbart efter Afslutningen af Arbejdet i Marken afleveres en Tabel over de nivellerede Punkters Afstande og Koter, medens den fuldstændige Nivellementstabel (Udskrift af Maalebogen med tilhørende Koteberegning) afleveres samtidig med det under Punkt 1 nævnte Kort.¹⁰⁰⁾

3. Dobbelt-nivellement af en i Forvejen afpælet Linie i nogenlunde vandret Terrain og af omtrent 2,000 Fods Længde. Arbejdet udføres i August. Til Instrumentets Verifikation og Nivellementets Udførelse indrømmes 5 Timer. Prøven udføres under Tilsyn, og umiddelbart efter Arbejdets Afslutning afleveres de aflæste Højder.¹⁰¹⁾
4. Opmaaling af et Areal paa omtrent 150 Tdr. Land. I Grundlaget for Opmaalingen skal inddrages en Triangulation, hvis Punkter til Dels kunne falde uden for det til Opmaaling anviste Terrain. Markarbejdet, der kan paabegyndes i sidste halvdel af August, skal være endt inden den paafølgende 1ste Oktober. Fuldførelsen af de under Opmaalingen henhørende Beregninger og Konstruktionen og Tegningen af Kortet finder Sted paa Lærestalten under Læreren Tilsyn (fra 15de September til 1ste November). De under Opmaalingen udførte originale Maaleoptegnelser tillige med en Skitse af det til Grund for Opmaalingen liggende Liniesty-

stem og en Beregning af Hovedpunkternes Koordinater afleveres samtidig med det rentegnede Kort.

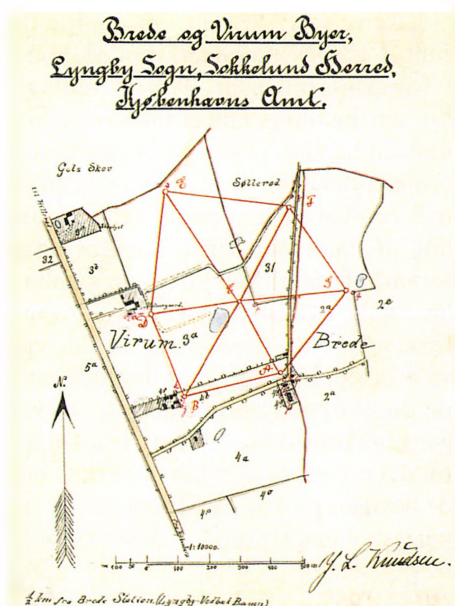
Indtegnning til de under Punkt 2, 3 og 4 anførte Examensarbejder sker paa Læreanstaltens Kontor senest den 14de Februar; der maa herved forevises Kvittering for, at den foreskrevne Afgift er betalt. Senest den paafølgende 14de Marts maa der være truffet Aftale med Læreren om, hvor Opmaalingen skal udføres, og en skitse af Terrainet indleveret.

Undervisningen afsluttes med 4 ugentlige Timers Examinatorier i Løbet af omtrent 6 Uger i 9de Halvaar.

Disse Bestemmelser gjælde første Gang for det den 1ste September 1903 begyndte Kursus for Bygningsingeniører.«

Den under punkt 4 omtalte opmåling gik populært under navnet »Hjemmemålingen«, idet det var almindeligt, at den studerende valgte at opmåle et område i umiddelbar nærhed af forældrenes hjem, med mindre de boede i Københavnsområdet, hvor man skulle et stykke uden for byen for at finde et velegnet areal til opmåling. Derved fik man så lejlighed til at komme hjem til familien og være der i omkring 5 uger. Til og med 1965 blev undervisningen gennemført efter ovennævnte undervisningsplan - kun med få og små justeringer undervejs.

I skrivelse af 20. maj 1904 henstillede docent P. Thygesen til Læreanstalten at søge opnået en ekstraordinær bevilling

Skitse af opmålingsterræn i 1:10.000 (her formindsket) med indtegnet triangulationsnet, 1910.

på 1900 kr. forårsaget af de vedtagne forbedringer i undervisnings- og eksamensprogrammet i landmåling. Som støtte for forslaget anføres bl.a. »... Endelig medfører det Antal Studerende, som skulle udføre Opmaalarbejder rundt omkring i Landet, at Antallet af Vinkel- og Nivellerinstrumenter bør forøges med 2. Som Forholdene nu ere, maa 4 Studerende efter Tur benytte samme Instrument, hvorved den sidste hindres i at afslutte Arbejdet i rette Tid. Ved Anskaffelsen af 2 nye Instrumenter kan Antallet af Studerende, som skulle anvende samme Instrument, nedsættes til 3, hvorved den nævnte Ulempe ophæves.«^{102), 103)}

I skrivelse af 26. juni 1907 gjorde docent P. Thygesen opmærksom på, at den i Rigsdagssamlingen 1906-07 vedtagne lov om metersystemets indførelse ville nødvendiggøre, at der søgtes en ekstraordinær bevilling til anskaffelse af en del nye redskaber til Lærestaltens samling af landmålingsinstrumenter og til forandring af en del af denne samlings landmålingsredskaber fra dansk til metrisk mål. Han henstillede, at det ville være af stor betydning for de studerende og deres eksamensopmålinger, at overgangen skete så hurtigt som muligt, hvorfor det nødvendige beløb - 1650 kr. - burde bevilges på én gang. Beløbet blev optaget på Finansloven for 1908-09.¹⁰⁴⁾

1913 - 1965

I denne periode ændrede indholdet af undervisningen sig ikke meget. Omfanget af forelæsninger forblev det samme, blot blev fordelingen over halvårene lidt anderledes. Ved periodens slutning var der således 4 ugentlige timers forelæsning på 6. halvår og 2 ugentlige timers forelæsning på 7. halvår fra 1. oktober efter hjemmemålingens udførelse. Samtidig var de ugentlige eksaminatorier på 9. halvår sløjfet.

På et tidspunkt i perioden blev der oprettet et Landmåling II kursus på 8. halvår, som dog kun blev gennemført, såfremt der var et tilstrækkeligt antal studerende, der meldte sig. Endvidere blev der også mulighed for at udføre eksamensprojekt i Geodæsi, hvilket betød, at der var teoretisk undervisning på 8. halvår 6 timer ugentlig.

Det praktiske kursus blev i hele perioden afviklet fra ca. 24. juni til omkring 23. august incl. de praktiske eksamener i udstikning og nivellement af en linie på 2 km og et 750 m dobbeltnivellement. På grund af antallet af studerende kunne man ikke gennemføre den praktiske eksamen under ét i første halvdel af august. Allerede fra 1906, hvor det første hold bygningsingeniører gennemførte kurset efter de nye bestemmelser, blev man nødt til at inddrage den sidste trediedel af juli, således at ikke alle studerende havde eksamen på en gang. Selve indholdet af øvelserne forblev stort set uændret gennem disse ca. 50 år.

Hjemmemålingen forløb også på samme måde hvert år i perioden fra ca. 25. august til slutningen af september måned. Den studerende var alene om opmålingen og måtte selv sørge for og evt. betale for målemedhjælp, som oftest var en skoleelev, der gerne ville tjene lidt lommepenge.

Senest i februar måned på 6. halvår aftaltes det med læreren, hvor hjemmemålingen skulle foregå. Derefter var det op til eleven at indhente de nødvendige tilladelser fra ejerne til at foretage opmålingen. Denne fase var ikke altid uproblematisk og kunne skabe vanskeligheder. For det første kunne det være svært at finde den retslige ejer af det enkelte matr.nr., idet jorden kunne være forpagtet bort. Dernæst var ejeren meget bekymret for afgrøderne. Opmålingen fandt som nævnt sted i august måned og ofte kunne man først få tilladelse til at færdes på kornmarkerne,

Elever foran Landmålerstationen. Siddende på forreste række i midten P. Thygesen. Billedet er udateret; men efter antallet af studerende at dømme taget i sommeren 1914, der var første sommer i den nye bygning på Landmålervej.

når afgrøderne var høstet - og det var jo meget vejrafhængig. Det hændte således tit, at man ikke kunne komme i gang før et stykke inde i hjemmemålingsperioden, og der skulle meget vægtige grunde til at få udsættelse med afleveringen. Det hele blev også vanskeliggjort af, at tre og senere kun to elever deltes om en teodolit, så reelt var der ikke mere end 10 - 14 dage til at lave den store triangulation samt alle polygonmålingerne i forbindelse med detailmålingen.

Erik F. Jeppesen, som tidligere har givet en skildring fra sommeren 1956, fortsætter sin beretning om hjemmemålingen:

»Da vi var færdige på Landmålersta-

tionen, var vi i København og købe »hammerpapir« til vores eksamensopmåling i september. Papiret blev lagt på vores tegnestue på Læreanstalten, så det kunne akklimatisere sig, indtil vi skulle tegne på det. Dette projekt var allerede startet efteråret før, hvor vi angav det sted, hvor vi gerne ville på opmåling, og hvor vi skulle bo. Jeg fik angivet et område på ca. 80 ha omfattende bl.a. en del af Søstrup by ved Holbæk samt »Søstrup Bjærg« og koteforskelle på ca. 25 m - så det var et ret vanskeligt område.^{105). 106)}

Jeg aflagde mit område et besøg, indhentede tilladelser fra de berørte lods ejere til at færdes på deres ejendom m.v. og kontrollerede målebordsbladets an-

givelser samt skitserede hegn, telefonpæle, skure o.s.v. Dette resulterede så i en ca 15 x 20 cm farvelagt skitse (1:8000) af opmålingsområdet, som blev afleveret til Laboratoriet for Landmåling i februar 1956.

Vi havde september måned til det praktiske arbejde i marken, og vi lånte et 20 m stålmålebånd, et vinkelspejl og et bundt landmålerstokke - og jeg skulle dele teodoliten med 2 andre, hvilket ikke var spor rart. Tiden var faktisk meget knap, vejret drillede, og jeg måtte arbejde dagen lang. Jeg må dog tilstå, at jeg både nåede at komme med til høstballet i Søstrup Forsamlingshus samt til ande-/grisespil i Vommevad Forsamlingshus sammen med mejeribestyreren i Søstrup, hos hvem jeg boede. Endvidere til whist hos en af bønderne en aften. Da jeg vandt nogle øre fra dem, blev det kun til denne ene gang.

Jeg havde en kvik lokal dreng, Carsten, til at hjælpe mig (mod behørig betaling) og det lykkedes ham nogle gange at sende et elektrisk stød gennem stålmålebåndet hen til mig. Strømmen kom fra de el-hegn, som hegnede markerne. Jeg var også ude for en flok bissende kvier, der kom løbende mod mig. Jeg måtte efterlade alt og flygte ud af marken. Efterhånden kom alle detail-opmålingskitser på plads af de firelængede gårde, deres ofte uigennemtrængelige frugthaver m.v., skure, veje, skelpæle, hegnspæle, lygte- og telefonpæle m.m.

Det store triangulationsnet kom på plads med 11 punkter, polygonnetet blev etableret og linienet blev lagt ind

forskellige steder. Aftenerne blev brugt til de nødvendige beregninger, planlægning af næste dags arbejde o.s.v. Man gik som regel meget træt i seng - og tidligt op. Jeg boede som sagt på et mejeri, hvor dagens arbejde startede tidligt.

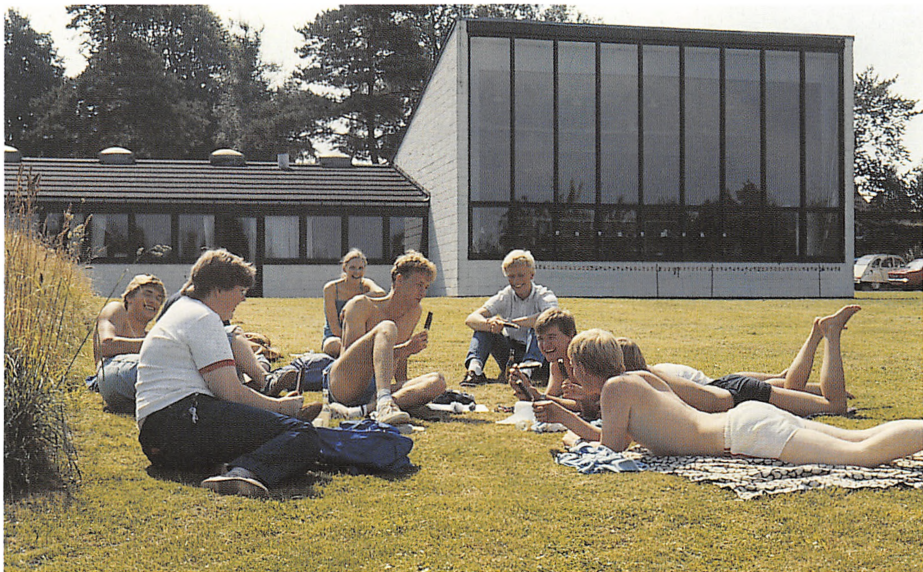
Vi vendte tilbage til tegnestuen d. 1. oktober og havde så oktober måned til konstruktion og optegning af kortet og det var vigtigt at alt var med, hvis man skulle opnå topkarakter. Jeg fik ug- for opgaven. Jeg glemte desværre et lille lokum, der stod skjult i en frugthave til et lille hus. Jeg blev distraheret den dag af den gamle dame, der boede i huset, idet hun kom med forklædet fyldt med blomster til mig. Men kontrollanten (vist nok Klenu) kunne tydeligt se det oppe fra Søstrup Bjærg!

Vores undervisning i landmåling sluttede med en eksamen den 2. januar 1957. En ondsindet dato, den ødelagde noget af vores jul og nytår.

Faget landmåling fyldte meget af vores studietid - og vi lærte det godt og grundigt. Jeg synes det var et interessant og spændende fag, og jeg har i mit senere virke som rådgivende ingeniør ofte haft brug for min lærdom; opmålinger og nivellementer har jeg jævnligt udført.

Dog løb jeg panden ind i en mur, da jeg erhvervede en byggegrund i Hjortekær. Den manglende skelpæl i det ene hjørne - den måtte jeg ikke sætte. Der skulle en autoriseret landinspektør til!«

Som forfatteren også selv oplevede på hjemmemålingen i 1965 opstod der adskillige uforudsete problemer, som man blev nødt til at finde en løsning på

Der tages en pause i arbejdet.

her og nu. Bagefter kunne man mere eller mindre grine ad dem, men mens det stod på, var det ikke videre spændende. Det man frygtede var, at man på grund af disse problemer eller på grund af vejmæssige forhold blev forsinket så meget, at man ikke nåede at blive færdig med målingerne. For ét var sikkert: Der blev ikke givet udsættelse med afleveringsdatoen. Instrumenterne skulle være tilbage på den skemalagte dato. Nogle af forfatterens medstuderende i 1965 blev ikke færdige, så de købte et målebånd og udførte de sidste detailmålinger efter tidsfristens udløb.

Denne meget strenge afleveringsfrist har tilsyneladende ikke altid eksisteret, hvilket fremgår af følgende slutbe-

mærkning i brev af 16. november 1904 fra professor P. Thygesen til Den Polytekniske Lærestalts direktion: »... Sluttelig skal jeg bemærke, at som sædvanlig ere ogsaa i Aar nogle Afleveringer af Kursusarbejder blevne forsinkede derved, at vedkommende Studerende (3 navngivne personer, forf.) under Konstruktion af Kortet have opdaget Maalefejl eller glemte Maal, som de saa have udsat at berigtige eller supplere, indtil de paa en for dem belejlig Tid - sædvanlig i Juleferien - kunne rejse ud til det paagældende Opmaalingsterrain. Da Afleveringsfristen først udløber den 1ste Februar nærmest forud for Eksamen, vil en rettidig Aflevering af Kortet altsaa alligevel kunne finde Sted.«¹⁰⁷⁾

Studerende sommeren 1984. Yderst til venstre: Ulla B. Nielsen. Yderst til højre: Poul Frederiksen.

1965 var sidste gang de studerende havde hjemmemåling.

I august 1957 blev Danmarks Ingeniørakademi (DIA) oprettet. Studietiden var fastsat til 3½ år incl. ½ års praktik mod 4½ år, som dengang gjaldt for B-studerende på DTH. Undervisningsplanen for DIA-B-studerende indeholdt praktisk taget de samme fag som for DTH-B-studerende, hvorfor der blev oprettet afdelinger svarende til de enkelte fag-laboratorier på DTH's bygningsretning, bortset fra landmåling, hvor man skønnede, at det ville blive for dyrt at dublere instrumentsamlingen. Endvidere benyttedes denne også kun i perioden 24. juni - ca. 1. oktober. Uden for dette tidsrum blev instrumen-

terne ikke brugt. Man besluttede derfor fra bygningsingeniørudvalgets side at lade undervisningen i landmåling blive varetaget af Laboratoriet for Landmåling, DTH, at stryge hjemmemålingen for DIA-B-studerende - hvilket kunne forsvares, da de studerende fik et halvt års praktik - og at placere det praktiske kursus i landmåling tidsmæssigt før kurset for DTH-studerende, d.v.s. i perioden 1. maj - 20. juni.¹⁰⁸⁾

Der indløb fra tid til anden klager over de studerende og deres opførsel under det praktiske kursus i Dyrehaven, f.eks.: 26. juli 1926. »I Anledning af, at Dommer i Næstved Diderichsen har meddelt mig (skovrider H. Martensen-Larsen, forf.), at hans Hustru den

24. ds. er blevet paakørt af en Elev med en Del Landmaalingsinstrumenter paa Ryggen - en stor Kasse - paa den Sti, der fra Hjortekær skraar over mod Distriktets Landbrug, tillader jeg mig at anmode om, at det maa blive indskærpet Eleverne, at de udviser den største Forsigtighed under deres Færden paa Cykel, specielt naar de har deres Apparater med sig. - Fru Diderichsen har forstuvet, om ikke brækket, venstre Haandled. Hvis Skylden for Sammenstødet er, ved jeg ikke, Stien er jo smal, saa man skal tage sig godt i Agt.«

1966 - 2000

Før 1966 lå hovedvægten i undervisningen på de studerendes håndværksmæssige kunnen. Den relativt megen tid, der var til rådighed til praktiske landmålingsopgaver, muliggjorde, som også nævnt i Erik Jeppesens beretning, at de studerende kunne opnå en egentlig rutine i metodik og instrumentbetjening.

Efter hjemmemålingens afskaffelse blev det praktiske kursus for DTH-B-studerende ændret fra knap 2 måneders varighed til i første omgang 3 uger incl. lørdage og fra 1970, hvor lørdagsundervisningen blev afskaffet, da til 4 uger. I denne periode (1966 - 1971) fortsatte DIA-B undervisningen med et 2 måneders praktisk kursus i maj og juni. To gange i denne periode startede vi kurset i høj sne, der dog forsvandt i løbet af et par dage, men temperaturen var nede på encifrede tal. Den teoretiske landmålingsundervisning blev ligeledes beskåret kraftigt og omfattede efter

1966 kun 2 ugentlige forelæsninger om foråret inden det praktiske kursus.¹⁰⁹⁾

Fra 1972, hvor undervisningen på DTH og DIA blev ændret med indførelsen af den såkaldte modul-struktur, ændredes begge de to institutioners undervisning i praktisk landmåling, således at DIA-B-studerende havde undervisning i en 3-ugers periode i juni og DTH-B-studerende i en 3-ugers periode enten i juli eller i august. Samtidig ændredes mødetidspunktet om morgenen fra kl. 7.20 til kl. 8.00. I 1990 lavede man så om på dette, således at DTH-B-studerende blev undervist i 3-ugers perioden i juni og DIA-B-studerende i juli eller august.^{110), 111)}

Det teoretiske kursus blev ved samme lejlighed (1972) flyttet til om efteråret, altså til efter det praktiske kursus, hvilket havde nogle pædagogiske fordele. Den afsluttende skriftlige 4 timers eksamen blev i løbet af 1970'erne erstattet med løsning af projektopgaver udført som gruppearbejde, fortrinsvis i de samme grupper, som var dannet ved det praktiske kursus om sommeren.

Fra 1977 blev der etableret et videregående praktisk kursus i landmåling, hovedsageligt for DTH-B-studerende baseret på principperne i den gamle hjemmemåling, men med hensyntagen til den udvikling, der var sket i løbet af de seneste 12 år inden for målemetoder, beregningsteknik og instrumenter.

I 1968 blev der etableret et kursus i fotogrammetri som overbygning til grundkurset i landmåling.

En morgen kl. 7 i juni 1973 under det

Der gøres klar til dagens opgaver. Foto august 2003.

praktiske kursus for DIA-B-studerende mødte medarbejderne for at gøre klar til dagens øvelser. Pludselig opdagede vi, at omkring en tredjedel af instrumenterne manglede - især nivellerinstrumenter og teodoliter samt halvdelen af en nyerhvervet elektromagnetisk afstandsmåler. Var instrumenterne ikke sat på plads den foregående aften? Eller hvor var de? Spørgsmålene var mange, men hurtigt gik det op for os, at de ikke var på området - de var stjålet om natten. Og om en halv time begyndte undervisningen. Omgående blev instrumentforhandlerne kontaktet og takket være deres meget hurtige indsats og rimelig fyldte lagre kunne undervisningen den dag afvikles efter en nødplan og allerede i løbet af et par dage havde vi suppleret op med nye

instrumenter og kunne gennemføre resten af sommeren efter planen. Opgørelsen over de stjålne instrumenter beløb sig til ca. 166.000 kr., hvilket beløb blev bevilget af Finansministeriet. Et halvt år senere blev omkring halvdelen af de stjålne instrumenter fundet i en lejlighed i Tyskland, og blev leveret tilbage til landmåling. De i forbindelse med tyveriet indkøbte instrumenter skulle ikke leveres tilbage, hvorved vi på denne måde fik en tiltrængt modernisering af instrumentsamlingen.

I 1996 skete der på DTU en sammenlægning af en række institutter, hvorved antallet gik ned fra ca. 55 til ca. 34. Det fik også betydning for Institutet for Landmåling og Fotogrammetri,

Kontorgangen i den øst-vestgående fløj i laboratoriebygningen. Foto 2003.

Der laves »rumlig fremskæring«. Foto august 2003.

der blev sammenlagt med Institut for Veje, Trafik og Byplan, Institut for Anlægsteknik og Institut for Grafisk Kommunikation under navnet Institut for Planlægning (IFP).¹¹²⁾

Efter 2001

I den 5-års periode (1996 - 2000) Institut for Planlægning eksisterede, fortsatte landmålingsundervisningen stort set uændret. Da en yderligere reduktion af antal institutter (fra 34 til 15) blev gennemført med virkning fra 2001 blev landmåling, som den eneste faggruppe på IFP, fjernet fra tilknytningen til bygningsretningen og blev lagt ind under Informatik og Matematisk Modellering (IMM). Undervisningen i landmåling blev herefter de følgende år kraftigt reduceret, det praktiske kursus ændrede

indhold og fra sommeren 2004 foregik kun en mindre del af kurset på Landmålervej. I 2007 blev landmåling overflyttet til Danmarks Rumcenter.

Hvad skete der siden?

Pr. 1. januar 2001 blev faggruppen landmåling som nævnt ovenfor tilknyttet Informatik og Matematisk Modellering efter kraftigt ønske fra enkelte af faggruppens medarbejdere. Andre i faggruppen advarede mod denne konstruktion, de var bange for at faggruppens synlighed overfor eksterne samarbejdspartnere ville forsvinde, hvilket også skulle vise sig at blive tilfældet.

»Landmålervej har igennem en meget lang årrække forsynet såvel det offentlige som private erhvervsliv med dygtige medarbejdere. I en tid med ud-

bredt ressource- og kompetencemangler i erhvervslivet, kan man ærgre sig over, at tiden ikke stod stille og instituttet på Landmålervej blot havde fortsat med at lave dygtige medarbejdere«, lød det et par år senere fra en virksomhedsleder med tilknytning til geoinformatikområdet.

Landmålingsundervisningens praktiske del blev samtidig kraftig reduceret og var endog ved at blive nedlagt.

I løbet af efteråret 2003 besluttede DTU's ledelse, at den hvide 1967-bygning skulle rømmes og ombygges til 4 gæsteprofessorboliger og forberedes for en femte bolig. Den 1. marts 2004 fraflyttede man endeligt bygningen og håndværkerne kunne gå i gang med ombygningen.

Nedlæggelsen af instituttet på Landmålervej faldt sammen med professor Ole Jacobi's fratræden fra DTU pr. 1. marts 2004. Man ville opretholde dele af de praktiske kurser i Dyrehaven om sommeren, hvilket betød, at den efter branden arealmæssigt halverede træbygning alene skulle danne rammen om sommerkurserne. Det betød også, at instrumenter m.v. skulle transporteres hertil fra instrumentsamlingen, der blev indrettet i et tidligere maskinværksted i en bygning beliggende i den sydlige del af DTU-området. En situation, som var velkendt fra før 1968, dengang blot transport fra Østervold. Kontorfaciliteter o.lign. var der indretningsmæssigt ikke plads til. Forholdene var bestemt ikke optimale.

Disse stærkt forringede ydre forhold

for både studerende og underviserne samt bemærkninger fremsat ved Ole Jacobi's afskedsreception bar kraftig præg af, at den nye situation, hvorunder de praktiske kurser skulle afvikles, var af midlertidig karakter. Næste skridt var at afskaffe dem - spørgsmålet var bare hvornår.

Set i bakspejlet er det klart, at beslutningen om at nedlægge afdelingen på Landmålervej blev aktualiseret eller måske endda truffet i forbindelse med branden i 2001. Det bærer hele sagsforløbet omkring de forgæves kræfter, der blev brugt på at få reetableret bygningerne, præg af. Der skulle bare findes et passende tidspunkt og en lejlighed til at påbegynde afviklingen.

Man undlod at genbesætte professoratet i landmåling. Hvad angik de øvrige medarbejdere, der fortsatte den reducerede landmålingsundervisning, ville disse gå på pension indenfor en overskuelig årrække og stort set samtidig. Denne årrække blev så af forskellige personlige årsager mindre end forventet. Således er der ved udgangen af 2007 ingen medarbejder ansat, der har kendskab til de praktiske landmålingskursers historik og den meget store sociale mission, de har haft for de studerende. Ved fremtidige kandidatjubilæer vil det ikke være oplevelserne fra »Dyrehavetiden«, der præger diskussionen og minderne.

Forfatteren er sidste person, der nu slukker og lukker for en 150-årig historie. Og den gamle lind tager et dybt suk. Endnu et par grene er døde.

Noter og kildeangivelser

1. Adolph Steen: Den polytekniske Læreanstalts første halvhundrede Aar, København 1879, s. 28. I noter og bilag nr. 23 står der bl.a. under oversigten over forelæsninger og øvelser: »11. Landmaaling og Nivellement. Undervisning heri gives lejlighedsvis efter endt Examina, naar Kandidaterne ønske at uddanne sig i dette Fag.«
2. C. G. Hummel. Kandidat fra P. L. 1834. (Mekanik). Etatsråd, direktør for Den Polytekniske Læreanstalt, R.af D. Fra 1834 ansat som lærer i Maskinlære, overtog i 1839 tillige undervisningen i Tegning efter professor G. F. Hetsch.
3. Henrik Harnow: Den danske ingeniørs historie 1850 - 1920, Århus 1998, s. 58-60.
4. Som note 1, s. 44-45 med noter og bilag nr. 27.
5. Som note 1, s. 45
6. Daniel Wilhelm Rudolph Hannemann født 16. juni 1829 i Helsingør. Polyteknisk kandidat 1852. Død 26. april 1875 i København.
1852-54 ingeniørassistent ved Vandbygningsvæsenet.
1855-75 ingeniør i praktisk virksomhed (sænkning af vandstanden i Bøtø Noer 1861, digebygning på Sydfalster efter stormfloden i nov. 1872 m.m.).
1857-58 studerede i Tyskland, Belgien og Frankrig bl.a. udtørrings- og vandbygningsarbejder.
18/5 1858 -20/12 1862 docent i landmåling ved Den Polytekniske Læreanstalt.
1862-67 ingeniørassistent ved bygningen af de Jydske-Fyenske jernbaner.
1867-75 Ministeriets kontrollerende ingeniør ved reguleringen af de jyske vandløb samt sekretær ved det kongelige Landhusholdningsselskab.
I 1855 udkom »Lærebog i Landmaaling og Nivellement« og i 1858 »Praktisk anvisning til Landmaaling og Nivellement«
7. Den Polytekniske Læreanstalts arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 102/1858 og 109/1858
8. Samme, Journal nr. 83/1860
9. Lærebog i Landmaaling og Nivellement, 1855. - Praktisk Anvisning til Landmaaling og Nivellement, 1858.
10. Peter Petersen Freuchen født 16. marts 1827 i Magleby, Møn. Student fra Sorø 1845. 1846-47 cand.phil. Sorø. Polyteknisk kandidat 1852. Død 24/5 1894 på Frederiksborg. 1852 assistent ved den fysiske Samling på Den Polytekniske Læreanstalt. 1852 (dec) - 58 adjunkt ved Aarhus Katedralskole. 1/7 1858 - 30/4 1892 lektor i landmåling ved den nyoprettede kgl. Veterinær- og Landbohøjskole i København. 1/5 1892 - 24/5 1894 Professor samme sted. 1863-82 konst. Docent i Landmaaling og Nivellement ved Den Polytekniske Læreanstalt. 1862 vikar for D.W.R.Hannemann.
11. Som note 1, s. 56 med noter og bilag nr. 33.
12. Det betyder ikke, at der ikke har været anvendt trykte lærebøger før dette tidspunkt. Et eksempel på dette er D. W. R. Hannemann's lærebog i landmåling fra 1855.
13. Som note 1, s. 65-68.
14. Som note 1, s. 67 med noter og bilag nr. 42, § 24 nr. 3a.
15. Denne ordning blev indført i Læreanstaltens reglement, som blev vedtaget på et lærermøde 28/3 1884 og approberet den 10/5 1884. »... I 5., 7. og 9. Halvaar begynder nogle af Forelæsningerne først 1. Oktober, fordi der i Tidsrummet fra Slutningen af Juni til Slutningen af September mellem 6. og 7. Halvaar af hvert Ingeniørkursus udføres Landmaalingsarbejder i Marken af de Studerende.« Tidsrummet slutningen af juni til slutningen af juli blev brugt til øvelser i Dyrehaven og i august udførtes eksamensmålingen ude i landet.
16. Jørgen Erik Frederik Mørup født 6. september 1838 i Vendsyssel. Død 17.marts 1913
1859 Uddannet landinspektør
1859 - 1882 Assistent i landmåling ved Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, samtidig med egen praksis

- 1864 - 1896 Tillige assistent i Matrikelkontoret
 1882 - 1901 Docent i landmåling ved Den Polytekniske Læreanstalt
 1896 - ? Kontorchef i Matrikelkontoret
17. Dansk Biografisk Leksikon 1. udgave 1887 - 1905, bind XII side 115.
 18. Denne bygning blev delvis ødelagt ved en brand 18. februar 2000 og blev nedrevet i 2002
 19. Ifølge protokollen var deltagerantallet steget til 54, mens der i de foregående tre år havde været henholdsvis 40, 29 og 32. I alle tilfælde en væsentlig forøgelse i forhold til de 18 elever i 1889, der havde givet anledning til ønsket om et selvstændigt øvelseshus.
 20. Aarboeg for Københavns Universitet m.m. 1904-05 side 289
 21. Samme 1904-05 side 290-291
 22. T. Faber: Reiseliste for Kongeriget Danmark: Officielle Meddelelser om Post- Jernbane- og Dampskibsruter. År 1900. 33. årgang.
 23. Der er stadig tale om områder øst for jernbanen, hvorfor forslaget om to huse ikke løser det af Mørup selv anførte problem omkring passage af jernbanen.
 24. Antallet virker voldsomt. I Læreanstaltens landmålingskursus deltog i 1899 35 elever og i 1900 48 elever.
 25. Denne opdeling var en naturlig følge af at læreanstaltens elever opholdt sig i Hjortekærshuset og Landbohøjskolens elever i Staldbygningen ved Eremitagen.
 26. Som note 20, 1904-05 side 292-294
 27. Springforbi Station.
 28. Der er stadig tale om vejen der fører fra jernbaneoverkørslen til Strandvejen.
 29. Peder Thygesen født 20. juli 1865 i Østtarp, Strellev Sogn ved Varde. Uddannet landinspektør 1898. Død 21. juli 1958. Virkede i sine unge år som skolelærer og privatlærer. 1891 påbegyndt landinspekturstudiet ved Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. 1897 assistent for et hold elever på Den Polytekniske Læreanstalt. 1898 - 1901 assistent hos docent Mørup smst. 1/7 1901 - 31/3 1911 Docent i landmåling ved Den Polytekniske Læreanstalt. 1/4 1911 - 31/1 1935 Professor i landmåling smst.
 30. Landinspektøren. Bind 21, 1958.
 31. Som note 20, 1909-10 side 1413. Kbhvn. 1914
 32. Gustav Adolph Hagemann (16. maj 1842 - 26. april 1916) var direktør for Den Polytekniske Læreanstalt i perioden 1. feb. 1902 - 31. jan. 1912. 1860 tog han adgangseksamen til Den Polytekniske Læreanstalt og blev i 1865 kandidat i Anvendt Naturvidenskab. 1880 - 1897 direktør for De Danske Sukkerfabrikker 1882 - 1902 medlem af Københavns Borgerrepræsentation 1890 - 1893 medlem af Jernbaneraadet 1892 en af hovedinitiativtagerne til stiftelse af Dansk Ingeniørforening (DIF) 1892 - 1895 næstformand for DIF 1895 - 1898 formand for DIF 1896 medstifter af »Finsens medicinske Lysinstitut« 1899 købte Borupgaard ved Snekkersten
 33. Den Polytekniske Læreanstalts arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 292/1902
 34. Som note 20, 1904-05 side 294-298. Kbhvn. 1906
 35. Som note 20, 1904-05 side 297. Kbhvn. 1906
 36. Der er tale om to grunde: matr.nr. 14am og 14an med et vejareal imellem, matr.nr. 14bg. Fra Lyngby-Taarbæk Sogneraad foreligger en skattekvittering for de 3 matrikler i Hjortekær på 1 Kr. 11 Øre sendt den 30. august 1909 til Den Polytekniske Læreanstalt. (Den Polytekniske Læreanstalts Arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 947/1909). Endvidere findes i journal nr. 293/46 Thygesens forslag og tegninger til en øvelsesbygning og betjentbolig. I 1903 var der 46 studerende.
 38. Rigsdagstidende for 1904-05, Tillæg B, Sp. 267-68

39. Som note 20, 1912-13, side 1371. Kbhvn. 1918
40. Som note 20, 1913-14, side 502. Kbhvn. 1921
41. Som note 20, 1912-13, side 1372, Kbhvn. 1918 - Den Polytekniske Lærestalts Arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 293/1946.
42. Interview 6. juli 1979 med Gerda Brodersen, Landmålervej 3. Bygget 1898. Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune.
43. Den Polytekniske Lærestalts arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 228/1913
44. 27. Juli 1914 bogført:
 Lystskovdistriktet for 1 låge i Hegnet 45,82 Kr.
 Smed Chr. Nielsen: Beslag til do. m.m. 29,00 Kr.
 Georg Andersen for Nedramning af Stolper 30,00 Kr.
 jfr. Fortegnelse over Udbetalinger paa Konti vedrørende Landmaaling og Nivellement. Begyndt i April 1908.
 Lågen er senere udskiftet flere gange - sidst i begyndelsen af 1980'erne, hvor den samtidig blev gjort bredere, således at transportvognene til instrumenter kunne komme igennem.
45. Som note 20, 1914-15, side 922, Kbhvn. 1918
46. Som note 20, 1915-20, side 198, Kbhvn. 1923
47. Pr. 15. maj 1916 overtog Ove Mathiesen betjent-stillingen efter Georg Andersen, jfr. Fortegnelse over Udbetalinger paa Konti vedrørende Landmaaling og Nivellement. Begyndt i April 1908. Ove Mathiesen boede Landmålervej 1 d.v.s. hjørnet af Hjørtøkærvej og Landmålervej.
48. Den Polytekniske Lærestalts Arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 863/1916.
49. Den Polytekniske Lærestalts Arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 1039/1916.
50. Rigsdagstidende for 1916-17, Tillæg A, Sp. 1469-72.
51. Som note 20, 1915-20, side 556, Kbhvn. 1923
52. Som note 20, 1920-23, side 37, Kbhvn. 1926. 13. august 1926 er der lavet en opgørelse over de eksisterende bygninger på grunden:
 Hovedbygning (1913 + 1918 + 1920-21) 192 m²
 Køkken 15 m²
 Materialeskur 16 m²
 2 cykelskure 52 m²
 Retirader 3 m²
 Åbent skur (lysthus) 19 m²
53. Andreas Gotfred Schneider, født 10. april 1886 i København. Død 30. maj 1957.
 1905 student fra Slomanns Skole
 1906 filosofikum
 1910 polyteknisk eksamen som bygningsingeniør
 1917 landinspektøreksamen ved Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole
 29/8 1917 kgl. Bestalling som landinspektør m. landinspektørpraksis og rådg. ing. virksomhed i København
 1926 afgangseksamen fra officersskolens stabsafdelings geodætiske kursus
 1/2 1910 - 31/3 1928 videnskabelig assistent ved Den Polytekniske Lærestalts landmålingsafdeling
 1928 - 35 ansat ved det nyoprettede Geodætisk Institut
 1/4 1929 statsgeodæt ved Geodætisk Afdeling I
 1/7 1929 afdelingschef for Geodætisk Afdeling I
 1/2 1935 - 30/4 1956 professor i landmåling ved Den Polytekniske Lærestalt
 i 1940'erne formand for fagrådet for den bygningstekniske ingeniørvidenskab, DTH
 1/12 1941 - 30/11 1944 prorektor
 1943 - 1957 formand for Søllerød sogneråd (fra 1952 ændredes titlen til borgmester)
54. Som note 20, 1934-35, side 274, Kbhvn. 1938
55. A. Schneider var ansat som videnskabelig assistent 1910 - 1928. Stillingen kom dog først på Finansloven som fast bevilling pr. 1.april 1912 jfr. Aarbog for Københavns Universitet m.m. 1911-12 side 868.

56. I sommeren 1944 var der 107 B-studerende, 14 M-studerende og 9 specialestuderende.
57. Den Polytekniske Læreanstalt, DTH fylder 125 år side 180-81. Kbhvn. 1954
58. Aage Klenum født 16. april 1894 i Vester Velling. Navneforandring fra Aage Jensen iflg. navneforandringsbrev af 18/6 1928
 1912 student fra Nykøbing Katedralskole
 1913 cand.phil.
 1921 polyteknisk kandidat fra bygningsretningen
 1/2 1921 - 30/4 1928 løst ansat ved Den Polytekniske Læreanstalts landmålingsafdeling
 1/5 1928 - 31/5 1929 kst. assistent smst.
 1/6 1929 - 31/5 1939 assistent smst.
 1/6 1939 - 1956 amanuensis smst.
 1/5 1956 - 30/4 1964 professor i landmåling ved Den Polytekniske Læreanstalts landmålingsafdeling
59. Brevet findes i kopi i Institut for Landmåling's arkiv. Det er ganske vist dateret 26. februar 1956, men det må være en fejl, som ikke er rettet på kopien. På det tidspunkt var Klenum ikke udnævnt til professor, så året må være 1957. I brevet henvises oven i købet til det ovenfor viste skitseforslag til ombygning og udvidelse. Denne tegning er dateret 20. februar 1957. Ud fra dette må konkluderes, at året er 1957.
60. Brev dateret 16.januar 1958. Institut for Landmålings arkiv.
61. Den Polytekniske Læreanstalts Arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 70/1958 og 401/1961
62. Den korrekte betegnelse er: Fagrådet for Den bygnings tekniske Ingeniørvidenskab
63. Skrivelse af 21.december 1957
64. Lundtofteudvalget. Vedr. D.T.H. - Lundtofte - Generalplan. Notat fra afsluttende møde 10. juni 1964 vedr. Generalplanskitseudkast og -overslag. Laboratoriet for landmåling og geodæsi.
65. Kurt Engel Olsen født 3. september 1921. Død 14. juni 2003.
 1945 Polyteknisk kandidat fra bygningsretningen.
 1/12 1945 Ansat som assistent ved Laboratoriet for Landmåling.
 1957 (?) Fagleder i landmåling ved Danmarks Ingeniørakademi
 1/5 1964 (?) Afdelingsleder ved Laboratoriet for Landmåling, DTH/DIA
 30/9 1981 Bevilget afsked fra DTH/DIA
66. Den Polytekniske Læreanstalts Arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 102/1858
67. Den Polytekniske Læreanstalts Arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 109/1858
68. Forslaget findes som håndskrevet påtegning på Jægersborg Skovdistrikts brev af 23. august 1971.
69. Ved oprettelsen af Danmarks Ingeniørakademi i 1957 blev det besluttet, at Laboratoriet for Landmåling også skulle varetage undervisningen i landmåling for de bygningsingeniørstuderende her. Kurset skulle i studieplanen placeres efter første studieår. Da DIA-studerende pladmæssigt ikke kunne have landmålingsøvelser samtidig med DTH-studerende, og da øvelserne i Dyrehaven af hensyn til kronvildtet skulle være afsluttet senest 1. september, var det nødvendigt at placere den praktiske landmåling for DIA-B studerende i maj/juni.
70. Jeg var institutbestyrer i perioden 1978 - 1995 for Institut for Landmåling og Fotogrammetri og derefter i perioden 1996 - 2000 for Institut for Planlægning, hvor bl.a. faggruppen landmåling indgik.
71. Ove Mathiesens privatarkiv. Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune, j.nr. 859.
72. Ansættelsen er iflg. Regnskabsbogen 1908 - 1927 den 15. maj 1916. Løn 50 kr./kvartal. Udover de opgaver, som Ove Mathiesens selv nævner var hans opgave også at føre tilsyn med bygningen efterår, vinter og forår. Desuden havde han, som det fremgår af Erik Jeppesens beretning, også en biindtægt ved at sælge pæle til de studerende.
73. Den Polytekniske Læreanstalts Arkiv. Rigsarkivet. Arkiv nr. 1668. Diverse sange, taler og artikler. Tollerist er en rekrut. Visen er antagelig en skillingsvisе skrevet i anledning af 3-års krigen 1848-50. »En sandfærdig Beretning ...« er desværre uden årstal. Et par ting, der kan pege i retning af perioden 1890 - 1910, er: a) »Bajeren kan bringes på bør ud i Dyrehaven«. Det gjorde Ove Mathiesen i hvert fald ikke. b) Piberygning var udbredt blandt de studerende omkring århundredeskiftet, hvilke fremgår af gamle fotos.

74. Den Polytekniske Lærestalts Arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 639/1902.
75. Den Polytekniske Lærestalts Arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 761/1902.
76. Særtryk af LANDINSPEKTØREN 21. Bind 10. Hæfte 1957
77. Hvornår episoden har fundet sted vides ikke præcis, men meget kunne tyde på slutningen af 40'erne eller begyndelsen af 50'erne.
78. Reglen var yderst fornuftig. Laboratoriet havde ikke mange penge og ikke mange instrumenter i reserve. Derfor var man meget sårbar, hvis der skete noget med et instrument. Man var nervøs for at få det stjålet eller at det blev væltet af kronvildtet.
79. En kikkert består af et objektiv, et okular og et tråd-/stregkors. Ved sigte mod et punkt kigger man ind i okulalet. Okulalet virker som lup, og afstanden til trådkorset skal derfor afpasses ved at flytte på okulalet. Fjernes okulalet, fjernes man lupvirkningen og instrumentet er ubrugeligt til formålet.
80. Dagbogen hedder: »T3's Protokol«
81. Hold G: 1. J. Olaf Gravesen, 2. Børge Schlöer, 3. Jørgen Barfod-Petersen (assistent), 4. Jørn Sonne, 5. Niels Lund, 6. Børge Hansen, 7. Frode Hansen, 8. Werner Slot, 9. Niels Børge Skude, 10. Jens P. Bremer, 12. Axel Carlsen, 13. Per Brinch Jansen, 16. Carl Grunnet-Hansen.
82. Denne bemærkning om at få så mange fridage som muligt er ikke en erindringsforydning. Den er reel nok. Iflg. »Dagbog ved Øvelserne i Landmaaling« 1942 havde hold G: 1 fridag efter fladenivellement, 2 fridage efter detailmåling og 1 fridag efter triangulationsberegning. I alt 4 fridage. Til sammenligning havde 2 hold én fridag, 1 hold to fridage og 4 hold ingen fridage samme år. Sammenlignes med andre årgange i slutningen af trediveerne og begyndelsen af fyrrerne har et enkelt hold 3 fridage mens øvrige hold stort set ikke har haft fridage.
83. Ifølge »Dagbog ved øvelserne i Landmaaling« var deltagerantallet i 1956 105 studerende
84. Ifølge »Dagbog ved øvelserne i Landmaaling« var undervisningsperioden mandag 25. juni - lørdag 18. august 1956
85. Denne overhøring var ikke en procedure, som Schneider havde indført. Allerede i 1903 gør P. Thygesen i et brev til G. A. Hagemann opmærksom på betingelserne for at deltage i landmålingsøvelserne om sommeren, nemlig at den studerende ved gentagne eksaminationer i undervisningstimerne i løbet af det forud liggende undervisningshalvår eller for de elever, der ikke havde ladet sig eksaminere, da kort før øvelsernes start at underkaste sig en prøve/eksamination, der i begge tilfælde havde til opgave at godtgøre, om eleven til fulde beherskede den teoretiske landmåling. Den Polytekniske Lærestalts Arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 311/1903
86. Der er tale om det gamle køkken.
87. For det hold (G), som Erik Jeppesen var på, faldt eksamensperioden 18. juli - 31. juli, i alt 12 dage. De studerende arbejdede sammen to og to. Først var den ene til eksamen (3 dage linieudstikning af 2 linier med mellemliggende cirkel og knæk på linie nr. 2 og 3 dage nivellement af de ca. 2.000 m linie) og makkeren var hjælper, hvorefter man byttede roller de følgende 6 dage. På grund af de mange studerende kunne der ikke afholdes eksamen for alle på samme tidspunkt.
88. At der var visse regler for anstændig påklædning antydes også i »Landmålersangen«'s vers 5.
89. Ole Illum Jacobi født 7. februar 1934 i Ritenbenk, Jakobshavn Kommune
1953 student fra Sorø Akademi
1961 polyteknisk kandidat fra bygningsretningen
1961 - 64 privat virksomhed
1967 lic.techn.
1967 amanuensis ved Laboratoriet for Landmåling DTH/DIA
1969 Professor i landmåling ved Laboratoriet for Landmåling DTH/DIA
90. Jan, der omtales i vers 2, er Jan Gregersen, og Ulla, der omtales i vers 3, er Ulla B. Nielsen, der begge var hjælpelærere på det teoretiske kursus i landmåling i efteråret 1984. Kvadet er skrevet i forbindelse med kursusafslutningen, hvor de studerende havde inviteret Poul Frederiksen og Klaus Thiesen samt de to hjælpelærere til en »afslutningsbajer« samt en bid brød. Datoen er 11. december 1984 og skrevet af Jan Gregersen. (se også foto side XX).
91. Adolph Steen: Den polytekniske Lærestalts første halvhundrede Aar. København 1879. Note nr. 27

92. Samme, Note nr. 28
93. Samme, Note nr. 31, §30-32
94. Som note 20, 1903-04, side 1193. Kbhvn. 1905
95. Som note 20, 1903-04, side 1181-1187. Kbhvn. 1905
96. Alfred Lütken blev ansat som docent i 1892 i vejbygningsfagene, da L. F. Holmberg på grund af de egentlige ingeniørfags voksende omfang af arbejdsmæssige grunde måtte afgive dette fagområde. Lütken blev udnævnt til professor den 12. maj 1894 i vejbygning.
Carl Philip Teller blev efter L. F. Holmbergs død ved juletid 1897 ansat og udnævnt i 1898 til professor i vandbygningsfagene.
Asgar Skovgaard Ostenfeld blev ansat som docent i Teknisk Mekanik den 1. september 1894 og udnævnt til professor i samme fag den 14. april 1900.
97. Til lærermødet lørdag den 3. december 1903 havde P. Thygesen i bilag 1 et detaljeret undervisningsprogram i Landmaaling og Nivellering. Den Polytekniske Læreanstalts Arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 680//1903
98. Som note 20, 1903-04, side 1185-1186. Kbhvn. 1905
99. Som nævnt i afsnit X.2 side XX beskriver Erik F. Jeppesen fra sommeren 1956 hvorledes det var en betingelse for at deltage i øvelserne i landmåling at man havde ladet sig eksaminere enten i forbindelse med den foregående teoretiske undervisning eller i form af en samtale hos professoren inden øvelserne startede.
100. Efter 1907 var linien 2.000 m lang og bestod af to rette liniestykker, forbundne ved en cirkelbue
101. Efter 1907 var linien 750 m lang.
102. Som note 20, 1904-05, side 283. Kbhvn. 1906
103. Senere anskaffedes flere instrumenter, således at antallet af studerende, der skulle dele et instrument, kunne nedsættes til 2.
104. Rigsdagstidende 1907-08, Tillæg A., Sp. 1233-36.
105. Papiret er 180 grams papir og måler ca. 60 x 90 cm. Oprindeligt var det forsynet med et mellem-læg af aluminium for at forhindre for stor papirkrympning. Da kontrollen af kortene i begyndelsen af 1960'erne blev behandlet på edb, hvor det var nemt at indregne en evt. papirkrympning, blev korttegningen udført på »almindeligt« hammerpapir.
106. Populært omtalt som »Hjemmemålingen«
107. Den Polytekniske Læreanstalts Arkiv. Rigsarkivet. Journal nr. 790/1904.
108. Bygningsingeniørudvalget, der bestod af nogle lærere fra DTH og DIA samt repræsentanter fra erhvervslivet, var et selvbestaltet udvalg, der først gik i gang med at strukturere opbygningen af DIA's B-afdeling og derefter tog afdelingens udvikling, dens mål og midler op til overvejelse. Kilde: B-undervisning og forskning 67 - et festskrift i anledning af tiåret for oprettelsen af Danmarks Ingeniørakademi.
109. Grunden til den kraftige reduktion i landmålingsundervisningen var for at give plads til faget anlægsteknik og til en påtænkt praktikperiode for DTH-studerende, der dog ikke blev realiseret. Denne reduktion kunne ikke gennemføres uden en tilbundsgående omlægning af undervisningens faglige indhold. Den praktiske undervisning blev koncentreret om nivellement og lineudstikning, mens måling i form af polygontræk og triangulation samt tachymetrisk beskrivelse af terrænoverfladen helt blev udeladt. I den teoretiske del blev fejlteori og udjævningslære indskrænket betydeligt. Denne indskrænkning var imidlertid ikke holdbar, fordi ingeniøren havde behov for en viden, der muliggjorde et overblik over alle landmålingens metoder, uden at han nødvendigvis beherskede dem håndværksmæssigt. Dette betød at man allerede efter ca. 5 år blev nødt til at lave løbende revisioner af indholdet af det grundlæggende kursus samt at udarbejde nye lærebøger. Oprettelsen af det vide-regående praktiske kursus i landmåling var også et af resultaterne af denne løbende revision.
110. På DTH var det nødvendigt at dele de studerende på 2 hold p.g.a. begrænset instrumentantal og lokaleforhold.
111. Nu var det de manglende lærerressourcer på DIA-B, der gjorde at en årgang skulle deles på 2 hold.
112. I 1994 skiftede DTH (Danmarks Tekniske Højskole) navn til DTU (Danmarks Tekniske Universitet).

Peter Hvidtfeldt

Hus ved hus i skoven

Boplads fra yngre stenalder i Lyngby-Taarbæk.

I 1993 blev der fundet en boplads »Kongshvilebakken«, der kan dateres til yngre stenalder. Yngre stenalder kaldes også for bondestenalderen, og fundet består i en opsamling af sten fra en køkkenhave, som ligger på adressen Kongshvilebakken 36. På et efterfølgende udsnit af Kraks kort er fundstedet markeret med et 1-tal. Bopladsen er fra en periode hvor jagt og fiskeri, ved siden af agerbruget, havde stor selvstændig betydning. Og det der er specielt interessant ved bopladsen Kongshvilebakken er, at når man ser på det omgivende terræn, er det nemt at se nogle af de mange muligheder som stedet har indeholdt.

Lyngby-Taarbæk Kommune er mod vest og øst afgrænset af Furesøen henholdsvis af Øresund. På side 136-37 er der gengivet et kort, som viser en mindre udvidelse af Lyngby-Taarbæk Kommune, i den forstand at kortets vandrette kanter indeholder det nordligste henholdsvis det sydligste punkt af kommunen. På sydsiden af Lyngby Sø markerer den midterste af de tre prikker bopladsen Kongshvilebakken. Nærværende artikel vil specielt indeholde en nærmere omtale af »Kongshvilebakken«. Artiklen vil imidlertid også, indenfor kortets rammer, give en oversigt

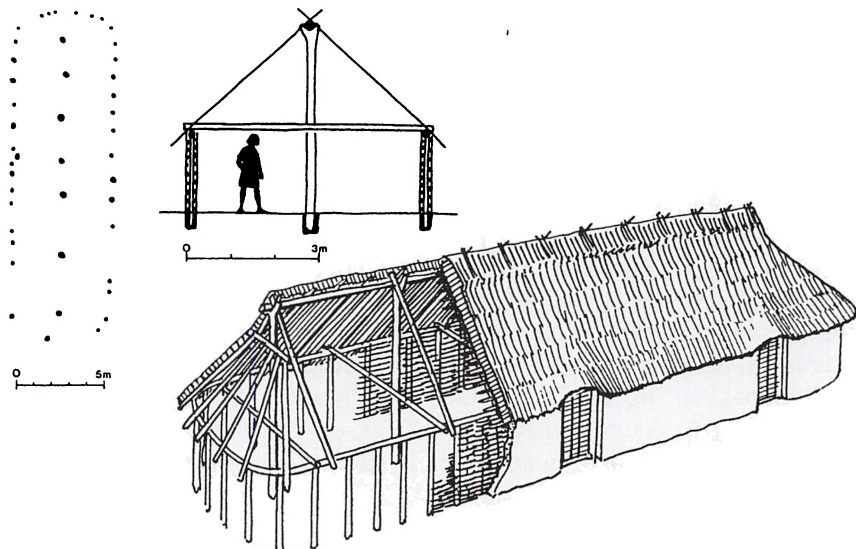
over alle de øvrige boplads fra yngre stenalder i Lyngby-Taarbæk som vi i dag har kendskab til.

Fund på Kongshvilebakken

Det der i 1993 blev fundet på Kongshvilebakken 36 var: 1 afslag af en slebne økse, 1 lille potteskår, 1 formodet spydspids, 11 skiveskrabere, 2 sten med retoucherede hak, 4 sten med forskellige former for retouche, 133 afslag, 1 flækkeblok, 17 blokke samt 7 brændte sten. Blokke og afslag hører sammen i den forstand, at et afslag er en sten af flint, der er adskilt fra en blok efter et slag på blokken. I forhold til andre sten er et afslag i øvrigt karakteriseret ved, at lige under slagpunktet vil et afslag indeholde en kegleformet slagbule.

I ældre stenalder havde man ikke slebne økser af flint. Det slebne økseafslag udelukker således, at det samlede fund er et fund fra ældre stenalder.

I Danmark har der i løbet af bondestenalderens 2100 år lange tidsrum levet så tilpas mange stenalderbønder, at det på nærmest enhver mark efter kort tids søgning er muligt at finde et antal afslag og blokke. De nævnte sten er alle fundet i en køkkenhave med et areal på 24 m². Og det der gør, at vi kan kalde fundet en boplads, er den store kon-

Rekonstruktion af hus med sadeltag og en enkelt række tagbærende stolper som det omkring 3500 f.Kr. stod på bopladsen Limensgård på Bornholm. Husets grundplan ses til venstre. (Poul Otto Nielsen: Oldtiden i Danmark, Bondestenalderen, 2001, tegning af Flemming Bau s. 25).

centration af tildannet flint inden for et relativt lille område.

Den præcise betydning af at man siger, at et fund en boplads, er i øvrigt som hovedregel, at der et eller andet sted i nærheden har ligget et eller flere huse. Den anden mulighed er, at fundet er spor efter en aktivitet, der har fundet sted indenfor et kort tidsrum. I bondestenalderen kunne en sådan aktivitet eksempelvis være opsamling og partering af skudte dyr. Flinten fra en jagtplads vil typisk indeholde mange knive og skraber, mens der er få almindelige afslag og blokke. I modsætning hertil vil der i flinten fra en fast boplads være relativt mange afslag og blokke.

Flinten på Kongshvilebakken 36 vidner om at stedet har været en fast plads. I sommeren 2006 blev der gjort et tilsvarende fund på adressen Kongshvilebakken 44, der på det førnævnte detailkort er afmærket med et 2-tal. På vejen Kongshvilebakken har der således i yngre stenalder været bygget mindst to huse.

Yngre stenalder går fra 3900 f. Kr. til 1800 f. Kr., og det helt umiddelbare spørgsmål i forlængelse af de to fund, er hvornår inden for det angivne tidsrum er de to huse så bygget? Bondestenalderens økser skifter løbende deres form. Hvis man kan finde en økse, der hører til det samlede fund, har man således med det samme et omtrentligt svar på spørgsmålet.

Tre øksetyper

De tidligste danske bønder levede omkring 3900 f. Kr. Indtil dette tidspunkt var vi i Danmark alle sammen jægere.

Den første øksetype, de danske bønder brugte, havde en spids nakke. Huggeteknisk er øksen en forfinet rhombisk kerneøkse med spids afslutning. Det tætte sammenfald med en rhombisk kerneøkse, som er en øksetype, der blev brugt af de danske jægere, er i øvrigt et indicium for, at de første danske bønder var jægere, der skiftede erhverv.

Efter kun ca. 300 år blev de spidsnakkede økser afløst af store tyndnakkede økser. 3600 f. Kr. var Danmark dækket af en nordisk urskov, og de tyndnakkede økser var det ideelle redskab til at fælde skoven.

Omkring 3000 f. Kr. erstattedes de tyndnakkede af tyknakkede økser. Den tyknakkede økse er en øksetype, der blev brugt, lige indtil bondestenalderen omkring 1800 f. Kr. gik over i bronzealderen. De tyknakkede økser kan se meget forskellige ud, de kan eksempelvis være hulslebne eller have en bred udvejet æg. De tyknakkede økser er gennemgående mindre end de tyndnakkede. For alle de tyknakkede økser gælder i øvrigt, at de er effektive redskaber i en bondes hverdag.

Fund af økser

Det økseafslag der blev fundet på Kongshvilebakken 36, er fra en økse hvor smalsiderne er slebne. Afslaget er imidlertid for lille til, at man på nogen

måde kan præcisere den grundlæggende øksetype. I forlængelse af det første fund i 1993 viste det sig imidlertid, at der under havearbejde tidligere var fundet økser på adresserne Kongshvilebakken 35 henholdsvis Kongshvilebakken 64. På det efterfølgende detailkort er de to fundsteder markeret med optrukne cirkler.

Øksen fra Kongshvilebakken 35 er en stor tyndnakked økse, der er lavet af en mat danienflint. I forhold til de øvrige flintarter er danienflint mere sejt. En økse, der er tildannet af denne flint, har af samme grund en stor holdbarhed. Til trods for dette har den fundne økse tydelige brugsspor. Øksen fra Kongshvilebakken 64 er en tyndnakked økse, der er lavet af en bjergart der kaldes grønsten. Tildannelsen er sket ved prikhugning, hvorefter alle fire sider er slebne.

Fundet af de to økser, der begge er tyndnakkede, betyder at man kan sige, at Kongshvilebakkens bønder levede i tidsrummet 3600 f. Kr. til 3000 f. Kr. I og med at øksernes smalsider er slebne, kan vi endda mere præcist sige, at de levede i tidsrummet 3600 f. Kr. til 3100 f. Kr.

Fundomstændigheder

Ligeegyldigt hvor man graver på Kongshvilebakken, vil man ramme et massivt lag af grus lige under mulden. For stedets tidlige bønder var det således et sted, hvor det var relativt let at opdyrke jorden.

Vejen Kongshvilebakken løber øst-vest på en højderyg, der ligger ca. 20 m over Lyngby Sø. Bopladsen på adressen

Kongshvilebakken 44 ligger direkte på højderyggen. Som sådan har den en naturlig beliggenhed i forhold til solen.

På højderyggens sydside, i Kongshvilejekarveret, er der ikke oplysninger om fund af interessante sten.

Køkkenhaven på Kongshvilebakken 36 ligger på ryggens nordside. Og en mulig forklaring på dette valg af boplads kan være, at der i skellet til Kongshvilebakken 34 indtil for ca. 70 år siden har været et kildespring. Den forsvundne kilde lå to meter fra køkkenhaven med de mange fund. Hvis kilden var aktiv i stenalderen, har pladsens beboere således haft frisk vand lige ved hånden.

Lyngby Sø 1

I Kongshvilekarveret blev der i 2001 fundet en jagtplads for Ertebøllejægere, som har fået navnet »Lyngby Sø 1«. I Danmark er Ertebøllekulturen den sidste jægerkultur før vi bliver bønder. På det føromtalte detailkort er pladsen markeret med et 3-tal.

Fundet indeholder rodender af fem skulderblade fra får samt en pæn portion ben der stammer fra svin. Jægerne har jo næppe holdt får. Køkkenhaven på Kongshvilebakken 36 ligger ca. 100 m fra jagtpladsen. Skulderbladene kan således sagtens stamme fra får, der er slagtet af stedets tidlige bønder.

Ertebøllepladsen ligger på et lille næs, der går 30 m ud i Lyngby Sø. I det oprindelige landskab, da jægerne brugte stedet, er der stor sandsynlighed for, at fundstedet også dengang lå i en vand-

kant. Fundet af jagtpladsen betyder således, at vi kan gætte på, at vi i stenalderen ud for Kongshvilebakken har haft en sø med nogenlunde samme vandstand, som den vi ser i dag.

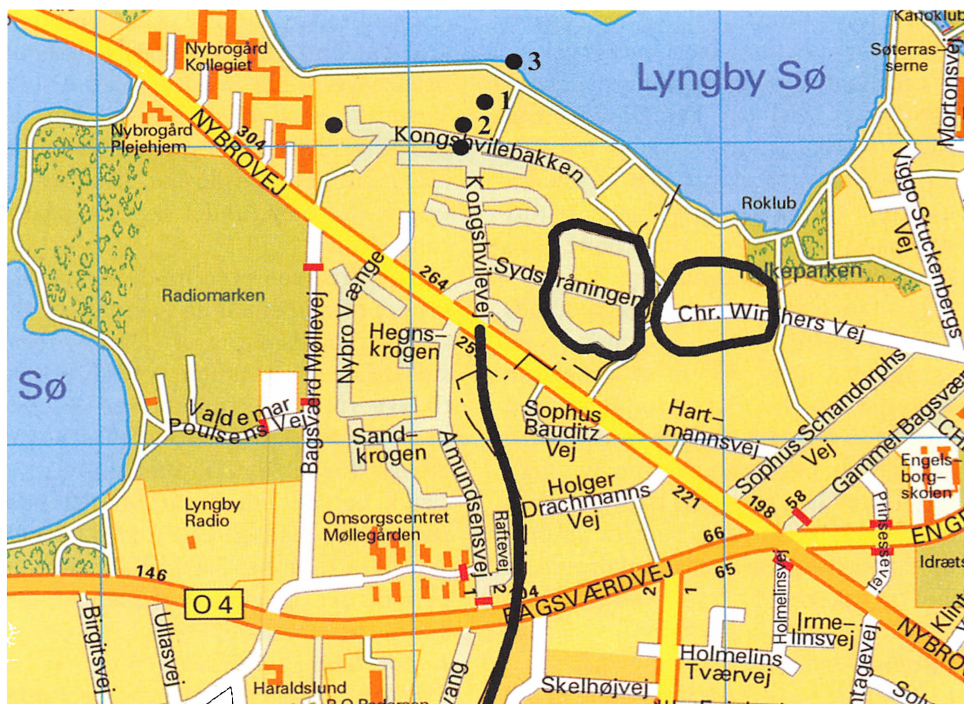
Landskabet

Vejen Kongshvilebakken ligger som tidligere nævnt på en højderyg, der ligger ca. 20 m over vandfladen på Lyngby Sø. Mod syd skal man ca. 1 km ind i Bagsværd for at finde bakker med en tilsvarende højde.

I stenalderen så landskabet imellem Lyngby Sø og Øresund helt anderledes ud, i forhold til det vi ser i dag. Lyngby Hovedgade var eksempelvis en å der afvandede Vintappersøen. Det meste af Klampenborg var endvidere en stor fjord, der i løbet af broncealderen efterfølgende blev til en sø. Artiklens store kort viser, at Ordrup Fjord i 1800 tallet er blevet til et landskab med eng og mose.

Kortet side 136-37 viser, at der syd for vejen Kongshvilebakken i 1800 tallet lå et område med eng og mose, der svarer til landskabet ved Ordrup Fjord. Hvis vi går ud fra, at landskabet her med hensyn til tilgroning og mosedannelse har gennemgået den samme udvikling som ved Ordrup Fjord, har vejen Kongshvilebakken i stenalderen ligget på et markant næs i en udgave af Lyngby Sø, der er noget større end det vi ser i dag.

Som det kan ses på kortet side 136-37 var næssets fod afgrænset af en vandrig å. Kortet viser i øvrigt, at der i lagunen ved næssets fod har ligget to relativt sto-

1 og 2 angiver bopladser fra yngre stenalder. 3 angiver en jagtplads for jægere fra Ertebølleitiden. De optrukne cirkler uden numre angiver fund af slebne økser. Herudover viser kortet to tidligere øer samt en å »Skelbækken« som for længst er udtørret. (Kraks Kort over København og Omegn, 2004, kort nr. 117. © Kraks Forlag).

re øer. På kortet herover er øer og å indtegnede i det nutidige landskab.

Åen er helt udtørret i dag. Når man først har kendskab til øerne og åen er de imidlertid nemme at få øje på, hvis man går en tur i kvarteret. Som ø er den østligste af de to øer i øvrigt lidt speciel, idet den i forhold til søen har haft en højde på ca. 8 m. I nutidens Island sætter man i sommertiden køer og får på græs på skærgårdens små øer. Ideen er, at man på en ø ved hvor dyrene er. Må-

ske har Kongshvilebakkens bønder brugt de to øer på samme måde.

I modsætning til hvad man forestiller sig, er vandkanten i Kongshvilekvarteret solidt opbygget af grus og sten. Stedet har således været et sted, hvor det var bekvemt at fiske med faste net.

Udløb af åer i en sø er overordentligt gode fiskesteder. Den lange å der afgrænsede Kongshvilenæsset havde sit udløb i Lyngby Sø ved Nybrovej 252. I baghaven til huset på Nybrovej 252 kan

man således forestille sig, at der engang har været et livligt fiskeri med ruser.

I forhold til pladsen Kongshvilebakken har vi mod syd ikke kendskab til andre bondeboplads før vi når Uterslev Mose. Mod syd kan vi således forestille os, at der har ligget et stort skovparti, hvor bønderne kunne jage kronhjorte, rådyr og vildsvin.

Hvis man på en fast bondeboplads finder nogle ben, vil det sædvanligvis vise sig, at 5 til 6 procent af knoglerne stammer fra dyr, der er ombragt ved jagt. Men bønderne havde også særlige jagtpladser, hvor man eksempelvis målrettet drev jagt på sæler. Hos de tidlige bønder må vi derfor gå ud fra, at husholdningen havde et fast ankerpunkt i jagt og fiskeri.

Virumpladsen

I 1949 under en grundudgravning til det hus, der ligger på Frederiksdalsvej 141, stødte byggearbejderne på et mørkt kulturlag. I december samme år foretog Nationalmuseet efterfølgende en udgravning af stedet.

Kulturlaget lå i en grube, som af udgraveren er tolket som en affaldsgrube. Under udgravningen blev der fundet 3 fragmenter af slebne økser af flint, den bagerste halvdel af en sleben økse af grønsten, 1 tværpil, 38 skiveskrabere, 9 skivebor, 1 slibesten, 1 slagsten af bjergart, 19 flækker, 18 blokke, 904 afslag, 157 brændte sten, 119 ornamenterede potteskår samt 500 skår uden ornamentik.

En flække er et aflangt afslag, hvor længden overstiger det dobbelte af af-

slagets bredde. De 119 ornamenterede skår har i arkæologien givet anledning til et begreb, der hedder »Virum-stil«. Virum-stil er en stil, der findes i den østlige del af Danmark, og den refererer til ornamentikken på de kar, krukker og bægre, der blev fundet skår fra på Virumpladsen.

Et af fragmenterne fra de slebne økser er et fragment af en tyndnakket økse, hvor smalsiderne er slebne. Grønstensøkserne er af samme type. I forhold til økserne er Virumpladsen således præcis samtidig med bopladserne på Kongshvilebakken. Virumpladsens keramik betyder imidlertid, at det tidsrum, hvori pladsen er brugt, kan indskrænkes til årene 3500-3300 f. Kr., en periode der også kaldes dyssetid.

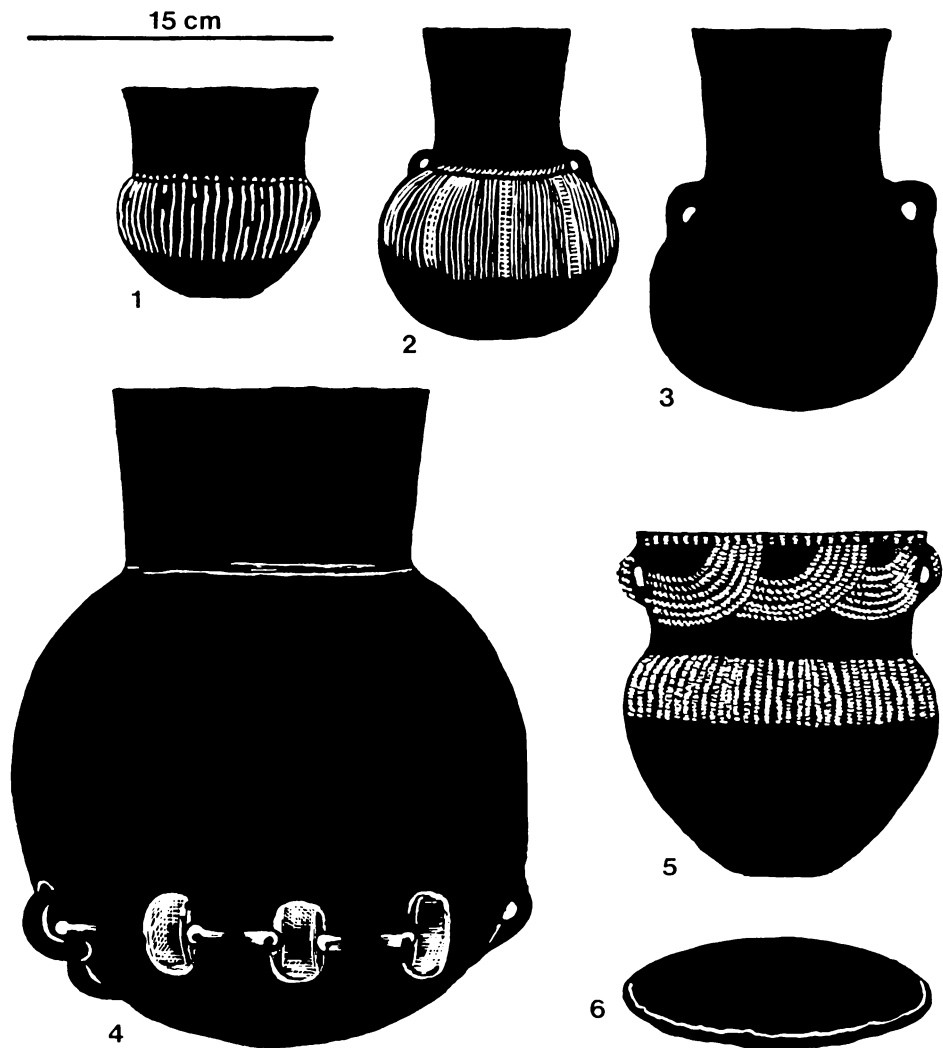
Lokale lerkar fra dyssetid

Den efterfølgende planche viser nogle lokale lerkar, der alle er rekonstrueret ud fra et stort antal skår.

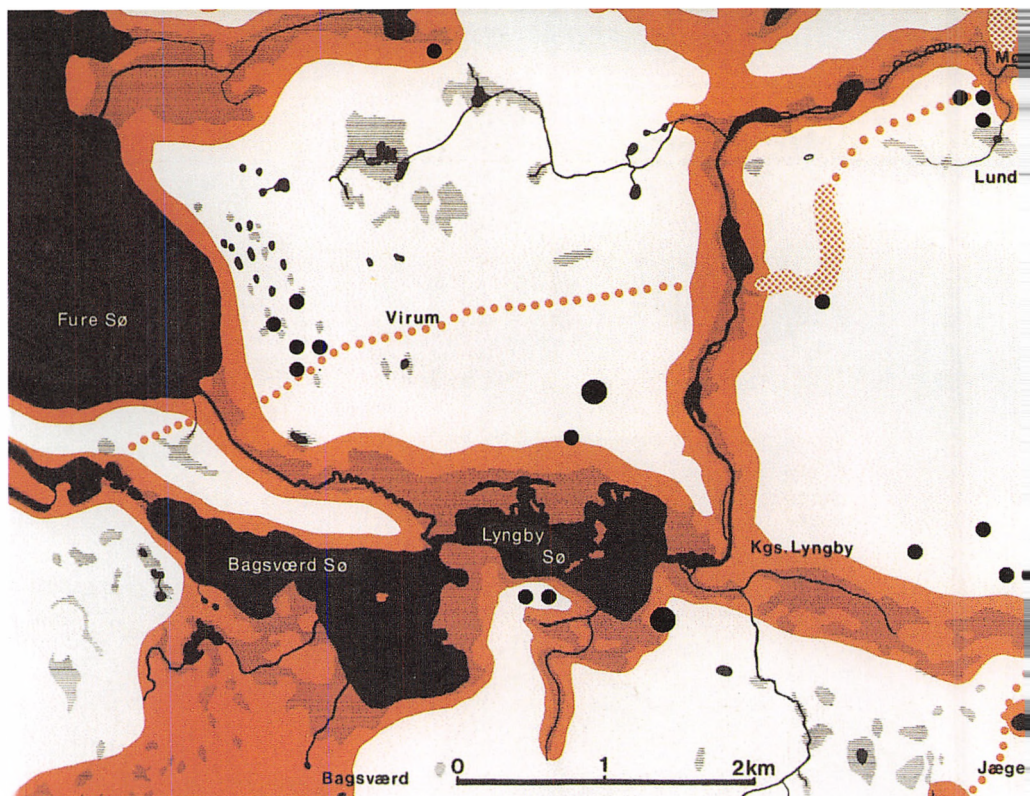
På illustrationen viser 1 et såkaldt tragt bæger. Karrene 2 og 3 kaldes øskensflasker. 4 viser en af de største øskenskrukker, der er fundet i Danmark. Krukken, der ikke har nogen form for ornamentik, er forsynet med 9 store snoreører på underdelen. 5 viser et øskensbæger mens 6 viser en bageskive. Dekorationen af karrene 1, 2 og 5 er dekorationer der er udført i typisk Virum-stil.

En boplads ved Ordrupfjorden

Stenalderen var det meste af Klampenborg som før nævnt en stor fjord. Christiansholms Mose er en sidste rest af

Lerkarformer fra dyssetid på grundlag af lokale fund. 1. Ordrup Mose. 2. Langdyssen Skee Dysse, Lundtoftesletten. 3. Vidnesdam Mose nordvest for Gl. Holte. 4. Birkerød Sø. 5-6. Virum-affaldsgruben. (Svend Aage Knudsen: Landskab og oldtid, 1982, s. 52).

Hovedtræk af istidslandskabet

Signaturer:

	Tunneldale og andre erosionsdale		Større vandområder i nutiden
	Israndsbakker		Mindre søer og vandløb i nutid
	Israndslinier		Mose og eng i 1800-tallet

Hovedtræk af istidslandskabets dannelse i egnen mellem Øresund og Furesøen. Kilder: K. Rørdam 1893, 1899, V. Milthers 1935, K. Milthers 1955. De sorte prikker angiver bopladser fra yngre stenalder. (Svend Aage Knudsen: Landskab og oldtid, 1982, udsnit af kort ved s. 11).

Kort på grundlag af Geodætisk Instituts kort og Matrikelarkivets kortsamling Copyright

dette vandlandskab, der på et tidspunkt strakte sig 2 km ind i landet. I den østlige del af Christiansholms Mose, på den gamle fjordbred under 3 m tørv, blev der i 1876 gjort et sensationelt fund.

I »Danmarks Oldtid, Stenalderen 13.000–2.000 f. Kr.«, omtaler Jørgen Jensen fundet på følgende vis:

»I den tidligste bondekultur stod træskærekunsten på et meget højt stade. I Christiansholms Mose fandt man eksempelvis i 1876 en rund træskål. Den var skåret af elletræ og havde en diameter på 18 cm. Formen var ganske som de keramikskåle, der blev brugt i bøndernes husholdning. Det samme var et andet kar, der også blev fundet i Christiansholms Mose, et tragtbæger skåret af rønnetræ. Dets diameter har været 10 cm, halsen var cylinderformet og svagt udsvejet foroven, på overgangen mellem halsen og bugen sad der en lille knop i stedet for et øre. Også dette kar svarer nøje til de tragtbægre af ler, som var så almindelige husgeråd på bøndernes pladser.

Endelig fandt man i Christiansholms Mose stumperne af et trækar, formodentlig et øsekar med håndtag. Det er fremstillet af elmetræ, men veddet har en ejendommelig, uregelmæssig, forvreden struktur. Det er en slags træ, som kaldes »masret« ved, og som stammer fra træer, der har haft en særlig knudret vækst. En sådan vækst opstår gerne ved, at man har afkvistet det levende træ, og en sådan afkvistning er formentlig netop foregået på de træer, som voksede i nærheden af bøndernes

bopladser, bl.a. når man beskar de unge skud på stammerne for at samle løvfoder til husdyrene.«

Udover de fund Jørgen Jensen her har nævnt, blev der i 1876 yderligere fundet en træske, et økseskaft fra en tyndnakket økse samt et stykke af et fiskenet, der er tilvirket af bast fra et lindetræ. På den samme fundplet var der endvidere allerede i 1854 fundet to flade benknive. Sådanne knive, der typisk er tilvirket af skinnebenet fra en hjort, kan være overordentlig skarpe.

Folkeparken

I 1958 fik Nationalmuseet forevist en stor samling flint som ejeren havde arvet fra en farbror. Flinten er opsamlet i årene 1910 - 1920, og i Nationalmuseets beretning er anført at: »Så vidt det vides er sagerne, i det væsentlige, fundet på en grund ved sydøsthjørnet af Lyngby Sø. Nogle af stenene kan dog stamme fra mosedrag langs Lyngby Sø og Mølledammen.«

Fundet indeholder bl.a. 2 skiveøkser, 10 kerneøkser, 18 dele af tyndnakkede økser, 26 dele af almindelige tyknakkede økser samt 7 dele af tyknakkede økser der er hulslebne eller har en bred udsvejet æg.

Skiveøkser og kerneøkser er øksetyper der blev brugt af de danske jægere, og når vi ser bort fra de fund, der er gjort på en jægerboplads »Blokbjerg«, overgår de 12 økser alle øvrige fund fra ældre stenalder i Lyngby-Taarbæk. De 51 slebne økser svarer i øvrigt nogenlunde til antallet af de slebne øksedele,

der er fundet i hele resten af Lyngby-Taarbæk Kommune.

Det er meget usandsynligt, at de 12 jægerøkser er fundet det samme sted som de 51 slebne økser. Ved Lyngby Sø kender vi i dag to jagtpladser »Lyngby Sø 1« samt »Lyngby Sø 2«. Hvis finderen havde nedskrevet de præcise fundsteder for de 12 økser, havde vi i dag haft et helt andet kendskab til søens jægerbopladser.

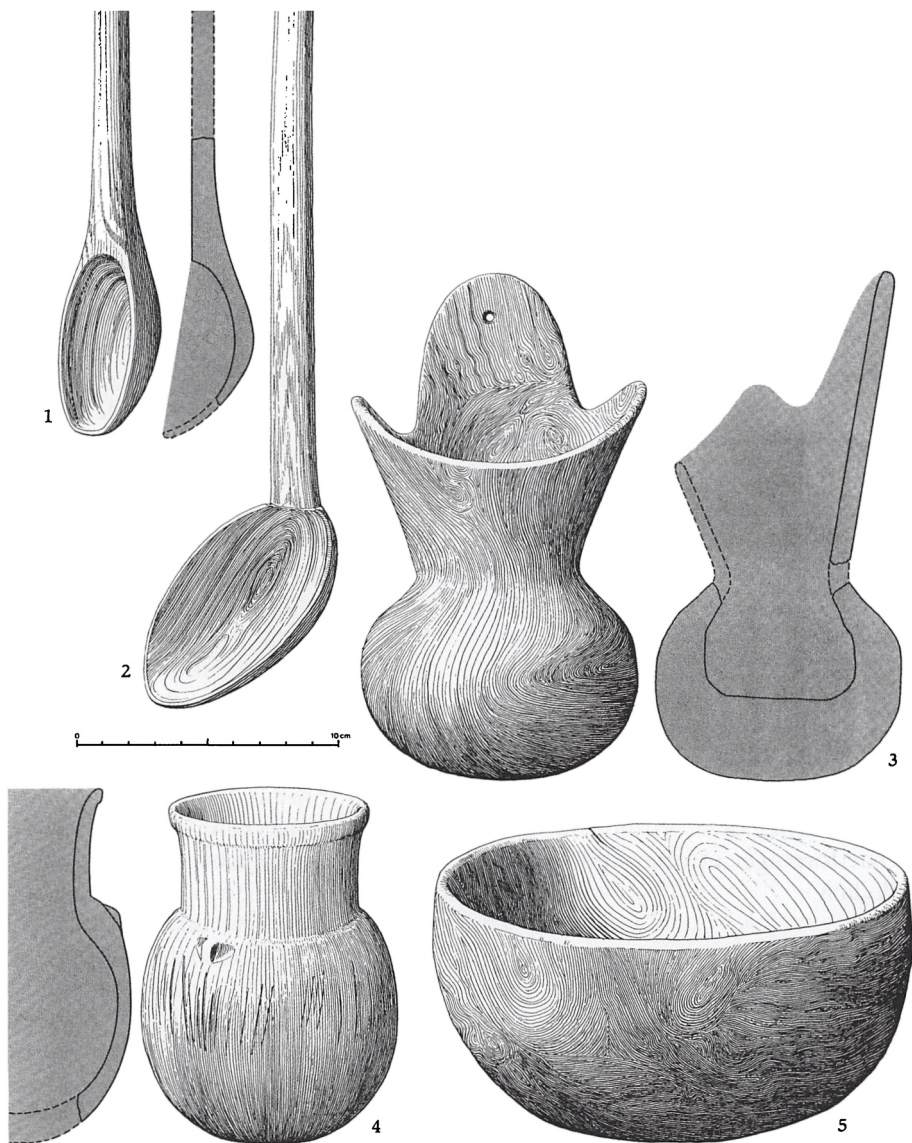
Folkeparken er det bedste bud på en grund i det sydøstlige hjørne af Lyngby Sø. Vi kan ikke være sikre på, at alle de slebne økser præcist er fundet indenfor Folkeparkens område. Hvis vi imidlertid går ud fra, at økserne er opsamlet i Folkeparken eller i det tilstødende kvarter, lå der her åbenbart adskillige »huse i skoven« i perioden 3600 f. Kr. til 1800 f. Kr.

Virumgårds marker

Da Virumgård stadig var en levende gård, udfyldte gårdens marker det område der i dag er omkranset af vejene Grønnevej, Skovbrynet, Kongevejen samt Virumvej.

Med Virumgårds marker har vi en situation, der er fuldstændig parallel til situationen omkring Folkeparken. Nationalmuseet har på et tidspunkt registreret en samling bestående af 650 genstande af flint, som er fundet af en gartner, mens han arbejdede på Virumgård. Udover denne samling har Nationalmuseet i øvrigt registreret yderligere to andre store samlinger.

Samlet set er der fundet adskillige

Et lille udvalg af et sikkert stort og i øvrigt ukendt repertoire af træsager. Skeen nr. 2 er fra Tømmerup i Åmosen, de øvrige træting stammer fra én og samme mose ved Christiansholm nord for København: 1. Ske af eg. 2. Ske af hassel. 3. Øsekar af elm. 4. Tragtbæger af røn. 5. skål af el. (Poul Otto Nielsen: Oldtiden i Danmark, Bondestenalderen, 1. udgave 1981, tegning af Flemming Bau s. 53).

tyndnakkede og tyknakkede økser. De præcise fundsteder kendes imidlertid slet ikke. Ved Virumgårds marker kan vi således generelt sige, at der på disse marker åbenbart har ligget flere huse i tidsrummet 3600 f. Kr. til 1800 f. Kr. Vi har imidlertid ikke nogen form for kendskab til, hvor det helt præcist var, at husene lå. Hvorvidt nogle af områdets bopladser var samtidige, ved vi endvidere heller ikke noget om.

På den nordlige side af Mølledammen i Lyngby er der fundet to store flintsegl. Det største af seglene har en længde på 18,5 cm og da seglene blev fundet, stod de lodret i tørvejord tæt på hinanden i ca. 1 meters dybde. I andre egne af landet kendes der adskillige tilsvarende nedsætninger, hvor flintdolke eller flintsegl omhyggeligt er nedstukket i række og geled. Sådanne fund tolkes i dag som ofre, formodentlig til de guder der rådede over høsten. Fundstedet ligger tæt på Virumgårds jord. I den allersidste del af bondestenalderen kan vi således tænke os, at Virumgårds bønder har foretaget et offer ved Lyngby Mølledam.

De øvrige bopladser

Lyngby-Taarbæk finder vi de ældste spor efter egnens bønder på bopladsen »Blokstbjerg« samt ved Granåsen i Brede.

I Ordrup Fjord var galopbanen fjordens centrum og »Blokstbjerg« lå på en stor ø lige øst for galopbanen. Da bønderne startede med at bruge stedet, havde pladsen i øvrigt allerede en lang tradition bag sig. I perioden 5700 f. Kr.

til 3900 f. Kr. var pladsen nemlig basisbopladsen for egnens jægere.

Fra de tyndnakkede øksers tid har vi, udover de pladser der allerede er omtalt, kendskab til yderligere 5 andre pladser. Pladserne lå ved Vejlesøparken, på Joachim Rønnowsvej 14, vest for Hvidegården, ved Trongårdsskolen samt under 4. Rævehøj på Dyrehavegårds marker.

Hvidegården ligger på en kant ud imod Thordals Mose, der er en sidste rest af en stor og dyb sø, der i stenalderen havde Lyngby Storcenter henholdsvis Ermelunden som sine to yderpunkter. Via Kanalstien, syd for Lyngby Kirke, havde søen afløb til Lyngby Sø. Fundene vest for Hvidegården svarer nøje til fundene på Kongshvilebakken. Eksempelvis er der fundet en stor sleben økse af flint, der til forveksling ligner den, der er fundet på Kongshvilebakken 35. Konklusionen er således, at med hensyn til såvel topografi som fund svarer stedet nøje til Kongshvilebakken.

I 1961 fandt Flækkens stifter Johannes Boager en boplads »Trepilelågen«, der er brugt i de tyknakkede øksers tid. I stenalderen lå »Trepilelågen« på sydsiden af en lille fjord ved Øresund. I dagens terræn kan fjorden ses som en lavning i terrænet lige nord for den foldboldbane, der ligger ved porten Trepilelågen i Dyrehaven. Beliggenheden betyder, at stedet har været et ideelt jagtområde. Før bønderne udnyttede stedet, havde »Trepilelågen« da også været en jagtplads for »Blokstbjergs« jægere.

Ornamenteret øskenflaske i Virum-stil fra omkr. 3500 f. Kr. Karret er fundet i dyssekammeret i langdyssen Skee Dysse på Lundtoftesletten ved Trongårdsskolen i 1878. Det er gengivet som nr. 2 på s. 135. Billedet er taget i en udstilling arrangeret af »Flækken« på Frieboeshvile omkring 1980, hvor karrets oprindelige form er anskueliggjort med en skabelon.

På bopladsen Joachim Rønnowsvej 14 er der fundet omkring 50 potteskår med Virum-ornamentik. Af økser er der fundet en tyndnakket sleben økse af grønsten samt halvdelen af en tyndnakket økse af flint. Haven på Joachim Rønnowsvej 14 er forholdsvis lille i forhold til så mange andre haver i Furesø-kvarteret. På samme beskedne fundplet er der imidlertid også fundet brudstykker af to tyknakkede økser. På Joachim Rønnowsvej 14 lå der således stadig en boplads i de tyknakkede øksers tid.

Af bondebopladsen uden nærmere datering har vi endelig pladser ved Furesøparken, ved butikscetret på I. H. Mundtsvej, i sydenden af Lundtoftegårdsvej, i det sydøstligste hjørne af krydset imellem Ermelundsvej og Ermelundsstien, nordøst for Hvidegården, på Nymøllevej i Lundtofte, hvor der ligger to bopladsen, samt ved Lundtofte Gadekær. De udaterede pladser har typisk givet sig til kende ved, at der under et husbyggeri er fundet en grube, som bredt kan dateres til oldtiden.

Tre mulige bopladsen

Ved de mulige bopladsen er det samlede fund for lille til, at man umiddelbart kan sige, at der er fundet en boplads. Hvert af stederne kan man imidlertid gætte på, at en nærmere undersøgelse vil give nogle flere fund.

To af de tre mulige bopladsen ligger i Furesø-kvarteret. Adresserne er Furesøvej 46 samt Frederiksdalsvej ud for Møllemarken. Ved Furesøvej 46 er der fundet 6 skiveskrabere, 2 slagsten af

granit, 1 flække samt 6 almindelige afslag. I det samlede fund er det især de to slagsten, der er interessante.

Fundstedet på Frederiksdalsvej ligger tæt på vejen ca. 250 m syd for det hjørne hvor Virumvej møder Frederiksdalsvej. På det angivne sted er der en lille bakketop. Fundstedet ligger på bakketoppens nordside, hvor der er fundet en tyknakket økse af flint, der udover at være brugt som økse også er brugt som en slagsten, en flot pilespids fra dolktiden eller bronzealderen, 1 pilespids der er smal og skæv, 2 brudstykker af slebne økser af flint, 8 skiveskrabere, 1 sten med forskellige former for retouche samt 1 slagsten af granit. Den smalle og skæve pilespids er en type, der blev brugt af de danske jægere. Før bønderne startede på at bruge stedet må en jæger således på samme fundplet have mistet en af sine pile under en jagt.

I den østlige del af Dyrehaven lå der i stenalderen tre store åer, der hver for sig via Strandvejen havde afløb til Taarbæk Havn. Midtvejs i sit løb dannede den nordligste af de tre åer en lille sø, som der stadig er en rest af i det nutidige terræn. På nordsiden af åen, ved udløbet fra den lille sø, er der fundet den bagerste halvdel af en tyndnakket økse. Fundet blev gjort i forbindelse med en kloakering til stedets skovridergård, og finderens har oplyst at grøften var fyldt med tildannet flint.

Søernes betydning

De enkelte bopladsen samt de tre mulige bopladsen er hver for sig afmærket

med en prik på kortet side 136-37. Svarende til at prikkerne ved Folkeparken i Lyngby henholdsvis ved Virumgårds marker dækker over flere bopladser, er prikkerne hver af de to steder gjort ekstra store.

Kortet viser, at fundstederne dels ligger i seks grupper dels består af fem fundsteder, som hver for sig ligger isoleret i forhold til alle de øvrige steder. Vi har en gruppe omkring Joachim Rønnøvs vej i Furesø kvarteret. I den østlige ende af Lyngby Sø er der to grupper - en omkring Folkeparken samt en på Virumgårds marker. Thordals Mose samt den østlige ende af Ordруп Fjord har hver sin gruppe. Endelig har vi tre bopladser omkring Lundtofte Gadekær.

I forhold til vores nabokommuner er der i Lyngby-Taarbæk fundet et overvældende antal bondebopladser.

Artiklen har omtalt 22 bopladser samt 3 mulige bopladser. Af de 25 fundsteder ligger de 22 tæt på en sø. Søer giver umiddelbart mulighed for fiskeri. Hjorte og vildsvin er nødt til at have adgang til ferskt vand. Skove der grænser op til søer vil derfor have flere dyr i forhold til skove, hvor der er langt til en sø. Forklaringen på kommunens mange bopladser er således egnens store søer.

Huset i Skoven

I »Danmarks Oldtid, Stenalderen 13.000–2.000 f. Kr.« af Jørgen Jensen, beskrives en boplads omkring 3500 f. Kr. på følgende vis:

»Skoven er lys og åben. Træerne er

eg, ask, elm og lind, men nogle steder er der også lyse birkebevoksninger, andre steder er der strækninger, hvor der næsten kun gror hasselbuske, og man kan se, at der er skåret af dem. Der er også steder med en frodig opvækst af urter og buske, hvor fritgående kvier gnaver af løv og græs.

Et sted i skoven ligger der et lille hus midt på en bakkeskråning. Det er ikke stort, knap en halv snes meter langt. Væggene er lerklinede og taget er tækket med tagrør. Rundt omkring huset kan man se små gruber, der er gravet ned i jorden, der har tydeligvis været bål i dem. Det må være her kvinderne arbejder med madlavningen. Øvre i det ene hjørne af pladsen er der en større nedgravning. Det var her man hentede leret, da husets vægge skulle klines, men nedgravningen er nu fyldt med affald. Tæt ved den ligger møddingen. Nogle langbørstede svin med store hoveder går rundt og roder i den. De ligner næsten vildsvin.

Tæt på huset er der et sted, hvor vegetationen tydeligvis har været brændt af. På den brændte askeholdige jord gror der hvede. Et hegn af vidjer omgiver den lille mark. Aksene står ganske tæt, og der gror kun enkelte kornblomster imellem dem. Det ser ud til, at det lille markstykke er blevet omhyggeligt luget. Men uden for hegnet er der et flor af brogede blomster, storkenæb, kodriver og tjærenelike.«

For 5500 år siden er det sådan, vi kan tænke os, at det så ud i to af villahaverne på Kongshvilebakken.

Bemærkninger og litteratur

Kulturarvsstyrelsen har en hjemmeside med adressen www.dkconline.dk, hvor man eksempelvis via kort kan finde oplysninger om fortidsminder og fund i alle egne af Danmark. Alle hjemmesidens fund har et stednummer samt et ibnnummer. Ved indtastning af de to numre, eller ved at klikke på fundmarkeringen på et kort, kan man få en kort orientering om, hvad det er, der er fundet.

De bopladser der er omtalt i artiklen, har alle numre i forhold til Kulturarvsstyrelsens hjemmeside. Bopladsen Kongshvilebakken har eksempelvis stednummeret 020303 mens ibnnummeret er 64. I det efterfølgende vil sådanne to numre blive angivet som 020303-64. De tre jægerbopladser Lyngby Sø 1, Lyngby Sø 2 samt Bloksbjerg har numrene 020303-65, 020307-208 samt 020302-18A.

Numrene for Virumpladsen er 020307-151, mens bondebopladsen ved Ordrup Fjord har numrene 020302-18. Keramikken fra Virumpladsen er nærmere beskrevet i en artikel i »Årbog for Nordisk Oldkyndighed og Historie« fra 1979.

Fundene fra Folkeparken i Lyngby har numrene 020307-128.

Da de præcise fundsteder ikke er kendte, har fundene fra Virumgård ingen numre.

Den meget tidlige bondeboplads ved Granåsen i Brede har numrene 020307-198, mens pladsen vest for Hvidegården har numrene 020307-132.

Bopladsen på Joachim Rønnovsvej 14 har numrene 020307-118.

»Trepilelågen« har numrene 020307-135. Stedet blev fundet, da der blev anlagt en fodboldbane ved porten Trepilelågen i Dyrehaven.

Med hensyn til de mulige bopladser er flinten ved Furesøvej 46 fundet af Jørgen Lund Petersen. Flinten ved Frederiksdalsvej er fundet af Aksel Thomsen, mens den tyndnakkede økse fra Dyrehaven er fundet af Peter Petersen. Jørgen Lund Petersen har foræret sine fund til »Flækken«, mens den flint der er fundet de to øvrige steder opbevares af deres funder.

Planchen med de lokale lerkrukker samt artiklens store kort er gengivelser af illustrationer i bogen »Landskab og Oldtid« af Svend Aage Knudsen. Huset på artiklens første side samt ske og kar fra Christiansholms Mose er gengivelser af illustrationer i bogen »Oldtiden i Danmark, Bondestenalderen« af Poul Otto Nielsen. Forfattere, tegnere og forlag takkes for tilladelse til at bringe disse illustrationer.

Der er skrevet seks bøger/hefter der, hver for sig, som udgangspunkt har lokale fund fra oldtiden:

Svend Aage Knudsen: Landskab og Oldtid. Atlas over Søllerød og Lyngby-Taarbæk Kommuner. De Historisk-topografiske Selskaber for Søllerød og Lyngby-Taarbæk Kommuner, 1982.

Johannes Boager: Flækkens forhistoriske undersøgelser i Lyngby 1963-1980. Flækken, 1981. (Særtryk af artikel i Lyngby-Bogen 1981).

P. V. Glob: Oldtidsminder i Kongens Lyngby og Dyrehaven, 1948. (Særtryk af Lyngby-Bogen 1948).

P. V. Glob: Fortidens spor, 1973. (Revideret udgave af bogen fra 1948).

Peter Hvidtfeldt: Lyngby Sø, et jagtterræn i stenalderen. Flækken, 2003.

Erik Westerby: Stenalderbopladser ved Klampenborg, 1927.

Jens Johansen

Taarbæks butikker

Forfatteren (f. 1934) boede med sine forældre og bror i Taarbæk under sin opvækst fra 1936 til 1963 (bor nu i Nærum) og er ved besøg gennem de seneste år blevet forbløffet over at opdage, at der af barndommens rige butiksliv er én butik tilbage til at forsyne byen med daglige fornødenheder. Og den butik var endda lukket et par måneder i sommeren 2006 på grund af ombygning. Forfatteren fandt i sine gemmer lysbilleder fra 1960 og frem, et detaljeret kort over Taarbæk fra omkring 1950 og en KTAS-telefonbog fra 1956, hvor hele Taarbæk passerer revy under centralen »Bellevue« over knapt tre sider. Deraf opstod den ide at berette om et Taarbæk for omkring 50 år siden med omkring 30 detailforretninger samt offentlig service som post, politi, bank, bibliotek.

Familien

Mine forældre flyttede i 1936 til en lejlighed i Taarbæk Have. De flyttede efter at have fået deres andet barn (1938) til eget hus, Strandvej 618, i 1939. Huset ligger i det nordlige Taarbæk tæt ved sammenløbet af den gamle Taarbæk Strandvej og den nye Strandvej. Fra 1945 var mine forældre selvstændige forretningsdrivende, idet de etablerede en herrekonfektionsfabrik, der lå i Val-

by. Min Mor arbejdede her halvdags som bogholder. Min bror blev stærkt engageret i Taarbæk Sejlklubs juniorafdeling, hvor han blev kendt som »Havre« eller »Havregryn« (vistnok en følge af et svar på et spørgsmål om, hvor han hentede sin energi!). Hvorfor jeg (vistnok endnu) af enkelte Taarbækkere genkendes som »Havrebror«!

Min Mor, der således var halvdags hjemmegående, købte alt til husholdningen lokalt i Taarbæk, og hun sendte ofte min bror eller mig i byen efter varer. De kunne være lagt til side efter telefonordre, eller købt efter medbragt seddel. Andre gange kørte den handlende eller en bydreng ud med varerne på en Long-John cykel. Vi kom derfor i årenes løb godt rundt i byen, og genlæsningen af telefonbogens oplysninger sammenholdt med kortet, vækker mange erindringer, som fortælles i det følgende. Hukommelsen er yderligere suppleret med egne fotos og med tegneren Jørn Mathiassens tegninger (udgivet som postkort) fra 1981.

Taarbæk i 1940'erne og 1950'erne

Den ca 1 km lange strækning Taarbæk Strandvej er vokset op omkring fiskerlejet, der havde udviklet sig på den lave forstrand foran en ret stejl og høj

skrænt. Her ligger tætte husrækker vin-
kelret på kysten, langs smalle stræder,
som navnlig ses fra Lars Carlsvej til
Nordlyvej. Som følge af anlægget af
»Klampenborg Vandkur- og Badean-
stalt« i 1845 blev Taarbæk »opdaget«,
og i de følgende årtier blev der opført et
betydeligt antal landliggervillaer, som i
det 20. århundrede blev fulgt af for-
bløffende store etageboligejendomme -
Taarbækvang og Taarbæk Have fra
1930'erne, Taarbækhøj omkring 1950
og senere rækkehusbebyggelsen Taar-
bæk Strandvej 105 fra ca.1960.

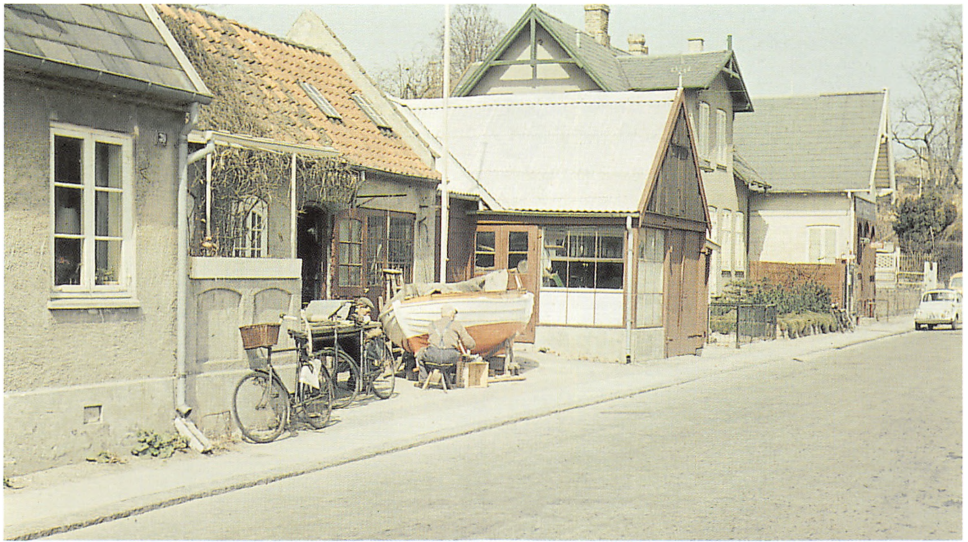
Indbyggertallet i Taarbæk er af Dan-
marks Statistik gjort op som Taarbæk
Sogn, dvs. fra Bellevue til Mølleåen,
med Jægersborg Dyrehave (incl. det
meste af Raadvad og Stampen). Det
ældste indbyggertal for Taarbæk Sogn
er fra 1916, og der var da 1.864 indbyg-
gere. Tallet steg til 1950'erne, idet det
største antal fandtes i 1950 med 2.855
og i 1955 med 2.824 indbyggere, der
boede i godt 1.000 husstande. Til sam-
menligning var det højeste telefonnum-
mer Bellevue 760. Derefter gik det ne-
dad, og det hidtidige lavpunkt er 2007
med blot 1.593 indbyggere. Fra 1906 til
1935 er der også opgjort et andet be-
folkningstal, nemlig »Taarbæk som
selvstændig forstad« - dvs. som den
samlede bebyggelse, uden Raadvad og
Stampen på den anden side af Dyreha-
ven. Denne opgørelse giver ca. 400 ind-
byggere færre end den først omtalte.

Taarbæk præsenterede sig omkring
1950 med ikke mindre end fire butiks-
strøg: Ved havnen (med skolen, kroen og

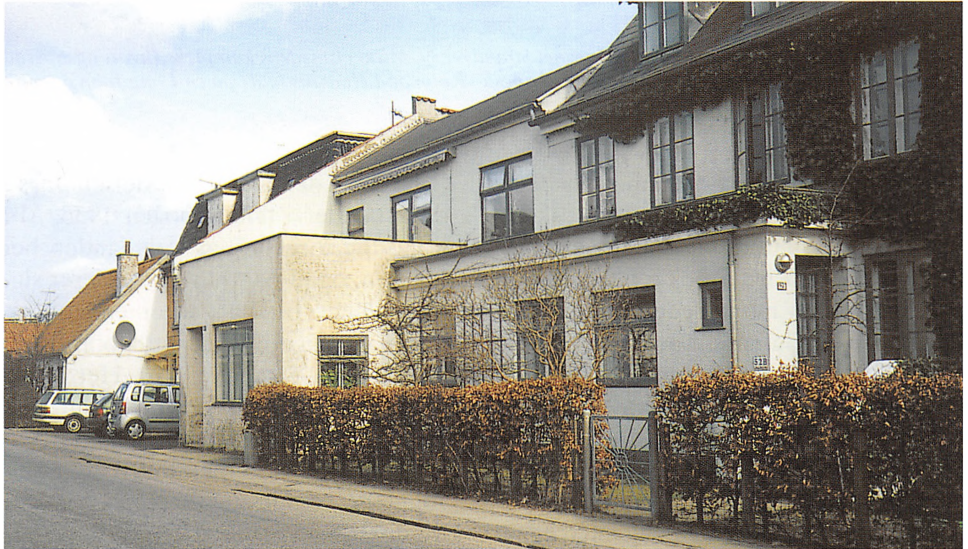
mange butikker) - »Centrum« syd for
havnen (især knyttet til etagebebyggelsen
Taarbækvang) - en lille gruppe butikker
ovenfor bakken i det nordlige Taarbæk -
og en lille gruppe sydligst i Taarbæk.

De sydligste butikker i Taarbæk

Numrene på Taarbæk Strandvej tælles
fra syd - det er derfra fremmede kom-
mer til byen, og man ser den bedst på
den måde - med solen i ryggen. Den før-
ste butik, man mødte for 50 år siden var:
Nr 39: Frugt- og grønthandler A. Wer-
ner Arildsen. Arildsens butik var ind-
rettet i en muret garage ved boligen, og
begge lå tæt op ad den stejle kystskrænt.
Man mærkede, at frugt og grønt var
vanskelige varer - måske også presset af
køkkenhaver. Butikken lå også yderligt
i byen, allersydligst. Jeg tror ikke min
Mor handlede hos Arildsen. På samme
adresse lå Smedemester Knud Olsen.
Hans værksted udgjorde en malerisk
optakt til Taarbæk, idet han udøvede en
del af sit arbejde udendørs på en smal
åben gårdsplads mod vejen. Her fik min
bror og jeg lappet cyklerne, fik nye dæk
sat på eller fik skiftet kilebolten, når det
trængtes. Han blev i almindelighed
kaldt Mirakelsmeden - det er vist sme-
des skæbne, for smeden kan noget, vi
andre ikke forstår os på. På Jørn Mat-
hiassens kort med motiv af Taarbæk
Strandvej 39 »Mirakelsmedens kom-
pleks« ses hans skilt: Cykel- & Klein-
smedie. Overfor lå: Nr. 52: Bager
Garrn's Eftf., Louis Weber. Min Mor
handlede hos bager Garrn - af byens tre
bagere foretrak hun den fjernestboen-

Ved Taarbæk Strandvej nr. 39 ses smedemester Knud Olsen midt i arbejdet med at klargøre en båd. Skilte på huset lidt hen ad vejen afslører købmand Hansens forretning. Foto 19. april 1960 (J.J.)

Her, på Taarbæk Strandvej 52, havde bager Garn til huse – med butik i den bastante karnap. Foto 15. marts 2007. (J.J.)

Købmand
Hansens
bud

CYKEL
&
KLEINSMEDIE
Kundøns

degraderet højre
gule sten
røde porte (vend.)

brun: stede
gul: mur
rød: hoved
gule: indl. stl. net

0,15
rød

grågul: puds
mirakelmedie indkøbt
hvide: vind.
afkalket og grå

hø

med ✓

m rød m rød
alt afkalket

m rød

Taarbæk Strandvej 39. Mirakelsmedens kompleks. 6.8.81 middag J.M.

Jørn Mathiassen har den 6. august 1981 tegnet Strandvej 39, Mirakelsmedens kompleks (hvori også Arildsens hus indgår). Udover stemningen får vi her også »Købmand Hansens bud« på en Long John og mirakelsmedens skilt smedet i jern.

de. Men det betød også, at min bror eller jeg ofte blev sendt til bageren. Det skete ret regelmæssigt om lørdagen, når familien kom hjem fra arbejde og skole og skulle have en rar indledning på weekenden. Hos Garrn skulle købes krydderboller til søndag morgen og en kage til lørdagens eftermiddagste - særligt huskes bagerens nøddekager. Og at man fik en kage ekstra af bageren for at udføre ærindet. På samme adresse boede Telefoncentralen Bellevue med egen forstanderinde. Men det var blot noget, der foregik bag gardinerne på første sal.

Nr. 43: Købmand Emil Nielsen. Ja, sådan står der i telefonbogen 1955. Min erindring fortæller, at købmanden hed Hansen, og at han havde etableret sig i det sydlige Taarbæk efter en konflikt med sin tidligere principal, købmanden på Taarbæk Strandvej 120. Her havde min Mor foretaget købmandsindkøbet - men fulgte Hansen ned til Syd-Taarbæk. Varerne kom ofte med budet på Long John'en - sådan som det ses på Jørn Mathiassens kort med Mirakelsmedens hus - også her beskrevet som »Købmand Hansens bud« (tegnet i 1981).

»Centrum«

Forretningerne i »Centrum« knytter sig til den bebyggelse, der kaldes Taarbækvang, med adressen Taarbæk Strandvej 59 (fulgt af et bogstav). De er formentlig samtidige med bebyggelsen, dvs. fra omkring 1940, og selvom kun frisørsalonen og skomageren bærer navnet »Centrum«, var (er) det navnet for stedet - i konkurrence med Taarbæks gamle centrum omkring havnen.

Nr. 59 N - Kiosk. Udover at være kiosk rummede butikken også et Postindleveringssted - under Klampenborg Postkontor, der lå i den store fine bygning på Dyrehavevej ved stationen. Nu er det fine postkontor reduceret til et postindleveringssted, som er rykket ind i forretningen på den anden side af Dyrehavevej. Der må man tage hen i dag, når man som Taarbækker skal sende noget, der ikke kan gå ind i en postkasse, eller skal hente for stor post.

Centrums Skotøjsreparation. Vi fik ikke repareret vores sko her, men i nr. 94.

Herre- og Damefrisørsalon »Centrum«. Jeg husker ikke at være blevet klippet her, eller at andre i familien blev klippet her - heller ikke hvor ellers.

Slagtermester H. Lüthcke var min Mors foretrukne slagter. Mor var uddannet husholdningslærerinde og vidste derfor godt, hvad hun kunne forlange af kvalitet. Og den leverede Lüthcke. Han var også klar over, hvad der var på færde en gang i oktober 1943, da min Mor bad om okse- eller kalvekød i større mængder end ellers, og som han leverede uden at løfte et øjenbryn.

I dag kan man sige, at der i form af et »Steak House« ligger en værdig afløser af den gode slagter. Butikken bærer stadig et af Jørn Matthiassens fine murmalerier i form af en fasan, som han malede omkring 1980. Endnu pryder en del andre fuglemalerier mure rundt omkring i Taarbæk.

På den anden side af tilkørslen til boligbebyggelsen Taarbækvang, nr. 59, havde slagtermester P. Basnæs Nielsen sin butik. Men her handlede min Mor ikke.

Købmand Hansens kolonial-, vin- og brændselsforretning, Taarbæk Strandvej 43, er forsvundet for længe siden. Men dette fotografi fra omkring 1980 bekræfter, at det faktisk var Paul E. Hansen, der drev forretningen. (Taarbæksamlingen).

I 1960 var Taarbæk endnu præget af fiskeriet, bl.a. i form af stejlepladser, hvor nettene blev gjort i stand. Her ved Sommervej set mod syd.

Foto 19. april 1960 (J.J.)

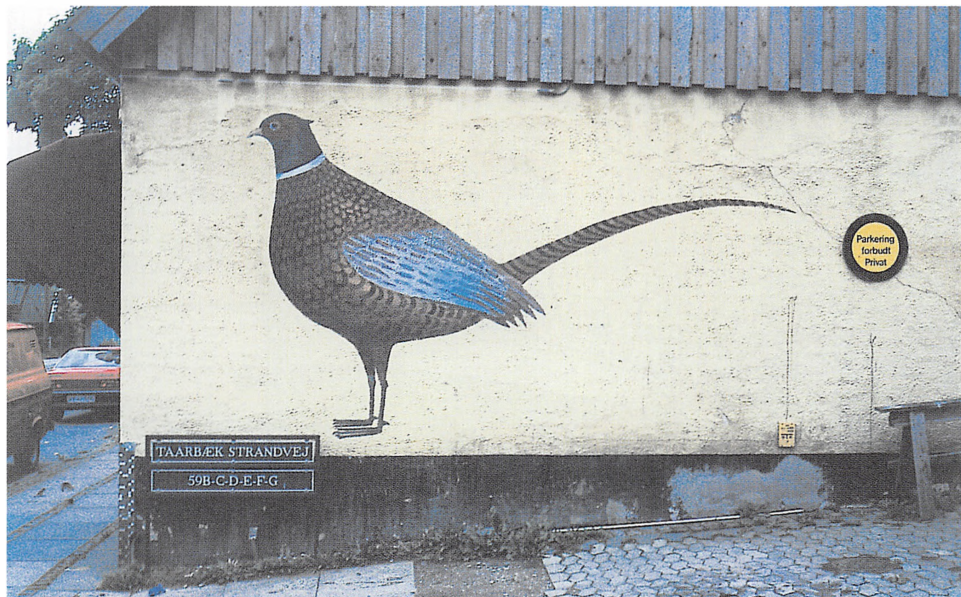
»Centrum« kaldes området ved Taarbæk Strandvej 59 – der var også en del forretninger for 50 år siden – kiosk med postindlevering, sko, frisør, to slagtere, politistation, boghandler, elektriker og smør- og kaffe-forretning. I dag er der en helt italiensk stemning i »Centrum« – der er plads til at spise på fortovet ved en af de restaurationer, der frembringer nutidens måltider inspireret af fremmede landes køkkener.

Foto 8. juni 2006 (J.J.)

Nr. 59 P - Taarbæk Politistation. En politistation i Taarbæk markerer, hvor lang tid der er gået siden 1955 - hvor er den nærmeste politistation i dag? Måske i Lyngby eller i Helsingør. Politistationen var nok at betragte som datidens »borgerservice« - her fik jeg mit første pas i 1949 - og her meldte jeg tyveri af min cykel på Klampenborg Station i 1954. Den blev minsandten fundet nogle måneder senere. Ved siden af politistationen lå

Taarbæk Boghandel. Torben Holbo. Her blev jeg ikke sendt af min Mor - jeg kom af egen drift. Boghandleren var høj og mager; det hed sig, at han var gift med en kvinde fra Armenien - en fin og

sart person. Måske en flygtning fra det armenske folkemord under den første Verdenskrig (blot 30 år tidligere). Boghandleren havde et tørt lune, og havde sans for at betjene sine kunder. Dog oplevede jeg en dag en besværlig kunde, der ønskede nogle bøger, som Holbo ikke havde på hylderne. Da hun blev for krævende, sagde boghandleren stille, at han var sikker på, at hans kollega i Klampenborg havde alt, hvad hun bad om. Mine ønsker gættede han ofte, f.eks. havde han ved bogudsalgstid gerne forudset, hvad jeg ville spørge efter. Mine forældre kom dog kun hos boghandleren i Klampenborg, Hagn Meincke, og han kunne også dén kunst,

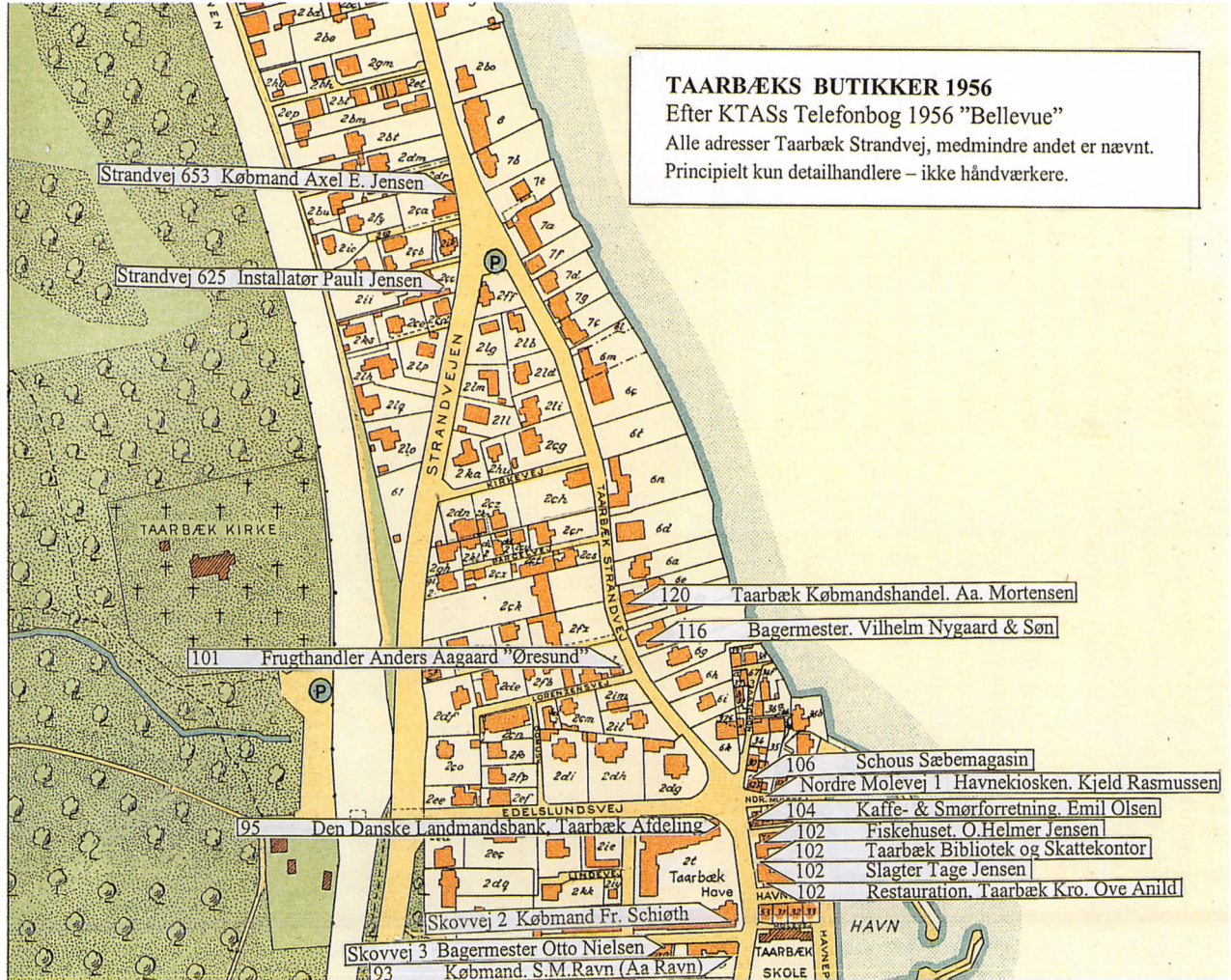
Kunstneren Jørn Mathiassen forskønnede i 1980'erne Taarbæk med at male fugle på adskillige af byens mure. Den største sidder på det hus, hvor tidligere slagter Lüthcke havde sin forretning. Da der i lokalerne nu laves færdige retter, er fasanen stadig en fin pointe her. Foto 18. juli 1993 (J.J.)

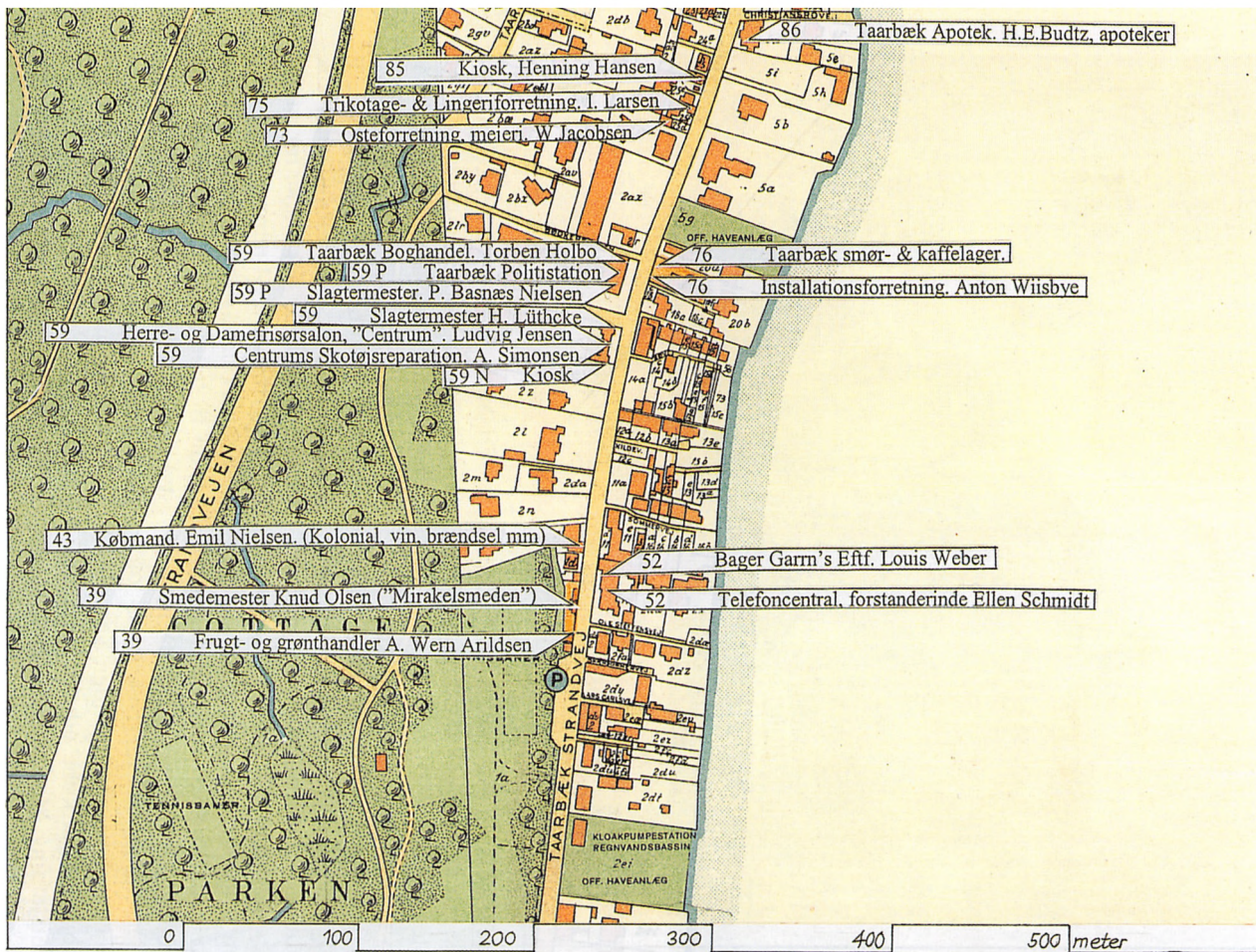
TAARBÆKS BUTIKKER 1956

Efter KTASs Telefonbog 1956 "Bellevue"

Alle adresser Taarbæk Strandvej, medmindre andet er nævnt.

Principielt kun detailhandlere – ikke håndværkere.

»Taarbæks butikker 1956«. Telefonbogens oplysninger om detailbutikker, vist på kort udarbejdet på grundlag af Lyngby-Taarbæk Kommunes kort fra omkring 1950.

På Taarbæk Strandvej 75 lå frøknernes Larsens Trikotage- og Lingeriforretning i det nette stråtekte hus, klemt inde mellem Jacobsens »kolonial« og det høje murede hus. Der var indgang fra gavlen og hyggeligt inden døre. Der var plads til en bænk for den, der havde brug for at hvile sig lidt eller få sig en sludder med en anden.
Foto 23. april 1967 (J.J.)

at foregribe sine kunders behov, ikke mindst når de ved juletid var på jagt efter julegaver.

I nr. 76 var der to forretninger i det store røde hus. Den ene var ifølge telefonbogen Anton Wiisbyes installationsforretning - altså elinstallationer. Jeg husker den som nabo til boghandleren - men telefonbogen har nok ret. Vi brugte ikke Wiisbye - men en, der boede nærmere (Strandvej 625). Den anden forretning var Taarbæk smør- og kaffelager. I besættelsestiden var der næppe meget at købe udover smør og kaffeerstatning. Men på et tidspunkt ef-

ter krigen kom der tilstrækkeligt med forsyninger af kakao og chokolade til, at børn kunne tildeles chokolade på rationeringsmærker. Det havde den løjerlige følge, at min bror og jeg mente, at vi så skulle have det. Forunderligt nok fik vi det også. Og det kunne forretningen i nr. 76 levere. Min bror og jeg konkurrerede om at strække den beskedne ration til hele ugen, og hertil var små stykker indpakket chokolade velegnede. Jeg tror nok, at jeg vandt!

Midt Taarbæk (men altså ikke i »Centrum«) lå to forretninger:

Nr. 73: Osteforretning og mejeri, ved

W. Jacobsen. En fritliggende bygning med en lille forplads. Den ligger her endnu, men sørgelig forladt og forfalden. Her handlede vi heller ikke meget. Der var andre, der kunne levere mælk, først og fremmest Jægersborg Allés Mejeris mælkebud, der hver morgen stillede et aftalt kvantum mælk, fløde, kærnemælk eller smør på trappestenen, og som fik betalingen en gang om ugen. Forretningen eksisterede dog ret længe: Den 23. januar 2001 bragte »Det Grønne Område« en artikel i anledning af, at købmandsbutikken på Taarbæk Strandvej 73 ophørte den 1. februar 2002, og dermed markerede endnu et skridt hen imod Taarbæks butiksdød.

Nr. 75: Trikotage- & Lingeriforretning, ved I. Larsen. Her kom min Mor ofte - hos frøknerne Larsen, der var to - efter strikkegarn, efter broderesager - nåle, tråd og lærred til korsstingsbroderi - men opskrifterne til broderierne måtte hentes i København i Håndarbejdets Fremme. Forretningen fandtes i et ældre hus med stråtag og gavlen mod vejen. Den 1. maj 1967 ophørte forretningen, og det nok ret nedslidte hus blev revet ned og det følgende år erstattet med en større bygning, også med forretningsvinduer mod vejen. Men dette hus er for længst ombygget til boligformål.

Nr. 86: Taarbæk Apotek, ved apotekerkeren H. E. Budtz må nok betragtes som byens fornemste forretning, med adgang op ad en trappe. Den værdige apoteker Budtz var en af byens spidser - han kendte os alle sammen, vores hemmelige og synlige lidelser. Apote-

keren havde bolig i apoteksbygningen. Apoteket blev oprettet i 1884, da byen blomstrede. Men med indbyggertallets fald kunne apoteket ikke fortsætte. Det blev i 1969 flyttet til Nærum (der hidtil havde haft et apoteksudsalg fra Taarbæk Apotek), og Taarbæk måtte herefter nøjes med et apoteksudsalg (i forretningen nr. 73) - men også dette måtte ophøre, det var i 1991.

Nr. 85: Kiosk, Henning Hansen. I gavlen på et beskedent gammelt strå-tækt hus ses på et fotografi fra 1962, at man her kunne købe vin og tobak. Men her har jeg aldrig haft ærinder. Nu er huset bolig uden ydre spor af kiosken.

Omkring kroen og havnen

Nr. 94. Skomager Hans Christensen. I en kælder under huset, der lå i et hjørne af skolegården, havde skomager Christensen sin forretning, og navnlig værksted. Her blev min bror og jeg sendt i byen med min Mors sko, som skulle bagflikkes, hvad det så var. Mine egne sko skulle forsåles, og skistøvlerne skulle tilmed have tå- og hælestød på, for at skåne mod slid. Skistøvler hed vinterstøvlerne, som kun sjældent blev anvendt til at løbe på ski med - og som blev spændt på skiene med et fjeder-greb. Ved skøjteføre blev skøjter skruet på støvlerne - der var ikke meget ankelstøtte i den metode. Skomagerens butik duftede af læder og skind og af den særlige skomagerlim. Nok ikke sundt for skomageren.

Nr. 93. Købmand Ravn. Ravns køb-

Her på denne forårsdag for 47 år siden ses et Taarbæk-billede fra »før Verden gik af lave«: Helt til venstre markeres købmand Ravns forretning af »Coca-Cola«-skiltet og håndlisten til trappen op til forretningen – og på den anden side af Skovvej skiltet for »Krumbæks Vine«, der fortæller om købmand Schiøth's forretning. Som for resten også havde et Coca-Cola-skilt på facaden. På den anden side af Taarbæk Strandvej ligger fjernest den karakteristiske røde facade af »Schous Sæbehus«. I det lyserøde hus, nr. 104, findes kaffe- og smørforretningen med indgang fra gavlen. Derefter følger de to nye gavle for Taarbæk Strandvej nr 102, først med biblioteket, dernæst med »Fisk« og »Vildt« (med lyseblå bogstaver) og »Kød«, »Flæsk«, »Charcuteri«, udstyret med to røde markiser, Slagter Tage Jensens forretning. Desuden indgang til kroen fra Taarbæk Strandvej.

Foto 19. april 1960 (J.J.)

mandsbutik lå med indgang på hjørnet af Taarbæk Strandvej og Skovvej op ad at par trin. Her residerede en stor Stau-ning-lignende person med stort skæg og en dyb stemme. I forretningen duftede der maritimt af tjære og tovværk, maling og terpentiner, og selv smådrengene blev fint betjent, når man skulle have et par små søm eller en lille flaske shellak, lidt ståltråd, et par hængsler. Men forretningen havde selvfølgelig også kolo-

nialvarer - og varer til havnens folk - fiskerne og sejlerne.

Skovvej 2. Købmand Fr. Schiøth. På hjørnet modsat købmand Ravn, i hjørnet af Taarbækhave lå byens fine købmand, købmand Schiøth, som var en meget høflig person, og som havde et vist luksuøst varesortiment. Ud over dagligvarer kunne man købe bedre vine, spiritus, konserver og særlige krydderier. Min Mor foretog gerne indkøb

her. Når mine forældre en sjælden gang skulle bruge vin, købte de den dog snarere i større københavnske firmaer - f.eks. Kjær & Sommerfeldt (som selvfølgelig bragte varerne ud). Min Far var udlært i en større købmandsforretning, så han købte ikke hvadsomhelst.

I dag bor en ejendomsmægler her, og har til nabo en antikforretning på husblokkens modsatte hjørne.

Skovvej 3. Bagermester Otto Nielsen. En af byens tre bagere. Denne forretning kan jeg ikke huske at have besøgt.

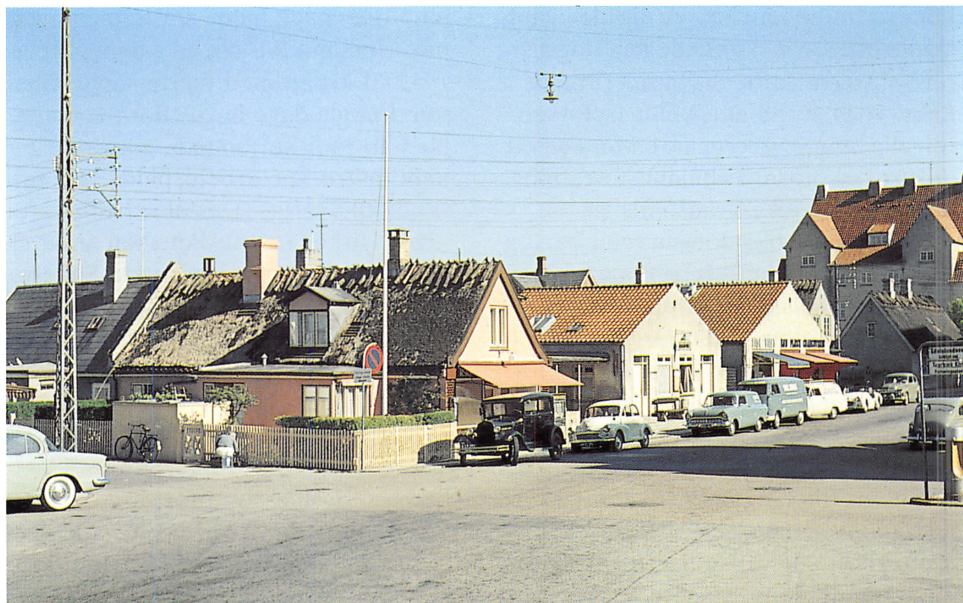
Nr. 95. Den Danske Landmandsbank havde en filial i Taarbæk, som i hvert fald endnu lå her i 1991 (if. Lokaltelefonbogen), det var året efter fusionen med Handelsbanken, så der er næppe gået længe før en del små filialer er blevet nedlagt. Her fik jeg vekslet de første rejsepenge, engelske £ i 1949 og 1951, svenske kr i 1950 - og i 1953 US\$. Men sparepengene var anbragt i et andet pengeinstitut - en sparekasse, som man mente gav bedre renter og var tryggere.

Ved havnen opførtes nord for Havnevej i 1930'erne, hvor der tidligere havde ligget to rækker blandet bebyggelse, en karre med kro ud mod havnen og butikker mod Taarbæk Strandvej, alle med vejnummer 102.

Nr. 102. Taarbæk Kro. Indgangen til kroen blev lagt i karreens sydvesthjørne, men selvfølgelig kunne man også komme ind fra havnesiden. Jeg kan ikke huske at have spist på kroen dengang for 50-60 år siden. Med kun fem

minutters gang hjem, spiste man hjemme. Men min Far gik en gang i oktober 1943 til kroen med hjertet oppe i halsen: I nogle dage havde der i vores hus boet to jødiske familier, som min Far kendte fra sin arbejdsplads, og som skulle til Sverige. Der blev truffet aftale med fisker Laurits Petersen om overfarten, og da flygtningene var ført over til udskibningen, bad Laurits Petersen min Far gå ned til kroen og spørge, »om der var flere, der skulle over«. Det var der ikke, og heller ingen stikkere.

Slagter Tage Jensen. I 1940'erne var der to butikker i Tage Jensens senere butik - en charcuteriforretning og en grønthandler. Hos grønthandleren gjorde min Mor ofte indkøb - det forekommer mig, at der altid var trængsel i den lille butik. Det var Taarbæks eneste grønthandler med et tilfredsstillende vareudvalg. Men en dag overtog charcuteriet grønthandleren og indrettede den store butik, der endnu ses. Med Tage Jensen kom der en forretning til Taarbæk, der tiltrak kunder fra et stort område. Tage Jensen fremstillede eksotiske pølser, baseret på opskrifter, som hans polske hustru havde bragt med sig. Der var de milde holstenske, de stærke og røde ungarske paprika-pølser, de ligeså stærke fra Sydamerika med karry og kilometerpølserne og meget mere. Der blev altid skåret skiver til prøvsmagning, som af hensyn til den hudløse mundhule efter de kraftige pølser, altid blev sluttet af med et stort stykke agurk eller banan. Længe efter at vi var flyttet fra Taarbæk indfandt jeg mig en

Taarbæk Strandvej mellem Nordre Molevej og Havnevej (nr.104-102) fra nord. Kaffe- og Smørførretningen har fornuftigvis rullet markisen ud på den varme eftermiddag – hvor man endnu kunne se en førkrigsbil på gaderne.

Foto 28. maj 1960 (J.J.)

lørdag formiddag for at undersøge varerne - og befandt mig i en tæt skare, delvis af kendisser som Bodil Kjer - som mest snakkede med hinanden - da Tage Jensen højt spurgte om hvad arkitekten skulle have? Det var mig, han mente, og det var begyndelsen til mange besøg - ikke på lørdage.

Desværre holdt han op, efter en sommer hvor hans varelager til efterår og vinter var blevet stjålet fra et kølerum i Kødbyen.

Taarbæk Bibliotek var en drøm for en skoledreng, der havde oplevet læsningens mirakel, som det var beliggende på vej hjem fra skole, var det herligt

at søge ind og finde noget - en roman, noget om opdagelsesrejser, om fremmede folkeslag. Der var et stort vindue mod vest, så solen varmede ofte og forstærkede duften af bogrygge og papir. Da jeg efter underskolen kom til at gå i skole i Hellerup, var det en virkelig gunstbevisning at få lånerkort til amtets hovedbibliotek ved Øregårdsparken. Siden blev det til mange flere biblioteker, og jeg blev ansvarlig for et par specialbiblioteker siden hen. Men det begyndte i Taarbæk. Der står stadig BIBLIOTHEK på muren, og stedet har længe været sørgelig forladt.

Fiskehuset lå væg til væg med biblio-

teket. Her var sjældent mange fisk, men de, der var, var rødspætter og skrubber, der lå nede på bunden af et stort kar bygget op af hvide fliser, fyldt med vand. Over karret var en vandhane, som altid var ganske lidt åben. Den sendte en tynd stråle ned i karret, som trak perlende bobler ned i vandet. Øn-

skede man et par skrubber, smøgede konen ærmet op og hentede det ønskede op. Jeg spekulerede på, om rødspætter smittede, for hendes hænder havde samme udseende som rødspættene. Derpå blev hovedet og halen og finnerne skåret af og skindet trukket af, alt med hjælp af et stykke hessian på et for-

Fisker Laurits Petersen i hans på det tidspunkt beskedne båd. Her var næppe plads til flygtninge – men den opgave lå også 30 år tilbage. Jeg købte denne skønne forårsmorgen en posefuld skrubber af ham.

Foto 19. april 1974 (J.J.)

Havnekiosken, Nordre Molevej 1, mens Birthe og Kjeld Rasmussen endnu forsynede havnens folk med tobak, blade, drikkevarer og postkort. (Taarbæksamlingen).

skærerbræt. Torsk og makrel og ål kunne man også få.

Fiskehuset havde konkurrence fra fisker Laurits Petersen, der i sin lille ladbil kørte rundt en gang om ugen til faste kunder og tilbød af dagens fangst. Blandt andet til min Mor.

Fiskehuset kan stadig findes i den lo-

kale telefonbog under adressen Taarbæk Strandvej 102, men det er ikke til at genfinde i gadebilledet.

I foråret 2007 er tristessen ved denne centrale facade i Taarbæk forduftet, idet kroen har overtaget butikslokalerne og har fornyet facaden mod vejen.

Nr. 104, Kaffe- og Smørforretning.

Her købte vi smør og andre mejerivarer. Smørret fandtes i store dritler og blev hentet op med en rillet, flad træske (af bøg?), som mellem ekspeditionerne stod i koldt vand. Det ønskede smør, som kunne være f.eks. »et halvt pund«, blev klasket op på et stykke pergamentpapir i den anden hånd og vejat.

Også denne forretning havde konkurrence fra morgens mælkebud, som kom til døren og ekspederede ønskede varer (kærnemælk, fløde, ymer) efter den aftenen forinden udlagte seddel, sat i halsen på gårsdagens mælkeflaske.

Nordre Molevej 1 - Havnekiosken. Den må ikke glemmes i en historisk beretning som denne, for det var her Birthe og Kjeld Rasmussen forsynede havnens gæster med vand og øl, tobak og postkort - og hvor vist især Birthe samlede og udstillede billeder fra det ældre Taarbæk. Det, der er blevet til »Taarbæksamlingen«. I dag står kiosken tom og forladt, og Taarbæksamlingen opbevares i en fyrkælder.

Nr. 106: Schous Sæbemagasin. Schous Sæbehus, som det hed hos os, fandtes i en barakbygning, og duftede tykt af parfume. Den var en del af en kædeforretning, der også rummede forretninger med navnet »Tatol«. I dag vil le den måske hedde Matas. Forretningen stod i hvert fald i 1970. Men i 1972 var den erstattet med lidt fiskerleje, idet der i stedet blev rejst nogle mandshøje stolper til en stejleplads - som dog aldrig har været alvorligt ment. Nu står stolperne som et lille grønt område, med nogle interessante sten.

Ovenfor bakken

Taarbæk Strandvej skifter brat karakter ved Edelslundsvej - både ved et knæk og ved en stejl bakke. Når man er kommet op, mødtes man af et lille butiks»torv«, dengang med frugt- og grønthandler, bager og kolonial. Min familie kunne egentlig have foretaget de allerfleste indkøb her, men sådan var det ikke.

Nr. 101: Frugthandler Anders Aagaard »Øresund«. Trods det indbydende navn var forretningen vist ikke attraktiv. Frugt og grønt skal være ganske frisk og det er svært at styre selv i vore dages supermarkeder med nutidens tekniske muligheder. I det hele taget var vareudbuddet mere sparsomt end nu. F.eks. var en vare som champignons sjældne og dyre. Det skete, at min Far på vej hjem ad Jernbanestien fandt en håndfuld champignons - så blev dagens frikadeller pludselig til et festmåltid. Min erindring siger at vi aldrig kom i den forretning. I dag rummer forretningen et muntert indslag med alskens gamle sager, postkort, legetøj, bøger - men med kort åbningstid.

Nr. 116: Bagermester Vilhelm Nygaard & Søn. Det duftede fra bageriet og den fine butik, og bag disken mødtes man af den søde fru Nygaard. Jeg tror, at vi købte brød, rugbrød og franskbrød her - men der skal nok have været en forskel på kagerne fra Garrn's og Nygaards. Efter at bageriet måtte ophøre, har fru Nygaard indrettet sig med Ivy's Hunde- & Katteartikler. Og tilbringer

Butikken, man først ser undervejs op ad bakken. Taarbæk Strandvej nr. 101 viser sig at være et ganske præsentabelt hus, med mindelser om klassiske bygninger. Der var i 1956 grønthandel. Nu sælges minder.

Foto 15. marts 2007 (J.J.)

»Alt til hundens pleje« og »Alt til kattens pleje« i nr. 116 afløste bageren – nu hvor folk hellere vil have deres brød i supermarkedet.

Foto 15. marts 2007 (J.J.)

Købmanden i Taarbæk Strandvej nr. 120 havde indrettet sig i et af Taarbæks fine gamle huse. »Annebjerg« eller senere »Søbakken«.
Foto 30. juli 1960 (J.J.)

gode solrige eftermiddage på bænken udenfor.

Nr. 120: Taarbæk Købmandshandel. Aa. Mortensen. I gavlen på det store og fornemme hus, der på ældre kort kaldes »Annebjerg« (1766), men som siden fik navnet »Søbakken« (1843/44), var indrettet butikken med den selvbevidste betegnelse »Taarbæk Købmandshandel« uanset dens perifere beliggenhed i Taarbæk. Den lå dog fint for vores lille families indkøb, hvorfor vi gerne søgte den. Man havde endog tid til at være pædagogiske - en dag blev jeg sendt over efter en æske

tændstikker - men bad om en tændstikæske. Kommis Hansen tog en æske, hældte tændstikkerne ud på disken og rakte mig den tomme æske - vær's'go'. Jamen, sagde jeg, og fik tændstikkerne fyldt på igen! Jo, sådan lærte man en seksårig forskellen på de to former. Det var den selv samme Hansen, som min mor fulgte, da han efter en kontrovers med købmanden oprettede egen butik i nr. 43.

Endnu et par butikker

I det nordlige Taarbæk fandtes endnu et par forretninger:

Strandvej 625: Installatør Pauli Jensen. Hans butik lå overfor vores hus på den nye Strandvej. Butikken var nærmest en tilbygget pavillon, muret og med jernprofiler og glas, meget moderne, med hårde lyde og kold om vinteren. Den duftede af ledninger og kabler. Han var også »Distriktsvagt for NE-SA«. Det var lidt respektindgydende. Han solgte også pærer, ledninger, afbrydere osv. Det var jo ikke ligefrem legetøj, men meget spændende at sætte sig ind i.

Strandvej 653: Købmand Axel E. Jensen. Det var den nordligste butik i

Taarbæk. Og det var vist ikke lykkeligt. Selv salg af frimærker for postvæsenet kunne ikke trække kunder til. Og en skønne dag, men forbløffende sent (i hvert fald efter 1974), lukkede forretningen. Huset blev derpå revet ned. Tilbage er postkassen, der stadig bærer købmandens adresse: Strandvej 653.

Man skal også regne de kørende forretninger med. Der var tre: Mælkemanden og fisker Laurits Petersen, som begge er nævnt. Dertil kom grønthandleren, der kom med sæsonens grøntsager: Når råbet Blomkål - blomkål - 25

Købmand Axel E. Jensens forretning, Strandvej 653, havde en mere landsbyagtig fremtoning end Taarbæks andre butikker – og bar en postkasse. Postkassen, med samme adresse, findes stadig på dette sted, hængt op på en pæl.

Foto 28. juni 1974 (J.J.)

Med tanke på den oplevede udvikling i Taarbæks detailhandel, forstår man godt det selvbevidste skilt »Købmanden I Taarbæk« over forretningen på Taarbæk Strandvej 90. På en vis måde er Taarbæks centrum flyttet til nr. 90. Det markeres også af den store tilbygning til skolen, der tårner sig op bag forretningen.

Foto 8. juni 2006 (J.J.)

øre - 3 for 50 øre lød, så var Mor der straks. Eller der kunne være hvidkål - så stod den på fyldt hvidkål nogle dage. Og så videre.

Nu

Taarbæk Strandvej 90: Købmanden i Taarbæk. Ja, forretningen bærer med rette dette navn, idet den er den eneste med salg af et bredt sortiment af varer til husholdningen og dagligdagen. Der er andre forretninger i Taarbæk - Steak og Pizzahouse, Grillbar, ligesom indisk mad tilbydes, for slet ikke at tale om

kroen. Der er ejendomsmægler, og der er salg af kunst og antikviteter.

Men vi har i de sidste 50 år vænnet os til at kunne vælge og vrage mellem et stort vareudbud. Vi har ikke tid til at vente på, at det bliver vores tur. Vi har heller ikke tålmodighed til, at købmanden vejer melis af, at grønthandleren vejer kartofler af, at man i mejeriudsalget skal klaske smør op af dritlen osv.

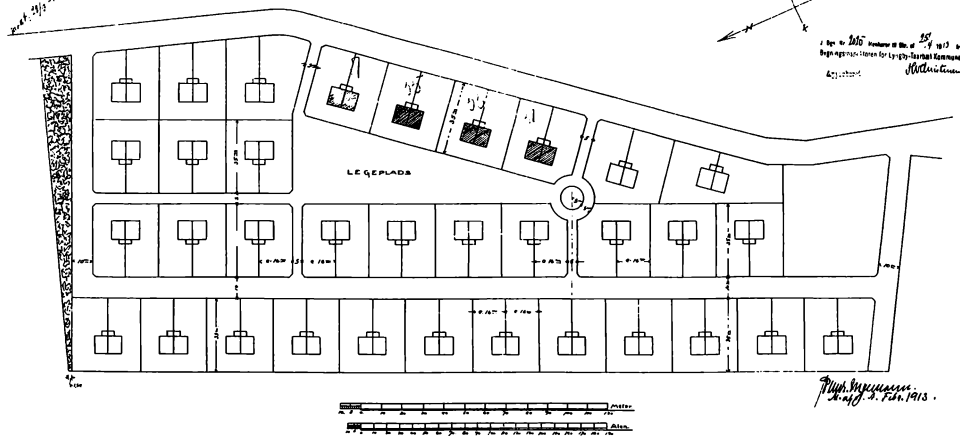
Og så er der blevet færre og færre beboere i Taarbæk.

Faktisk er det lidt af et mirakel, at der stadig er én købmand i Taarbæk.

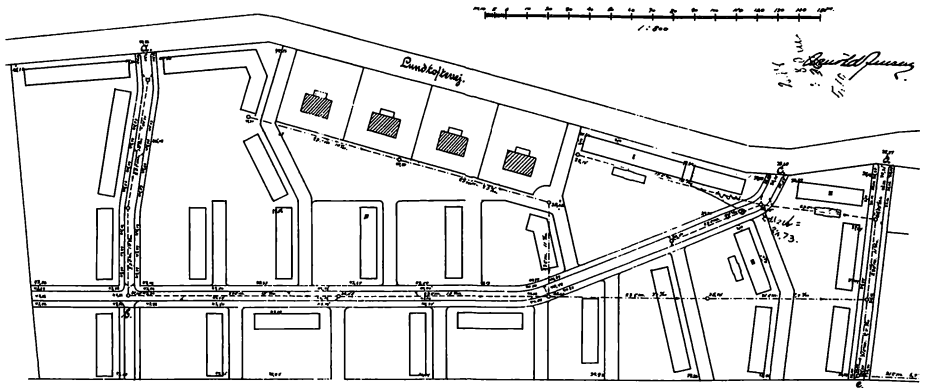
Dansk Gårds- og Textilfabrik, Lyngby.
 Arbejderboliger.

Matr. Nr. 7a. Lyngby By og Sogn

39

PROJECTERET BELIGGENHEDSPLAN FOR MATR. N° 7^a.
LYNGBY BY OG SOGN.

Planer for opførelsen af Dansk Gardin & Textil Fabriks arbejderboliger hhv. i 1913 og i 1917.
 Byggesagsarkivet, Lyngby Rådhus

Jeppe Tønsberg

Hyldehavehusene

En international bebyggelse i Lyngby

Langs med Lundtoftevej ud for Lyngby Stadion ligger en række kønne huse, som udgør et interessant minde om Lyngbys industrielle fortid. Dansk Gardin & Textil Fabrik, hvis majestætiske bygninger stadig ses ved Mølleåen over for Lyngby Kirke, har i sin tid opført husene som boliger for fabrikkens arbejdere. Man kan derfor godt hævde, at disse fabriksboliger er en del af Mølleådalens industri og dermed af det nationale industrihistoriske monument, som Kulturarvsstyrelsen præsenterede i sin kanon i september 2007.

I dag er husene klemte fra begge sider af Lyngby Stadion og den stærkt udvidede Lundtoftevej; men oprindeligt skulle de have været begyndelsen til en større bebyggelse af samme slags huse. Det ved vi fra bevarede tegninger og planer i Lyngby-Taarbæk Kommunes byggesagsarkiv, som er et sandt skatkammer af kilder til kommunens bygningshistorie. Herfra stammer mange oplysninger og flere af illustrationerne i det følgende.

De røde huse

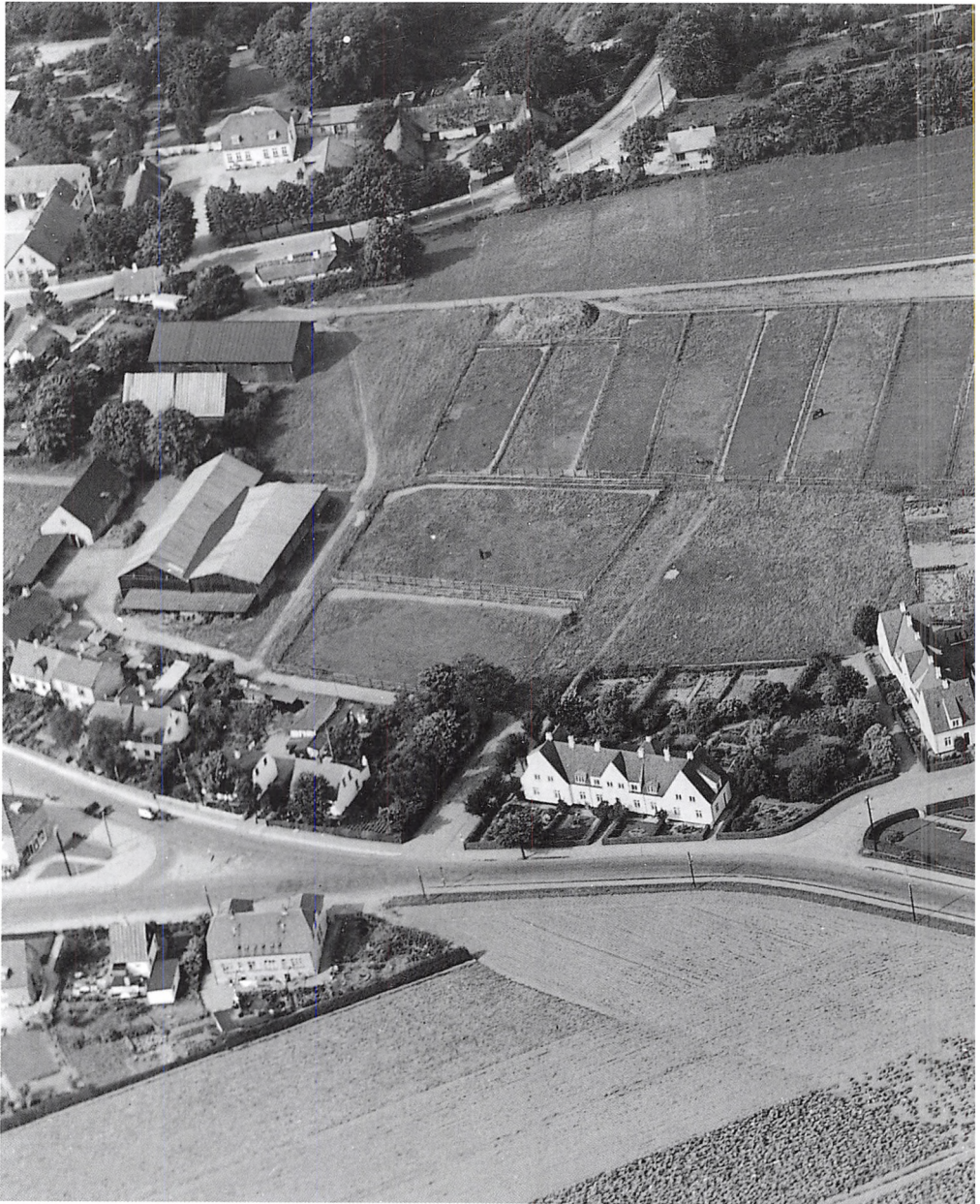
Nordligst langs Lundtoftevej ligger fire tofamiliehuse, som er opført i 1913. De er tegnet i nationalromantisk stil af arkitekt Bernhard Ingemann, som også

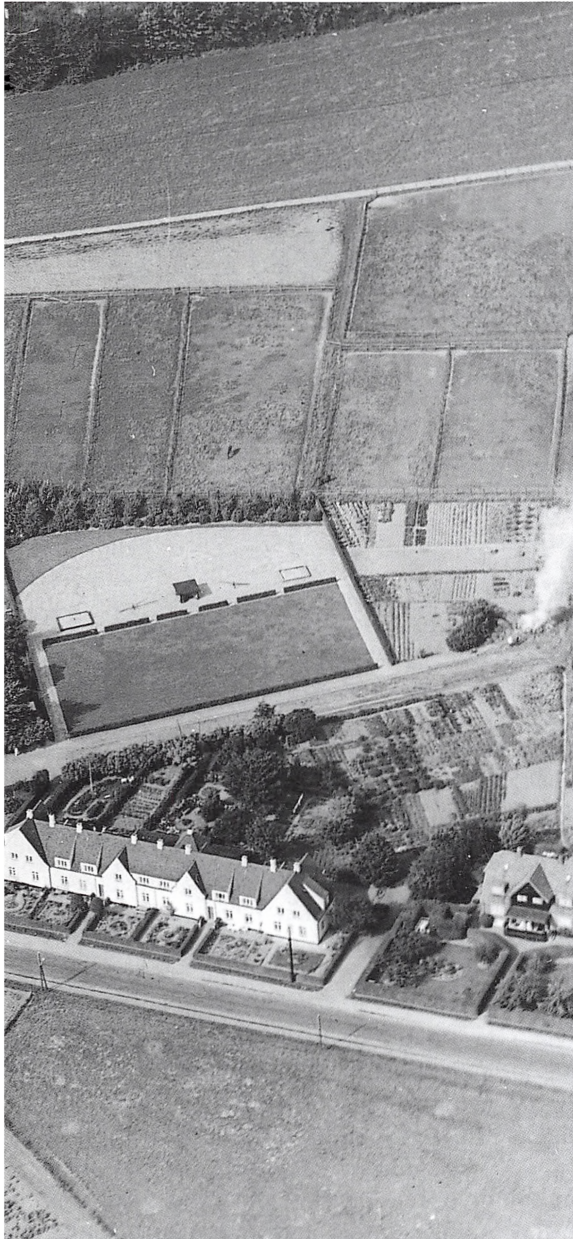
var arkitekt for Gardinfabrikken. Husene er opført i røde mursten med tegltage og stor fælles kvist i bindingsværk til gadesiden. Kvistene og de nordvendte gavle er i dag beklædt med sorte brædder som isolering. Under kvisten var der foran hovedindgangen til hver hushalvdel en overdækket veranda, som i dag er ændret til en lukket forstue. På bagsiden af huset giver en fælles yderdør adgang til en lille entre og køkkenerne.

Husene er udstyret med fine detaljer, og som noget ganske særligt er sydgavlene forsynet med murede størekasser. Verandaerne foran hoveddørene er på arkitektens tegning betegnet »aftensæde«: Her forventede man altså, at husfaderen sad og nød udsigten over sin have, medens han hvilede sig efter en travl arbejdsdag på fabrikken.

Hver hushalvdel rummede oprindeligt en toværelses lejlighed i stueetagen. På 1.sal var der en repos med husets toilet og tre værelser. To af værelserne var ret store og havde vinduer både i gavlen og i små kviste i taget. De var udstyret med gasbord og vask og kunne anvendes som selvstændige boliger.

Med denne indretning var husene muligvis inspireret af den nærliggende Brede Klædefabrik, hvis arbejderboli-

Området omkring Hyldehavehusene i 1936. Yderst til venstre mødes Lundtoftevej og Toftebæksvej og fortsætter som Lundtoftevej til højre gennem billedet. Imellem de tre gule huse går Hyldehavevej fra som begyndelsen til det nye kvarters hovedadgangsvej. De seks lejligheder i stueetagen af det gule hus til højre har prydhaver ud til Lundtoftevej og køkkenhaver bag huset. Yderst til højre ses det sydligste af de fire røde tofamiliehuse.

I billedets øverste venstre hjørne ses fra venstre Krogbjerggård, Baunegård og Sorgenfrigård ud til Nørregade. De store tage til venstre er »Lunds lader«, hvor i dag Lyngby-Taarbæk Kommunes gartnerafdeling har sit bygningskompleks. I 1942 blev Sorgenfrigårdsvej anlagt og brudt igennem fra Lundtoftevej til Nørregade i billedets venstre side, således at det venstre af de gule huse kom til at ligge lige ud til et vejkruds. Det blev i 2007 husets skæbne; men her i 1936 ligger det stadig omgivet af store haver som en forlængelse af bebyggelsen i Bondebyen. På marken nederst i billedet ligger i dag bebyggelsen langs Lyngvej.

Byhistorisk Samling

Lundtoftevej 57 i 1926. Dengang var bindingsværket i den store kvist stadig synligt, og de overdækkede verandaer foran hoveddørene var åbne.

Muret størekasse på gavlen af Lundtoftevej 53.

Byhistorisk Samling

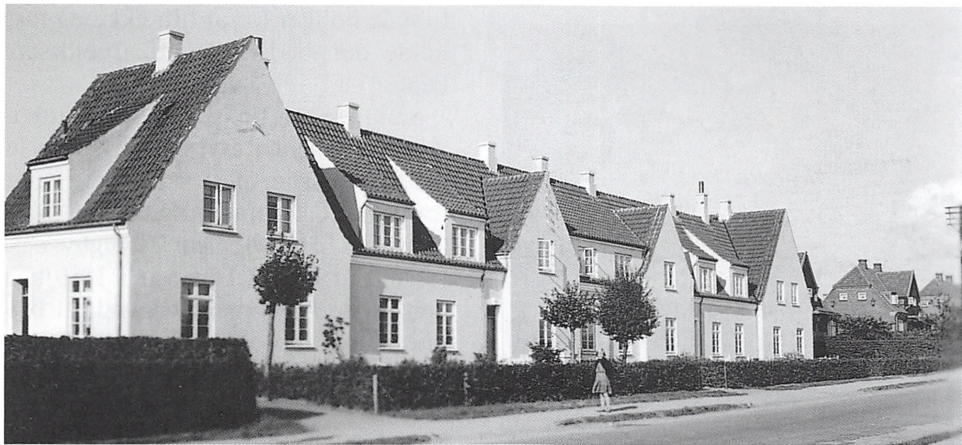
ger netop var karakteristiske ved at indeholde lejligheder i stueetagen og enkelte værelser på 1.sal, beregnet enten til selvstændig udlejning eller til udvidelse af lejlighederne nedenunder. Gardinfabrikens arbejderboliger var imidlertid fornemmere og lignede mere Bredes mesterboliger, selv om de ikke var beregnet for funktionærer, som man senere har troet.

Der var planlagt 34 af disse dobbelt-huse på et stort areal langs med Lundtoftevej, som Gardinfabrikken i 1913 havde købt af proprietær Jørgen Lund på Krogbjerggård, jf. planen side 166 øverst. Her ville altså kunne bo op til 204 husstande. Det var dog kun de første fire huse, der blev opført. Antagelig var de blevet for dyre til at kunne forrente sig, eller virksomhedens økonomi havde ændret sig (jf. nedenfor).

De gule huse

Syd for de røde huse ligger to lange gule huse, der lokalt kaldes Hyldehavenne. De er pudsede med tegltage og markante gavle og kviste i en slags engelsk cottage-stil. Gardinfabrikken opførte dem i 1917 som begyndelsen til en ny og tættere bebyggelse af arealet. Der var planlagt 24 af disse huse med fire eller seks toværelses lejligheder i stueetagen foruden halvanden- eller toværelses lejligheder på 1.sal. Med denne indretning ville bebyggelsen kunne rumme omkring 250 husstande. Imidlertid blev kun de første tre huse opført. Et af de gule huse, der lå på hjørnet af Lundtoftevej og Sorgenfrigårdsvej, blev nedrevet i oktober 2007.

De gule huse er tegnet af arkitekt Arnold Jensen, som det ikke har været muligt at skaffe nærmere oplysninger

Lundtoftevej 43-49 omkring 1950. Yderst til højre nr. 51.

Byhistorisk Samling

om. Man kan ikke sige, at arkitekturen er fremragende; men det længste af de to huse, som ligger ud til Lundtoftevej, er dog ganske velproportioneret. Med sine mange kviste ser det ud, som om det var dannet af syv små huse anbragt skiftevis på langs og på tværs, og denne markering af de enkelte huslejligheder har givetvis været bevidst. Lejlighederne er mindre end i de røde huse, stuelejlighederne er ca. 45 m² brutto over for ca. 60 m² brutto i de røde huse. Der har altså været tale om, at det nye byggeri i 1917 har været mindre ambitiøst fra bygherrens side, og med 10 eller 15 lejligheder pr. hus har der også været en bedre byggeøkonomi i det. Men alligevel har heller ikke disse huse kunnet forrente sig, siden kun tre blev bygget. Man nåede dog et skridt videre i udbygningen af kvarteret. De første huse

blev bygget langs med Lundtoftevej, som var en offentlig vej; men når der ikke længere var plads til at lægge flere huse her, måtte bygherren selv anlægge nye veje. I dette tilfælde blev den senere Hyldehavevej anlagt som begyndelsen til en adgangsvej for hele den forventede bebyggelse, som den nederste plan på side 166 viser.

Chr. Hasselbalch og hans virksomheder
Når de to hustyper adskiller sig i kvalitet, kan det skyldes, at de røde huse blev opført i en periode med gode konjunkturer i dansk tekstilindustri. I årene op til Første Verdenskrig var tekstilindustrien konkurrencedygtig over for udlandet til trods for, at der endnu ikke var indført toldbeskyttelse, og der var råd til kvalitet. Omvendt blev det i løbet af Verdenskrigen dårligere tider

De gule huse havde fra starten indendørs toiletter; men desuden var de forsynet med vaskehuse og skure.

Byhistorisk Samling

for den del af tekstilindustrien, der forarbejdede bomuld, fordi dette materiale i modsætning til uld kun kunne skaffes ved import. I 1917 standsede ubådskrigen og amerikanske eksportforbud fuldstændig tilførslen af bomuld til Danmark, og fra slutningen af 1917 måtte alle landets bomuldsvarefabrikker ligge stille frem til krigens afslutning. Når man trods faldende produktion alligevel valgte at bygge boliger til personalet, kan det forklares med, at der var bolignød, og at det var nødvendigt for virksomheden at kunne

tilbyde boliger for at tiltrække og fastholde den bedste del af arbejdsstyrken.

Samtidig var boliger til de ansatte et vigtigt element i den patriarkalske ledelsesform, som mest rendyrket kendes fra Brede Klædefabrik, men som fabrikant Chr. Hasselbalch i Lyngby også forstod at bruge. Han var i 1889 som den første i Danmark begyndt at producere gardinstof, som hidtil udelukkende var blevet importeret fra England, og i 1892 påbegyndte han opførelsen af sin gardinfabrik ved Mølleåen i Lyngby. Rettighederne til at bruge åens vand i produktionen fik han ved at købe Lyngby Mølle. Igennem de følgende tredive år udbyggede han sin virksomhed til at omfatte de to store fabrikker i Lyngby, Dansk Gardin- og Textil Fabrik i det centrale Lyngby og Dansk Farveri og Merceriserings Anstalt ved Lyngby Sø, samt to fabrikker i hhv. Norge og Sverige. Farveriets bygninger har i mange år rummet Lyngby Tekniske Skole, men forventes nu (i 2007) nedrevet til fordel for moderne boligbebyggelse på den attraktive grund ved søen.

Hasselbalchs fabrikker, som senere også kom til at omfatte Dansk Rayon Væveri på Klampenborgvej, blev videreført af hans to sønner Erik og Hugo Hasselbalch, men ophørte ligesom mange andre danske tekstilfabrikker i årene omkring 1960.

Hyldehavehusenes forbilleder

Den bebyggelse, som Chr. Hasselbalch planlagde i årene omkring Første Ver-

den krig, ville være blevet større end Brede Klædefabriks arbejderby. Der var øjensynligt ikke planlagt særlige institutioner som i Brede, f.eks. børnehaver eller butikker. I modsætning til det isoleret beliggende Brede mente man antagelig, at Lyngby var tilstrækkeligt udbygget med institutioner til også at kunne betjene den nye bydel.

Ebenezer Howards bøger fra omkring 1900 om planlagte, sammenhængende byer med store haveboligkvarterer betragtes som et af forbillederne for den boligform, som de fleste i dag betragter som den mest eftertragtede værdige, parcelhuset med have. Med hensyn til den planlagte by byggede Ebenezer Howard imidlertid på tidligere byplanteoretikere, bl.a. tyskeren Theodor Fritsch i 1890'erne. Og hvad haveboligerne angik, skal forbilledet snarere søges i de bebyggelser af fabriksboliger med haver, som velhavende fabrikanter siden midten af 1800-tallet opførte for deres arbejdere.

Også fabriksboliger ændrede naturligvis karakter med tiden og blev inspireret af de tanker, som Ebenezer Howard gav udtryk for. I begyndelsen af 1900-tallet gik tendensen i retning af kolonier af haveboliger med et individuelt præg på de enkelte boliger, uanset at disse af økonomiske grunde måtte udformes som rækkehuse. Hvor fabriksboliger tidligere havde været indpasset i faste og skematiske planer, blev byplanerne nu blødt op af kurvede (»naturlige«) vejforløb i en landsbylignende struktur. Den plan, som de gule

huse skulle have været opført efter, har lighedstræk med mønsterbyen Port Sunlight ved Liverpool, men tilsvarende planer og huse har også været anvendt i tyske arbejderkolonier.

Hyldehavehusene i en international tradition

Hyldehavehusene kan opfattes som led i en europæisk tradition i et industrisamfund, hvor fabriksejeren plejer sit personale, ligesom han vedligeholder sine maskiner for at opnå en effektiv produktion. Når fabrikken falder væk, forsvinder grundlaget for en sammenhængende vedligeholdelse og ensartethed i sådanne bebyggelser; men ofte er der i de forløbne år sket det, at byvæksten har gjort tidligere arbejderkolonier til centralt beliggende og alligevel fritliggende og attraktive boliger på grund af haverne. I gamle industrier ser man derfor sådanne bebyggelser omdannet til populære velhaverkvarterer.

En sådan udvikling blev forhindret i Brede; men med de tilbageværende Hyldehavehuse er det stadig muligt. De gule huse stammer fra en tid, hvor materialerne var dyre, men arbejdskraften billig. Derfor blev de bygget små, men fik dekorative detaljer. På grund af disse komplicerede detaljer, f.eks. de mange kviste og uens tagflader, er husene dyre at restaurere, og på grund af deres ringe størrelse bliver resultatet nogle meget dyre kvadratmeter i boligerne. Men autenticitet, charme og klassiske materialer er også værdifulde egenskaber.

Navneregister

Registeret gør ikke krav på fuldstændighed, idet en række uvæsentlige stednavne er udeladt. Navne på lokaliteter uden for Lyngby-Taarbæk Kommune kan ikke forventes at være optaget i registeret.

- Akselstad, Frede 27-28, 32, 33
-, Ruth f. Hastrup 3, 4, 7, 13, 19,
23, 24, 27-28, 31, 32-35
Alexandrine (dronning) 37
Ambt, Charles 59-60
Andersen, Folmer 97, 100
-, Georg 125
-, Ingeborg 37, 39-42, 45-46, 48
Annebjerg 163
Appel, Jacob 67
Arlidsen, A. Werner 146, 148
Asylgade 47
Bag om Byen (Gasværksvej-
Toftegerdet) 44
Bagsværd 33
- Central 30
Bagsværdvej 37
Baltic (hest) 9, 10, 11, 27, 30
Barfod-Petersen, Jørgen 97
Baunegård 169
Baunehøj 48
Bauneporten 48
Bech (mælkemand) 42
Beermann, F. H. A. 50, 88
Bellevue 146
- (telefoncentral) 145, 146, 148
Bendsen, Carl Frederik 29
Bengtsson, Tord 88
Birch, Hans 44
Birchs Gård (Lundtoftevej 36-38
m.fl.) 39-41, 43-45
Blokstbjerg 138, 140, 144
Boager, Johannes 140
Bondebyen 3-48 passim, 169
Brede 140, 144
- Klædefabrik 167, 170, 172, 173
Bremer, Jens P. 98, 100
Brinch Jansen, Per 97, 98, 99
Brodersen, Gerda 125
Brohus (Lyngby Hovedgade 9A)
38, 43
Brunborg (Lundtoftevej 7-9) 44
Buddingevej 10
Budtz, H. E. 155
Byhistorisk Samling for Lyngby-
Taarbæk Kommune 3
Bønnelycke Pedersen, H. 97
Carlsen, Axel 100
Carlshøj 5, 44, 47, 48
Carlshøjvej 48
Caroline Amalie Vej 42
Carsten (medhjælper for landmåler-
studerende)
- Centrum (i Taarbæk) 146, 149-51,
154-55
»Centrum« (herre- og damefrisør-
salon) 149
Centrums Skotøjsreparation 149
Chaya (teforretning) 38
Christensen, Hans 155
-, Karl 25
-, Paul L. 88
Christian X 28-29, 37
Christiansen, C. M. 41
Christiansholms Mose 134, 137, 139
Collin, A. Th. 37, 38, 44
Danmarks Ingeniørakademi 73,
80, 87, 117-120
- Rumcenter 121
- Tekniske Højskole: se Danmarks
Tekniske Universitet
- Tekniske Universitet 49-128 pas-
sim
Dansk Farveri og Merciserings
Anstalt 172
- Gardin & Textil Fabrik 41, 166,
167, 170, 172
- Ingeniørforening 110
- Rayon Væveri 172
- Rideforbund 82
Diderichsen, Agnes 117-18
-, Kristian 117-18
Diskussionsklubben 25
Dresling, Allan 88
DTU 38, 47, 49-80 passim
Dueholm, Keld S. 88
Dyrehavegård 4, 140
Dyrehaven 41, 44, 45, 49-128 pas-
sim, 140, 142, 144, 146
Dyrehaveudvalget 83
Dyrehavevej 149
Dyrehavsbakken 32
Edelslundsvej 161
Engel Olsen, Kurt 78-80, 85, 88,
102, 103-05, 126
Engelsborgskolen 37, 47
Engelund, Anker 75
Engqvist, H. H. 39
Eremitagesletten 82, 86, 87, 88,
97, 100
Eremitageslottet 54, 84
Ermelunden 16, 29, 44, 47, 140
Ermelundsstien 142
Ermelundsvej 142
Falck 4
Fenneberg, Paul 3
- Fiskehuset 159-60
Flade Vandhul 95
»Flækken« 129, 141
Fortunbyen 48
Fortunen 32
Fortunfortet 72
Fortunvej 16, 29, 31, 43
Frederik IX 37
Frederiksdalsvej 134, 142, 144
Frederiksen, Poul 88, 107, 118
Freuchen, Peter P. 52-54, 88, 108,
110, 123
Frieboeshvile 141
Fritsch, Theodor 173
Fuchs, Bastian 97
Fuglevadsvej 42
Furesøen 129
Furesø kvarteret 142, 143
Furesøparken 142
Furesøvej 142, 144
Fæstningskanalen 38
Gammel Lundtoftevej:
se Lundtoftevej
Gammelmosegård 6
Garrn, Johann 146, 147, 148, 161
Gasværksvej 44, 46, 47
Gentofte 3, 32
- Amts Sygehus 32
Granåsen 140, 144
Graulund, L. P. 48
Gravesen, J. Olaf 98, 99
Gregersen, Jan 107
Grunnet-Hansen, Carl 98, 101
Grønnevej 138
Gøtsche, Børge 42-43
-, Marie 43
Hagemann, G. A. 59, 60, 63-68, 124
Handelsbanken 157
Hannemann, D. W. R. 51, 52, 88,
108, 123
Hannover, H. I. 65, 67
Hansen, Benny 19, 31
-, Frode 97, 98, 99, 100
-, Hans 31
-, Henning 155
-, Karoline f. Jørgensen 4, 19, 30-31
-, Paul E. 147, 148, 149, 163
-, Erik 172
-, Hugo 172
Hassing, Jan 88
Havnekiosken 160, 161
Havnevej 157, 158

- »Havrebrør«: se Jens Johansen
 »Havregryn«:
 se Hans Henrik Johansen
 Hellerup 3
 - Bibliotek 158
 Hjortekær 88-90, 101-02
 Hjortekæret 2
 Hjortekærshuset 55-56, 58, 60-64, 88
 Hjortekærvej 76, 102
 Hoffmann, Gunnar 37-48
 Holbo, Torben 151
 Hold'an (rejsstalden, Lyngby
 Hovedgade 9A) 38, 42, 43
 Holmberg, Ludvig Ferdinand 51,
 107-08
 Hotel Fortunen 47
 Howard, Ebenezer 173
 Hummel, C. G. 50, 88, 123
 Hummeltoftevej 46
 Hvidegård 47, 140, 142, 144
 Hvidtfeldt, Peter 129
 Hyldehavehusene (Lundtoftevej
 43-59) 166-73
 Hyldehavevej 169, 171
 Høstvej 3, 24, 29
 Håndarbejdets Fremme 155
 Haastrup, Ellen 23-24
 -, Finn 19, 34
 -, Hans 3-36 passim
 -, Helge 4, 7, 10, 11, 19, 24, 25-26,
 27, 33, 34
 -, Johanne f. Jørgensen 3-36 passim
 -, Kjeld 7, 11, 19, 33, 36
 -, Valborg f. Christensen
 (»Tante Gitte«) 4, 34
 I. H. Mundts Vej 142
 Ilva 44
 Ingemann, Bernhard 167
 Institut for Plantægning 120
 - for Veje, Trafik og Byplan 120
 Instituttet for Anlægsteknik 120
 - for Grafisk Kommunikation 120
 - for Landmåling og Fotogrammetri
 81, 120
 Iskælderbakken
 (i Sorgenfri Slotspark) 43
 Ivy's Hunde- og Katteartikler 163
 Jacobi, Ole Illum 88, 104, 106, 108,
 122, 127
 Jacobsen, W. 154, 155
 Jensen, Arnold 170
 -, Axel E. 164
 -, Bente 3-36 passim
 -, H. 46
 -, Pauli Nic. 164
 -, Tage 156, 157-58
 Jeppesen, Erik F. 101-02, 115-16, 118
 Jernbanestien 161
 Jernbanevej 10
 Joachim Rønnows Vej 140, 142,
 143, 144
 Johansen, Ejnar 145, 157, 161
 -, Else 145, 146, 148, 149, 151, 155,
 157, 160, 163, 165
 -, Hans Henrik 145, 146, 148, 154,
 155
 -, Jens 145-65
 Jægersborg Allés Mejeri 155
 - Hegn 81
 - Skovdistrikt 76, 81-88
 Jørgensen, Albert 6, 23
 -, Anders 5
 -, Anna (senere gift Olsen) 6
 -, Bertha f. Becker 23
 -, Caroline f. Daugaard 4, 18
 -, Gunnar 40
 -, Lars 6, 7
 -, Lars Tyge 88
 -, Laurits 6
 -, M. 48
 -, Peter (proprietær) 6
 -, Peter (tømremester) 48
 -, Poul 25
 -, Thomas 47
 Kanalstien 140
 Kjer, Bodil 158
 Klampenborg 132, 134
 - Badeanstalt 146
 - Postkontor 149
 - Station 151
 Klampenborgvej 16, 172
 Klenum, Aage 70, 72-76, 78, 82,
 84, 88, 91, 92, 96, 97, 100, 101,
 102, 103-04, 116, 126
 Knud (Arveprins) 37
 Knüppel, J. P. 38
 Knyppebro 38
 Knyppestræde 38, 43
 Kongevejen 138
 Kongshvilebakken 129-34, 140,
 143, 144
 Koppel, Eva 78
 -, Niels 73, 78, 79
 Krogbjerggård 169, 170
 Krogh, M. 46
 Krohn, Gustav 24
 Krøncke (landmålerstuderende) 99
 Kunstakademiets Arkitektskole 52
 Kystbanen 57
 Københavns Amts
 Landboforening 23
 - Kommune 3, 29, 31, 33
 - Skovdistrikt 70
 Købmanden i Taarbæk 165
 Laboratoriet for Landmåling: se
 Landmålerstationen i Hjortekær
 Landbohøjskolen 52, 54, 56-57,
 58, 60, 83, 86, 108, 109
 Landmandsbanken 157
 Landmålerstationen i Hjortekær
 49-128 passim
 Landmålervej 49-128 passim
 Lars Carls Vej 146
 Larsen, frøkerne 154, 155
 Lillemosegård 6
 Lindegården 3, 4, 5, 47
 Lindegårdsskolen 28
 Lumholtz, W. 50, 88
 Lund, Jørgen 47, 170
 Lund Petersen, Jørgen 144
 Lundtofte 135, 142
 - Flyveplads 26, 75
 - Gadekær 142, 143
 Lundtoftegårdsvej 142
 Lundtoftesletten 141
 Lundtoftevej 37, 41, 42, 47, 167,
 169, 170, 171
 - 29 45, 46
 - 38 39-41, 45
 Lyngby 3-48 passim
 - Bank 38
 - Central 17
 - Folkepark 138, 143, 144
 - Hovedgade 17, 37, 42, 43, 48,
 132
 - Kirke 24, 29, 48, 140, 167
 - Landbrugsskole 6
 - Mølle 29, 172
 - Mølledam 138, 140
 - Private Skole 10
 - Stadion 167
 - Station 30, 104
 - Statsskole 10
 - Torcenter 140
 - Sø 24, 129, 131, 132, 133, 138,
 140, 143, 144
 - Tekniske Skole 172
 - Torv: se Peter Lunds Vej
 - Underskole: se Lyngby Private
 Skole
 Lyngbygård 3-36
 Lyngbygårdsvej 16, 43
 Lyngby-Taarbæk Brandvæsen 81
 - Kommune 75, 80, 167, 169
 »Lyngen« 47
 Lyngvej 169
 Lüthcke, H. 149, 151
 Lütken, Alfred 111
 Marie (medhjælper for landmåler-
 studerende) 103
 Martensen-Larsen, H. 81, 118
 Mathiassen, Jørn 145, 146, 148,
 149, 151
 Mathiesen, Gunna (»Mutter Ha-
 negal«) 89, 102
 -, Ole 79-80, 100, 102, 103, 125, 126
 Matrikulskontoret 54
 Meincke, Hagn 151
 Miraklesmeden: se Knud Olsen

Mortensen, Chr. 76, 90
-, Ellen f. Haastrup 4, 33
-, Henrik 90
-, Ib 36
-, Peder 33
-, Svend 90
-, Aa. 163
Mærsk-Møller, Else 88
-, Ole 88
Møllemarken 142
Møller, Johs. V. 45, 46-47
Mølleåen 146, 167, 172
Mørkhøjgård 25
Mørup, Jørgen E. F. 54-58, 88,
123-24
Nationalmuseet 134, 138
NESA 164
Nielsen, Emil 148
-, Johan 65, 68
-, Otto 157
-, P. Basnæs 151
-, Ulla B. 107, 118
-, Vilhelm 44
Nordlyvej 146
Nordre Molevej 158
-- 1 160, 161
Nybrovej 133
Nygaard, Ivy 161, 163
-, Vilhelm 161
Nymøllevej 142
Nærum 145, 155
Nærumbanen 44
Nærumgårdporten 85
Nørregade 42, 47, 169
Olsen, Knud 146, 147, 148
Ordrup Fjord 132, 134, 140, 143, 144
- Mose 135
Ostenfeld, Asger Skovgaard 111
Ottesen (landmålerstuderende) 99
»Palads-Møller«: se Johs. V. Møller
Pedersen, Jørgen 5
Peter Lunds Vej 3
Petersen, Laurits 157, 159, 160, 164
-, Niels 47
-, Peter 144
Pillerik (landmålerstuderende) 97
Piper, Emil 37
Polyteknisk Forening 50, 107
Polytekniske Læreanstalt, Den: se
Danmarks Tekniske Universitet
Poulsen, Tage 97
Rasmussen, Birthe 160, 161
-, Kjeld 160, 161
Ravn, S. M. 155-56
Ravnehøj (Nærum) 85
Risager Christensen, Jørgen 80, 88
Roy (hund) 22, 28
Rustenborgvej 7
Rødebro Port (i Dyrehaven) 55, 57
Raadvad 146
- Port 57
Schelin, Grethe 19, 34
-, Karen f. Jørgensen 6, 18-19, 25, 33
-, Otto 19
-, Theodor Carl 18
-, Tove 19
-, Vagn 19
Schjøth, Fr. 156-57
Schnack, Niels 88, 99
Schneider, Andreas Gotfred 68,
69-70, 72, 88, 94-97, 101, 103, 125
Schous Sæbehus 156, 161
Schönherr, August 41, 42
Skee Dysse 141
Skelbækken 133
Skovbrynet 138
Skovvej 156
- 2 156
- 3 157
Slettehus 102
Smedebakken 23, 24, 29, 43, 44, 47
Smeden (landmålerstuderende) 97
Sommervej 150
Sorgenfri Skov 41, 43
- Slot 29, 37, 38
Sorgenfrigård 169
Sorgenfrigårdsvej 169, 170
Springforbi Station 57, 58, 60, 93
Stades Krog (tidligere Østergade) 38
Staldbygningen (i Dyrehaven) 54
Stampen 146
Steak House 149
Stenrødgård 45
Stephansen (landmålerstuderende)
105
Strandvejen 142, 145
- 618 145
- 625 154, 164
- 653 164
Støvlet-Katriners Hus
(Lundtoftevej 31) 45, 47
Svendsen, Robert 26
Søbakken 163
Sørensen, Orla 89
Tage-Jensen, Asger 82-88
Teller, Carl Philip 111
Thiesen, Klaus 49, 85, 88, 106,
107, 116-17, 126
Thomsen, Aksel 144
-, Julius 56, 59
Thorndahl, Uffe 88
Thygesen, Peder 2, 54, 58-63, 68-
69, 88-93, 103, 109, 111, 113,
114, 115, 117, 124
Toftbæksgård 42
Toftbæksvej 3, 169
Toftegærdet 44
Tordals Mose 140, 143
Trepilelågen 140, 144
Trikotage- og Lingeriforretning
ved I. Larsen 154, 155
Trongårdsskolen 140, 141
Tønsberg, Jeppe 167
Taarbæk 145-65
- Apotek 155
- Bibliotek 156, 158-59
- Boghandel 151
- Have 145, 146
- Havn 142
- Kro 156, 157
- Købmandshandel 163
- Politistation 151
- Sejlklub 145
- Smør- og Kaffelager 154
- Sogn 146
- Strandvej 145-66
-- 101 161, 162
-- 102 156, 157, 158, 160
-- 104 156, 158, 160-61
-- 105 146
-- 106 161
-- 116 161-63
-- 120 148, 163
-- 39 146, 147, 148
-- 43 148-49
-- 52 146, 147
-- 59 149-51, 154
-- 73 155
-- 75 154, 155
-- 76 154
-- 85 155
-- 86 155
-- 90 165
-- 93 155-56
-- 94 149, 155-56
-- 95 157
Taarbækhøj 146
Taarbæksamlingen 161
Taarbækvang 146, 149, 151
Vangede 3
- Grusgrav 47
Vejesøparken 140
Vintappersøen 132
Virum 29, 134, 135, 144
Virum-stil 134-35, 141, 142
Virumgård 138, 140, 143, 144
Virumvej 138, 142
Weber, Louis 146
Weng, Willy 88
Wern, Kate f. Hansen 19, 31
Wiisbye, Anton 154
Winding, Povl 80, 88, 104
Waage Sørensen, Klaus 88
Øresund 26, 45, 129, 132, 140
»Øresund« frugtforretning 161
Aagaard, Anders 161

*Historisk-topografisk Selskab for
Lyngby-Taarbæk Kommune*

Bestyrelsen i 2007:

Vognmand, direktør Vagn Andersen,
formand

Museumsinspektør mag.art.

Inge Mejer Antonsen

Ingeniør Niels G. S. Friderichsen,
næstformand

Arkivar cand.mag. Karen Hjorth

Direktør Bjarne Jespersen,
kasserer

Datanom Hanne Lise Jørgensen

Forfatteren Jan Møller

Dr. phil. Holger Rasmussen

Stadsarkivar ph.d. Jeppe Tønsberg

Tidl. borgmester Kai Aage Ørnkov

Borgmester Rolf Aagaard-Svendsen

Selskabets adresse:

Byhistorisk Samling for

Lyngby-Taarbæk Kommune

Frieboeshvile

Lyngby Hovedgade 2

2800 Lyngby

Telefon 4588 4383

Telefax 4588 8627

e-mail: bysam@ltk.dk

LYNGBY-BOGEN 2007
UDGIVET AF HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB
FOR LYNGBY-TAARBÆK KOMMUNE
ISBN 978-87-87298-38-4

